

3

భారతి

1938

స చిత్ర
మా స పత్రిక

253
48

సంపాదకుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

1095
4

సంపుటము ౧౫, సంచిక ౧

అంధ

౨౬౩/

౨౬౩/

౨౬౩/

అంధ పత్రికా ముద్రాలయము,

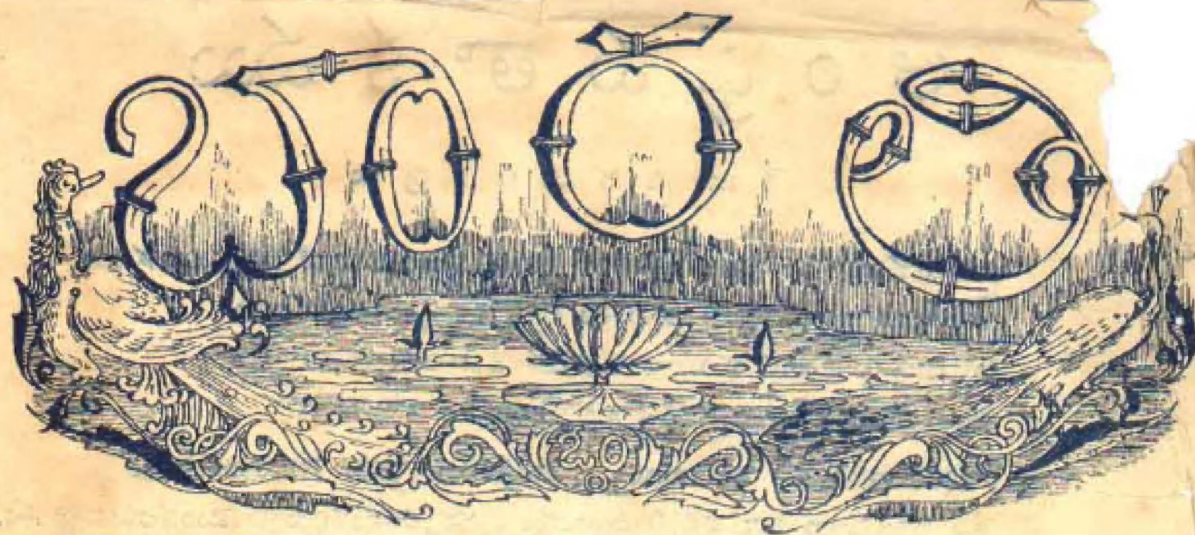
మద్రాసు.

౨౬౩/ ౧౯౩౦

అంధ పత్రికా

ముద్రాలయము

అంధ పత్రికా ముద్రాలయము

“స్వ” సంస్కరణము మానవులకు చిత్రవిచిత్ర భావప్రపంచమును సృష్టించేయును. స్వభావము ప్రవృత్తియందు పురుషార్థమునకు మూలము. భర్తృకామమోక్షములకు స్వస్వయాపజ్ఞానమే మూలము. ప్రవృత్తి నీవజాలములకు పాధనమైన సాధనసంపత్తితో నిండియున్న ను స్వాభిమానస్వార్థపరత్వములు పరావలంబనాక్రమణములను అపేక్షించుచున్నవి. పరాపేక్ష సకలసందర్భములందును జ్ఞానయోగములను సంకుచితముచేయుచు ఆత్మశక్తిని స్తంభింపజేయుచున్నది. సకలకార్యములందును ఆత్మవిశ్వాసముగలిగి పనిజేయుట కార్యక్షిప్తి సాధనముగ నుండగలదు. మహాసంకల్పముతో వారంభించిన కార్యములు విఫలములగుటయు, సామాన్యవిషయములు సఫలములగుటయు ప్రవృత్తియందు సహజావస్థలు.

మానవకర్మములందు పరిపూర్ణత్వము దుర్లభము. సకలకార్యములను లోపభూయిష్టములై, నిందాస్తోత్రములకు పాలగుచుండును. ధీమంతులు సంకల్పించిన కార్యములను యథాశక్తిని నిర్వహించుట లోపభూయిష్టమైనను స్వాత్మవికాసమునకును, పరార్థమునకును పరమాగ్రసాధనము. విశ్వమంతయును పరమాణువునుండి పరబ్రహ్మమున జనించు శ్రుతిబద్ధమై విశ్వబ్రహ్మణ్యమునకు విశ్వయాత్రను చేయుచున్నది. విశ్వగూత్రయందు విశ్వకల్యాణమునకు వినియోగపడెడి సకలమును ఏకశ్రుతిబద్ధమై సమ్యేకనమును పొందుచున్నది. సంకల్ప శ్రద్ధానురూపమైన ఫలము సకలకార్యములకును గలుగును; వ్యక్తులు నిమిత్తమాత్రులు. కర్తృత్వాభిమానము నిరర్థకము. గతించిన పదునాలుగు గేండ్లయందును భారతి నిర్వాహకులు యథాశక్తిని పత్రికానిర్వహణమును చేయుటకు చేసిన ప్రయత్నముల ఫలము లోపభూయిష్టమైనను ఆంధ్రసాహిత్యప్రపంచమునకు విదితము.

గుడిశోధారి సంవత్సరము ఆంధ్రజేతచరిత్రమునందు ప్రఖ్యాతి వత్సరము. ఆంధ్రజేతమునందు కాకినాడ పురమునందు ప్రసిద్ధ మహమ్మదీయ వాయకుడు మాలావా మహమ్మదాలీ అధ్యక్షతక్రిందను కాంగ్రెసు సమావేశమైనది. శ్రీయుత కొండా వెంకటప్పయ్యగారు సన్మాన సంఘాగ్ధులు. మహర్షి సాంబమాత్రుగారు నిర్వాహకులు. ఆ మహాదయసమయమునందు ఆంధ్రలోకము నందలి సుప్రసిద్ధనాయకులే గాక, ఆఖిలభారత సుప్రసిద్ధనాయకులు

నందు ప్రతిపాదితములైన ప్రస్తావనలు వర్తమానకాలమునందు లైన విధమునను ప్రథమ సంచికయందు సంకల్పించిన సకలరంగములందును సఫలము లగుచున్నవి. అనేకములైన కలా, వారపత్రికలు గతించిన పదునాలుగు గేండ్లయందును సాహిత్య కళాభ్యుదయమును హృద్యముగను చేయుచున్నవి. పదునాలుగు గేండ్లయందును రాజకీయ, సాంఘిక, సాహిత్య వైజ్ఞానికాది విషయములందు కలిగిన స్వాతంత్ర్యభావ పరివర్తన స్వాతంత్ర్య ప్రియులకు పరమానందమును కలుగజేయు ఈ మహాదయమునకు భారతీయులు యథాశక్తిని జ్ఞానాంజు సమర్పించినది.

అనంతమైన విశ్వమునందు వ్యక్తులకు కర్మాచరణమునందు యధికారము ఫలాపేక్షయందు గలుగకుండుట ధర్మము. ఇట్లే నేను జన్ముతో నుండగా దాక్షిణ్య నంజప్పగారు నన్ను జూచి ఇట్లు “నీవు విచారగ్రస్తుడవుగ కనబడుచున్నావు. నీవును, ఇతరులను స్వరాజ్యసంపాదనమునకై శ్రమపడితిరో, ఆ సుదినమును సాపాదించెదని. సత్యాగ్రహము ధర్మవిజయమును బడెననిది. త్రివర్ణపతాకము, వందేమాతరం గీతము విజయమును జూపెనని వానందించవలసిన సమయము.” సంజప్పగారి గంభీరత, స్వధర్మ నిర్వహణమునందలి పరమార్థమును విశదముచేసెనది. తామునునందు వ్యక్తుల ప్రాజాపత్యము నిమిత్తమాత్రము.

ఆంధ్రాభ్యుదయము గతించిన ఇరుదినయేండ్లయందు దుర్విష్టముగ సాగుచుండిన విధమును రాజకీయ, సాంఘిక, సాహిత్య, కళారంగములందు ప్రవర్తమానంబగుచున్న వచిన వికాసము విశదము చేయుచున్నది. సత్యాగ్రహమునందు ఆంధ్రులుజూపిన ధైర్యసాహసము ప్రశంసలకు పాత్రములైనవి. హరిజనోద్ధయము ఆంధ్రజేతమునందు స్వాగతమును బడెననిది. వచిన సాహిత్య కళారచనలు ఆంధ్ర స్వాతంత్ర్యప్రియత్వమును విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్య ప్రయత్నమునందు ఆంధ్రనాయకులకు ఉచితములైన స్థానములు లభించి ఆంధ్రాభ్యుదయ ముద్విష్టముగ సాగుచున్నను ప్రత్యేకాంధ్ర భావము సకలరంగములందును పూర్ణవికాసమును దుర్లభము శ్రీయుత పట్టాభి సీతారామయ్యగారి వాయకత్వము

ఆంధ్ర పతాకము

కేమాద్రి రమణ కవులు

ప్రళయజేమూతసంభవభాంకృతుల మించు ఘుర్గురధ్వనికి దిక్కులు గలంగ
కాలానలోజ్జ్వలజ్వాలల నిరసించు దృగ్గోళరక్తమరీచులాలయ
అప్తదిబ్బత్త వేదంజ భయాపాది నిబిడ దేహచ్ఛాయ నివ్వటిల్ల
విలయవేశానటస్వీరభద్రకరస్థ ఖడ్గవైఖరికోట కాంతిలంగ

విశ్వరక్షణదీక్షతో వెలసియున్న - ఆదికిరిమూర్తిచే గేతనాదికముల
జేసి రాంధ్రులు భావవైచిత్ర మెరియ - దన్మహాసుస్వరూప మెంతయు స్మరింతు.

అనురోత్తిష్ట వసుంధరాభరణ దంష్ట్రాంకుర మొప్పార, ది
గ్విసరాంధంకరణాంగకాళిమ నభోపీఠి విడంబింప, ధ
రృసముద్ధారణ దీక్షతోడఁ గిట్టియై రాజులు శ్రీ విష్ణుసా
హసవృత్తంబు చలుకృభూవిభు పతాకాంకంబుగా భాసిలెక.

పరమప్రాధవుల చతుర్య సృజతుల్ బంగారునాణెంబులన్

అనుగూర్చి యానందములన్ పొందిన వాడెవ్వఁడు

అని కాకత్యుడు ప్రోలభూవిభుడు గుండాధీశుఁ జెండాడుము

న్ననవద్యంబగు నాత్మముద్రక వరాహాంకంబు మ్రొవదొడ ద

జ్ఞననాథావ్యయ కేతనాంచలములన్ సంస్థాపితంబయ్యె బా

వనహా నాదికిరిస్వరూప మది సంభావ్యంబు మా కెల్లడన్.

దురమునఁ గాకతీయ సృజతుల్ నిజకేతన చిత్రమా మహా

కిరివరమూర్తిఁ జూప నొగిఁ గీర్వడి తొల్లిది మహా

వరులు నర్వదర్శ భూములు పొందెను

కరముల నున్నవారు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అనుచు

అ

1095
4

శ్రీ దత్త యోగం

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈక్రింది కనబరచిన నెంబర్ల వారికి ఈ నెల (1938 సం. జనవరి నెల)లో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కను చందా మాకు చేరువట్లు ఈ నెలముఖములోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపు లేకుండ పత్రికను పంపుమనుము. అట్లు తెమయొద్దనుండి 30-వ లేదా లోపుగ సామ్మూరానిచో సహజభాషాభిమాను లగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వఱకు చందా దారులుగ నుండురను నమ్మకముతో 1938 సం. ఫిబ్రవరి 10-వ లేదని యు 6-4-0 లకు వి.సి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దభిమాన ముంది సామ్మూ చెల్లించి వి. సి. ని గైకొన వ్రాధికులు. ఒకవేళ తమ కీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కావినయము వెంటనే తెలియజేసినయెడల వి. సి. పంపుట నావుదుము.

A 9 B 11 18 H 64 J 13 K 21 22 23 24 N 11 27 28 P 18 50
52 R 18 29 22 48 49 52 S 57 165 168 174 176 179 181 182 183
184 187 188 189 190 V 16 17 18 45 46.

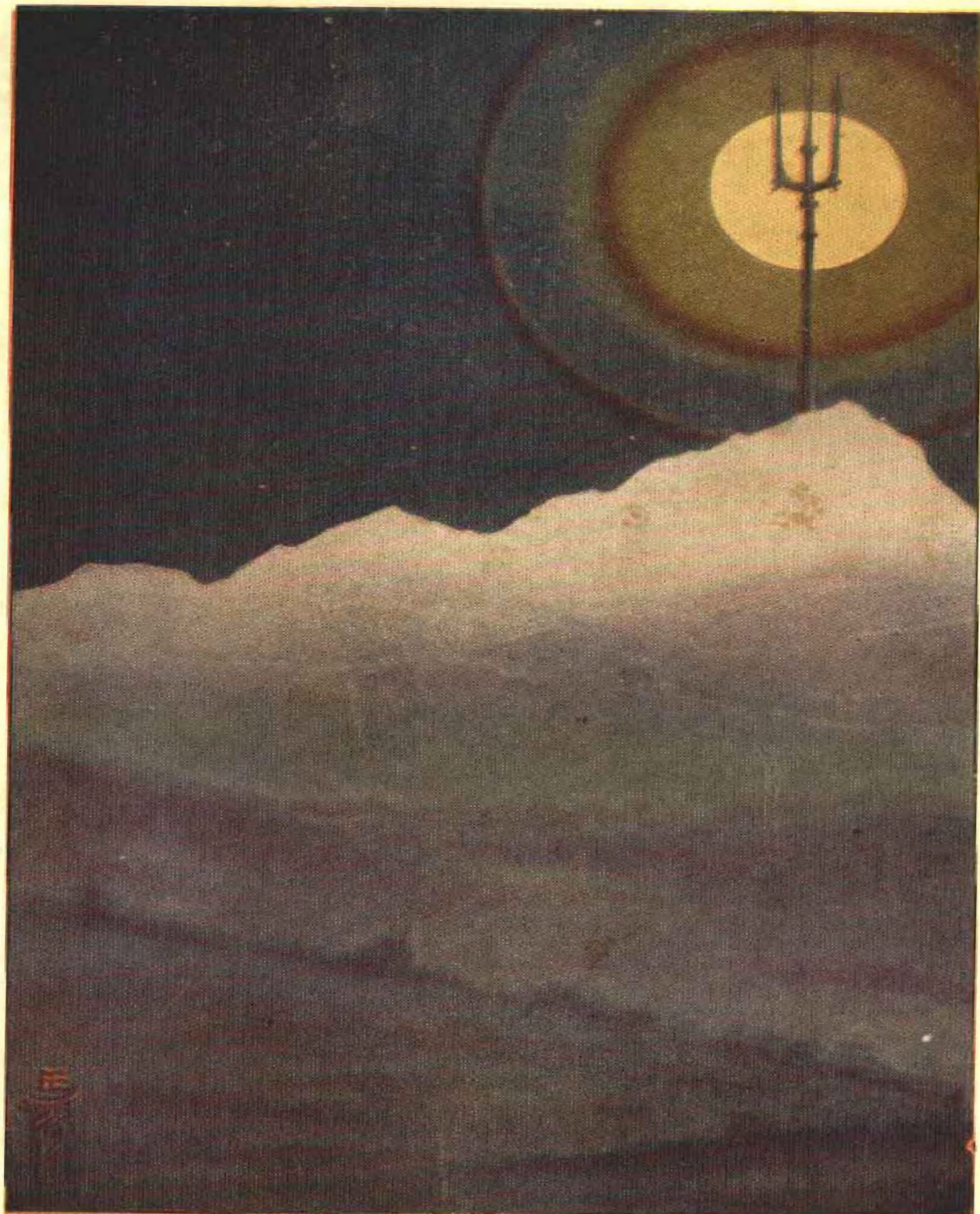
య యో గే డి

విజయవాడ - 1938

ప్రచురించినది శ్రీ దత్త యోగము

యోగమునకు సంబంధించినది

భారతి - ఈశ్వర సం॥ పుష్యమాసము

శ్రీ శూలము

(శ్రీ ప్రమాద కుమారచరిత్ర)

శ్రీ చిట్టగారు అంధ్రవాసము కళాకాలమున వ్రాసిన ప్రాచీనపుస్తకము శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికి కానుకగా ఇచ్చినది.

భవభూతి: నాటకకర్త

పుట్టపర్తి

నారాయణాచార్యులు

ప్రపంచము విరుద్ధశక్తుల కొక నాట్యరంగము. తల్లిల తలుపుల మనోహరములై మెరుయుచున్నవి. అంధకారములు దిట్టముగ గ్రమ్మి వ్యాపయిర్చే దశములై యున్నవి. మడించిన గజములవలె, ఆలవోకతోపు మేఘమాలికలతో, మయూరకన్యకలతో, నవసౌందర్యముల, చిరునవ్వునవ్వు పంటపాలితో సహృదయుల కన్నుల దనియించు వానకారులున్నవి. వెంటనే నిప్పులు గ్రమ్మరించి పీరభద్రునివలె వికటాట్టపోసములుగావించు వేసపులున్నవి. శంకరాచార్యుల మతభోగలును, బుద్ధుని యహింసాతత్వమును పొరుకొన్న రంగముననే భయంకరములగు యుద్ధములు, దారుణములగు హత్యలు కొనుపించుచున్నవి. అసలు మంచి ప్రపంచమున కెంత యావశ్యకమో చెడ్డయు సంతే. మహాత్ముడు ఒకచోట త్రాచులు మొదలైనవి పంటను పొడుచేయు పురువుల భక్షించునని శెలవిచ్చినాడు. మనము స్థూలదృష్టితో యుద్ధములు మొదలగునవి యనర్థదాయకము లన్నను కొంత లోకుగ విచారించిన నదియు దేశకల్యాణమునకే యని చెప్పకతప్పదు. ఒకమహాత్ముడు సృష్టికన్న ముందు నాశన మావశ్యకమన్నాడు. లోకమున నెలకొను శాంతికి యుద్ధములును కారణములే. ఒక ప్రపంచముననేకాదు, మనుష్యుల—సామాన్యముగా ప్రాణిమిత్రముల యంతరంగ బహిరంగస్థితులయందును నీరుద్ధవర్ధితి యుండనేయున్నది. బాగుగా చదివిన శ్రోత్రియునకు—ఆచారసంతునకు భర్తగారికి దివమును సహస్రనామము వడ్డించు కారకరాత్రి దాపురించుచున్నది. రూపవతునికి కొంగమెడగల పెండ్లామును, మంచిరూపము గల భార్యకు అందచందములేని యష్టవక్రమూర్తియు లభించుట చూచుచునేయున్నాము. హరి

శ్చంద్రుడు చక్రవర్తి; ధార్మికుడు; సత్యమునకు కొడుకును, దీనామును, మానమును, కడకు భార్యనుగూడ అమ్మిన త్యాగి. కాని ఆతని భర్తనిష్ఠురతలో సామాన్యహృదయులునకు కొన్ని యోర్యరానివి లేవా? పెండ్లాము నమ్మనపుడు—విధిని నిందించని, హరిశ్చంద్రుని దూరని పాతకు ధుండువా?

అట్టి విరుద్ధభర్తములను చూచినపుడు, వానిచే అనుభూతికి, ఆనందమునకు, సత్యమునకు గలుగు కొరతను పరికిలించినపుడు కన్నులున్నవాడు—హృదయమున్నరసికుడు—కంట రడివెట్టి యయ్యాయని వాపోవకుండ లేడు. అట్టియెడ వాడు—సృష్టి తనకు లోబడినదికాకపోవుటచే వికలత నొంది—తన్ను, దైవమును నిందించును. అట్టిలోపమును నివారించువారికై విలపించును. కడకు కర్మసిద్ధాంతమునైనను నాత్యుమ తృప్తి నొందింప బ్రయత్నించును.

మరి యీ విరుద్ధభర్తముల తత్వ మేమి? దీనికి వ్యాఖ్య చేసేది గల్పింపవలయును? ప్రపంచములోని కొరతకై, విరోధమునకై కృశించు పేదజీవి యట్లే వర్ణితుమలవలసినదేవా? ప్రపన్న జీవికి ముండకంచె లడ్డువైచి మార్గమును మరింత క్లిష్టముగ చేసివైచుటేనా భగవంతుని యుద్దేశము? చక్కని రాచబాట వైచి వేయకన్నులతో గనిపెట్టి రక్షించుట గాదా? కాదు కాదు. క్లిష్టపరిస్థితు లడ్డువైచి నానావైకల్యములచే మనస్సును కలంచివైచుటయే. ఇదంతయు చేరికే జ్ఞానోపార్జనకు తత్వదృష్టికి. కావినబంగారు దడదడ పరుగెత్తి పోవుచున్నది. ఆవేళల హృదయము శిశ్రువుగా తత్వము నందుకొనుచున్నది.

యట్టి క్లిష్టపరిస్థితులు మహాత్ముల కందరికి సంభవించినవే. అప్పుడు వారును కష్టములకు

తలపోసినవారే. రామభక్తుడగు కవీరు, దేవాలయముగట్టిన రామదాసు, మొన్న మొన్నట లేపాక్షిలో సరస సౌందర్యము గల శిల్పవిద్యకై ధనము చెచ్చించి కన్ను లూడ తెరికించుకొన్న విరుపణయు నీ కోటిలోని వారే. చంద్రగిరిలో భిక్షుమైతిన తిమ్మరుసు మంత్రి భావివీతమున ఆఖండ సామ్రాజ్యమును తన చేతిలో నాడించి మహామండలేశ్వరుడై భరిరా యనిపించుకొన్నాడు. మొన్నటి వరకు మారుపేరులేని విశ్వేశ్వరయ్య, అల్లాడే, ఆంధ్రక్షేత్రులు నేడు సకల సమ్యామ్యలు గారేదా? కష్టము లేదుగొడ్డినపుడు ఆత్మశక్తిని గుర్తించి, లోన పరమాత్ముడున్నాడని తెలిసికొని, సింగపు సిల్లలవలె లంఘించి మహాత్ముత్వదరిని జేపట్టిన భక్తులు వీరు. మనుష్యునికి కష్టములు, దుఃఖపరంపరలు సంభవించుటవలననే ఆత్మపరిశోధన, సంయమనము మొదలగు మహాపురుష లక్షణము లభ్యాస మగుచున్నవి. వేయియేండ్లుచేయు గురుబోధల కన్నను నిది యతిత్వరలో పురుషుని కార్యములకు ప్రేరేపి గలిపించుచున్నది. ఆకష్టము లచే వారి జీవితములు భక్త్యము లగుచున్నవి. మహాత్ముడగు “శీసన్సు” ఉరికంబ మెక్కకున్నచో ఆతని సిద్ధాంతములకు సరియగు సమన్వయ మేర్పడియుండ దేమా? ఆనంద పొందుడను సిద్ధాంతుడు పుష్కలముగు రాజ్యమును, ప్రేమరూపిణి యశోధరను త్యజించి యేకాకియై జ్ఞానమునకు బ్రయత్నించి బుద్ధుడయ్యెను. ఇంతకుముందు దక్షిణాఫ్రికాలో తన్నులదిన్న మహాత్ముడు నేడు భగవత్స్వరూపుడు గారేదా?

ఈస్థి దొమ్మరసామువంటిది. క్రింద బడెనా శకలములైపోవలసినదే. తరళ తరళములగుసముద్రపుటలవలె కష్టసందోహములు హుంకరించి విదలబడుచున్నపుడు చేయెత్తి నిలిపి ఆత్మశక్తిని రక్షించుట సామాన్యమైనదా? ఒకవంక దృశ్యమాన ప్రపంచము, వేగోకయెడ ఆదర్శము తీరని దయ్యములై పట్టిపాలార్చుచుండ మనస్సునకు శాంతి యొక్కడిది? కాని యిందులోనే స్థితి గలదు. దుగ్ధార్థమునుండి తరచి గడ్డవడిసిన యమృత భాండమునవలె మానవు డేకష్టములను మథించినవాడే జ్ఞానామృతము లభించుచున్నది.

ఈ తెగలో చేరినవాడు మన భవధూతి మహాకవి. "పదవాక్య ప్రమాణ పారావార పారీణుడు"; జ్ఞాని; చదివిన కాస్త్రములు, సంపాదించిన జ్ఞానము పాలకుపాలు నీళ్లకు నీళ్లవలెగాక తన ప్రవర్తనమున జోడించు కొన్న మహానుభావుడు; ఆదర్శ జీవితమునకు లోనైనవాడు; ప్రకృతియందలి పదార్థముల తత్వమును, సంఘమునందలి లోటుబాటులను చక్కగా విమర్శించి ఆవగతము చేసికొన్న మహాత్ముడు; కార్లయిల్ తపస్వియన్నట్లు * నూత్నపరిశుభ్రత దగినట్లు ఆభిప్రాయములు కట్టబడిన త్రాళ్లవలె దృఢములుగా నిర్ణయించుకొన్న సంయమి. ప్రపంచమంతయు గాదన్నను లేవయభిప్రాయమును దృఢముగ నమ్ము విశ్వాసము, దానిని సమర్థించుభావన యితని వెన్నెముక కంటియున్నది. భవధూతి యొక వ్రాతగాడుమాత్రము గాడు; సంఘసంస్కర్త. ప్రపంచములోని యన్యాయములు, కుట్రలు చూచిచూచి, నివారింప సర్వశక్తుల వినియోగించి, విఫలుడై దరిలేని వేదన ననుభవించి సామ్యసిద్ధి న జీవి. నిజముగా భవధూతి ప్రపంచమంతయు దుఃఖముయము గాదనియు, అందు ఆనందము, సుఖమును కలదనియు, కళకు పదమావధి కన్నీరు గాదనియు తలచి యుండెనేని యితనికే యగ్రతంబులు మిచ్చి సాహిత్యవీరులలో ద్రిప్పియుండును. కాని యట్లు గాలేదు. తన జీవితమునే కన్నీటి కాహుతి నిచ్చినాడు. కుదకు "సతం సద్భి స్సంగః కళమపిసీ పుణ్యేన భవతి" అని వాపోయినాడు. ఇంత విశాల ప్రపంచమున తన మనోభిప్రాయము మాకొట్టజాలు సమ్యగు ముడే దొరకలేదుగానో నీవేదజీవికి. నాకు జూడ కాలిదాస భవధూతుల మనఃప్రవృత్తులకు నిజే పెద్దభేదముగ గన్పట్టుచున్నది. కాలిదా సానందోపాసకుడు. దృశ్యమాన ప్రపంచమును, ఆదర్శమును చక్కగా వొడి గట్టుకొన్న పుణ్యవంతుడు. ప్రపంచమున నున్న కొరతను గమనింపకపోలేదు. ప్రతిదిన మును దైనికజీవితమున తా ననుభవించిన యను

భవములు, సాంఘికాచారములు, ప్రకృతి యొక్క స్వభావము, పదార్థముల మితిని చెంటనే మరచిపోక కన్నతల్లివలె సమయ మున కందిచ్చు మహాత్ముడీతడు. కొన్ని ప్రకృతి వియములకు తానే తగినభంగి సమాధాన మిచ్చుకొన్నాడు. కొన్ని మనసునకును నచ్చి నవి. ఎపు డెట్లు ప్రవర్తించవలెనో, ఏకాలమున కేది యాచరణీయమో, భగ్యాధర్మములు ఆచారములు మొదలగునవి దేశకాలపాత్రముల ననుసరించి యేర్పిరి మారునో యితనివలె గమనించిన కవి సంస్కృత సారస్వతమున లేదన వచ్చును. ఆనేక మన్నియెడలను పనికిరా దనియు, కార్యకిలత వీడరాని సద్గుణములలో ఒకటియనియు గుర్తించిన పరిభావంతుడగుటచే తన కావ్యముల మనుష్యుల కావశ్యకములగు భౌతికధర్మములు, పెక్కడముగాని పరచింతలు గ్రమ్మురించినాడు. ఒక్క యుదాహరణమాత్రము గామపింతును. శాకుంతలమున దుష్యంతుని సమీపమునకు శకుంతలను దోడ్కొనివచ్చిన మునికుమారు లామెను జూచి,

"సతీమపి జ్ఞాతికులైకసంశ్రయం
జనోఽవ్యథా భర్తృపతీం విశంకతే,
అత స్సమీపే పరిణేతు రివ్యతే
తదప్రియాపి ప్రమదా స్వబుంధుభిః"

ఏమిమనున్నాడు? పరమపతివ్రతనైనను పుట్టినింట నున్న కుమారికను ప్రపంచము నిండించుచున్నది. కావ ను క్రియారాలన కన్యకకు భర్తృసాన్నిధ్యము వీడరానిది.

శకుంతల పతివ్రతయగు మునికుమారిక. ఆమెనివాసమును, శిక్షయు ఒకటియు భావోద్రేకమునకు తావోసగునని కావు. మనసారదుష్యంతుని ప్రేమించిన ప్రణయోకజీవి. ఇపుడు ప్రియునిచే నిరాకరింపబడ్డది. తానేగి పుట్టినింట నున్నచో లోకము నిండిపదా? తప్పక నిండించును. శకుంతలా దుష్యంతుల యొడంబడిక నెవ్వరు చూచిరి? ఆపరోక్షములగు వారి త్రికరణప్రవృత్తుల నెవ రెరుంగుదురు? గొప్పవారుగూడ ఒక్కొక్కయెడ వికారములకు లొంగిపోలేదా? దానిలో లేత వయస్సు- జగములు మోపించు రూపము.

ఇంద్రియగ్రామము బలవత్తరమైనది గదా! లేదు, ఒకవేళ శకుంతల నియమముననే దినములు గడపె ననుకొందము. ఆ దెవరికి గావలయును? "ఎట్టివె నన్న గాట కట్టు"మను కనుమాలపు ప్రపంచమున కానంత యవకాశము దొరకిన పండువుగాదా? అట్టియెడ డియార దిరిగి ఉపన్యాసము లివ్వగలదా శకుంతల? ఇచ్చిన విమవా రెవ్వరు? ఇట్టిరి నెదకిన దొరకుచునే యుండును. అందుకే సృష్టియందు పౌఖ్యము ననుభవించి జీవితకావ్యమును రమణీయముగ జెప్పించిపోయినాడు. ఈ మహాకవికి మితమెరిగిన యాత్మ తృప్తి మిక్కుటము. ఇంకేల, అంతఃకరణ ప్రవృత్తి లోబడియుండినది గాని ఇతడు వానికి బానిసయై యుండులేదు. అందుకే కవిచక్రవర్తియై ప్రపంచమున కిలువేల్చియు మొక్కు లంగుకొన్నాడు. ఆతడే "నై సద్భిః సురభిః కుసుమస్య సిద్ధా హృద్ధి సీతిః న చరన్తై రవతాడితాని" అని మూల గూర్చొని విలపించుచుండినచో మన మేవాడో విస్మృతకవులలో చేర్చియుండుము.

భవధూతియొడ నిట్టి సన్నివేశము లగుదు. అతడు నియమమును, ఆదర్శమును చాటిన సహించలేడు. తన మనస్సునకు విరుద్ధములగు ప్రవృత్తులను, ధర్మమునకు తొలగిపోవు కార్యములను చూచినపుడు తటస్థుడైయుండుట గాని, లేక సమచిత్తముగ బోధించి కార్యకారియగు పద్ధతిగాని భవధూతియొడ గానము.

అన్ని శిబిలకన్నను జ్యోతిస్సుల దీతని మనఃప్రవృత్తి. వేయి కత్తిపోటులకన్నను వాడియైనది మాట. ప్రపంచమునంతయు నొక్కసారిగా సహృదయతతో నింపివేయవలయునని యాతని యాశ. ప్రపంచమునకు తావోసగు దానికన్న వేయిరెట్లధికముగ గోరువాడు. ఆత్మనిశ్చయ మెక్కువ. ధీరత చలించరానిది. లేకున్న విశాలమగు ప్రపంచమును ధిక్కరించి "యేనామ కేచి దిహ నః ప్రధయం త్యవజ్ఞాం జానంతి తే కిమపి తాన్ ప్రతి నైవ యత్నః" అని ధైర్యముగా నిలిచి చెప్పకొను నుండె లేవరి కున్నవి? ఇంకేకాదు. ఉత్తర

* A man of strong understanding is ever a man of strong character

రామచరిత్రలో “వక్తవ్యమేవ వక్తవ్యం కుతో హ్యవచనీయతా, యథా స్త్రీణాం తథా వాచాం సాధుశ్చై దుర్జనో జనః” “నదీ-ఆతిదుర్జనఇతి వక్తవ్యం” అని పలికించి తనకు ప్రపంచముపయ్యగల యేవగింతను కుంభ లతో గ్రుమ్మరించినాడు.

భవభూతిమన ప్రవృత్తిరీతియగుటకుకా రణమిది? నాకు దోచిన కారణ మిది. భవ భూతికాలమే దీనికి కారణము. తే మేంద్రుడు భవభూతివద్యములకు దృష్టాంతములుగ గ్రహించుటచేతను (౧౦౨౮-౧౦౬౩), రాజశేఖరుడు (౯౦౩-౯౬౪), ధనంజయుడు, ధనపాలుడు (౯౪౪ - ౯౯౫), వామనుడు (౮౮౦) మొదలగువారు భవభూతి మహా కవిని కేర్పొనుటచేతను, ఇతని కాచార్యుడగు భట్టకుమారిలుడు ౮౮౦ కి కొంత వెనుకగా నుండుటవల్లను మన మీతని కెనిమిదవ శతాబ్దముకొనయందు తొమ్మిదవశతాబ్దము మొదటను నిలుపవచ్చును. ఆనాటికి భోజక్షీర్తి లస్తమించియుండెను. సామంతులు రాజ్యముల నాక్రమించి పరిపాలించుచుండిరి. రాజులకును తదాశ్రయులకును నిరంతరము భయము, కఠినత, రక్తపానమున ఆశ—జనులలో నొక యశాంతి ప్రబలియుండెను. అదియునుగాక నానాటికి శంకరబోధలు క్రొత్తలగుటచే బౌద్ధమతముదాడి తగ్గలేదు. వారు రాజుల నాక్రమించి, వారిమాలమున ప్రజలలో హంతుముల చెలాయించుచుండిరి. భవభూతి యజ్ఞములుచేసినవారియింటి బిడ్డ. ఆర్యమతముల ధర్మములనే గలియని నమ్మి వేదక్రియలను నిర్వహించిన కర్మనైష్ఠికుడు. కనుకనే యానాటి యభిరుచులు-ఆచారములు భవభూతికి గర్హ్యములయినవి. తుదకు “తరుచ్ఛాయాధీనం తదపి తపసో యోగ్య మశనం, ఫలంవా మాంలంవా తదపి న పరాధీన మిహ వః” అని పాడుకొనుచు నెక్కడనో కొండ గుట్టలలో తన జీవితము గడుప నిశ్చయించుకొన్నాడు. మరియొకటియు కారణము గలదు. ఇతడు స్వయముగా నావేశ. భవభూతి నాటకములలో నగుపడు తనమయీభవనశక్తి మరియెవరి వ్రాతలయందును గానుపింపదు. ఏకాంతంబింటి దీతని మనస్సు. ముట్టిన

వెంటనే “ఘంగ” అని మ్రోగును. ఎంతటి సామాన్యదృశ్యమైనను “అపి గావా రోదిత్యపి దళతి వజ్రస్య హృదయం” అని యతనిచే ననిపింపగలదు. సామాన్యలకు మనకు అతని యావేశ మొకసారి బరువుగా తోచును. అది మన కంతటి హృదయము లేని జోర్నాగ్యమే గాని యామహాకవికుంచితది గాదు.

ఇతని యావేశమునకు సమగ్రమున తీర్ణ దృష్టియు నొకింత యవకాశమును గలిగించి నది. ఒక దృశ్యమునుగాని, ఒక విషయమును గాని మననచేయ నారంభించినచో నెన్ని యబ్బములైనను విషయవాడు గాదేమో యని పించును. భవభూతివర్ణనలందు సమగ్రములగు బహిరంగవర్ణనములు, సామాన్యహృదయమునకు, ఒక్కొక్కచోట పరిణత మనస్కులకును దోచుచి భావరహస్యములు కుప్పలుతెప్పలై యుండును. ఒకటిరెండు దుదాహరణములిప్పును.

మాలతీమాధవమున మాలతీ కటాక్షముల వర్ణించుచు మహాకవి

“ఓవిరేదికసితానా మల్ల సద్రూపతానాం మస్మణముకుళితానాం హంతరిపారభాజాం, ప్రతినయననిపాతే కింది దాకుంచితానాం వివిధ మహామధూవం పాత్రమాలోకితానామ్”

ఇందులో మాలతీదృష్టు లేన్నిరీతులవెడలి వని! ఆమెద్రూలత లుల్లాసము తెందినవి. మస్మణముకుళితము లైనవి. ప్రతినిపాతమునను లజ్జచే కించదాకుంచితము లయినవి. దీనియందంత స్పష్టముగా భావములు నిరూపింపబడి నదియు సహృదయులు గ్రహింపకపోవరు. “ద్రమిషు కృతపుటాంతర్యంబలావృత్తవక్తః ప్రచలితతరుగ్రూతాంబవై ర్మండయంత్యా”

ఇందు సీతాదేవికనుభామలతోపాటు భవభూతిగ్లోకమును సుడిదిగిడద. ఇట్టి యుదాహరణము లడుగ మగునకును భవభూతి నుండి దీసి చూపవచ్చును. కొన్నియెడల వస్తు ప్రత్యక్షీకరణదాహము సౌందర్యమును గూడ చెమకకీడ్చి యుండు నిలుచుచున్నది. చూడుడు.

“...వలితకంధర మాననం తత్ వ్యావృత్తవృంతకళప్రసిధం కుహంత్యా”

ఇందు వ్యావృత్తవృంతపదముపమానసమీకరణమునకై వచ్చినదికాని సౌందర్యమునకు గాదని యే సామాన్యపాకబుడైనను చెప్పగలడు.

ఈశీష్టదృష్టి, ఈభావ యితనియుదాత్తములకు నమ్మకములకు తావొసగినదని చెప్పవచ్చును. ఏకాంతముననుండి ప్రతియొక విషయమును సమగ్రముగ నాలోచించి కేల్పుకొన్నవాడనుటచే తనని యనవను కొన్ని భావములైనను వాద్యమునను సుంచిపోగలిగినాడు. మెడ్డనాల్గు మహాశయుడును నీవిషయమును బాహాటముగ వివరించినాడు.

క్రేవల మనోవేద్యములయి, మాటలచే చెప్పరాని భావరహస్యములకు నీతని కవిత నిధి. ఇత డొకచోట

“అద్వైతం సుఖదుఃఖయో రనుగతం సర్వా స్వవస్థాసు య-ద్విక్రామో హృదయస్య యత్ర జరసా యస్మిన్నహోర్యో రసః”

అని క్రేమము నిర్వచించినాడు.

“వ్యతివజలి పదార్థానాం తరః కోపి హేతుః నఖిలు బహిరపాదీన్ శ్రీతయ స్ఫుశ్రయం తే.”

అని మానవహృదయ పుష్పకమును సమగ్రముగ దిప్పినాడు.

“నే హశ్వ నిమిత్తసవ్య కేతు శ్చేతి విప్రతిషిధ మేతత్” అని స్వభావవాదమును తరచినాడు. ఇట్లు కేవలము తత్వ ప్రపంచముపయ దృష్టి నిడి సాగినవాడు భవభూతి. అందులకే ప్రపంచమున సౌఖ్యమును రుచిచూడలేకపోయినాడు. ఇతని కవితలో లలితవర్ణనములు, రెప్పలల్లార్పు భావములు, తల దిరుగజేయు కల్పనలైపు; మరి యుక్కురునియల బోలు పలుకులు, వేడి నిట్టూర్పులు, కన్నీరు. ఇతని జీవిత మొక దుఃఖాంతనాటకము. ఒకవేశ శృంగారాదిభావములు వర్ణించినను, నందులో మితభాషిత్యము, గొప్పతనము దాగియుండును. ఈ రెండిటి నడుమ నేదో వచింపరాని నిగూఢమున ఆవేదన ప్రత్యక్ష మగుచుండును. ఇతని జీవితమున శాంతిలేదు. పంజరమున జిక్కి, బయటికి వెళ్లుటకై గింజ కొనుచుండు చిలుకవలె కఠినమానవప్రపంచమున జిక్కి నిష్క్రూతియాచించు ప్రపన్న జీవి యనుభావ

ములే గోచరించును. భవభూతికి సిద్ధిపంపు గొప్ప యపవనమృతము. చేతికందిన వండు నోటి కందునో యందకో యని తల్లడిల్లు మృదయ మీతనిది.

“విభాతుర్యాపారః ఫలతుంచునోజ్జ శ్చభవతు వికారః కోష్యంత ర్జడయతిచతాపంచరనుశ్చే”

బ్రాహ్మయొక్క విభావము ఫలించినను మనోజ్జ మనునో కాజో, జడత నాపాది నన్నచో, తాపము కలిగించువని యర్థమనునో కాజో యని యాశంకించుకొని తార్కిక కాబ్బతోధలవలె, నతివ్యాప్త్యవ్యాప్తులను నివారించి చెప్ప టీతని యలవాటు. తాను వాణొన్నట్లే యితని కైలి కక్కలగభీరము. తాళిదాసునందువలె చూచినవంటిసే యాకర్షింతు భావముగాని, పుష్పితమున కైలిగాని, లలితముగ చిత్రించెప్ప విభావముగాని భవభూతియొడ గానము. ఇతని పలుకు లాచార్యునివలె కళిననుగా మందలించు శిక్షలుగాని సరస గూర్చుండి చెప్పచెప్ప గలిపి వాకొను సైయారాలి పల్లాపములు గావు. కవిత్వమును పవిత్రముగ నెంది, యుపనిషత్తులవలె సత్యమును బోధింప దొరకొన్న మహాత్ముడు. ఇతని నాటకములందలి పాత్రలును ఆదర్శ ప్రపంచమునుండి దిగవచ్చివారివలె గానబడు దురేగాని సామాన్యపు మనుష్యులు గారు. స్వయముగా నితనికి ఆవేశ మెక్కువగుటచే తా నేపట్టు వర్ణించుచున్న మనుగ్రముగ దాని యందే లయించుటచే పూర్వాపరముల పరి దిద్దుకొను బాగ్గత్రయు, కావ్యసృష్టికి పరి పూర్ణమగు రూపము నిచ్చు నిలకడయు సం తగా గానరారు. మహావీరచరితమున ముప్పది యేడు పాత్రలట. భవభూతిని మనము పరికి లించుకపుడు అతనిని ఆవేశియగు కవిగా నర్థ ముచేసికొన్నసేగాని నాటకకర్తగా తలచి నచో మనకు దొరకు పదార్థము చాలతక్కువ. అయిన నీతడు స్వతంత్రకావ్యముల వ్రాయక నాటకములకై యేల పూసెను? ఇది యాకా లపు అభిరుచి యేమో? భవభూతి నాటకకర్త కన్న కావ్యకర్తయై యున్నచో బాగుండెడి వని నాయూహ, ఇతని నాటకములు మాడు. అందు రెండు రామాయణకథకు సంబంధించి

నవి; ఒకటి యాకాలపు పాంక్షికాచారముల చెల్లడించు కల్పితమున ప్రకరణము ఈనాట కముల పూర్వాపరభావమును సురించి మూల కరమహాశయు డీయంచనా చేసియున్నాడు: “మహావీరచరితమున మానవుని చాల్గము వర్ణింపబడినది. అందు వ్యక్తియొక్క ముగ్ధ తయు, పెద్దలయొడ నిధేయతయు చక్కగా వర్ణింపబడినవి. రెండవ ప్రకరణమును మాలతీ మాధవమున చించలమై పాదరసమువలె పరు గిడు యాచనమును వివరించినాడు. దానిచే గలుగు తొందర, ఆవేశము, రసమును స్వయ ముగ ననుభవించి యాలోచించు మనస్సు, మానవసంఘమునకు జెందిన ప్రేమ మొదలగు వానినిసరించి వితర్కించుట, వానికై తమ బ్రతుకు నర్పించుట మొదలగునవి వర్ణింప బడినవి. మానవజీవమున మత్తరరామచరితమున ననుభవముపండిన సంసారిశీలిత మున్నది. ఇందులో లోకవృత్తమున ప్రవర్తించునపు డుండు బాగ్గత్రయు, బాధ్యతయు, గడచిన జీవితమునకై దుఃఖమును జెప్పబడినవి. వ్యక్తి ప్రపంచమగు చాల్గకృతమున ముగ్ధతను పొంది పెద్దవారియొడ విషయవిధేయతలు గలిగి, యభిప్రాయములు చేహర్చుకొనుచు యాచనమున బ్రవేశించును. అప్పుడు తాల్గ మున నేర్చుకొన్న యభ్యాసములపై తత్వము నీడలుచల్లుచుండును. వాడు ప్రపంచమునుండి తల పైకెత్తి చూచి, మానవస్వభావమునకు దగ్గరగానుండునవియు, తత్వప్రపంచమునకు గానిపోవునవియు నగు కొన్ని గుణముల వల వాటుగావించుకొనును. అచటినుండి నిస్సార మగు ప్రపంచమును విడిచి పరిత్యాజ్యములుగాని కొన్ని తత్వములు తిరస్కరించి, సత్య స్వరూపమున నాదర్శప్రపంచమునకు దారి తీయుచున్నాడు.వీరత మొదలగు మహాపురుష లక్షణములు రుచిచూడబడినవి. ప్రత్యాకలు, కోరికలు, ప్రయత్నములు,ఫలచింత మొదలగు ఘట్టములు వాని జీవితమున వర్ణచిత్రములై పరుగిడినవి. అతని యాలోచన లీనాడు పండి పక్వములయినవి. తా మిదివరకు తరించినట్టిన యెండమావులపయ నిట్టార్చు విడచి బాష్ప లలితములగు చూపుల జూచుచున్నాడు. తద వంతరము గడచినదానికై వగచి మిగిలిన జీవి

తమునయినను ప్రవయోజనముగ గావించునని కృతేసంకల్పు చేసెనున్నాడు.” ఈ మాడు నాటకములయందు ప్రతిబింబితములగు భావ ములు భవభూతి స్వయముగా నమ్మించిన విధే. అతనికి అనుభవము, జ్ఞానము ముదిరిన కొలది ప్రేమయి యుత్కృష్టనాటకముల రచిం చేసని తలప విలసదున్నది.

మహావీర చరితమును రచించునాటికి భవ భూతి యప్పటి చదువునుగించిన ప్సార్థమేడు. తాను చదివిన లక్షణముల కొంతవర కనుభ రింప దలచినాడు. నాటకనియములు నను సరించి, రాముని శేవలము వీరపురుషునిగ నే చిత్రింప దలచుకొన్నాడు. ఈకాలమున కాలనీ, కింకను నశ్శుద్ధములగు స్వతంత్రాభి ప్రాయములు లేవు. లక్షణకాదులపయి యా సక్తి, రసమున కంతగా నుపయోగింపని నియ మములపయి పట్టుదలయు నక్కడక్కడ గానుపించును. భాషాదేవి వింకను పరబ్రహ్మ ముగ ధ్యానింపలేదు. పాత్రముల యాంతరిక మన స్థిత్వమును సమగ్రముగ నిరూపింపలేదు. పరకురాముని పాత్రయం దాద్యంతము కర్మ శీల గలడు. కవి పోషించిన గుణములకు,వ్యక్త లకు సంబంధము నమీచీవముగ లేదేమో యని పించును. అయినను నక్కడక్కడ నీరని తత్వవృష్టి ప్రత్యక్షమగుచునేయున్నది. ఉత్తరరామచరితమునందువలె ఖంఠఖంఠ యును రసము జలకకున్నను నచ్చటచ్చట హృదయముగలచు భావములు లేకపోలేదు. మాలతీమాధవమునాటికి భవభూతి యాచ నమున నుండెను. భట్టబాణుని భాషాప్రవా హము లోకముల ముంచియొక్తు కాల ముది. ఆనాటికే శబ్దాలంకారములయం దలి యాసక్తి విజృంభించినది. భవభూతికిని ఏలకో స్వతంత్రమైనను నీచాపల్యము కొంతవరకు గనబడుచున్నది. ఇతని నిగూ ఢములగు భావములు, పరిణతములగు సత్య ములు సూక్తిగల మననచే రలియదగినవి గాని “సామరయ్యల”కు ప్రర్మగ్రములగునవి కావు. అంతయో రైవరికి? అందులకే భవ భూతిశిష్యుడగు వాక్పతిరాయడు (ప్రాకృత మున గౌడవహకర్త) పై యభిప్రాయమునే

చెప్పి విలపించినాడు. కవి స్వతంత్రుడగుటచే మాటలయందు మరుపుముట్టులులేవు. కాళిదాసువలె సక్రమరాక గిమ్మవాడు గాడు. ఇతని ప్రవర్తనలును ప్యరింత్రములే. భవభూతి నాట్యమందలి చాపల్యముచే ఆటగాండ్రతో జీచెనని యొక కథగలదు. ఇతని నాటకములే పరిక్షించినచో మన కట్టివి కొల్లగ దొరుకును. రాముడు సీతాదేవిని గురించి పలుకుచు

"ఉత్పత్తిపరిపూతాయాః

కీమస్యాః పావనాంతరైః,

తీర్థోదకంచనమ్నిశ్చ

వాన్యతః సుధిమర్తతః"

అని గాంధేయ ప్రపంచమును సవాలుకు పిలుచుచున్నాడు. వైవ కనబరచిన "సతీమహిష్ణాతివలైకసంక్రమాం" అను కాళిదాసు శ్లోకమును దీనిని పరీక్షించినచో వీరిరువురి మనస్తత్వము లెంత భిన్నములో తెలిసినచ్చుచున్నది.

ప్రపంచముతోడి సహవాస మహేకత్తర పంటిది. ఎట్టివారైన న తూలనాడుట స్వభావము. రమణీయమగు కీర్తి "ఇనెల్లా" పయి నిష్కలుకెరగు ఖండన బయలుదేరినది. ఆదిమర్కవయే యతని రక్తము ద్రావినది. భవభూతిమహాకవివైవను నిట్టివిమర్శములే బయలుదేరియుండవోవు! అతడు క్రుద్ధుడై వాళొన్న శ్లోకమే యందుకు ప్రబలసాక్ష్యము. చాడ్లమతములో నున్న పవిత్రసిద్ధాంతములు మారిపోయి నటన లయ్యెను. అవి సామాన్యులకే హృదయోద్వేగకరము లై యుండె నన్న భవభూతి నడుగవలయువా? ఆనిట్టూర్పుల ఫలమే కామందకి పాత్రనిర్వచనమని తోచుచున్నది. కానాటికులు మొదలగు హృద్రులు ప్రబలిరి. హింసలు బలమయ్యెను. అహోరథుంటుడు, శృశానవర్ణనమును నిందుకు ప్రబలసాక్ష్యము. భవభూతియు షేష్ప్రియరును (జూలియట్టులో) ప్రేమను వర్ణించిరి. రెండు నాటకములయందలి ప్రేమయును వశేకవిఘ్నముల కెదురునిలిచినచే. రెంటియందును మతనిబంధనయే ప్రణయపరిణతికి కారణము. షేష్ప్రియరు మహాకవి "మాంక" వలెనే భవభూతి కామందకిపాత్ర

మున్నది. అయిన మాలతీ, జూలియట్టుల మనః పరిపాకమున కొంత భేదము గలదు. జూలియట్టు పరిలమునకన్నను- కవకు ప్రాణమున కన్నను రోమియో నెక్కువగ ప్రేమించుచున్నది. మాలతీ కట్టుగాడు. ఆమె తన కన్నను, వరునికన్నను కాలినత నెక్కువగ గారవించుచున్నది. ఇది బహుశః భవభూతి మనస్సునందు గల మైందన సిద్ధాంతాభిమానము గావచ్చును. కామందకి ఈ నాటకమునందలి ప్రధానపాత్రము. ఆమె చాల తెలివైనది. కార్యము లెన్నడును విఘటించి యెరుగుదు. మాశవస్యభావమును చక్కగ గుర్తెరిగినది. నందనునకసత్య వివాహము గావించుటకు ముగించుని సిద్ధపరచుటయందును, మాలతీ మాధవుల ప్రేమాభివృద్ధికి యామె గావించు కార్యములయందును కామందకి మనస్సు చక్కగా పరిస్ఫుట మగుచున్నది.

శ్రీకంఠపదలాంఛనుని భావపరిమార్పిరి విరిసి విశసించిన వనచత్వర ముత్తరరామచరితము. ఇందులో నానంద మనుభవింపలేని హృదయము కలకన్న దీపము. ఈ నాటకము నాటికి కవిచయము కొంత పడమటికి వ్రాలి యున్నది. మాలతీమాధవము రచించునాటి కుండిన యుత్సాహశక్తి, జగత్తును లెక్క నీయని గావునం దెరసను ఆరెనిలో తగ్గినది. మహావీరచరితమునాటి ముగ్ధత లేదు. శరీరమున బలము తగ్గినది. వరములు కార్యకర్తకి వెనుకాడుచున్నవి. దృశ్యమానప్రపంచమును గాంచి సహింపలేదు; విడిపోవను లేదు. కర్తవ్యమును నిర్వహింపలేదు; నిర్వహింపకుండను లేదు. ప్రాపంచికముఖములపయి వాసన పూర్తిగ లేదు. అరణ్యముల ముక్కుబట్టి మార్చును నాత్మకర్త లేదు. సంఘమును మెప్పించి దానినుండి యభివాదనముల గ్రహింపవలయునను ప్రత్యాక యున్నది. ప్రక్కలో సంఘమునకు దగినట్లు మారలేని మనస్సున్నది. ఈ రెంటినడుము వదిలి నీరైనాడు కవి. అనీలే నాటకమై పారినది. ఉత్తరరామచరిత మంతయు తత్వమునకు, ప్రపంచమునకు నడుము కృశించుచు ప్రపన్న తీవరమునకు వ్యాఖ్యానమే. లేకున్న రావణ

సంహారముతో మహావీరచరితమును సమగ్రముగా ముగించిన కవికి మరల నీనాటకము నందుకొను కారణము గావరాదు. ఆనాటి కితని తీవరము దుఃఖముయనుగనే మానట వల్ల మరల తాను విడిచినకథను ముందుకుసాగించి, విషాదగీతముల చాడుకొన్నాడు.

రాము డొక యనుభవజ్ఞుడగు రాజమహారుడు. అతనికి మతస్మాత్రములపయి యభిమాన మెక్కువ. సీతాదేవియం దమితమున నమృతము. జానకీదేవి చామనికయి తన సర్వస్వమును వినియోగించిచ ప్రణయైకతీవిని. సీతాదేవిని త్యజించిన యనంతరమున హిరణ్మయ మయమగు సీతాదేవిప్రత్యుత్తి నుంచి ప్రేమించుచున్నాడు. భార్యావియోగ మాతని హృదయమున కూలమయినది. అతడు దూషించిన గర్భమూర్తి. ప్రజలయొక్క సౌఖ్యమునకయి తన జానకిని, అత్యామభావములను త్యాగము గావించెను. అయినను నివృత్తియందు సంపూర్ణమగు స్వతంత్రము లేనివాడగుటచే నున్మాదియైవాడు.

సీతాపాత్రము మొదటియంకమున ప్రభాతమువలె సంపూర్ణ పొందర్యమున మెరసిపోవుచున్నది. రాజకులలో చితముగు గాంధీర్యము, మితభాషిత్యము, స్థితిగోపనము కన్నులగట్టి నట్లు ప్రత్యక్షమగుచున్నవి. నిండుగర్భమున నున్న యామెనుదాచి కిలలు ద్రవించినవి. ఆమెయోకారము మనసును వశీకరించు కట్టు యంత్రము. 'కులపెద్ద'లు నేర్పిన నుణములు, భర్తయెడల భక్తివినయములు, ప్రేమ, పరిణత భావముతో దోచు స్త్రీహృదయము వాసించుచున్నవి. సీతాదేవియు, శకుంతలయు నొక విధమగు భర్తృభావమునే యనుభవించిరి. రాముడును, దువ్యంతుడును లోకనియమముల ననుసరించియే భార్యల తిరస్కరించిరి. అయిన దువ్యంతుడు కాపమోహితుడు. రాముడన్న నో ప్రత్యక్షముగ సీతాదేవిపవిత్రతయందు నమ్మకముగలవాడు. అటులయినను ప్రజల మనోరథపరిపూర్తికయి చేతులార ప్రియురారి నడవులపాలు జేయుచున్నాడు.

ఉత్తరరామచరితమున కరుణరస మనియు, కొందరు విప్రలంభశృంగార మనియు వాడిం

తురు. మన కీవాదముతో పనిలేదు. వాసం తిక్కనోటనే కవి తన యల్పప్రాయమును బలికించివాడు. వాటకమున మొదటనే కరుణ రసమున కనుభవమును నిర్వేదమును చూచించుచున్నాడు. కాన భవభూతి యల్పప్రాయము కరుణమనియే నేమో! ఎన్నియో నిబంధనలను మీరిః భవభూతికి ఈనియమాతిక్రమణము గొప్పగాదు. వాకుజూడ నుత్తరరామచరితము విషయాంతమును గాగగా కవి సంకల్పించె నేమో యనిపించును. కాని లోకాభిరుచిని బట్టియు, సెంతటి స్వరంతునికైనను మానవ మాత్రునికి చాపల్యము వీడరానిది గనుకను తన యల్పప్రాయము మార్పుకోక తప్పినది కాదు. నేటిసంహారమునందువలననే యీవాటక మందును కడపటియంక మిక్కించబడినది.

హృదయమున్న మనుష్యుడంతయుచదివి యానందించదగిన దిది. నిజముగా తన్మయీభవనమే కవికి వలయు నుత్కృష్ట సాధనములలోమహాత్మిరమైనవో భవభూతివాటకమొక్కటే వాఙ్మయమున కలంకార మని చెప్పకతప్పదు. ఈవాటకములోని ప్రతిఘట్టమును, ప్రతిక్షరమును లేడియోవలె కరుణా లులితమును భవభూతి మనస్సును ఎత్తిచెప్పచున్నది. ఇతడు సీతారాముల ప్రేమ వభివృద్ధి నొందించిన విధములు, ప్రగమంకములోని చిత్రపట సందర్శనము మనుష్యమాత్రున కెన్నటికి మరపురానివి. కొందరు పండితులు భవభూతికి సంస్కారము లేదన్నారు. అంత కన్నను వారికి కవిత్వమును గ్రహించు వాళ్ళములు లేవనుట యుక్తము. ప్రత్యేకము సీవాటకమునే గురించి యెంతయో వివరింప

వచ్చును. విస్తరభరితచే జారుకొందును. ఈ తన్మయీభవనశక్తి యధికముగ నుండుట చేతనే కల్పనకు సంబంధించిన శక్తు లీతనికి కొరవడినవి. నూలతీమాధవకళ పదియంకము లకు దగినది గాదు. తొమ్మిది ఎనిమిది యంకములు కేవలవర్ణనలతో నిండినాడు.

భవభూతికి రసపోషణయంతలె సమగ్రమున చైతన్యముతో యంతు యాచిత్య నిర్వహణమునలేదు. కాలిదాసుని వాటకముల వలె సర్వతోముఖమున దృష్టి, పాత్రలకు తగిన పరిస్థితి, సమయమునకు దగిన మాటలు నిందులో లేవు. ఒకొక్కచోట ప్రాచంభించినచో ముందుచెనుకల చూడక బాణుని కాదంబరిలోవలె నొకటే తలపున పోను. పలుకుచోట కాలపాత్రముల గమనింపదు. మాదవయంకమున లగ్నంగిక దీర్ఘపవ్యాసము నిచ్చుచున్నది. మహాకవి దృష్టి యంతయు కూలితపయిననే లగ్నము గావించినాడు. ఉత్తరరామచరితమున రెండవ యంకమున కును మొదటిదానికిని చాలయంతర మున్నది. కాలవిషయమున సమచిత్రమున నేకత కలిచే పాటెంపుపడలేదు. రాముడు ప్రగమంకము కడపట సీతాదేవిని అరణ్యములకై విడిచి, శంబూతుని తపస్సును మాన్పించుటకైబయలు దేరినాడు. ఈ మధ్యకాలమున గలుగు కుశలపుల జననము, వారికి బోధన విద్యాభ్యాసము, మేదో విజృంభణము మొదలగునవన్నియును విష్కంభముననే చెప్పబడినవి. ఈ రెండవయంకమున రంగమున జరుగుదాని కన్నను జవనికాంతర్భాగమున గడచిపోవున దెక్కుడు. రెండవ యంకమంతయు వర్ణనము

నకే వినియోగింపబడినది. దానితో కథా బాహుళ్య మెంతగునో కనిపెట్టలేకపోయినాడు. కడకు చైతన్యము వాటిపించుకొని మిగిలిన భాగములన్నియు నొక విష్కంభమున చిమ్మినాడు. ఆరవ యంకమునను నిశ్లేయొక దీర్ఘ విష్కంభ మున్నది. లక్ష్మణుని యనుభావములు భవభూతి సమగ్రముగ జెప్పించలేదు. రాముడు లక్ష్మణున కాజ్ఞానిచ్చుట, సీతాలక్ష్మణుల ప్రయాణము మొదలగు ఘట్టములు విడువబడినవి. బహుశః అతనికి లక్ష్మణము లడ్డందగిలేనేమో? కథను చాకచక్యముతో మార్పు చేర్పులేదు. రామునియందే సంపూర్ణ దృష్టి లగ్నమయియుండుటచే లక్ష్మణుని మరచినాడు. ఇంతవాటకమున రెండుసార్లులే లక్ష్మణుని ప్రవేశ మున్నది.

భవభూతికి కాలిదాసువలె సర్వతోముఖ దృష్టి లేకున్నది. అందుచే దానికి సంబంధించిన పాత్రపోషణ, బైదిత్యము మొదలగునగుములును చాలినంత లేవు. ఇతని వాటకము లలో నాద్యంతమును నివిడమై కనబడునది రసానుభూతి యొక్కటే. అదియే మనదృష్టి వాక్ష్పించునది. ఆగూఢుట్టములు పాతమని మనస్సును సంపూర్ణముగ వశీకరించుకొనును గని పూర్వాపరముల విచారించినచో కొరత గల్పించును. అందుకే భవభూతి వాటకకర్త కన్నను కావ్యకర్తయయిన బాసుండెనంటిని. ఆవేశము, తన్మయీభవనము భవభూతివలె పోషించినవాడు సంస్కృత వాఙ్మయముననే లేడని నిస్సందేహముగ జెప్పవచ్చును. “కవయః కాలిదాసాద్యాః భవభూతి ర్మహాకవిః” అన్నారు పెద్దలు.

కావ్యాలంకార చూడామణి

అలంకార ప్రకరణము

బులుసు వేంకటరమణయ్య

హారాదులన నలంకారములు శరీరము నలంకరించి తన్మూలమున ఆత్మత్వప్రీతి కలిగించునట్లు ఉపమాదులన వర్ణాలంకారములు కావ్యశరీరము నాశ్రయించి యథార్థమున కావ్యజీవిత మున రసమునే అలంకరించుచున్నవి. కావుననే రసమలంకారమను. కావ్యజీవితము నలంకరింపలేక శరీరాలంకరణమాత్ర పర్యవసరములను నలంకారములు శవాలంకారములట్లు నిష్ప్రయోజనములు.

కావ్యాలంకారచూడామణిలోని అర్థాలంకార ప్రకరణమువకు మూలము సంస్కృతమున దండ్యాచార్యుడు రచించిన కావ్యిదర్శము.

కావ్యాదర్శమున ముప్పదియైదవర్థాలంకారములు చెప్పబడినవి. గ మాడామణికర్తయగు పెద్దయకవి ముప్పదియో అలంకారములను శ్రీచిదిదిగమున చెప్పెను:

‘వ. అది యెయ్యది యనగా—స్వభావాఖ్యానంబును, సుపమయన, రూపకంబును, దీపకంబును, నావృత్తియు, నాక్షేపంబును, వర్ణాంతరన్యాసంబును, వ్యతిరేకంబును, విభావనయు, సమాసోక్తియు, సతిశయోక్తియు, నుజ్జ్వేకయు, హేతువును, సుచారంబును, నూత్నంబును, లవంబును, గ్రమంబును, శ్రేయస్కంబును, రసవంతంబును, మార్గస్వీయు, పర్యామోక్తియు, సమాహితంబును, సుచార్తంబును, నపహ్నుతియు, క్లిష్టంబును, విశేషోక్తియు, తుల్యయోగితయు, విరోధంబును, నప్రస్తుతస్తుతియు, వ్యాజస్తుతియు, నిదర్శ

నంబును, పహోక్తియు, పరివృత్తియు, నాశీర్యచనంబును, వక్రోక్తియు, * భావికంబును నను వర్ణాలంకారములు ముట్టింకత్వకారంబులై వర్తిల్లు.’ [మాడా. ౫-౩]

దండి చెప్పని ‘ఉదారము’ ఇందధికము; కావ్యాదర్శములో లేని ‘వక్రోక్తి’ శ్రోతగచేర్చబడినది.

పయి యలంకారముల కిందు లక్షణోదాహరణములు మాత్రము ఈయబడినవి. సమన్వయపద్ధతి వివరింపబడలేదు.

ఉన్న వాక్యమునను కొన్ని లక్షణోదాహరణము లుదాహరించి తేవు. విద్యాధ్యులయొక్కయు, జిజ్ఞాసువులయొక్కయు పోకర్కార్యముట్టివాని యున్నయాపు, ఉండవలసిన పద్ధతియు నీ వ్యాసమున వివరింపబడును. లక్షణము లన్నియు ఛందోనిబద్ధములగుటచే నులభముగ బోధపడుటకయి అవియన్నియును ఇందు సంగ్రహింపబడును.

గ. స్వభావాఖ్యానము, లేక జాతి:

జాతి, నుణ, ద్రవ్య, క్రియ లున్న వున్నట్లు ఇంపుగఁ జెప్పబడిన స్వభావాఖ్యానము (జాతి). జాతి - గోవు మొదలగువాని యం దుండెడి గోత్యము మొదలగునవి (అనేక పదార్థములం దుండు ధర్మము). నుణము - రూపము మొదలగునవి. ద్రవ్యము (ప్రత్యేక వ్యక్తి నే బోధించునది) - తుదరాగు, హిమాలయము మొదలగునవి. క్రియ - వచ్చుట, పోవుట, జీవించుట మొదలగునవి. ప్రపంచములోని పదార్థజాల మంతయు నీ నాలుగు లెగలలో చేనియందైనను చేరుచుండును.

* సంకరము వివరింపబడినను ఈ పట్టికలో నీయబడలేదు.

జాతి, నుణ, క్రియా, ద్రవ్యముల వివిధ స్వరూపమును వివరించునది స్వభావోక్తి యని మూలమందలి లక్షణము. అలంకార సామాన్య లక్షణము ఇమత్కారమును కలిగించుట. కాఁబట్టి అనువాదమునఁ గల ‘ఇంపుగ’ అను పదము పయి అభిప్రాయమును స్పష్టపఱచుచున్నది.

౨. ఉపమ.

నుణ, క్రియాది ధర్మములచే న్నుటయుగ సుపమానోపమే య ము లకు సామ్యమును జెప్పిన ఉపమాలంకారము. వర్ణింపబడునది ఉపమేయము (వర్ణనవిషయము). సాటి జేయజిన అప్రస్తుత ముపమానము.

పయి లక్షణము మూలాభిప్రేతము. అనువాదమున ‘నుణ, ధర్మ, కర్మముల మల్పణ మయ్యెడు వస్తువుతకుఁ బరువడిఁ దుల్యప్రణయనముఁ జేయునెయ్యది గణుతింతురు దాని సుపమానా బహునిధులక్ (౧-౭)’ అని ఈయబడిన లక్షణము చాల అస్పష్టముగ నున్నది.

ఉపమానిరూపణ మొనపెదన మూలగంధమున ఉపమానోపమము చర్చింపబడినవి. అందు లోబుత

“న లింగవచనే భిన్నే
న హివాధికతాఽరి వా,
ఉపమానూషణా చూలం
యత్రోక్త్యేగో వ భీమతామ్”
అని చెప్పబడినది.

‘సహృదయ హృదయములకు ఉద్యేగము కలంగనిచో’ ఉపమానోపమేయములు భిన్న లింగములలోను, భిన్న వచనములలోనుమాన ఉండవచ్చును. అచట సమానలింగ, వచనకర్త నియమము వర్తింపదు. అట్లే అట్టిచోట్ల ఉపమానోపమేయము లొకదానికం తె నింతొకటి న్యూనము, వధికముమాన (సమానముకాక) కావచ్చునని వై మూలమున కభిప్రాయము.

ఉపమానోపమేయములు విభిన్నలింగ, వచనముల వయి యున్నను, ఉపమాసాధక మగు సాధారణ ధర్మము రెండిటియందును సమన్వయింప పీలండినఁ జాలును. అప్పుడు సహృదయుల కుద్యేగము కలంగదు. ఈ యాశయమును పెక్కులు అంగీకరించియున్నారు. కావున ‘హతే ప్రసురివ సేలే నీలోత్పలదల

గ. కావ్యాదర్శము, ద్వితీయ పరి. ౪-౭.

౨. ‘అని యెయ్యది యనగా’ అని దిద్దుకోవలెను.

స్ఫుటి నీ' అను సంస్కృతోదాహరణము సరి పడుచున్నది [విష్ణువుదేహమువలె కన్నులును, నల్ల గలవతో సాటియైనది అని పయి సంస్కృతమున కర్థము]. ఇచటి సాధారణ ధర్మవాచకపదము 'నీలోత్పల దల స్ఫుటి నీ' అనునది. ఇచటి ఉపమేయము 'నేత్రపదము [వపుంసకలింగము; ప్రభువా ద్వివచనము]; ఉపమానము తనశబ్దము [స్త్రీ లింగము; ప్రభుమైక వచనము]. పయి పదములు రెండును విభిన్న లింగ వచనకములు. అట్లయినను సాధారణ ధర్మ ప్రతిపాదకపదము రెంటును సమవ్యయించుచున్నది. అది ఉపమేయవిశేషము మునునొనకారాంత వపుంసకలింగ ప్రభువాద్వివచన రూపముగను; ఉపమానవిశేషముమునునొనకారాంత స్త్రీలింగ ప్రభుమైకవచనరూప మగును. కావున ఇచటి యుపమ నిర్దుష్టము.

పయి సంస్కృతశ్లోకమునకు క్రింది యాంధ్రానువాదము కలదు.

'లింగంబుల, వచనంబుల
ధంసుల హీనాధికతల పాటియు విద్వా
టుం గదిసిన మనమకు నిం
పుం గలుగంతేయునంద్రు బుధులుచిత్తోక్తిన్.
[కావ్యా. ౫-౧౦]

లింగ, వచనముల పద్ధతియు, హీనాధికతల పద్ధతియు విద్వాటును పొందిన అనగా నియమమును తెప్పిన ఉపమకు ఇంపు కలుగు ననునంశ మనువాదములను తెలియుచున్నది. 'విద్వాటు కలిగినను' అనుపర్థమే అపేక్షితము. అది యుచట అస్పష్టము. నియమము తెప్పినను తప్పలే దినుటకు బదులుగ 'ఇంపుం గలుగఁ జేయు' ననుట సరికాదు.

భిన్న లింగ, వచనములకు మూలమునఁ గిందియుదాహరణము తీయబడినది.

'స్త్రీర గచ్ఛతి మండ్లం
వక్త్రేషు స్త్రీ పుమానివ,
ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే
విద్యా ధన మివాస్తి తా.'
పయిదానికి పెద్దయకవి యనువాదము-
'అరుదున్నాడు పేడివాఁ డతివపాలె;
బలుకుచున్నది పురుషునిపగిది నింతి,

ప్రాణములు నాకు నీతఁ డుపాస్తితార్థ మిన్ని విద్యలు (ననివను పెదల నుపమ.)'
తెలుగులలోవలె సంస్కృతమునఁ గ్రియ లకు లింగములఁ బట్టి రూపములవార్పు లేదు. కాన 'గచ్ఛతి', 'వక్తి' అను క్రియలు ఉభ యావ్యయములు.

'ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే' అను నది వచనభేదమున కుదాహృతి. ప్రాణశబ్దము నిత్య బహువచనాంతము. దాని కెప్పుడును ఏకవచన ముండదు. కాన ఇచట వచనదోషము లేదు.

'విద్యా ధన మివాస్తి తా' అనునది భిన్న లింగోదాహృతి. ధనశబ్దము నియతవపుంసక లింగము కావున దాని వచనలింది 'యథా ధన మార్జితం, తథా విద్యా ఆర్జితా' అని సమవ్యయము చేసికొనవలెను. కాని యిట్టివి చాల అరుదు. పెద్దల ప్రయోగములే సమర్థ నీయములు!

పయి యంశములనుబట్టి 'అరుదున్నాడు పేడివాఁ డతివపాలె'; పలుకుచున్నది పురుషునిపగిది నింతి; ఉపాస్తితార్థ మిన్ని విద్యలు' అను వాంఛోదాహరణములు సరిగా లేవని చెప్పవలెను.

న్యూనాధికతల కుదాహరణము మూలానువాదములం దొకేరీతి నుచితముగనే యున్నవి.

3. రూపకము:
మూలమున 'ఉపమైవ తిగోధూత భేదా రూపక ముచ్చితే' అని కలదు. ఉపమానోపమేయములకుఁ గల భేదము గోచరింపనిచో- అనగా కప్పబడి, యవి రెండు నభిన్నము లగుచో రూపక మగునని ఆభిప్రాయము.

అనువాదమునందు మాత్రము ఇది క్రింది రీతిని క్లిష్టముగఁ జెప్పబడినది.

ఉపమానంబునకును, ప
య్యుపమేయంబునకురూపయోజనమేకో
ల్లపితముయి చెలుగు నెచ్చుటఁ
బ్రవంచితమురూపకంబు బహువిధతీలన్.'
'ఉపమానోపమేయములకు రూపయోజన మేకోల్లపిత' మనుచో కర్తృభిప్రాయమేమో స్పష్టముగ గోచరింపలేదు.

భ్రాంతిమంతము
కావ్యాదన్యమున నీ యలంకారము లేకు
న్నను, పెద్దయకవి ఆలంకారపట్టికలో దీని నీయకున్నను రూపకనిరూపణ సందర్భమున వివరించెను.

లక్షణము—
'కలిసమృతి వాకోప్య
ప్రణానభవంబు భ్రాంతిపదముగుఁడత్సం
భవమయ్యెనుదానికిఁ జే
రవిరళియుగ భ్రాంతిమంత మనఁగాఁబరఁ
గున్.

'భ్రాంతివలన మపమేయమునందు ఉప
మానబుద్ధి కలిగినచో భ్రాంతిమదలంకారము' అని పయిలక్షణపద్యము నభిప్రాయము.

౪. దీపకము:
జాతి, సుగ, క్రియా, ద్రవ్యములలో నేదేని యొకటి ఒక్కయొడవనే యుండి ఆ వాక్యము లోని తక్కినపదములతోఁగూడ సమవ్యయిం చినచో (నాని కుపకారక మగుచో) దీపక మగును. అది ఆదిగతము, మధ్యగతము, అంత గతము నని మున్విధములు. ఇది మూలమందలి లక్షణము. అనువాదమున జాతిగుణాదులకు బదులు 'క్రియాపదముయొండె కారకమొండెన్' అని చెప్పబడినది. అది యుచితముగ లేదు.

౫. ఆ వృత్తి:
చెప్పినదానినే పెక్కుసార్లు చెప్పట ఆవృత్తి. అది శబ్దావృత్తి, అర్థావృత్తి, ఉభ యావృత్తి యని మూడు విధములు.

అనువాదోదాహరణములలో శబ్దోభయా వృత్తుకదాహరణములు తాదామరయినవి. 'అరులు అమగదీర్చి కలలోఁ గ్రీడింతురు; తత్పురపరి భాతాయత సరసులలో శ్రోదసంతతి క్రీడిం చు'ననునది ఉభయోవృత్తుకదాహరణము. ఇచట శబ్దమునకేగాక అర్థమునకును ఆవృత్తి కలదు.

'ధరణివరాహంబున పతిధరణి వరాహం బువలె' అనుచోట ఆవృత్తి శబ్దములకే గలదు. ఇచటి అర్థములు వేరు. కాన నిది శబ్దావృత్తి కుదాహరణముగను,

౬. ఆ తే ప ము :

‘ప్రతిషేధోక్తి యాతేపము. అది కాల ములనుబట్టి (భూత, భవిష్య, ద్వర్తమానముల నుబట్టి) ముఁడు విధములు.’ అని మూలలక్షణము. ప్రతిషేధ ముండునట్లు చమత్కారముగఁ జెప్పటయే ఆతేపము. యథార్థమగు నిషేధ మాతేపముకాదు. అచట చమత్కారము ఉండును. అనువాదమున ‘తొడఁగిన కృతకృత్యములు నడఁచు నిషేధోక్తి యాతే పమననని మూలమే అనుఁగింపఁబడినది. ఉదాహరణముమాత్ర ముచితముగ లేదు. అందలి “వీరభార్యలు భర్తల ‘కౌహవంబున వారక విశ్వభూమిభుని వాలున కగ్గముగాకుల’ డని యెఱిఁగించుట” యథార్థనిషేధ మగును. ప్రతిషేధోక్తి కాదు.

౭. అర్థాంతరన్యాయము :

ఒక యంశమును తెప్పి దానిని సమర్థించుటకు వేఱొక యంశమును మాడ నిబంధించిన అర్థాంతరన్యాయ మగును. ఈ సమర్థ్య, సమర్థకములకుఁ గల సంబంధము సామాన్య, విశేష భావరూపము గాని, కార్యకారణ భావ రూపము గాని కొవలెను. ఇచటి మూల దాహరణములు సామాన్య, విశేషభావ విల సితములయి యున్నవి.

అనువాదమునఁగల

‘మమలో వేఁచెనివారికేనియును వి

శ్వశ్శ్రోనిభుంకిచ్చు న

చ్చములై పొచ్చెములేని సంపదల శ

శ్వశ్శ్రోన్యలోకాశ్రయ

త్వము, పై జంబుగ నట్లకాదె తలఁ పన్

వాంఛార్థహీనస్ఫుర

త్వములొజ్జ్వలభగల్వనంగు రవికిన్

కర్ణంబు మిన్నుండియున్.’

అను వర్థాంతరన్యాయోదాహరణము సరి కాదు. ఇచటి సమర్థ్య, సమర్థకములకు సామాన్య విశేషసంబంధము కాని, కార్యకారణ సంబంధము కాని లేదు. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నిటు దృష్టాంతాలంకారము కలదు. ఆ యలంకారము మూలమున లేదు. మూలమున లేకున్నను పెద్దయకవి నిరూపింపఁ దలఁచినచో దృష్టాంతలక్షణమును తెప్పి

దీని నుదాహరించుట యుచితము. ‘విశ్వేశ్వర రాజు కోరనివారికి సయితము పొచ్చెములేని సంపదల నిచ్చును; ఉదాహరణ చెప్పదము కోర కుండఁగనే ఒసగుట పరిపాటి’ అను నీమాదిరి యుదాహరణమే అర్థాంతరన్యాయమున కనుగుణము.

౮. వ్యతిరేకము :

ఉపమానోపమేయములకుఁ గొంత భేద మున్నట్లు తెలిపిన వ్యతిరేకము. వ్యతిరేకమున ఉభయసాధారణమును ధర్మము వాచ్యమైనఁ గావచ్చును; వ్యంగ్యమయినను క్షుతి లేదు. ఇది మూలాభిప్రేతముల లక్షణము. అనువాద లక్షణము—

‘అమరఁగ శబ్దార్థములకు

క్రమశుల్కము లయ్యె భేదకథనముచే వ

ర్ణ్యము నతిరిక్తముఁ జేయుట

నమితవ్యతిరేకమనఁగ ననుఁ బలుకుబడిన్.’

ఈ లక్షణము స్పష్టముగ లేదు.

౯. విభావన :

కాశ్యోత్పత్తికి లోకప్రసిద్ధమును కారణమును విడిచి వేఱొక కారణమును జెప్పినను, లేదా కారణమును చెప్పకున్నను విభావన యగును. లక్షణానువాదము—

‘సమాజ విఖ్యాత హేతువు బానిసించి

కారణాంతరకల్పనకథన మొండె

గామనిహితస్వభావసంగతియ యొండె

నమరఁ బల్క విభావన యనఁగఁ బరఁగు’

ఇందలి మూడవపాద మస్పష్టము. ఉదాహరణమును సరిగా లేదు.

౧౦. సమాసోక్తి :

ప్రస్తుత మగు నొక విషయమును మన గుఱున నిడికొని దానికి సమానమున వప్రస్తుత మును చెప్పట సమాసోక్తి. ఇచట ఆప్రస్తుతము వాచ్యము ; ప్రస్తుతము వ్యంగ్యము (అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నిది ఆప్రస్తుతప్రకంస).

పెద్దిరాజు చెప్పిన లక్షణము—

‘తెను వినిహితార్థగర్భిత

యగు నన్యార్థోక్తిగిరి సమాసోక్తి యనన్

ముగమార్థగోపనముచే

నెగడిన నన్యాయచేతనియతిం బడయున్.’

౧౧. అతిశయోక్తి :

వర్ణనీయమునందలి విశేషమును లోకోత్తర మగునట్లు వర్ణించుట అతిశయోక్తి. అన్ని యలంకారములలోను ఇదియే ప్రధాన మని మూలమున నిట్లు చెప్పఁబడినది.

‘అలంకారాంతరాజాను

వ్యేక మాహుః పరాయణమ్,

వాగేశమహితా ముక్తి

మహా మతిశయాన్వయామ్.’

ఇది యాక్రిందినీతి ననువదించఁబడియున్నది.

‘ఉల్లసితాలంకృతులకు

నెల్లఁ బరాయణము కవుల కెలమి యనఁగో

భిల్లం బెక్కు తెఱంగులఁ

జెల్లం బొరి సేకపదముచే నొడఁగూర్చున్’

౧౨. ఉత్పేక్ష :

చేతనాచేతనముల స్వాభావికస్థితి చమత్కారముకొఱకు వేఱొకస్థితిని వర్ణింపఁబడిన ఉత్పేక్ష యగును. ఉపమానమునందలి గుణక్రియాదిధర్మసంబంధముచేత ఉపమేయమును ఉపమానముగా ఊహించుట ఉత్పేక్షయని భావము.

మూలలక్షణము—

‘అన్యథై వ స్థితా వృత్తి

శ్చేతన స్వేతరస్య వా,

అన్యథోత్పేక్ష్యతే యత్ర

తా ముత్పేక్షాం విదుర్యథా.’

అనువాదము—

‘అలవడ శబ్దార్థములకుఁ

జెలువంబగు నన్యథాప్రి సృజియించి సము

జ్జ్వలదుత్పేక్షా వ్యంజన

ములచే నుత్పేక్ష యనఁగ నెనయుం

గృకులన్.

అనువాదలక్షణము మూలలక్షణమువలెఁ గాక చాల అస్పష్టముగ నున్నది.

మూలదాహరణము—

‘మధ్యందివారతపత ప్రములగు గజములు మారునిపయి అలుకచే తత్పరులగు కమలములను పెకలించుటకో యనునట్లు సరస్సును ప్రవేశించుచున్నవి.’ అని.

స్నాన, పానములకును, తామరతూండ్లఁ దినుటకును ఏనుగులు జలావగాహన మొనరింతుట స్వభావము; ఇచట ఆ స్వాభావిక విషయము వైరమును సాధించుకొనుటకోయనన ట్లాహింపఁ (ఉత్ప్రేక్షింప) బడినది. తెలుగున మాత్రము—

‘కరలు చరుక్యవికృతవిధు

కేకువరాహము నవ్యభితి కృ

ద్గురుతరకృత్యమందు లోక

కొందఱు, కొందఱు వైరివాహిని

నిరుపమమృత్యువండు, రిట

శేనయినన్ రిపురాజమండల

హరణము నేయ వేడి పాలు

పాలెడి రాహుపుగాఁ వలంచెదన్.’

అని యాదాహరింపఁబడినది. ఇయ్యది అపహ్నుత్యుదాహరణము కాని ఉత్ప్రేక్షోదాహరణము కాఁజాలదు. కాని

‘గజభుజగానులదెసఁగల

గుడివిజికింఁగాక నీదుకొన్నదివోలెన్

భజయించి నిలిచె వలపటి

భుజమన విశ్వేశ్వరునకు భూపతి ప్రీతిన్.’

అను సుదాహరణాంతరముమాత్రము ఉచితరీతి నున్నది.

౧౩. పోతువు :

క్రియారూపమున వర్ధమును సాధించు కారకమును, వస్తుజ్ఞానరూపమున వర్ధమును సాధించు జ్ఞాపకమును [చెంట నేదేనొకటి] పోతువులుగా వర్ణింపఁబడినవి. ‘పోతులంకారమునను. ‘కారక, జ్ఞాపకా పోతు’ అనునది మూలమునందలి లక్షణము.

అనువాదమునఁగల—

‘కారకమును గ్రియాయును న

ర్థారంభంబునకు రీజమున నేమిట నిం

పార నది పోతు వనఁజను

భూరిప్రతిభావి కేమములఁ దెక్కరయన్.’

అను లక్షణమున ‘జ్ఞాపకము’నకు బదులు క్రియ యుండుట యుచితముగా లేదు.

౧౪. ఉదారము :

ఉదారాలంకారము మూలమున లేదు. ఇందే కాదు, మఱియొందును మాదామణిలోఁ జెప్పఁబడిన ఉదారాలంకారము కానరాదు,

కష్టపడి యార్జించిన ధనము నితరులకు త్యాగ మొనర్చుట తల్లితనముని పెద్దయవ్రాతముచున్నాడనుచుడు :

‘ఆయాసోపార్జితము, న
దేయమును మువోహరాభిధేయమును శ్రే
ష్ఠేయము నను ధన మొసఁగును
పాయముదారంబువాఁగ నవనిం బర్హన్’

మీఁది యోదార్యము నాయకున కుండవలసిన ఉత్తమగుణములలో నొకటి. కావ్యగుణమున నాదార్యము (ఉదారత) దీని కత్యంత విలక్షణము. పానకమునఁ బువకవలె నీ యుదారత అలంకారములననుమ చెట్లు చేరినదో ?

౧౫. మాత్యుము :

అభిప్రాయమును తెలియఁజేయు చేష్టల చేతను, అంగవికారములచేతను అభిమతార్థమును బోధించుట మాత్యుము. ఆ యభిప్రాయము వ్యంగ్యమునటు మాత్యుబుద్ధులకేకాని అల్పబుద్ధులకు తెలియరానిది. కావుననే అలంకారనామ మన్వర్ధమగుచున్నది.

౧౬. లవము :

కొందెము ప్రకటితమయిన యంశమును నేఱొకదానిచే (మిషచే) కప్పిపుచ్చుట లేక మనును. ఆర్యాచీనాలంకారికుల మతమున నది చేకాపహ్నుతి.

౧౭. క్రమము :

తొలుతఁ గొన్ని పదార్థములను జెప్పి ఆ క్రమము ననుసరించియే విదవఁ జెప్పఁబోవు పదార్థములను ననున్వయించినచో క్రమాలంకార మనును. సంఖ్యావము, యథా సంఖ్యము అనునవి దీనికి నామాంతరములు.

అనువాదమునఁ గల—

‘ఉపమానము నుపమేయము
నుపమల పరిపాటి తప్పకుండఁగనొడువన్
నిపుణత్వము క్రమమునఁ జనుఁ
బ్రవటుప్రఖ్యాతిశబ్దపం క్తులచేతన్.’

అను లక్షణమునుబట్టి క్రమాలంకారమున ఉపమానోపమేయముల క్రమమే అక్షేపమని తెల్లమగుచున్నది. మూలమున నీసంగతి లేదు. ఆర్యాచీనాలంకారికుల మతమునుబట్టి చూచినను క్రమసమన్వయపద్ధతి యున్నం

తనే క్రమాలంకారమనునవి తెలియుచున్నది. కావున మాదామణిలక్షణము సరికాదు.

౧౮. ప్రేయస్కము :

భావము లభివ్యక్తము లగునట్లు ప్రేయతరముగ వర్ణించుట ప్రేయోలంకారము.

౧౯. రసవదలంకారము :

రసము లుచితరీతి వ్యక్తములగునట్లు వర్ణించిన రసవదలంకారమనును.

రసము ప్రధానమయినను అప్రధాన మయినను రసవదలంకారమనియు, భావము ప్రధానమయినను అప్రధానమయినను ప్రేయోలంకారమనియు దండి మొదలగు ప్రాచీనాలంకారికుల అభిప్రాయము. ఆర్యాచీనాలంకారికుల మతమున అప్రధానములగు రస, భావములు క్రమముగ రసప్రేయోలంకారము లగును.

మాదామణియందు భావ, రస ప్రకరణములందు ఆర్యాచీనాలంకారికుల మత మను సరింపఁబడినది. కాన అలంకారవిశేషమునను తన్వృతమునే అనుసరించుట శ్రేయము. కాని యిచట తన్వృతవిరుద్ధులగ ప్రాచీనుల మతమునే అనుసరించుట ఉచితము కారు.

మాలోదాహరణమును బట్టియు, మాదామణ్యుదాహరణమును బట్టియు హాసమాత్రప్రతిపాదనమున హాస్యరసమనునట్లు తెలియుచున్నది. ఆర్యాచీనుల మతమున నిది హాస్యదాహరణలు కాఁజాలవు.

కరుణాదిరసముల సుదాహరించు సందర్భమున ననువాదమున ‘విమతినికరముఁ గరుణం గనుగొని కాదుట’ విశ్వేశ్వరికి ‘నైజము’; [కరుణమునకు]. ‘విరతోత్పాహంబు విశ్వవృత్తునక యొప్పున్’; [పిరరసమునకు] ‘భీతిన్ వెఱతురు’; [భయానకరసమునకు]. ‘సమగ్ధిక మగు నచ్చెరు వచ్చుచుగా.....’ [అద్భుతరసమునకు] అనురీతి వర్ణనములు కనఁబడుచున్నవి. ఆయా వర్ణనములలో పయి స్థాయి భావబోధక పదములు తప్ప రసప్రతీతిజనకములగు విషయములు నేఱు కానరావు. కరుణాది పదప్రయోగ మాత్రమున రసస్ఫూర్తి కలంగదు. దానికిఁ గావలసినది విభావాది

భావసామగ్రి. స్థాయిపద్యప్రయోగము రస ప్రతీతి కల్యంతము అవనుభవము. మూల మునందలి యుదాహరణము బుధితరీతిని గలవు. ఉదాహరణవివరణసందర్భముననే స్థాయిపద్యప్రయోగము సందర్భము ననుసరించి యొనరింపఁబడినది.

౨౦. పోర్ట స్వి :

అపాంకారమును ప్రకటించు వర్ణన. కూర్మస్వి.

౨౧. పర్యామోక్షము :

కావలిన సంగతిని చెప్పక దానిని ప్రకారాంతరమునఁ దెలిపినచో పర్యామోక్ష మును.

మూలలక్షణము—

‘అర్థ మిష్ట మనాభ్యాయ
‘పామోక్ష’ తత్తైర్థ సద్ధయే,
యత్ ప్రకారాంతరాభ్యాసం
పర్యామోక్షం తదివ్యతే.’

ఆంధ్రానువాదము—

‘కార్యార్థక పీచే ద

త్రాకార్యప్రకా పీకొఱకుఁ గల్పించిన నా
ధుర్యయంత భాషితంబుది

పర్యామోక్షంబువాఁగఁ బరగుం గవిత్వం.’

చూడామణిలోని పయి లక్షణమంత స్పష్టముగా లేదు.

మూలానువాదములందలి యుదాహరణములు రెండును ఒకేరీతి నున్నవి. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నిది ‘వ్యాజమున నిష్ట సాధనరూప’మగు పర్యామోక్షితేదమునకే ఉదాహరణము లగుచున్నది.

౨౨. సమాహితము :

ఒకపనిని చేయుఁ దలఁపునగా నైవవళమున దాని కనుమాలమును సాధనము లభించుట సమాహితము.

౨౩. ఉదాత్తము :

అగ్నిప్రాయమునైనను, విశ్వర్యము నైనను లోకోత్తరమును గొప్పదానిగా వర్ణించిన ఉదాత్తమును.

౨౪. అపహ్నుట :

స్వాభావికముగు ధర్మమును కప్పిపుచ్చి ఏదయిన వస్తువునందు నేతోక వస్తువుయొక్క ధర్మమును వర్ణించిన అపహ్నుతి యగును.

౨౫. స్థిప్తము :

ఒక్కటి వాక్యము అనేకార్థములను బోధించిన స్థిప్తము.

౨౬. విశేషాక్షి :

ప్రస్తుతార్థమునకు బామును కూర్చుట కొంతకే జాతి నుట క్రిమాదుల న్యాయత వర్ణించుట విశేషాక్షి యగును.

చూడామణియందలి—

‘వాత్సీయాగుణాదుల

యంతర హీనత్వకగన మలవతు నెచటన్

రీతివిషయేతరార్థ

స్థితతక్త యదియతగు విశేషాక్షియనన్’.

అను లక్షణములోని ‘రీతివిషయేతరార్థ స్థితతక్త’ యనుచోట ‘ఇతర’ అనుటకంటె ‘ప్రకృత’ అనునర్థముచ్చ పదము ఉపయోగింపఁబడుట యుచితము. లేదా, ఇతరమనగా అప్రస్తుతేతరమును (జాత్యాద్యతిరీక్రమను) ప్రస్తుత మనియైన అర్థము చెప్పవలెను.

౨౭. తుల్యయోగిత్ :

వర్ణనీయమును కొనియాడుటకుఁ గాని, నిందించుటకుఁగాని ఆయా విషయములలో నుత్కృష్టము లగు వస్తువులతో (అప్రస్తుతములతో) సమానముగ వర్ణించుట తుల్యయోగిత్. ఈయంశము క్రింది చూడామణిలక్షణమున స్పష్టముగ లేదు.

చూడామణిలక్షణము—

‘భాగ్యతగుణంబులచే ను

ద్వోత్థితసదృశోక్తి తుల్యయోగిత యగుఁడబ

స్థితస్తుతి, నిందనములు

జాతీయముగాఁగఁ జెప్పఁ జనువంద్రులు

ధుల్’.

అర్వాచీనుల మతమున నిది తుల్యయోగిత తృతీయభేద మగుచున్నది.

౨౮. విరోధము :

ప్రస్తుతమును ఉత్కృష్టముఁ జేయుటకొకట విరుద్ధములగు పదార్థములకు సంబంధమును కల్పించుట విరోధ మగును.

‘తమలో నొంటను రెంటఁ బ

దములకు సంభావితార్థధర్మన మెచటన్

గ్రహమున విరుద్ధమగు నది

యనురువిరోధంబువాఁగవైయ్యయెడలన్’

అను వాంఛలక్షణమున వివాది యాశయము స్పష్టముగ లేదు.

౨౯. అప్రస్తుతస్తుతి† :

ప్రస్తుతార్థనించు మనస్సులో సంకల్పించి అప్రస్తుతార్థమును కొనియాడుట అప్రస్తుత ప్రశంస. మూలలక్షణము— ‘అప్రస్తుత ప్రశంసాస్యా దప్రకాంశేషి యా స్తుతి’ అని తెలుగున నీవిషయము స్పష్టముగ లేదు; అక్కఱలేని యంశము కొంత ప్రస్తుతింపఁబడినది. చూడుడు :

‘వివిధసేవాదికంబుల విసుపుచేత

నడలి యప్రస్తుతస్తుతి యనఁగలరంచ

ననుదితార్థప్రశంసన మయ్యొ నదియొ

నొనరు నొక్కొక్కచోటనునొప్పనొనఁగు’

ఇనట సమన్వయమును నుడురుటకష్టము.

ఈయలంకారమున కుదాహరణముగనిందు

‘కన వళనంబు, చేయ ముద

కంబు, విహారము కానలోపలన్,

వసుమతి శయ్యప, ట్టారుల

వంకఁ జరింపమి సంతసం నిలన్,

పసులకుఁజల్ల వృత్తి, జన

సంక్తులకైన నభిష్పి లేందిరా

వసుమతియైన విశ్వజన

వల్లభుద్భుష్టియ వృత్తి నిచ్చులున్.’

అను పద్య మీయఁబడినది. ఇది ఏవిధమునను అప్రస్తుత ప్రశంసోదాహరణము కాఁజాలదు. ఇందు ప్రస్తుతము వ్యంగ్యముగ లేదు; దాని నిందయు నిచట లేదు.

౩౦. వ్యాజస్తుతి :

ఏదేని నిందింపఁబడినట్లు కనఁబడినను యథార్థమున కొనియాడఁబడునో అది వ్యాజస్తుతి యనఁబడును.

౩౧. నిదర్శనము :

కార్యాంతరప్రసక్తమగు విషయము తనకు సమానమును మంచినిగాని, చెడ్డనుగాని లోకమునకు బోధించునట్లు చెప్పట నిదర్శనము.

౩౨. సహోక్షి :

గుణ, క్రియా, ద్రవ్యాదులకు పరస్పరము సహోర్థకపదయోగమున సంబంధముకూర్చివర్ణించుట సహోక్షి.

† ముద్రణమున ‘అప్రస్తుత స్థితి’ అని పడినది. అది అచ్చుపొరపాటు.

33. పరివృత్తి :

సూర్యము, అధికము, సమానము నగు వస్తువులకు పరస్పరము మార్పు వర్ణించుట పరివృత్తి.

3౪. ఆశీర్వాచనము :

కోరదగిన యర్థమున భుభాశంసనముగాని ప్రాప్తిచ్చాప్రకటనముగాని ఆశీరలంకారము.

3౫. వక్రొక్తి :

ఈ యలంకారము మూలమున లేదు. ఆలంకారాంతరచర్యాసందర్భమున దండి శ్లేషము వచనభంగిరూపములగు నన్ని వక్రొక్తులందును ఉండి చమత్కారమును కలిగించుచున్నదని చెప్పెను. వక్రొక్తి యనగా అతని మతమున ఆతిశయోక్తి; స్వభావోక్తికంటె భిన్నములగు నలంకారము లన్నియును వక్రొక్తులనియే. అనగా అన్నింటియందును ఆతిశయవర్ణన ముండుననియే అతని మతము. చూడుడు :

‘శ్లేషః సర్వత్ర పుష్టాది
ప్రాయో వక్రొక్తిభిః శ్రీయమ్,
భిన్నం ద్విధా స్వభావోక్తి
ర్యక్రొక్తిరితి వాచ్యయమ్.’

అని ఆచార్యుడండి నిర్వచనము. అతిశయోక్తి గొప్పతన మా యలంకార వివరణ సందర్భమున లాగుగ తెలుపబడియే యున్నది. అచటిమూలములేను ననువాదమును ఆమోదించియే యున్నది. ఆట్లయ్యెను అనువాదమున మరల మూలమునలేని ఈ క్రింది రూపమున వివరింపబడినది.

లక్షణము—

‘స్తుతియు నభయంబుగామున్ను దోచిపిదప దోడుదో వంకవంకరై దొరకు పలుకు కవులు వక్రొక్తి యననోప్యం గబ్బములన’
తొలుత స్తుతించునట్లును, ఆభయప్రదము గను జెప్పి పిదప వంకరమాటలాడుట వక్రొక్తి యగు ననుట మూలాభిప్రాయ మైనట్లు తోచుచున్నది.

ఉదాహరణము—

‘పరభ్రష్టంబులు కోకిలంబు లనిశ
భ్రాంతుండు చంద్రుండు శ్రా
ద్విరు లస్త్రంబు లనం గురంగభవుఁ డీ
వీ రిట్లు ని శ్మేచ ను

ర్యరలో నెంతటివాడు? వారక సఖుల్
వారింపఁగాఁ బోయి నుం
దరి! విశ్వేశ్వరుఁ జూచి తద్విభుమహా
త్వం నీ దకాభేదముల్.’

అర్వాచీనుల మతము ననుసరించి మూచిన నిది వక్రొక్తి కుదాహరణముకాదు; విూడిది లక్షణమును కాదు. ‘శ్లేషచేతఁగాని, కాకు స్వరమువఁగాని ఒక యర్థమును మఱియొక రీతిని మార్పుటయే’ తన్మతమున వక్రొక్తి.

సంకరము

ఒక్కచో అనేకములగు నలంకారములను మార్పుట సంకీర్ణము (లేక సంకరము). అది అంగాంగిభావ రూపము, సమావృత్తిరూపము అను భేదములచే రెండు విధములు.

మూల లక్షణము—

‘నానాలంకార సంస్పృష్టిః
సంకీర్ణం తు నిగద్యతే,
అంగాంగిభావసంస్థానం
సర్వేషాం సమకక్షతా,
ఇత్యలంకారసంస్పృష్టే
ర్లక్షణీయా ద్వయా గతిః.’

అర్వాచీనాలంకారికులు మొదటి భేదమును సంకీర్ణము, లేక సంకరముని, రెండవ భేదమును సంస్పృష్టియనియు చెప్పియున్నారు.

అనువాదమునమాత్రము—

‘వివిధాలంకృతిసమ్మతిః
జలిగా నొనరించు వర్ణసంగతిచేతన్,
సవరనయ కర్ణముల కు
త్సవపదమునకు బృమరయసంకరమయ్యెన్.’
అను సామాన్యలక్షణమే ఈయఁబడినది; కాని దాని భేదద్యయము చెప్పఁబడలేదు.

3౬. భావికము :

కావ్యమున సమాప్తిపర్యంతము నుండు కవ్యభిప్రాయము భావము; ఆభావము కలది భావికము. ఇది ఉత్తమముగు నలంకారము. కవి యామోదింపఁదగిన భావములు—కథా వస్తువులను పరస్పరోపకారకములంగ వర్ణించుట, వ్యర్థవిశేషణములను విడచుట, సాభిప్రాయవిశేషణములను పరిగ్రహించుట, నిగూఢమగు నంశమునుగూడ ఉక్తిచమత్కా

రముచే విశదముగ తెలుపుట; ఏతద్భావాయత్తమగున దంతయు భావికము. ఇంతియ కాదు. ఇతరలాక్షణికులు చెప్పిన సంధి, సంగ్రహగఘటనాదికమును భావికము కావచ్చును.

ఇది మూలమునెఁగల లక్షణము.
అనువాదమున—
‘భావమనఁగను గవియభిప్రాయ ముండ్రు; భావభేద నియుక్తంబు భావికంబు; వివిధరూప ప్రబంధోక్తివివయగుణము; దగు విశేషింప మాత్మ్యసందర్శనమున.’

అని మాత్రమే కలదు. ఆ భావభేదము లేవియో చెప్పఁబడలేదు.

ఉదాహరణము—

‘వివిధవచార్థభావ, రస
వృత్తుల, రీతుల గావ్యపాకసం
భవము మూత్మ్యబంధమునఁ
బర్చు నలంకృతులెల్లఁ జూచి, స
త్కవుల వివేక మెల్లఁ బొడఁ
గానఁగనేర్చు చతుశ్శవిశ్వధూ
భవుఁ ననుమాట లాజ్ఞ లది
దర్శ మెలర్చ సభాంతరంబులన్.’

ఈ యుదాహరణము సరికాదు. భావికము కావ్యపరిసమాప్తిపర్యంతము నుండవలసినది. కాన దానిని ప్రత్యేకముగ నుదాహరించుట దుర్బటము. ప్రబంధగ్రంథముదానిని ప్రత్యేక మొక పద్యమునఁ జెప్పట సాధ్యమునా? కావుననే మూలమున దాని కుదాహరణ మీ యిఁబడలేదు. అనువాదముందలి ఉదాహరణమున కావ్యకోభాధాయకమగు సామగ్రి వికరువుపెట్టఁబడినది. అంతమాత్రముననే ఆచట లక్షణము సమన్వయంప వీలగునా?

ఇవియే యాచార్యునియందుఁ గల అర్థాలంకారములు. ఈ వ్యాసమున ఆలంకారలక్షణములుమాత్ర మీయఁబడినవి; మిక్కిలి అసంగతములగు ఉదాహరణములు చర్చింపఁబడినవి. అన్నింటికని ఉదాహరణములను, వివరణమును ఇచ్చినచో గ్రంథము పెరిగిపోవునని విడిదిరిని.

ఉపరినిరూపితాంశములఁబట్టి మూలానువాదముల తత్త్వము కొంత తెలియఁగలదు.

త్రి కూ ల ము

[చరిత్రాత్మక నాటకము]

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

‘కృతిపతి’

పాత్రలు

పురుషులు :

విష్ణుబాణము—రాజా,
బాగేశ్వరుడు,
జగదేవుడు,
త్రిపురాంతక భీష్మ,
అర్జున్,
మధుసూధన్,
కుడిచాటు భూదత్త,
శుక్ర,
కృష్ణరతన,
చరాచర,
రాజావిభావ,
నలుగురు వైష్ణవాలు,
నలుగురు బ్రాహ్మణులు,
సోమయాని,
బాగేశ్వరుడు,
ఇతరులు ముగ్ధులు.

స్త్రీలు :

సీత, కల్యాణి.

అట్లు కావయెడల నాలంకారికులు చూపినదీప్తి, విభావాదిశిష్ట కల్పన మొదలగు రసవోపమములలో పంతరూపమును.

౧౦. భావనాశక్తియొక్క లీలలు

కవిత్వ తత్వవిచారము— “మఱియు కొన్నియెడలఁ బ్రకృతికి మీరిన వర్ణనలం జూచినను వికారము దోషకుండటయే కాదు. అపాపాభావిక మనియు పాపావ్యయగ నెవరికిఁ దట్టవు. ఉదాహరణము— హిలోప దేశము.”

“మఱియు అస్త్రములు, కామరూప ధారణను, భూతతేతాళ వశీకరణము ఇత్యాది మహేంద్రజాలములు పుంఖాను పుంఖములుగ గ్రంథములనే కాదు తరతరము లుగ తల్లిబిడ్డలు చెప్పకొనెడు ఊయడుకథ లందును గానంబడియెడి.”

“కావున లోకులకెల్లరకు రుచ్యములుగా నుండు భారతాది పీఠకార్యములందును కథా సరిత్యాగరము మొదలగు వివోద కథలయం దును గల ప్రకృతివిమోచన వర్ణనలకు నాధార భూతమైన భావనాశక్తి గణనీయముగాదనుట తప్ప.”

“యెంతో శిల్పనైపుణ్యము లేనిది యని కృత్రిమములుగఁ దోచుగాని విక్రమ శిల్ప భ్రమఁ గొల్పజాలవు.”

ఈ భావములనే అలంకార శాస్త్రము—

“అవ్యుత్పత్తికృతో దోషః

శక్త్యా సంక్రియతే కనే,

యస్యైశ్చక్తి కృత ప్రసక్తి

సంకుటి త్వభాసతే.”

—(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యోగ. ౩.)

“సతవానాదిభుక్తు యేభు యాదదప దానం క్రూరయతే తేభు తావన్మాత్ర మను గన్యుమాన మనునలక్ష్య ప్రతిభాసతే.”

అని నూచించియున్నాడు.

ఇదియ యుపోద్ఘాతరూపమున కవిత్వ తత్వవిచారమునఁ బ్రధానముగాఁ జూపబడి నది యలంకారశాస్త్రమునఁగూడ నున్నది యు నగు కవిత్వమార్గము.

ఇక కవిత్వ తత్వ విచారమునఁ గొన్ని స్థలములు విశేషముగఁ జెప్పఁబడినవి మాడ నచ్చటచ్చటఁ గలవు.

“పాండిత్యప్రభావము— రేయంబవలను న్యాకరణములను, నిఘంటువులను, ప్రాచీన కావ్యములను వర్ణించుచుండుటచేత నూనెకు నప్తియే కాని కవిత్వమే బుట్టి లేదు.”

ఈ వ్యాకరణాదిజ్ఞానమునే వ్యుత్పత్తియం దురు. దీనివలనఁ గవిత్వమే బుట్టి లేదనుట యవ్యాయము. దీనివలన కవిత్వము జనింపక పోవచ్చును గాని జనించినకవిత కిది పోష కము గాకపోదు. ఈ వ్యుత్పత్తిగూడ నావ శ్యకమని నాలంకారికుల యభిప్రాయము.

“శక్తి ర్నిపుణత లోక

శాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణాత్,

కావ్యజ్ఞశిక్షయాభ్యాస

ఇతి హేతు స్తదుద్భవే.”

—(కావ్యప్రకాశ, ఉల్లా. ౧)

మా. లోకవిద్యాప్రకీర్ణంబు కావ్యాంగాని.

మా. శబ్దస్మృతే శృబ్దస్థితి.

మా. అభిధానలోకః పదార్థవిశ్చయః.

మా. సంజోవిచితే రవ్యుత్పత్తిసంకల్పేదః.

మా. కలాశాస్త్రీశ్చకలాతత్వస్య సంచిత.

మా. కామశాస్త్రః కామోపచారస్య.

మా. దంషనీతే ర్మయాపవయయోః.

మా. ఇతివృత్తకుటిలత్వం చ తతః.

(కావ్యాలంకారసూత్రములు అధ్యాయ. ౧, అధి. ౩.)

“వ్యుత్పత్తిరసి శక్త్యైక,

సంగతా వ్యాసువర్తతే.”

(కామంతలవ్యాఖ్యాకము, అంక. ౧.)

ఇట్లాలంకారికులేకాక యీకవిత్వతత్వ విచారముననే (చ. పుటలో) “తోషంబుట్టిన చాతుర్యముండినచో నిది సహాయధూతములై వృద్ధి వికాసమును గల్పింపవచ్చును.” అని వ్యుత్పత్తికి తక్కిపోషకత్వ మంగీకరించిరి.

కనుక నిచ్చట ‘పుష్టిలేదు’ అనుచో స్వవచోవ్యాపూతమేగదా.

ఇట్టివిశేషములను విడిచినచోఁ గవిత్వ తత్వవిచారమునఁ జూపఁబడిన కావ్యమార్గ మలంకారశాస్త్రమునఁ బ్రచరితమౌదు.

ఇంతియకాక యలంకార శాస్త్రమున నీమార్గ మింకను విశేషముగ నిరూపింపఁబడి నది.

ఇట్లంతట నీకవిత్వతత్వ విచారకర్తగారు చూపిన కావ్యపాపావ్యమార్గ మలంకార శాస్త్రమున నిరూపింపఁబడి యున్నను పీఠ లంకారశాస్త్రమును “కావ్యమార్గభింజక” మని దూషించుట చింత్యము.

అయినను ప్రశ్నోక్తలముల నేలైన లోప ములన్నవేమో! ఓరు వాచ్యముగ దూషించిన స్థలములఁ బరికింపము.

“సర్వకాలములయందును సర్వావస్థల యందును ఏకరీతిగా వర్తించువా రుండుట యగుదు. మొత్తముమీదఁ జూడ నెంతక్రమ ముగా నున్నట్లు దోచినను మాత్రముగఁ బరీక్షించి చూచినయెడల వంకర లేమాత్రమును లేకుండవు. ఋజుమార్గం బట్లుండఁగా నీక్రమైన యపజ్ఞ లేమిచేఁ బరులో పెద్దలో చెప్పినట్లు వ్రాయఁజూచు వలెతికవులు అలంకార శాస్త్రములలో నాయితా నాయకులకు జాతులనేర్పించి నులముల నిర్ణయించియుండుట బాగుగఁ బఠించియున్నవారు గాన నదియ యొక వేద మనుకొని, ప్రమాణమను పిచ్చివట్టి యందుఁ తేర్కొనఁబడిన ధీరోదాత్త ప్రభృతులలోఁ దమకు వలయువారిని స్వీకరించుకొని యెల్ల రెఱుగులం వ్రాచినోపదిష్ట మార్గంబుననే వర్ణించి యెదుట నిలుపుటయ కృతకృత్యతగ భావించిరి.”

(కవిత్వతత్వవిచారము, ౨౬-౨౭పుటలు)

అలంకారికు రీ ఋజుమార్గమును గ్రహింపకపోలేదు. “స్వభావో వ్యాయం వాచ్యా నాం చేతనాచేతనానాం య దపస్థాభేదాద్దేశ భేదాత్కలభేదా తస్యలక్షణ్య లక్షణ భేదా చ్ఛాంతతా భవతి.” (ధ్వన్యాలోకము) అను వాక్యమున నీ యర్థము లేకపోలేదు.

అలంకారికులుగూడ ఋజుమార్గాక్రయమే లే. “విభావాదా వనాదిత్యం పునర్లోకానాం వ్యవహారతో విశ్లేయం.” (రసగంగాధరము.) “విభావాదిత్యం తాత్పర్యేన్దిం.” (ధ్వన్యాలోకము) “ప్రసిద్ధమితి లోకే భరతశాస్త్రీన”-

ప్రథమాంకము

[ప్రవేశము: విజ్ఞులును — ప్రవేశము: రాజాంతఃపురము]

విజ్ఞు:—

కృత్యంతుక దశమలో చెలార్చు గిరివెంకటా దీప్తిమహ్మద్రియై
విపులాకాశము వావరించుచుఁ ద్రిధావిరూపకోవిశ్వటా
కృత్యమై సత్వరజస్తమోవివరణక్రీడాప్రచండంబులై
లవదేవుం డెటు చూచె నేమను ద్రిశూలం బట్టులే చూచితికా.

(అంతట జగదేవుండు ప్రవేశించును.)

విజ్ఞు:—దళవాయి! బసవేశ్వరుఁ డెంతదూరము వచ్చెను?

జగ:—ఊరుబయటికి వచ్చెను.

విజ్ఞు:—అయ్యయో! ఆ ట్లయినచో మనము బయలుదేరిపోవలయును. కల్యాణకటక మంతయును శృంగారించిరా? మండలాధీశ సామంత ప్రధానదండాధి నాధ మాతంగ తురగాది పరివారములు సిద్ధముగా నున్నవా? వివిధవాద్యధ్వనులు దివిదీటుకొన్నవా? బసవకుమారుని సదృశీకృష్ణంగారుని నసదృశాకారుని దత్తార్థవిచారుని జంగమవ్యాపారుని నజ్ఞనాథారుని విమలశివాచారుని ద్రిమలధిక్కారుని నీవు చూచితివా?

జగ:—మహారాజా! నేను వారి దర్శనముచేసితిని.

విజ్ఞు:—ఆయన నీ కెట్లు కన్పించెను? పరవశుఁ డైయుండెనా? ఆయనయొడ లాయనకుఁ దెలియుచున్నదా? బాలునివలె నున్నట్లునివలెఁ బిశాచమువలె లేడు కదా!

జగ:—మహారాజ! ఆయన య క్లేరితీగను లేడు. సర్వమానవులవలె సంభాషించుచు నవ్వచుఁ జమత్కరించుచు మహారాజువలె తీవి నెఱపుచు గంభీరముగఁ జూచుచు మహాభక్తునివలె నడుమనడుమ ప్రత్యగ్దృష్టి యగుచు నాంతరపరిజ్ఞానసూచిగా మెల్ల హసించుచు నున్నాడు.

విజ్ఞు:—దళవాయి! నీవు బ్రాహ్మణుడవు కదా! ఈవీరశైవుండు నీ ప్రశంసకుఁ బాత్రమగుచున్నాడా?

జగ:—ప్రభువులును బ్రాహ్మణమతస్తులే.

విజ్ఞు:—నేను బ్రాహ్మణమతస్థుడ నైనను శివారాధకుడను. వీరశైవము నే నవలంబించకున్నను బరతత్వము శివుడనియే నా యభిప్రాయము.

జగ:—ప్రభువులు మతవైషమ్యము లేకుండఁ బాలించుచున్నారు గనుక నేను బ్రాహ్మణుడను.

విజ్ఞు:—వీరశైవము పరమత నన్నికర్మ మొప్పుకొనదు. బసవేశ్వరుండు నామతసామ్య మంగీకరించునో, యంగీకరింపఁడో?

జగ:—త్రిభువనమల్లురు మఱి బసవేశ్వరు నేల మంత్రిగాఁ బిలిపించుచుండిరి?

విజ్ఞు:—జగదేవా! బలదేవదండనాయకు నెఱుఁగుదువుకదా! ఆ మహాపురుషునియం దభిమానముచేత బసవేశ్వరున కీ మంత్రిపద మర్పించుచుంటిని. బలదేవుండు చనిపోయిరూడ నా కన్నులయెదుట నున్నాడు. ఆయన యుపకారము నా బిడ్డ బిడ్డతరాన నేను మఱచిపోలేను. సర్వరాజ్యమేలిన మంత్రి చనిపోవువేళకు సంస్కారమున కింటఁ జిల్లిగవ్వలేనిచో నాయననిష్కామప్రవృత్తి యెంత యని చెప్పవలయును? బసవేశ్వరుండుకూడ మేనమామ పోలిక యనుకొందును.

జగ:—కాని, మహాప్రభూ!

ఒకఁడు రాజాను బ్రజయు నసోశ్యశ్యభక్తి
పరిరక్షేసెడు పట్టి రాజ్యాంగ వేత్త
మఱియొకఁడు నూతన విచిత్రహర్షములను
దక్కి తాగుచు నున్న మతప్రవక్త.

విజ్ఞు:—దళవాయి! రాజ్యాంగమునకు మతమునకు సంబంధము లేదు. వీరశైవుఁడైనంతనే కల్యాణకటక మంతయు వీరశైవముచేయునా? అందఱును మానవులే. అందఱలోనను జీవుఁ డున్నాడు. అందఱకు యుత్పిపాస లున్నవి. అందఱకు నాలుబిడ్డ లున్నారు. ఎవ్వఁడును దన మత మితరునిమీఁద బలవంతముగాఁ జొనిపి వానికిఁ బ్రాణోపద్రవము తేరాదు.

జగ:—త్రిభువనమల్లు రట్లే పాలించుచున్నారు.

విజ్ఞు:—జగదేవా! ముఖస్తుతి కాదు. నే నేమి పాలించుచున్నాను? మీ నన్నిద్దఱుమంత్రులు పాలించుచున్నారు. ఆ గుణదోషములు నావి కావు. రాజ్యమున నేవైన దోషములు సంప్రాప్తించినచో నాదోషములు నావికావు. అట్టి మిమ్ము నియమించిన దోషమే నాది. మీరెల్లరు వేదవేదాంగవేత్తలు; సీతిశాస్త్రకోవిదులు; యుద్ధవిద్యానిపుణులు.

జగ:—మహాప్రభూ ! తమకన్న యుద్ధవిద్యా నిపుణులీ రాజ్యమునందు లేరు.

విజ్ఞ:—దళవాయీ ! ఖడ్గకళానైపుణ్య మేమి చేయును? ఏదిచేసినను దైవము చేయవలయును. నే నొంటరిగ కయ్యామందిరమున నిదురించుచుంటి నను కొనుము. అప్పుడు నాయొద్ద ఖడ్గ ముండదు. మాట వరుసకు నీవే ఖడ్గము పుచ్చుకొని నన్ను సముకవచ్చెదవు. నా యత్రుకళాకోవిదత్వ మేమగును ?

జగ:— పాపము తాంతుంచుగాక ! ప్రభూ ! యంతమాట !

విజ్ఞ:—దళవాయీ ! అదికాదు. నేను తైలవ దేవుని సంహరింపలేదా ? నీవు నన్ను సంహరింప వచ్చును. నీవుకాదు, మఱియొకఁ డనుకొనుము.

జగ:—మహాప్రభూ ! సశ్చిమచాళుక్యరాజుల రక్షమునుండి వెచ్చదనము లొలగిపోయినది. వారు రాజ్యము నిభాయించుకొనలేకపోయిరి. త్రిభువనమల్లురు తమరు సమయమునకుఁ గలచుర్యవంశదీప్తిఁ బ్రజ్వలించఁజేసితిరి. లేనిచో నీతెలుఁగు కర్నాటకము బీరువడి యుండును.

విజ్ఞ:—ఇదిగో ! నేను బయలుదేరుచున్నాను. మీరు వదండు.

(జగదేవుఁడు విష్కరించును.)

విజ్ఞ:— (“కపురంపుకదరుకు” లిత్యాదివద్య మును చదువును.)

జగ:—(ప్రవేశించి) మహాప్రభువులు పిలిచిన ట్లున్నారు.

విజ్ఞ:—జగదేవా ! నీ కొక రహస్యము చెప్పెదను.

జగ:—మహాప్రసాదము.

విజ్ఞ:—దళవాయీ ! నేను వచ్చుచున్నాను. మండలాధీశ్వరులను సామంతులను గజతురగపదాతులను సిద్ధముగా నుండుమనుము. మహామాత్యుఁడైన బసవేశ్వరుని పోయి తోడితెత్తము.

(చరిత్రమించును.)

(బసవేశ్వరుఁడు, మంత్రులు వెదురుబత్తురు.)

విజ్ఞ:—(అంజలివట్టి)

విమలశివచార త్రిమలధిక్కార
అమిత మహాచార ! అచరితధీర
నిరహింససాధర ! విరావతార
పరిహృతహంకార ! భక్తిరహార
శివభక్తిసార ! విశిష్టప్రకార !
వృణవతిగుహార ! విహితోపకార !

బసవేశ్వరుఁడు:—మహారాజా ! మీయాజ్ఞఁబడి వచ్చితిని. ఉపకారము ప్రభువులవలన జరిగినది.

విజ్ఞ:— మంత్రిన త్తములారా ! బసవేశ్వరుఁడు కల్యాణకటకవీధులవెంట వచ్చుచుండఁగా నేను చూడక పోతినిగదా ! అప్పుడు వీధు లెట్లున్నవో !

ఒకమంత్రి:—

పుణ్యపఞ్చాంగవల్ పురపీఠులందు
పుణ్యాశ్రమ బసవత్రపుని అచువేద్య
మానెగవచ్చెడ మదిలి నే వసును
శేతుక వెలుపుక నేగ రమ్మమను
బసవన్న అహంక పుతి పో ననుచు
మునుగిడి చేగ రా ముడియక యనుచు

ఇంకొకమంత్రి:—

మాదిరి బసవన్న మహిమ యిదచును
మానుగా భక్తుల మతి మాత మనుచు
కంటినే బసవత్య గమూయతాక్షి
కంటి నే మోక్షయ్యు కంటిగా కనుచు

మూడవమంత్రి:—

వచ్చువారును చూచువారును గట్టి
నిచ్చువారును అంది యేగడువారు
పారిపారి తెచ్చి విధూతి నీవ్యంబు
లగుకొండ బసవత్య కర్పించువారు

నాల్గవమంత్రి:—

అంగవల్ నివిధపుష్పంజల తీర్చి
మంగళారతు లెత్తి మహి మోక్షువారు
స్వస్తి దీర్ఘాయువు శంకర యమను
ప్రస్తుతిదీపవల్ పచరించువారు

విజ్ఞ:—ఈ నాటికినారాజ్యముసుమంత్రి నిక్షిప్తమైనది. ఇంతటి ప్రజానురంజకుఁడు రాజ్య సర్వకార్య

నిర్వహణము సాగించుచుండగా నేను సుఖనిద్ర పోయెదను. జగదేవదండనాయకా! చూచితివా! బలదేవదండనాయకుండు బసవేశ్వరుండుగా మీ యెదుట సాక్షాత్కరించెను.

జగ:—మహామంత్రికి జగదేవుండు సమస్కరించుచున్నాడు.

కలియుగగుడ్ర పత్కరుజాపముడ్ర
విలసవభద్ర పద్వివయనిర్మిడ్ర
(సమస్కరించును)

తక్కినమంత్రులు:—
విపులశ్రమాకార వివయప్రచార
సుపక్తకవిస్తార శుద్ధశరీర
(సమస్కరించును)

బిజ్జ:—జగదేవా! భవనాశ్రయ మహామంటపమునకు దారి దీయింపుఁడీ. తక్కిన మంత్రు లందఱు నెచ్చట?

జగ:—భవనాశ్రయ మహా మంటపమునందే సామంతమండలాధీశులు, మంత్రిదండనాథులు మహాప్రభువులయు, సమాత్యులయు రాకకై వేచియున్నారు.

(తెరయెత్తఁగా వఖిషేకసంభారములతో సభ కవివించును)

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరుని దనప్రక్కనున్న పెద్ద గద్ది యమీఁద నెక్కించి వస్త్రాభరణము లిచ్చి)

పకలసామ్రాజ్య పూజ్యస్థితి కెల్ల
ప్రకటింపఁగా నీవు పతి వట్టుగాక
వాయుర్ధమునకుఁ బ్రాణమనకుఁ బలిగి
జేయును నేల నీవే నేను బసవ!

బసవా! నిన్ను నమ్మితిని.

బస:—
పకలలోకైక రక్షకుండగు శివున
కొక నిన్ను రక్షించుటకు నెంతపెద్ద
కౌవున చూరింగజేవు భక్తులకు
నేవేళ నెఱుమందు మింతియచాలు
నీరాజ్య మేలించు టిది యెంతపెద్ద
నీరధిపేరగా నిన్ను నేరింతు.

(విజ్జలుండు జగదేవునివంకఁ జూచును. జగదేవుండు విజ్జలుని వంకఁ జూచును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఈ రాజ్యమంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. మీ మేనమామయుఁ గల్యాణకటక

ప్రతిష్ఠాచార్యుండును సర్వమతసామరస్యమహామతియు నైన బలదేవదండనాయకుల మార్గ మవలంబించి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ జేయ నేఁగుచున్నాను.

బస:—మహారాజా! సర్వము శివప్రీతిగాఁ జేసెదను. నాకుఁ దృణ మక్కరలేదు. సర్వజగమ్ము ప్రమథమయము. ప్రమథార్పితమైన దంతయు గుద్రార్పితము. లింగధారులే ప్రమథమూర్తులు. శివమయమైన యీ సర్వప్రపంచము శివమయముగాఁ జేసెదను.

మంత్రులు:—కల్యాణకటక రాజ్యవర్ధమానధీవిధవాచా... త్రిభువనమల్లప్రసాదపరిబంధమహామాత్య పదవీపదవిహ్నుమకుటరత్నపరిశోభిత మస్త్రకాలంకార! బసవేశ్వర! జయము! జయము!

(తెరలోఁ బెద్దస్వని.)

జగ:—అమాత్య పట్టాభిషేక సమయజనిత సంతోష కోలాహలము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లుచున్నది.

బిజ్జ:—మహామాత్యా! ఇంకఁ దక్కిన సర్వ వ్యవహారములు తామే చూడవలయును. నేటికి సభ చాలించితిని.

(జగదేవుండు, విజ్జలుండు దక్క నందఱును వెడలిపోదురు.)

బిజ్జ:—జగదేవా! బసవేశ్వరుండు దన్నమాట తెల్లున్నవి?

జగ:—వీరశైవమతావేశముతో నిండి తోలు కాడుచున్నవి.

బిజ్జ:—ఆవాక్యములు మరలఁ జెప్పము.

జగ:—

కౌవున చూరింగజేవు భక్తులకు
నేవేళ నెఱుమందు మింతియచాలు,

అని యొకటి.

భక్తులే ప్రమథులు, ప్రమథులే శివుండు,

అని మఱియొకటి.

బిజ్జ:—దళవాయీ! బసవేశ్వరుండు జేమియు గోఽయ్యముగాఁ జెప్పలేదు. ఈయన వీరశైవులను బైక క్కించునా యేమి?

జగ:—అట్లేలచేయును? ఆయన శివావతారము గనుక జగత్తంతయుఁ దనమయముగాఁ జూచెను. రాజు నీతికి మతమునకు సంబంధ మేమి?

విజ్ఞ:—జగదేవా! నీవు నేదో దాచి మాట్లాడుచుంటివి. మీరు పదండు. నేను గొంత విశ్రాంతితిసి కొనవలయును.

(జగదేవుడు నిష్క్రమించును.)

విజ్ఞ:—

మంత్రి నిక్షిప్తమైన సామ్రాజ్య మెల్ల
మంత్రియదుపాజ్ఞలందున మనలుచుండు
దండనాథులు వాని మంత్రింబువందె
బద్ధవిశ్వాసులై యేని పట్టణోరు.

మంత్రియైనవాడు వట్టి రాజ్యసీతివేత్త కావలయునుగాని వాని కన్యవిషయావేశము కూడ మంత్రి కవియైనచో బాక్సనము కవులకు దోచిపెట్టెను; గాయకుడైనచో గాయకులకు గొల్లయిచ్చును; ఒక ప్రబలమత విశ్వాసియైనచో దన్మతానుయాయలకు బాక్సనము చూపివిడుచును. అతని యభినివేశమునకుఁ బ్రబల్యము తక్కిన రాజ్యాంగ విషయములయందు దౌర్బల్యము తెచ్చును. బసవేశ్వరుని పాలనము నేట జేపట నిర్ణయింపరాదు. సంగమయ్య సామ్రాజ్యగా వచ్చి స్వాగతమొసంగిన బసవేశ్వరుడు తక్కిన యల్పులైన మతావిప్లులవలె బ్రవర్తించెడు. కొలఁదిదినములలోననే బసవేశ్వరుని రాజ్యపాలనా నిపుణత్వ మెఱుకవడఁగలదు కదా! సుప్రతిష్ఠితుడైన యమాత్యుని దొలఁగించుట దుర్లభము. ఉంచుటయో తొలఁగించుటయో శీఘ్రకాలములో నిర్ణయింపవలయును. శివభక్తులకు వెఱుచుచుండవలయుననుట చిత్రము. రాజు శివభక్తులకు వెఱువవలయునా? రాజునకు సర్వప్రజలు వెఱువవలయును; మహామాత్యుడుకూడ వెఱువవలయును. ఎవఁడురా అక్కడ?

దావారికుడు:—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ఏమిసెలవు?

విజ్ఞ:—“తైలవదేవుం డెటు చూచె నేనును ద్రిశూలం బట్టులే చూచితిన్.”

దావా:—చిత్రము.

విజ్ఞ:—ఏమిరా! ఇంకను నిచ్చటనే యుంటివా?

దావా:—మహాప్రభువుల యాజ్ఞ తెలియలేదు.

విజ్ఞ:—పోయి త్రిపురాంతకదేవభట్టారకునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని చెప్పలేదా?

దావా:—చిత్రము.

(నిష్క్రమించును.)

విజ్ఞ:—శివభక్తు లందఱు ప్రమథులా? సర్వము వారి యర్చితమైనచో శివప్రీతికరమా!

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

విజ్ఞ:—త్రిభువనమల్లుడు కాలచుర్యుడు విజ్ఞులుడు సమస్కరించుచున్నాడు.

త్రిపు:—మహారాజ! స్వస్తి.

విజ్ఞ:—ఆర్య! శివభక్తులందఱు ప్రమథులా!

త్రిపు:—అని వీరశైవుల విశ్వాసము. వారికి భక్తియం దున్నంత విశ్వాసము మఱియొకదానియందుండదు. వారు వర్ణవ్యవస్థయందుఁ గర్మలయందు విరోధింతురు. కేవలభక్తి శివైక్యము నాపాదించునని వారి భావము.

విజ్ఞ:—జగత్తంతయుఁ గర్మాధీనముకదా!

త్రిపు:—ప్రవాణులు కర్మాధీన మందురు. వీరశైవులు భక్త్యధీనమందురు.

విజ్ఞ:—భట్టారకా! బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము గట్టితిమి.

త్రిపు:—ప్రభువుల దయ. మహారాజు దయ చూచినచో నిరుపేదకు సీరాజన మెత్తుదురు.

విజ్ఞ:—బలదేవదండనాయకునందు మాకుఁ గల భక్తి యట్లు చేయించినది.

త్రిపు:—బలదేవదండనాయకులు వీరశైవులయ్యు సర్వమతసామరస్యము కలవారు.

విజ్ఞ:—బసవేశ్వరుఁ డచ్చముగా మేనమామను బోలినవాడు.

త్రిపు:—చిత్రము.

(అంతట జగదేవుడు ప్రవేశించును.)

విజ్ఞ:—భట్టారకు లింకఁ బోవచ్చును.

(త్రిపురాంతకుడు నిష్క్రమించును.)

జగ:—మహారాజా! మహాసభనుండి వెడలి సంతనే బసవేశ్వరుడు వీరశైవుల సభ చేసెను. ఆసభలోఁ దన యమాత్యత్వ మెట్లు నిర్వర్తించఁ బడుకో యని యొక బాస చేసెను. ఆబాస యెట్టి దనఁగా,

శివరాత్రి నిత్యమృత్యు జెల్లించు బాస
శివభక్తు లెల్లను శివుడను బాస
భక్తుల యెల్లలు పట్టని బాస
భక్తుల కుల మెత్తి పలుకని బాస
అడిగిన యర్థంబు లెడపనిబాస
యేమిజేడిన నడుగిడ కిచ్చుబాస
కలవైన శివునకు గలుగీని బాస
గలంపు భక్తుల కిచ్చి కిచ్చడు బాస
పరసమయంబులఁ బరిమాడ్చుబాస
పరవాదులను బట్టి భంజించుబాస
పారగణపరతంత్రుడై యుండుబాస
పారభక్తు లెట్లన్న నట్లను బాస
భవిక మొక్కని బాస భవిక బాస
భవబాధలకు నగపడకుండు బాస.

ఇట్టిది. ఇంక భవులైనవారికి బ్రదుకుఁదెరువులేదు. భవులు వైపులకుఁ గంటఁబడిరాదు.

బిజ్జ:—దళవాయీ ! నీవును, నేనును భవులము. బసవఁడు వైపుఁడు. రాజును నేను. మంత్రివి నీవు. మన మిద్దఱు మతనికంటఁ బడమా ?

జగ:—వారి చర్మచక్షుస్సులు కాదు. జ్ఞాన చక్షుస్సు లనుకొందును.

బిజ్జ:—అయినచో బసవేశ్వరుని బాసలోఁ దప్ప లేదు. మఱియు నింకేమైన విశేషము లున్నవా ?

జగ:—బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము దొరకిన దన్నంతనే కటకమున జంగములసంఖ్య యెక్కువైనది. జంగముల మూఁకలో నినుక వేసిన రాలుట లేదు. కొందఱు (అర్థోక్తి)

బిజ్జ:—ఏదియో చెప్పవచ్చి యాఁగితివి ! కొందఱేమి ?

జగ:—మహాప్రభువులు మన్నింపవలయును.

బిజ్జ:—భయము లేదు. చెప్పఁడు.

జగ:—మహారాజులు వీరవైవధీక్షుఁ బుచ్చుకొందు రని కొందఱు అనుకొనుచున్నారు.

బిజ్జ:—ఎవ రా కొందఱు ? నే నట్లనుకొనుట లేదు. నేను వైపుఁడనే కాని వీరవైపుఁడను గాను. వర్ణాశ్రమాచారధర్మములకు నేను వ్యతిరేకిని గాదు. నారాజ్యమునఁ దద్వివరీతము జరుగరాదు. కాని, జగదేవా ! బసవేశ్వరుని యెదుట నున్నప్పు డా మహామా

త్యుని మొగమువంకఁ జూచుచున్నప్పుడు నేను వీరవైపుఁడనే యనుకొంటిని.

జగ:—నేను నట్లే యనుకొంటిని.

బిజ్జ:—అందఱు నట్లే యనుకొనిరి. మన యందఱ మాటలు వీరవైపుల కవిత్వావధితి యగు ద్విపద చ్ఛందమునే యాశ్రయించినవి.

జగ:—బసవేశ్వరుఁ డొక మహాపురుషుఁడు. మహాపురుషుల లక్షణమే యది. వారియెదుట నున్నంత నేపు మఱియెవ్వఁడును నోరు మెదపలేడు ; స్వతంత్ర భావము లూహింపలేడు.

బిజ్జ:—జగదేవా ! నేను బసవేశ్వరుని మహామాత్యుఁడని, బలదేవదండనాథుల మేనల్లుఁడని గౌరవించుచుంటినే కాని యాయన వీరవైపుఁ డని కాదు ; ఆయన యొక యవతారమనియుఁ గాదు.

జగ:—నేను నిన్నటివఱ కట్లే యనుకొంటిని. ఆయనదర్శనముచేత నాయొడలిలోని ప్రతిరక్త బిందువు కళవళపడినది. నా మనస్సుమాత్రము బ్రాహ్మణమతమునే తర్కించి సిద్ధాంతముచేసి విశ్వసించుచున్నది. నా హృదయ మాయనవంకకే లాగుచున్నది.

బిజ్జ:—మంత్రులు పరస్పరము ప్రేమభాజనులై యుండుట మంచిదిగదా !

జగ:—చిత్రము. కాకతిప్రోలునిమీఁద దండయాత్రకై వైన్యసన్నాహము చేయవలసియున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—పూర్వచాళుక్యులనుండి చీలి కాకతి ప్రోలుఁడు రాజ్యమేర్పఱచెను. పశ్చిమచాళుక్యులనుండి చీలి నే నేర్పఱచితిని. ప్రోలుఁడు చాళుక్యుల సామంతుఁడు. తైలవదేవుని రాజ్యము నాకుఁ బ్రాప్తించినది. ప్రోలుఁడు నాకు సామంతుఁడు కావలయును. కాని స్వాతంత్ర్య మవలంబించుచున్నాఁడు. జగదేవుఁ డీపనికిఁ జాలినవాఁడు. జగదేవుని సాయములేక కల్యాణకటకము నాకు సిద్ధించెడిది కాదు. శుభముహూర్తమున బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదముతో జగదేవుని వైన్యములతో ననుమకొండకుఁ బంపించెదను. బసవేశ్వరా ! నీ రాజనీతి యొక్కటియేగాక నీ మహాశివభక్తికూడ మా కీయుద్ధములో జయముకలిగించుఁగాక. నేనుగూడఁ గ్రమముగా వైవధీక్షుఁ బుచ్చుకొందునా ? అదిగో శ్రీశూలము మఱల

నాకుఁ గన్పించుచున్నది. ఈ త్రికూలదర్శనమైనప్పుడు
తెల్ల నొకసంహారము జరుగుచునేయున్నది. ప్రోలరా
జీ సంహారాన్నిముందు శలభాయమానుఁ డగును.

ప్రత్యంతభాత్రీ పర్వము వల్లపై క్రమశశ్వేత్తమై పైకి పానుకొలది
సాగిన శిఖరంబు కారదనీరదాచ్ఛము శివవృక్షకుత్సవృక్ష మనుచు
వామైరి లేజోమ మాళ్యుతి సత్త్వరజస్తమస్త్రీగుణభాస్వంతమనుచు
మాఁడు వర్ణనలతో మాఁడుమండలములై పరివేష సుప్రభాభాజి
పసుక పర్వనీలాకాశనునకు కైవ [యగును
ముద్రవేషగతి శ్రీపమాహి కాఁగ
లలిని నాకంటికిని ద్రికూలంబు తోఁచు
తెలపునివాటి సంహారవేళతోలి.

[తెర]

రెండవ యంకము

[ప్రదేశము: రాజమందిరముమందు. ఇద్దఱు మంత్రులు,
నలుగురు పౌరులు.]

ఒకపౌరుఁడు:—అయ్యా! నమస్కారం. వాఁ
డెవఁడో చాకలిఁట. శివభక్తుఁడుఁట. దారి నడ్డంవచ్చిన
వాళ్ల నల్లా చంపేస్తున్నాఁడు.

రెండవవాఁడు:—అయ్యా! తమరు ప్రభువు
గారితో చెప్పాలి. ఈదురాగతం యెల్లా మానిపిస్తారో
చూడండి. వాఁడు శివభక్తుల గుడ్డలు మోసుకుపో
తోంటే యెవఁడూ వాడి కడ్డం రాకూడదట. ఆగుడ్డలు
యెవళ్లూ తాకకూడదట. అడ్డంవచ్చినవాళ్లని చంపే
స్తున్నాఁడు. ఇవ్వాలి ఒకణ్ణి చంపేశాఁడు. ఊరంతా
గగ్గోలుగా ఉంది. రాజగారితో చెప్పి యేదో చేయిం
చకపోతే మనుష్యులు బతకలేరు.

ఒకమంత్రి:—వాణ్ణిగురించి మేమూ విన్నాము.
ఇవ్వాలి యెవరిని చంపాఁడు?

పౌరు:—అసలు వాఁడు దారివెంట పోతూనే
కేకేసుకుంటూపోతాఁడు.

“భవులు శరణులవస్త్రముల్ సంధిల్లి శని
ఓవఁ జాపాడుకుఁ జూడో యని...”

గంటకట్టి యూరివెంటఁ దిరుగుతున్నాఁడు. వాఁడి
చేతిలో యెప్పుడూ కత్తి వుంటుంది. ఈవుషద్రవం తొల
గించే ఉపాయం చూడండి.

మంత్రి:—మహారాజా సభలోఁ గూర్చుండి యు
న్నారు. అక్కడికి పోదాము రండి.

(తెరయెత్తగా బసవేశ్వరుఁడు, జగదేవుఁడు, విజ్ఞులుఁడు,
ప్రళయరుకు.)

మంత్రి:—మహాప్రభూ! ఈ పౌరు లేదో మనవి
చేసికొనుటకు వచ్చిరి.

౧ పౌరు:—ప్రభూ! ఎవఁడో చాకలివాఁడట. వాని
పేరు మడివాలు మాచయ్య యట. వాఁడు శివభక్తుల
వస్త్రములు గాని యుదుకఁడట. దారివెంటఁ బోవుచో
భవులు వాని వస్త్రములు తాకినచోఁ జంపివేయు
చున్నాఁడు. వాఁ డొక గంట పుచ్చుకొని దానిని మ్రోఁ
గించుచు ‘నా కడ్డమువచ్చినచోఁ జంపెద’ నని యఱు
చుచు వీధులవెంటఁ బోవును. నేఁ డొక పకదేళి
విప్రుఁడు తెలియక దగ్గరగాఁ బోఁగా వానిని సంహ
రించినాఁడు. ఆశవముతలగూడఁ గన్పించుటలేదు.

విజ్ఞ:—బసవేశ్వరా! ఇది యేమి యాగడము?
నీవు మహామాత్యుఁడ వైతివని చాకలులు మాలలు
యథేచ్ఛముగాఁబ్రవర్తించుచున్నారు. ఈ భక్తుల ముం
దిం కెవ్వరును బ్రదుకుటకు వీలులేదా? ముఱికిగుడ్డ
లుదుకు చాకలి కింత కావరమా? చీరలు ముట్టుకొని
నచో ముఱిగిపోవునా? ఊరిలోనివారే యింత యదరిపడి
పోఁగాఁ బరదేశి యింక మనయూరు వచ్చి యేమి బ్రతికి
పోవును? వాఁడు చాకలియా, రాక్షసుఁడా! జగదేవా!
యామికులను బిలిపించి వానిని వెంటనే చంపింపుము.

బసవఁడు:—మహారాజా! “చాకి చాకి యని
యేల నందడించెదవు? చాకియే యతఁడు సాక్షాత్లింగ
మూర్తి. కులజుండు నతఁడె యకులజుండు నతఁడె,
కులములేకయు నన్ని కులములు నతఁడె. ఆనీలగళు
నపరావతారంబు. పరమేశు భక్తుల పరిధానవితతిగాని
యెం దుదుకఁడు. వానిని నంటఁగానీఁడు. ఇతరులు
ఘట్టించునెడ భక్తుల చీరలు భక్తుల కిచ్చు. జంగమం
బడిగిన సమకట్టనిచ్చు. చీరలువైచినవారడిగినను
వారికిఁ దమతమ వస్త్రంబు లిచ్చు. చీరలంటినమాత్రం
గారించు భక్తుఁ డూరకుండునె చంప కీరుపోయినను.
వల నిభిమానంబు పోలిపుచ్చుకొనకు.”

విజ్ఞ:—ఏమి! అభిమానము పోలిపుచ్చుకొం
దునా? వాఁడు తప్పకుండఁ జంపునేమి? జగదేవా!
నీవును యామికులును బోయి దుర్వారాంధకారనామక
మదాంధగంధగజంబుఁ బైకొల్పి వానిని జంపిరండు.

(జగదేవుఁడు, మంత్రులు, పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

బసవఁడు:—మహారాజా! పౌరపాటుచేయుచుం
టివి. అతఁడు చాకలి కాఁడు. బ్రహ్మదేవుని జడలు

జన్నిదములుగ భిక్షించిన బ్రాహ్మణుడతడే. అతడే యవధగ్గసామ్రాజ్యమును సహజముగఁ బాలించు ధీమతియుఁడు. దుర్భవకర్మఘటవహితమును భవాంబుధిఁ ద్రిష్ట వైశ్యుడతడే. అతడే సత్కార్యములను బండించి నూర్చుడు శూద్రుఁడు. వానికిఁ గులము లేదు. అతఁ డజరామరుఁ డయోనిజుఁ డవ్యయుఁడు.

విజ్ఞః—వానిపే రేమి ?

బసః—మడివాలు మాచయ్య.

విజ్ఞః—వాని దేయూరు ?

బసః—హిప్పరిగైగామము. నే నమాత్యుడ నైతి నని విని నేను శివభక్తుడనని యీయూరు చేరినాఁడు. రాజా ! మాచయ్య సాక్షాత్సంగమయ్య. నేను వానికి భక్తుడను.

విజ్ఞః—బసవేశ్వరా ! నీవు మహామాత్యుడవు కదా ! నీవు వాని నాజ్ఞపెట్టలేవా ?

బసః—నే నతని యాజ్ఞలో మెలఁగువాడను.

విజ్ఞః—మంత్రియాజ్ఞలోఁ దక్కువారు మెలఁ గుదురుగాని తక్కువారి యాజ్ఞలో మంత్రి యుండఁడు.

బసః—పరమేశ్వరునకు మంత్రియు మంత్రికా మియు లేదు. మాచయ్య కారణపురుషావతారుఁడు. వానికిని సంగమయ్యకును భేదములేదు.

జగదేవుఁడుః—(ప్రవేశించి) మహారాజా ! రక్షింపుము, రక్షింపుము.

విజ్ఞః—ఏమి జరిగినది ?

జగః—మేముపోయి యేనుఁగుతో వాని రాక కరిగట్టి నిలచితిమి. వాడు మ మ్మల్లంతఁ బొడగని యార్చి బొబ్బిడుచుఁ 'గల్లినాథుని భద్రగజ మొక్క నరుని యేనికడున్నకు నేల పంకించు, మానవుల్ చావక మగుడఁ డోయనుచు మమ్మందఱ నెదుర్కొని గంట మ్రోగించి యేనుఁగును దాకెను. వాని ధాకకుఁ దాళ లేక యేనుఁ గొత్తిగిల్లెను. మావంతులు పోయి వాని నెదుర్కొనిరి. వాడు తనవీపుమీఁద నున్న బట్టలమూటయుఁ జేరిగంటయుఁ జిత్రముగా నాకాశమునం దిరియించి, మావంతులను జంపి యేన్దుతొండము రాదిగిచి త్రోచి యేన్దును నుగ్గునుగ్గుగాఁ బొడిచెను. మాలకు మాంసము, గొఱాకిఁ దోలును గాకుండఁ దొలగఁద్రో

సెను. వైగా నిట్లనెనుః "ఎవఁడు నామీఁద ఏనుఁగు నిట్లుసికొలిపెనో యారాజుకొ వ్వడగింతు"నని. నేనొక్కఁడనే తప్పించుకొని తమ కిది మనవిచేయుటకు వచ్చితిని.

విజ్ఞః—ఓహో ! జగదేవా ! కాకతిప్రోలుని మీఁదికి దండయాత్రకుఁ బోయెడు మొనగాఁడవు. వానిమీఁదికిఁ దక్కిన మంత్రులను బంపెదను.

బసవఁడుః—మహాప్రభూ ! మంత్రుల నందఱను వాఁడు చంపును. మన మిరుద్వరము పోదము.

విజ్ఞః—నరే నడుపుఁడు.

(పరిక్రమింతురు.)

బసః—మహాప్రభూ ! తమరి కిరువదాండారి కథయు, బావూరి బ్రహ్మయ్యగారికథయుఁ జెప్పితిని గదా ! మహాభక్తుల లక్షణము లట్లేయుండును. మాచయ్య నన్ను లెక్కచేయుఁడు. శివభక్తులుగాని తమ రన్నచో నసలు లెక్కనేయుఁడు. పారుఁడు శరభావతార మెత్తినగతి విజృంభించు నతనిముందు మన పైన్యములు, మనశక్తులు ఆఁగవు.

విజ్ఞః—అయినచో మఱి యేమిచేయుమందురు ?

బసః—అతఁడు పరమేశ్వరుడే కాకున్న బట్టల మూటయు, గంటయు నాకాశమునం దిరియింపఁగలఁడా ! మనుజుని తలఁ గొట్టివచో నేలఁ బడదా ! ఏనుఁగు తోలు మాంసములు కప్పింపకుండ నెవఁడైనఁ జంపఁ గలఁడా ? మన మతనిఁ బోయి శరణువొత్తము. ధూర్తులమై పోయినచో నతఁడు మనలనుగూడఁ జంపును.

జగః—బసవేశ్వరా ! అతఁడు మహాభక్తుడే కావచ్చును. లోకదృష్టికిఁ జాకలిగదా ! త్రిభువనమల్ల దేవుఁ డాయనను శరణువొఱరాదు.

బసః—జగదేవా ! మంచిమాట చెప్పితివి. రా జట్లు చేయవలదు. అచ్చట బండారి బసవయ్యగారుండురు. ఆయన మాచయ్యగారి భక్తుఁడు. అతనితోఁ జెప్పించెదము.

(తెరయెత్తఁగా మాచయ్యయ, వానికి పాష్టాంగనమ స్కారము చేయుచున్న బండారి బసవయ్యయఁ గన్పింతురు.)

బసవేశ్వరుఁడుః—మాచయ్యగారూ ! ఓమిం చాలి. పక్షిమీఁదఁ బాశువతం తొడుగుతారా ? ఈ రా జనఁగా యెంత ? ఈరేడులోకాల్లో నీ కెదు రెవఁడు ? ఈతప్ప ఓమించాలి.

మాచయ్య:—ఏతప్పు తమిచాలి? నీవు చేసిన తప్పు, నీరాజు చేసిన తప్పు? నాలుగులక్షల అరవైవేల గీతాలు వ్రాశావనా నీ కహంకారము? నీయంత సంగీత పాటకుండు లేడనా నీపాగరు? ఓరి అవినీతుండా! కల్ల నాథుండు నీతప్పును తమిస్తాండా? నీవు వ్రాసిన ఆ పాడు గీతం విని నేను శివశివాయని చెప్పులు మూసుకొన్నానే. నీవు కుబేరుండివిరా! శివభక్తులందఱూ నీకు యాచకులా? గొప్పమంత్రి వైనావు. అధముండా! అడిగేవారు లేక యిట్లా బడగవైపోయినావు. ఆటవంటి యాచకుల్ని చూస్తున్నా గాని యిట్లాంటి యాచకుల్ని చూడటం లేదు.

బస:—మాచయ్య, తమించు, తమించు.

అకాంతసంతాపంకారనిరతు
సక్రమాణపు నిర్వకాపరాధు
మార్జితక్రోధు వివర్జితసత్కు
దుర్జనాచారు ననిర్జితకాము
నజ్ఞానపుంజయ్య నపగతకామ
విజ్ఞానహీను వివేకవిదూరు
నిర్భాగ్యమాదామణిని భక్తిరహితు
దుర్భావకు పవిత్రుని నన్ను నింక
గాని రక్షింపవే కాదుగృహాత్రి
యేనిన మద్విద్య మెల్ల మాయించి.

ప్రభూ! సంగమేశ్వరా! నాలుగులక్షల యలునది వేల గీతముల గర్వముచే నాతల తిరిగిపోయినది.

మాచయ్య:—ఓరీ బసవా! యాచకులగు శివ భక్తులకు నీ విచ్చు నేనికలు దున్నలు. నీవిచ్చు గుట్ట ములు గాడిదలు. నీ విచ్చు సగ్రహారములు పచ్చమన్ను. ఛీ ఛీ నీమొగము నేను జూడను.

విజ్జలుండు:— (సాష్టాంగపడి) మాచయ్య! రక్షించు! రక్షించు! నీవే షరమేశ్వరుండివి. నీవు శివుండ పని తెలుసుకోలేక మోసపోయాను. బసవేశ్వరుండు నీకు నిజమైన భక్తుండు. ఆయన్నీ నన్నూ నీవు రక్షించాలి. భక్తుల్ని వైవం రక్షించకపోతే మఱెవరు రక్షిస్తారు?

మాచయ్య:—రాజా! లే! లే! బసవండు మా ముద్దుబిడ్డ. వాణ్ణి మే మేమి చేస్తాము? బసవా! నేడ దేరవోయి, నేడదేరు.

బస:—

నీమహత్త్వము చూడ నే వెంటవాడ
ధీమణి సంగయ్య, దేవ! మాచయ్య

నీవు శంకరుండవు నేను సింకరుండ
నీవు నిర్మలుండవు నేను దుర్మలుండ
నీవు-విజ్ఞానిని నే నవిజ్ఞాని
నీ పద్మతాంసుండ నే విమంసుండ
స్వామి త్రైలోక్యమాదామణి నీవు
ధామ నిర్భాగ్యమాదామణి నేను.

మాచ:—బసవా! బసవా! నీ నెవ్వరు, నే నెవ్వరు? నేను పట్టి చాకలివాండను. నీవు మీ సంగ మయ్యా చేవుల్లు. నేను శివభక్తుల కాలిడుమ్మును. రాజా! నీయేనుగులూ మావతులూ చచ్చిపోలేదు. ఆ బ్రాహ్మణూ చావలేదు. వాళ్లను నే బ్రతికిస్తాను. మీరు పదండి. మీ వెంటనే వాళ్లూ వస్తారు.

(మాచయ్య విష్క్రిమించును.)

విజ్జ:—బసవేశ్వరా! మీరేమి తప్పుచేశారు?

బస:—నే నొక గీతం వ్రాశాను. అందులో అహంకారం చూపించాను. నే నర్థార్థికల్పశాఖ నని, యాచకులందరికీ అడిగినదల్లా యిస్తాననీ అహంకారంగా వ్రాశాను. మాచయ్యగారు నాకు తగినశిక్ష చేశాండు.

జగ:—మహాప్రభూ! అదిగో మావంతులతో దుర్వారాంధకారమ త్తగజము వచ్చుచున్నది. ఆ షర దేశివిప్రుండుకూడ ద్రుల్లినలాడుచుం గేకినలు కొట్టుచుం బోవుచున్నాడు.

విజ్జ:—జగదేవా! ఏనుగును గొట్టములో గట్టివేయు మనుము. నే సంతఃపురమునకుం బోవు చున్నాను. మీ రందఱు మీమీపనులమీందఱ బొండు.

(మంత్రులందఱు నిష్క్రిమింతురు.)

విజ్జ:— నామనస్సు వీరశైవముఖముగాఁ దిరుగు చున్నది.

నీలలోచన:—(ప్రవేశించును.)

శివ నీ యడుగులు లేవే చివురాకులఁ బూజించెద	
తవిలి బూజ పట్టకుండ గవునెవ వేసెద వానికి	శివ
శివ నీ నడ లిటు లేవే పువులు దవనమును పెట్టెద	
గవిసి మంచు కప్పకుండఁ గై జలలోపలఁ బొదిగెద	శివ
శివ నీ పాపనగు లేవే చిచ్చికొట్టి జోకొట్టెద	
నవియఁజేయు విషములపై నమృతము నవ్వులు చిలికెద	శివ
శివ కట్టు కళాసము లేవే తవిలి నదుమ్మును దులిపెద	
తొవలబావికాడ నుదికి తొగరువన్నె తెప్పించెద	శివ
శివ నీ గొంతుక దేవే తవిలి నలుపు తుడిచివేరు	
పువులూదియ పట్టించెద శివశైలము కట్టించెద	శివ

బిజ్జ:—చెల్లీ ! ఈపాట యెక్కడ నేర్చావు ?

నీల:—నేనే పాడుతున్నాను.

బిజ్జ:—నీవు కవివా యేమిటి ?

నీల:—నేను గాదు కవిని. శివుడు కవి.

బిజ్జ:—అంటే ?

నీల:—నాలో ఆయ నుండి పాడిస్తున్నాడన్న మాట.

బిజ్జ:—అటువంటిపాట నీవు వ్రాయలేవు.

నీల:—ఎందుకు వ్రాయలేను ? బసవడు—

బిజ్జ:—బసవ డెవరు ?

నీల:—పెద్దమంత్రి బసవేశ్వరుడు.

బిజ్జ:—ఆయన నీకు బసవడా ?

నీల:—బసవడు కాదు, బసవిగాడు. వాడు నాలుగులక్షల అరవై వేల పాటలు వ్రాశాడంట సంగ మయ్యమీద. ఆ సంగమయ్య మాశివయ్యకన్న యెక్కువవాడా ?

పాట:—

శివా ! నీవా ! సంగమయ్య యెవరెక్కువా ?

యెవరెక్కువయ్యా ? శివా

యెవరెక్కువయ్యా ! సంగమయ్య !

అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివయ్యకుం బరె జడలున్నవా ?

జడలపై మరమడుగు తొడుక్కాడువా ?

మడుగు ఒడ్డున చందమా మున్నదా ?

మామ పన్నెలలు ఒళ్లంతాను బూదల్లె ప్రాకున్నదా ?

శివా ! నీ వెక్కువా ! సంగమ యెక్కువా ?

అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునివలె పులితో లున్నదా ?

తోలుపై జిలుగారు ను చున్నదా ?

మచ్చమచ్చకు ముద్ద ముదిరియుండిన నెమ్మికను లున్నదా ?

కనులలో బంగారుకొం నున్నదా ?

కాంతిలో జిలుగారు కై పున్నదా ?

కైపుకో వడిదుడుకుగా నన్న నాడించు కాపున్నదా !

శివా ! నీ వెక్కువా సంగమ యెక్కువా ?

అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునకుం బరె యెక్క యెద్దు

యెద్దుపై బంగారుకీ నున్నదా ?

కీనుపై నంచాలగొ రున్నదా ?

గొరుకన్నులలోవి కలకలల తలకలల కమ్మడవ మున్నదా,

సంగమయ్య ! నీకు ! సంగమయ్య !

బిజ్జ:—నీలా ! అమ్మా ! బసవని నెప్పుడైన చూశావా ?

నీల:—చూశానా ? మే మెప్పుడూ కలిసే వుంటాంగా !

బిజ్జ:—ఇప్పు డేడి !

నీల:—ఉన్నాడులే, నీకు తెలియదు.

బిజ్జ:—నీవు పిచ్చిదాన వైపోతున్నావు.

నీల:—నీ కిష్టంలేకపోతే వెళ్లిపోతున్నాను లే.

బిజ్జ:—కాదు, కాదు, వెళ్లనద్దు. వెళ్లవద్దు, ఇంకోపాట పాడు.

నీల:—అన్నా ! నా కేమిపాటలు వచ్చు ?

బిజ్జ:—ఇప్పుడు రెండుపాటలు పాడావుకదా !

నీల:—నేను పాడలేదే.

బిజ్జ:—అయితే వెళ్లు.

నీల:—(పోవుచు)

శివుని పెత్తనంతుక్కెల్ల చేదువిషము కందించునో

శివుని రెడగునొడలు పట్టి చిలువనగలు నొరికించునో

యేమిసేకు సేమిసేకు నిల్ల శివుని కేమాదును — శివుని.

పైవి గంగ రెండ్ర కెంత బరువుచేసి యలయించునో

పూని చండమామ తాను మోయరాక బరువానో

యేమిసేకు సేమిసేకు నిల్ల శివుని కేమాదునో — శివుని

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—ఆహా ! ఈబిడ్డ మహాభక్తురా లగు గుచున్నది. తన భక్తి తనకుఁ తెలియుట లేదు. బసవేశ్వరుని కీపిల్లసంగతి తెలియదు. తెలిసినచో నేమి నేయునో ! జగమ్ము కర్మప్రధాన మని లోకము వంచించఁ బడుచున్నది. భక్తిలో నున్న పారవశ్యము మోక్షమే. మోక్షమునకును దానికిని భేదము లేదు.

(శ్రీపురాంధకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా ! మాచయ్యకథ విన్నారా ?

శ్రీపు:—వింటిని. మీయద్దేశ్య మేమి ?

బిజ్జ:—అగఁడు శివావతారము.

శ్రీపు:—మహాప్రభూ ! భక్తి నేఱు. భక్తి విషయమైన శివుడు వేఱు. వాడు శివభక్తుఁడు కావచ్చుఁగాని శివుడు కాఁడు.

బిజ్జ:—శివునకు శివభక్తునకు భేదము లేదు,

త్రిపు:—ప్రభూ! బసవేశ్వరుని మతము మీకు రుచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

విజ్ఞ:—నేను గ్రుడ్డిగా నవలంబించుట లేదు.

త్రిపు:—నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరలో భవని.)

విజ్ఞ:—జగదేవుడు దండయాత్రకు బయలు దేరుచున్న ట్లున్నది. జగదేవుని బంపించకముందు బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము పొందవలయును.

జగదేవుడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! సర్వము సన్నద్ధమైనది. ప్రభువుల యనుజ్ఞయే యాలస్యము.

విజ్ఞ:—బసవేశ్వరునకుఁ గజరంపించవలయును.

జగ:—వా రిదే వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడును, మంత్రిలును ప్రవేశింతురు.)

విజ్ఞ:—మహామాత్య! నమస్కారము. జగదేవుని యుద్ధమునందు గెలుచునట్లు మీ రాశీర్వాదించవలయును.

నీకవర్ణి కారణము నేలకు వాకును నీప్రసాదతే

భాకమిశంబులై యడఁకుఁ గట్టుములెల్ల భవాధిపాత! నా
యాశలనెల్ల నీబుజునునందునఁ జెట్టితిఁ జేల్పు ముందు నీ
వే శరణంటి సద్గుణనిధి! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

బస:—మహారాజా! శివుని దయచేతఁగాక మన యెవరిచేత నేమగును? అతఁడు మనల గెలిపించఁ దలఁచినచో గెలిపించును; ఓడించఁ దలఁచినచో నోడించును.

జగ:—బసవేశ్వరా! అట్లు కాదు. నీనోట నాశీర్వాద మొక్కఁడు వచ్చెనేని మా కది చాలును. మేము జగములెల్ల గెలిచెదము. స్వామీ! నీమాట మీఁద జగములు నిలువక యెట్లు తప్పించుకొని పోగలవు? నీవే సంగమేశ్వరస్వామివి. నీవే బసవేశ్వరుఁడవు.

బస:—జగదేవా! నే నమాత్యుఁడను; రాజ సీతివేత్తను. శివునియందు నాకుఁ గొంతభక్తి కలదు. నామాటకుఁ బ్రపంచములు నిలుచునా!

విజ్ఞ:—బసవా! పరాజుఁడువు గాకుము. కాకతీయులు చాళుక్యులకు సామంతులు. చాళుక్య వంశమే నేడు కాలచుర్యవంశమైనది. అందుచేత మన కును వారు సామంతులు గాకతప్పదు.

జగ:—సీదయచేత మేము రిపుల గెలువఁజూచుచుంటిమి. మీరు మ మ్మాశీర్వాదించకతప్పదు.

బస:—జగదేవా! శివుని దయ యున్నచో గెలుతువుగాక, పొమ్ము. విభూతి సర్వరక్షగా భావింపుము. లింగధారణములేక శివభక్తుఁడు కాఁడు. నీవు భవివి. శివుఁడు ని న్నెంత చూచిన నంత చూచును.

విజ్ఞ:—బసవేశ్వరా! జగదేవుఁ డిదివఱకు గెలిచిన యుద్ధము లన్నియు భవిగానే గెలిచెను. నీ యాశీర్వాద మున్నచో దీనినిగూడ భవిగానే గెలుచును.

బస:—నాయాశీర్వాదము వచ్చినది.

(అందఱును బరిక్రమింతురు.)

విజ్ఞ:—జగదేవా! గెలిచిరమ్ము, పొమ్ము. బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము వచ్చినది. ప్రోలునకు బుద్ధిచెప్పిరమ్ము.

మాసామింతుఁడు గాగ నుండక నిలింపకీర్తిఁజైన్క రణ
వ్యాసంగంబున నిల్వలేడు జగదేవా! నీభుజప్రాధి ప
ర్వాకాశేకపకుంభపాటనకరావ్యాపారపారీణత
భ్యాసం లైనది గెల్పిరా! ప్రళయనారాదప్రతాపార్చిత.
అదిగొ త్రికులమ్ము వియ
త్పద పెల్లను వాదరించె ప్రళయాశేహోలం
బుడమాలాక్రాంతిఁ జెడివ
చిరుకుల యాతపములట్లు చెడు రిపుబలముల్.

మాబసవేశ్వరుం డిల కమాత్యుఁడుగా నెపుడయ్యె వప్పుడే
మాబసవంబులక గెలుపు మాది, రిపుల్ నివచుచ్చిరుల్ మదా
జ్ఞాబధిరత్వ మేచి యనిఁ జత్తురు కాలమనీప్రభావృత్తుల్
గూబలతోరె దానకొన గూఢులు లేక చరింతు రెల్లడక.

(తెర.)

1938 సంవత్సరమునకు

“హిస్ మాస్టర్స్ వాయిస్”

రేడియో రిసీవరు

మాడల్

నెం. 650 A. C.

(50-00 పైకిల్స్ : : 195-255 వోల్ట్స్)

వె. చూ. 500

కొన్ని ముఖ్యాంశములు

- విశాలమైన డయల్
- అందమైన ఆకారము
- అధికమైన శబ్దప్రసారము
- అతి సున్నితమైన పరికరములు
- సులభముగా అన్ని స్టేషనుల యేర్పికొనవగును
- 4-2000 మీటర్లవరకు అన్ని స్టేషనులు వినవగును
- షిక్-వో ఉపయోగింప సాకర్యము

★ శ్రాత్త అభిలఖారతీయ రేడియో స్టేషనులు
ప్రత్యేకించి, శుద్ధముగా వినవీలగును.

దీనిని D. C. కరెంటుతో నుపయోగింప కన్వర్టరులు మా యొద్ద దొగును.

నేటి మాయనుమతి పొందిన రేడియో వ్యాపారి యొద్ద
ఈ మాడలున, తదితరములను చూడుడు.

ది గ్రామఫోన్ కంపెని, లిమిటెడ్.,

45, పాత్ పెరేడు,

బెంగళూరు.

మానకృష్ణ

పాలిసీ

పూలముగా.....

మీ మూరునకు

21 యేండ్ల వయసు వచ్చునప్పటికి నైర్ద్య
పరితులేమండ, లాభములతో గూడిన
ఎండోమెంటుపాలిసీ చాకగాలభించును.

ఇంతేకాకుండా మీకు గూడ

అతిదు ఎదుగుచుండగా మీకు సంపూర్ణ
ముగా భీమా రక్షణయు యేర్పడును. రేట్లు
మొదలైన పూర్తివివరములు గలకరపత్రి
మీకు వ్రాసి తెప్పించుకొను.

నేషనల్ యిన్సూరెన్స్ కంపెనీ
లిమిటెడ్.

నేషనల్ యిన్సూరెన్స్ బిల్డింగ్సు,
యెన్.ప్ర.కిడ్, మదరాసు.

గర్భశయనోగనివారికి-అశోగ్యప్రదాయని
తాద్ర

కే.వి.బి.టి.సిం - వ.వ్రాసు

తెల్లకుప్ప
బొల్లివ్యాధి

కొద్దిరోజులలో ఔషధమును దుద్దినచో తెల్లకుప్ప
బొల్లి ఘోరవ్యాధులు మొదలంట నాశనమగును
హామీలు, వైద్యులు, వదుర్పలేచివాటిని యీఔష
ధము తిప్పక వదుర్చును. నుజములేదని ఋజువు
జేయువారికి రూ 500/- బహుమానమివ్వబడును.
వెల రూ. 2/-

సంతాన నిరోధము

సంతాన నిరోధమున కిది అమోఘమైనది. దీనిని
వాడుట మానితేసినచోడనే సంతానము గల్గును,
వెలరూ 2 లేక 3 రోజులు మందును వాడుచుండ
వలెను. ఫలింకు వెల రూ 2/- నుజములేదని ఋజువు
జేయువారికి రూ 100/- బహుమానము. అశోగ్యమున
కెట్టి హానిగలుగదు.

Vaidyarak Akhil Kishore Ram
No 47 P. O. Katri Sarai (Gaya)

ఆర్ధరసాయనశాల
మ్యూల.కృష్ణా

మార్చి 1925

ప్రశస్తియర్హదశధములు
మనలయము. ఏమందుకావ
లసిననుమానువ్రాయుడు.
సమ్మకమైనవిలభింపగలవ

ఆయుర్వేదభూషా
వేదూరి శంకరశాస్త్రి ఎమ్.ఎం
CONSULTING PHYSICIAN

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారి 'స్వగతం'

[మ మ ర్మ వ]

కుటుంబరావుగారు ప్రస్తుతం కథలు వ్రాసే వాళ్ళల్లో కొంత పేరుపడ్డవారు. వారు కథలు వ్రాయడంలోనే కాకుండా మిగిలినవాళ్ళ వ్రాతలని విమర్శించడంలో కూడా తెలివి తేటలు చూపించినవారు. తెలుగుభాషలో కొత్తగా బయలుదేరుకున్న వాటియిం ఎటు వంటిదో తెలిసినవాళ్ళందరికీ ఆయనరచన లంటే కొద్దో గొప్పో పోవడం ఉండక తీరదు అందువల్ల విమర్శకులకి ఆయనకథల గురించి చర్చించడంలో సామాన్యులగురించి వ్రాసినట్టు కాకుండా ఎక్కువ శ్రద్ధ వహించ వలసిన బాధ్యత ఉంది.

కానీ కుటుంబరావుగారు వారికి విమర్శకు లంటే పూర్తిగా విరక్తి పుట్టినట్టు ఈ కథల సంపుటికివరకు వారు వ్రాసిన 'వ్యాఖ్యానం'లో ప్రకటించుకున్నారు. ఈ విరక్తి ఎంతవరకు పెరిగిందంటే, "సరిఅయిన విమర్శన రాలేదని తోచినట్టయితే ఇంకోసారి నన్ను నేనే విమ ర్శించుకుంటాను" అని వారు రాబోయే విమ ర్శకులని భయపెట్టడండాకా పెరిగింది. "ఆపైన నాకథలమాట అటుంచి విమర్శకులు నా విమర్శననే విమర్శించవలసివస్తుంది" అని కూడా వారు శబ్దించారు. వారివిమర్శనని విమ ర్శించవలసిన అవసరం ఇంకా ఎప్పుడో రావడంబదులు ఇప్పుడే వచ్చిందని నా ఉద్దేశ్యం. ఎందువల్లనంటే, ఈ సంపుటికివర కున్న వీరి వ్యాఖ్యానాన్ని తమ కథలగురించి తమరే వ్రాసుకున్న విమర్శనగా భావించక తప్పదు. అటువంటి సందర్భంలో వారి వ్యాఖ్యానాన్నే ముందు విమర్శించవల సాస్తుంది.

కుటుంబరావుగారికి వారి 'కారుణ్యం' అన్న కథలసంపుటి గురించి ప్రతికథలో పడ్డ విమర్శనలు మాడగానే విమర్శకులంటే అస హ్యం పుట్టినట్టు వారు తెలియపరుస్తున్నారు. వారి 'కారుణ్యం' అన్న కథలసంపుటి నేను చదవలేదు. ఆ కథల గురించి ప్రకటించబడ్డ

మర్రా నేంకటసు బ్రహ్మణ్యం

విమర్శనలు కూడా నేను చదివినట్లాపకం వాకు లేదు. ఆ విమర్శకుల లోపా తెలుసుకుంటే వాకు తెలియవు. అందువల్ల కుటుంబరావు గారు ఈ 'వ్యాఖ్యానం' ఇంత పట్టుదలగా ఎందుకు వ్రాసేరో నేను గ్రహించలేకుండా ఉన్నాను. కానీ, వారు ఈ 'వ్యాఖ్యానం' వ్రాయకుండా ఉండుంటే బాగుండుననుకునే వాళ్ళల్లో నేనొకడిని. మన పరిస్థితులలో మన విమర్శకులమీద కత్తులు నూరడం మన కథకు లకి తగనివని. మన విమర్శకులు తగినంత తెలి వైనవారు కాడంటే అదొక వింత కాదు. సాధారణంగా ఏదేదంలోనైనా ఎప్పుడూ కథకులని మించిన ఘనాలు విమర్శకులలోనూ ఉండరు, విమర్శకులని మించిన ఘనాలు కథ కులలోనూ ఉండరు.

"ఈ కథ ఏమిటి? ఎందుకు రాశావు? ఇది ఇట్లా రాయటంలో నీ ఆభిప్రాయం ఏమిటి? అని నన్ను స్వయంగా అడిగి నాసమాధానంతో తృప్తిపడి పెళ్లిపోయిన పెద్ద మనుష్యు లున్నారు. విమర్శకులకి కూడా అటువంటి సందేహాలు కలిగినప్పుడు నన్నడిగి తమసందేహాలు తీర్చుకునిఉండటం వారివిధి." అని కుటుంబరావుగారు వ్రాస్తున్నారు. ఇది కేవలం అన్యాయమైన ఆభిప్రాయం. విమర్శ కుడు మరీమొద్దు కాకుండా ఉండి, ఉన్న పాటి తెలివిలేటంతో కథకుడు ఏ ఆభిప్రాయంతో కథ వ్రాసేదో గ్రహించలేకపోయి నట్టయితే తప్పంతా కథకుడిదాని విమర్శ కుడిది కాదు. సామాన్యపు తెలివితేటలున్న చదువరికి కూడా కథ చప్పున అర్థంకాకపో యినట్టయితే అవమానం అంతా చదువరిదే అని కుటుంబరావుగారు కాపించడం ధర్మం కాదు. ప్రశస్తమైన ఊహలతో కథని అల్లడానికి పూనుకున్నంతమాత్రాన కథకుడి కర్త

వ్యం పూర్తయినట్టు కాదు. ఆ ప్రశస్తమైన ఊహలన్నీ సామాన్యచదువరులందరూ సుల భంగా గ్రహించగలిగేటట్టు కథకుడు కథాసా రాన్ని పోషించుకుంటూ రావాలి. లేనకథలు వ్యాఖ్యానాలు లేకుండా అందరికీ అర్థం అయేటట్టు చూసుకోవాలి. అంతేకానీ, 'నీకు నాకథ అయోమయంగా ఉన్నట్టు తోస్తే నెంటునే నాకథలో నీకు బోధపడని గొప్ప అర్థం ఏదో ఉందని నమ్ము. ఆ అర్థం ఏమిటని నన్నొచ్చి అడుగు. అప్పుడు నేను బోధపరుస్తాను' అని ఫిర్యాదు ఇవ్వడం న్యాయంగాలేదు.

ఈ కథల సంపుటిలో ఆరుకథలున్నాయి. అందులో రెండుకథలు మూలం చాచావరకు బాగున్నాయనే చెప్పొచ్చును. ఈ రెండు కథలూ 'ఇంతలో ఉంది' అన్నకథ 'పశ్చాత్తప్తం' అన్నకథ. 'ఆరణ్యం' అన్నకథ అతికంగారుగానూ, అసహజంగానూ ఉంది. 'పరాశక్త్యేవం' అన్నకథ ఏపాశ్చాత్యకథకో పారంలేని అనువాదంలా ఉంది. 'కాలక్షేర పుడు' అన్నకథ అందంగాలేదు. 'అశోక వనం' అన్నకథకి అర్థంలేదు.

'అశోకవనం' అన్నకథ గురించి ముందు చెప్పిద్దాం. "ఈ కథకు శ్రీమద్భక్త్యుగారు రచించిన 'అశోకం' అన్న నాటకానికి ఏమీ సంబంధం లేదు" అని కుటుంబరావుగారు వ్యాఖ్యానంలో తెలియపరచుకున్నారు. శ్రీమద్భక్త్యుగారి 'అశోకం' అనే నాట కాన్ని చదివే అదృష్టం ఇంకా నాకు పట్ట లేదు. "వాల్మీకి రామాయణంకంటే, ముద్దు కృష్ణగారి 'అశోకం' కంటే ఈకథ ఎక్కు వమకోటానికి అవకాశంలేదు" అని కూడా 'వ్యాఖ్యానం'లో ఉంది. కుటుంబరావుగారి వంటి విచక్షణకల మనిషి కూడా వాల్మీకి రామాయణాన్నీ ముద్దుకృష్ణగారి నాటకాన్నీ శబ్దభంగా ఒకే తరగతికి చెందినవాటినిగా భావిస్తుంటే ఈ 'అశోకం' అన్నగ్రంథం

నాకంట పడలేదే అన్న విచారం నాకు మరి ఎక్కువగా ఉంది. కాని కుటుంబ రావుగారి కథని ముద్దుకృష్ణగారి రచనతో పోల్చే అవకాశం వాకిష్టం లేదు.

“రావణుడికి ఎవ్వరూ చెయ్యనివ్యాయం కొంత ఈ కథవ్యాసా చేశానని నేను నమ్ము. కున్నాను” అని కుటుంబరావుగారు వ్రాసేరు. రావణుడికి ‘వ్యాయం చేసే’ పద్ధతి రాముడికి నీతికి ‘అవ్యాయం చెయ్యవలె’ అయినట్లయితే కుటుంబరావుగారు వారు చెయ్యదలచుకున్నంతపని చేసేరనే చెప్పచ్చును. ఉదాహరణకి వీరికథలో ఒక చిన్న విషయం గమనిద్దాం. లంక చేరుకున్నాక రావణుడు నీతికి ఆశోకవనంలో నివాసస్థలం ఏర్పాటు చేసినప్పుడు “అన్ని బంగారపు పేదలు పెట్టుకుని నన్నీ పొదలమధ్య పోలేసి ఇంత అందమైన పాట ఎక్కడా లేదంటావా?” అని రావణుడితో ధుమధుమలాడుతుంది కుటుంబరావుగారి నీతి. తన కథలో తనకి ఎడపాటు తెచ్చేదన్న బాధ కాదు; బలవంతంగా మారుమాలకి లాక్కొచ్చాడన్న దుఃఖం కాదు; అంతేపురాణండాగా ఆశోకవనమా తనకి ఏర్పాటు అని కోపం! ‘రావణుడికి వ్యాయం చెయ్యదలచుకున్నాను’ అనడం బదులుకుటుంబరావుగారు ‘రామాయణం అంతా మార్చి వ్రాయదలచుకున్నాను’ అన్నట్లయితే సరిగ్గా ఉండును. రామాయణంలోనూ, భారతంలోనూ, భాగవతంలోనూ వచ్చని విషయాలూ, నమ్మకగని విషయాలూ అనేకం కనిపెట్టితే ఆ గ్రంథాలు ఇంత ప్రసిద్ధి కెక్కిన సందర్భంలో ఇన్ని కథాభారతర్యాత వాటిని మరమ్మత్తు చెయ్యడం అసాధ్యమైన పని అని గ్రహించి, క్రద్ధగా తమస్వంతకథలే వ్రాసుకునే కథకులు అంత తెలివి తక్కువవారు కారనే చెప్పాలి.

ఈ కథలో రావణుడికి ఆశోకవనం అంటే ఉన్న వివర ప్రేమ చాలా హాస్యాస్పదంగా ఉంది.

లంకాద్వీపానికి పోతున్న విమానంలో రావణుడు ‘చిరునవ్వునవ్వుతూ’ నీతితో అనే మాట లివి: “నీ అందం చూచి నేను మోహించానని నువ్వెట్లా ఊహించావు? ఒకవేళ అది నిజమయినా నువ్వే చెప్పకోడం ఏమంత బాగాలేదు. నిన్ను చూచిన ప్రతివాడూ నీ కోపం చెప్తున్నాడని నీ కొక నమ్మకం ఉన్నట్లుంది—లేక అది కోరికా?” ఈ మాటలు పురాణకాలంలో రావణుడు నీతితో అన్నాడంటే నమ్మకగనమాటలూ లేనేలేవు. మొన్న మొన్నటివరకూ పాశ్చాత్యచేతలలో మాడా ఏ సందర్భంలోనైనా ఏ ప్రస్తోతనా ఇంత నిర్మూలకంగా మాట్లాడే పరపురుషుడు ఉండడం అసంభవం. ఈ మాటలు ప్రాయీడే తీవ్రజ్వరంలో పలకరిస్తున్న మాటలలా ఉన్నాయని ఈ కథకి అనుమానమైన మాటలు కానేకావు.

కాని, కుటుంబరావుగారి ‘ఆశోకవనం’ లో ఒక ప్రకృతిమైన నుణ ఉంది. వారు పురాణకథని చరిత్రాత్మకమైనకథగా మార్చేందుకు ప్రయత్నించారు. దేవుడి అవతారం అనబడేవాడిని మనుష్యమామూలంగా చూపించేందుకు తలపెట్టేరు. రామరావణ వైరాన్ని ఆర్యులకి అవార్యులకి ఉన్న వైరంగా మార్చించవోయారు. ఇవన్నీ ఆమోదించవలసిన ప్రయత్నాలే. అయితే, ఇటువంటి ప్రయత్నాలు చేస్తున్న గ్రంథకర్త రావణుడు విమానంలో నీతిని లంకకి తీసుకువెళ్తున్నట్లు వ్రాయవలసివచ్చింది. రాముడన్నవాడుంటంటే మనుష్యమామూలకే అయిందంటే గ్రహించిన చరిత్రపరిశోధకులకి ఆకాలంలో విమానాలు లేవన్నమాట వేరే చెప్పనక్కరలేదు. అది కాక రామాయణగాథనంటే సామాన్యమోసవ వాటకంగా చూపించవోయే గ్రంథకర్త మారేయింకథా, హాసుమంతుడు సముద్రం దాటడమూ, లంకాదహనమూ, మొదలైన అసందర్భాలన్నీటిని మొదట్లోనే వదులుకోవలసి వదులుకోవాలి, లేకపోతే ఎక్కడలేని ప్రజ్ఞా చూపించి ఇటువంటి విషయాలూడా పూర్తిగా నమ్మకగన విషయాలలాగే కనిపించేటట్లు అనేక వివరాలు సమూహ్యవర్ణించవలసివచ్చింది. అంటే కాని “నీతిను ఎవరు తీసుకు వర్ణిస్తాది రామలక్ష్మణులకు తెలియమంటా ఉండగలదులకు మారేయిం

తనకు సహాయంచెయ్యటానికి ఒప్పుకున్నాడు” అన్నంతమాత్రానకాని, “ఏదో పెద్ద జంతువు ఆశోకవనంలో ప్రవేశించింది ప్రభూ! చెట్లన్నీ భస్మం చేస్తున్నది” అన్నంతమాత్రానకాని కుటుంబరావుగారు స్పృశించిన రామాయణ కథలో వార్షికి రామాయణంలో ఉన్న అసందర్భాలన్నీ మాయమైపోయినట్లు కాదు. అసలు పంగతి ఈ అసందర్భాలన్నీ ఈ కోణాలలో ఎంత గొప్ప గ్రంథకర్త తలపెట్టినప్పటికీ మాయంతోనే కావు. ఒకవేళ ఈ అసందర్భాలన్నీ వదులుకుందామంటే ఆఖరికి రామాయణమే మిగలదు. అందువల్ల, మానవ స్వభావాన్ని సహజంగా నిరూపించడమే తమ కర్తవ్యంగా భావించుకుంటున్న మన కొత్త కథకుల రామాయణం వంటి అసహజమైన పురాణకథలని ఎంత ముట్టుకోకుండా ఉంటే అంత మంచిది. అంటే కాని, ఇప్పుడు మార్పుని రావణుడికి వ్యాయం చేద్దామనుకోడంలోనూ, దుగ్గోళమడికి వ్యాయం చేద్దామనుకోడంలోనూ, కంఠుడికి వ్యాయం చేద్దామనుకోడంలోనూ నాకు అంతగా పొగపడలేదేమోనీ ఏదీ కనపడడంలేదు.

‘కాలభైరవుడు’ అన్నకథ మొదలు పెట్టడం కుటుంబరావుగారు చాలా అందంగా మొదలుపెట్టేరు. రామరావణ కథ పీఠించింది. మొదట్లో చదువరులకి కలిగే ఉద్వేగం ఏమిటంటే, కథకి మక్కకంటే శ్రీనివాసరావే ఎక్కువముఖ్యమని. అథమం, కథకి మక్కకంటే శ్రీనివాసరావు తక్కువ ముఖ్యం కాదని. మొదటి పేజీ చదవగానే, నేను కథ చెప్పే పెద్దమనిషీ శ్రీనివాసరావుకలిసి పునర్వ్యవహరించి గీర్ణ పరిశోధన చెయ్యబోతారనీ, కథంతా ఈ పరిశోధననుంచే అయింటుందనీ ఈ పరిశోధనలో కథచెప్పేమనిషీ చటుక్కున పునర్వ్యవహరించి పరిశోధనమనిషీ పిచ్చి వాడైన శ్రీనివాసరావు నుంచి పరిశోధన మొదలుపెట్టవలసిన అవసరం వస్తుందనీ అనుకున్నాను. చూస్తే, రెండవ పేజీలో మొదటి వాక్యం ఇది: “తీరా రైల్వేకిన తర్వాత తట్టింది శ్రీనివాసరావుకు కొంచెం మర్రిధ్రువ వీమయినా ప్రారంభమయిందేమోనీ నరీ,” సరే

వాడే తప్ప అమకున్నాను. వెంటనే శ్రీనివాసరావుయొక్క స్వభావం విశ్రులంగా వర్ణింపబడింది. మళ్ళీ, ఏదోవిధంగా ఇంకా శ్రీనివాసరావు కళ్ళకి ముఖ్యం అమకున్నాను. ఆ ఉద్దేశ్యం కుక్కకళ్ళలోకి ప్రవేశించాక మాదా పోలేదు. కళ్ళకి శ్రీనివాసరావు ముఖ్యమే కాదేమోనన్న సందేహం ఈ గర్వపేకల కళ్ళలోను మొదటి ౧౧ పేకలలో ఎక్కడా కలగలేదు. చివరకి కళ్ళంతా కుక్కనిగురించేననీ, శ్రీనివాసరావుముఖ్యమే కావనీ తేలింది. అటువంటివ్వకు శ్రీనివాసరావు పూత్రుని అంత ప్రధానపాత్రగా పోషించుకుంటూ రాకూడదు. మొదటినుంచీ చదువరుల దృష్టిఅంతా కుక్కమీదకి వెళ్ళేటట్టు, కుక్కమీదనేఉండేటట్టు మానుకోవాలి. లేక పోతే కుక్క శ్రీనివాసరావు మాదా కళ్ళకి చివరవరకూ సమావేశ ముఖ్యంగా ఉండేటట్టు ముగించగలమైన కథనిఅల్లాలి. ఇంతకీ, ప్రస్తుతం కథలో ఈకుక్కయొక్క చేష్టలు ఎక్కడా ఎదువరులయొక్క దృష్టిని వాటిమీదనే నిలుపుకునేటంత విశేషమైనచేష్టలు కానే కావు. 'రహస్యకోసం' అనీ, 'పరికోసం' అనీ, 'సహాయకా' అనీ, 'కోసకోసం' అనీ వాలుగైదు పెద్దముక్కలు కళ్ళలో ఇక్కడా అక్కడా సజ్జాయన్న మాటేకాని, కాలతైరవుణిని గురించి కథ వ్రాయవలసినంత పరికోసం మాదా ఎక్కడా కనపడలేదు. ఇటువంటి పరికోసం ముఖ్యం కాకపోయాక, శ్రీనివాసరావు ముఖ్యం కాకపోయాక, కుక్కయొక్క చేష్టలలోనూ ఏమీ విశేషం లేకపోయాక ఈకథ ఎందుకు వ్రాసినట్టో తెలియడంలేదు. ఈకథలో భజనమందిరం గురించీ, పురాణం చెప్పించుకునే విధంకుపుల కలగగురించీ ప్రశస్తమైన వర్ణనయా, వివరాలూ ఉన్నాయన్నమాట నిజమే. కాని, ఇవి కళ్ళకి ఒకపక్కనుంచి ఎంత అందం లేతోయినా, కళ్ళకి కథమాత్రంగానే ఉన్న ప్రధానలోపం అది తీర్చలేవు. 'వ్యాఖ్యానం'లో కుటుంబరావుగారు "కాలతైరవుడు" నీతితోమాడుకున్న కథ. ఆ కథయొక్కనీతి కథచివరనే ఉండాలి. నీతితోమాడుకున్న కథ ఆధునికంగా ఉండటానికి అవకాశంవుందనీ, కథ

యొక్క నీతి కథచివర ఉంచటంవల్ల కథ యొక్క అందం చెడదనీ నిరూపించటానికి ఇది రాకాను." అని వ్రాస్తున్నాడు. నీతి ప్రకారం కథయొక్కనీతి ఈకిందివాక్యంలో ఉన్నట్టు: "ఈకుక్కకి భగవంతుడు ప్రసాదించిన శక్తిని అది వృథాచెయ్యకుండా, ఆశక్తిని కుక్కలవారియొక్క మేలుకే ఉపయోగించితే ఆజాతికి చాలామేలు చేసినదయ్యే దమకుంటాను." అసలు, ఈమాత్రం నీతి కథచివరని ఇంతగంభీరంగా చెప్పవలసిన కారణం ఏమీ కనపడదు. అదికాక, కథ కంగారుగా ఉందన్న విషయం అటువలసినిచ్చివా, ఈకథకి ఈనీతికి తప్పనిసరిగా సంబంధం ఎలాఉన్నట్టో పూర్తిగా నూచింపబడలేదు.

"వరాహేష్వర" అన్నకథ ఇంగ్లీషు కథ కాదు. నాకు తెలిసినంతవరకు అనుకరణం మాదా కాదు" అని కుటుంబరావుగారు 'వ్యాఖ్యానం'లో వ్రాసారు. కాని, చాలావరకు ఈకథ సీమనుంచి వచ్చే చివక పులికలలో కథలలానే ఉంటుంది.

ఈ కథలో పార్వతి తన స్నేహితురాలు సుశీలకి వ్రాసిన ఉత్తరం:

"ప్రియురాలు, సుస్మి—నిన్ను పెళ్లి మాతురుగా చూడాలన్న ఉత్సాహం నాకు వాటివాటికి వాస్తవికత అవుతున్నది. ...నీకున్న దుస్తుల్లో మంచివి నాలుగు వెంట తీసుకుని వెంటనే బయలుదేరి వస్తావా?...మా సాగర్ మాదా నిన్ను చూడాలని ఉవ్విళ్ళూరుతున్నాడు—నీ ప్రియురాలు, పా."

'పా' అంటే పార్వతి. సాగర్ పార్వతి స్నేహితుడు. ఈ ఉత్తరం చదువుకున్నాక సుశీలఉద్దేశ్యం సాగర్ తనని పెళ్లిచేసుకుందామనుకుంటున్నాడనినీ, పార్వతి ఆవిషయం ఈ ఉత్తరంలో తెలియపరచదలచుకుందనినీ. పార్వతికి భద్రం అని ఒక అన్నమాదా ఉన్నాడు. తూకం నూట తొంభైయైదిమిది పాణ్లు. భద్రం సుశీలని పెళ్లిచేసుకుందా మనుకుంటున్నాడు. కాని చెండేళ్ల

బట్టి ఈమాట పార్వతికి చెప్పడానికిమాదా సిగ్గుపడిపోతున్నాడు. పార్వతి ఈ సంగతి గ్రహించి సుశీలని తన తొలు రమ్మనడం భద్రంకోసమే. రమ్మనడం సాగర్ కోసమని భ్రమపడుతుంది సుశీల. కాని తీరా చెల్లక సాగర్ తనతో చురుక్కారంగా మాట్లాడుతూ ఉన్నా, పెళ్లిఉద్దేశ్యం అతనికున్నట్టు తనకి కనపడదు. రాత్రి భోజనం అయ్యాక సాగర్ భద్రం పార్వతి సుశీలా కలిసి చెన్నలలో భద్రంకాదులో కొండల దగ్గరికి వెళ్తారు. సాగర్ పార్వతి కలిసి చటుక్కున కొండల మీదకి ఎక్కిపోతారు. భద్రం ఎక్కలేక కూలబడిపోతాడు. సుశీల భద్రంపక్కని చేరుకుంటుంది. సిగ్గుపడుతూ సిగ్గుపడుతూ పెళ్లి చేసుకోమని అడుగుతాడు భద్రం. ఒప్పుకుంటుంది. "భద్రం తన్ను దగ్గరికి లాక్కుని కొండలన్నీ మారుమోక్కిట్టు ముడ్డుపెట్టుకున్నాడు." ఇట్లు చేరుకున్నాక రాత్రి పన్నెండున్నరకి పార్వతివచ్చి సుశీలని "భద్రం ఏమైనా కడలబారాడా?" అని అడుగుతుంది. అప్పుడు సుశీల పార్వతి తన నిక్కడికి రమ్మనడం సాగర్ కోసం కాదనీ, భద్రం కోసం అనీ గ్రహిస్తుంది. అప్పుడే పార్వతి సాగర్ గురించి మాదా చెప్తుంది. "సాగర్ నన్ను పెళ్లి చేసుకుంటానన్నాడు. నువు సాగర్ ను బాగా ఎరగవు. నేను చేసుకోను పొమ్మన్నాను! నాకు చాలా కష్టమైన మనిషి!" తర్వాత "తన్ను పార్వతి భద్రాన్ని పెళ్లాడటానికి రమ్మన్నదని తెలిసినప్పుడు తనకు పార్వతిమీద కలిగిన కిందిత్తు కోపమూ పార్వతి ఆఖరుకు అన్నముక్కతోగాని ఉపశమించలేదు..."

మనదేశపు పరిస్థితులు మరిచిపోగలిగినట్టుయితే ఈ కథలో ఆట్టే చెప్పవలసిన లోపాలు లేవు. సంభాషణ అక్కడక్కడ అసహజంగా ఉన్నమాట నిజమేకాని, సంఘనిరూపణలోనే కథయొక్క ముఖ్యమైన దోషం. సంభాషణగురించి చర్చిస్తే, భద్రం సుశీలతో తను అందంగా ఉందని చెప్పినప్పుడు, సుశీల ఆశ్చర్యతో "నేనా?... అందంగా ఉన్నానంటావా? ఆ విషయం నీకు తెలిసిందా?"

మీరిక ఉన్నంతవరకు చెప్ప. వివాహి సర దాగా ఉంది—నీ కోటివెంట!" అనడం చాలా అసహజంగా ఉంది. కాని సంభాషణ గురించి ప్రశంస అంత ముఖ్యం కాదు.

‘వరాశ్వేషణ’లో కథ మనసంఘంలో జరిగుండొచ్చునని చదువరులు నమ్మాలంటే కుటుంబరావుగారు ఈ కథలోవచ్చిన పాత్రల యొక్క చరిత్రలు ఇంకా విపులంగా చెప్ప వలసింది. ఇన్నివనివరాలు చాలవు. కొన్ని విషయాలు ఆలోచిద్దాం: భద్రం పార్వతి తప్ప భద్రంఇంట్లో మరెవరూ లేరు. అంటే వాళ్ళకి తల్లితండ్రుల ఘోషకాని, అమ్మమ్మ నాయనమ్మలఘోషకాని, అత్తల పింఠెలుల ఘోషకాని ఏమీలేదన్నమాట. భద్రం ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. పార్వతి భద్రం ఇంటినంగరులు కనిపెట్టూ భద్రంతో ఉం టోందన్నమాట. పార్వతికి ఏమీ ఉద్యోగం లేదు. ఎంత చదువుకున్నదయినా స్వంతంగా ఉద్యోగం చెయ్యవెంబరులు అన్న ఇంట్లో ఉండడమే నయమమకుం వన్నమాట. పిళ్ల ఇంటికి సాగర్ వంటి పురుషులు అతిథులుగా వచ్చి అతిచమవుగా ఉండడం చాలా సామాన్యమైన విషయం. భద్రం కచ్చేరికి పోయినప్పుడు ఇంట్లో సాగర్ పార్వతులు తప్ప మరెవరూ లేకపోవడం అంత ప్రత్యే కంగా చెప్పవలసిన విషయం కాదన్నమాట. సుకీలవంటి స్నేహితురాలు ఇంటికవస్తే సుకీ లకి పార్వతికి వేరువేరుగదులు. ౨౩వ పేజీలో “రాత్రి పన్నెండున్నరకు పార్వతి తన గది లోకివచ్చి తన పక్కమీద కూర్చుని.....” అంటే రాత్రుల్లు పడుకోడంమాదా పార్వతి ఒక గదిలోనూ, సుకీల ఒకగదిలోనూ అన్న మాట. తర్వాత ఈ ఇల్లు స్వయంవరాలకి పుట్టి నిల్లు. సుకీల వెంటనే భద్రాన్ని పెళ్లిచేసు కుంటావని ఒప్పుకుంటుంది. ఆ సమయంలో తన కొకతండ్రి ఉన్నట్టూ, ఆతండ్రికి కూడా తన పెళ్లివిషయమై ఉద్దేశ్యా లుండొచ్చు వన్నట్టూ, తన పెళ్లికి తన తండ్రి అనుమతి ఏమాత్రమైనా కావలసివట్టూ సుకీలకి తట్టదు. ఇక తండ్రికథ గూ.వ పేజీలో: “...తన తండ్రి తన మూలంగా సదుభిన్న బాధ,

సగౌరవంగా తనకు పెళ్లిచెయ్యటానికి ఆయన కథ్యంతరం లేదు. కాని తన మూల కంగా నిరాధారమైన అపనాడు కావటం— తన మూలకంగా ఇంటికి వయసులో ఉన్నవా డెవమా రావటానికి పీలులేకపోవటం— ఆయ నకు చాలాకష్టంగా ఉంది. ఎవరినో ఒకర్ని చేసుకోటానికి తనకు అభ్యంతరం లేకపో యినా ఆయన కథ్యంతరం ఉంది.” బాలని తంతువైన సుకీలకి మనసంఘంలో తండ్రి సగౌరవంగా పెళ్లి చెయ్యడానికి సంక్లిష్టమై యుండడమే ప్రత్యేకమైన సంగతి. తండ్రి స్వభావం కథలో ఇలా కొంతవరకు చర్చించిన తర్వాత, ఇంటికి వయసులో ఉన్నవా డెవడినీ రాకుండామానుకుంటున్న ఈ తండ్రిమాట కథలో కొన్ని ముఖ్యసమయాలలో సుకీల తలపెట్టుకపోవడం మరీ అసంద ర్భంగా ఉంది. కథకుడు తండ్రిమాట ఎత్త కుండానే ఉంటే కొంత నయంగా ఉండు నేమో.

కథ పాశ్చాత్యసంఘంలో జరిగినకథ అయితే కథలో ఉన్న వివరాలుతప్ప మరేమీ అక్కరలేదు. అక్కడ అన్నా చెల్లెలు మాత్రమే కలిసి ఉండడం, పురుషులు ఇటు వంటి ఇంటికి స్వేచ్ఛగావచ్చి అతిథులుగా ఉండడం, స్నేహితురాలు వస్తే ఆవిరికి ప్రత్యేకంగా ఒకగది ఏర్పాటుచేసి స్నేహితు రాల్లిద్దరూ వేరువేరు గదులలో పడుకోవడం, అన్నీ సామాన్యమైన విషయాలు. ఈచేతలో అలాకాదు. ఈచేతలో ఇటువంటి విషయాలన్నీ విచిత్రమైన విషయాలు. ఈవిచిత్రపరి స్థితులు ఈకుటుంబాలకి ఈమమమ్యలకి ఎలా సంభవించాయో పనిపెట్టుకుని ప్రత్యేకంగా బోధపరచడమో, లేక అక్కడక్కడ అవ సరం వచ్చినప్పుడల్లా చిన్న చిన్న వాక్యా లలో చూపించడమో చేస్తేకాని, ఈకథ కుటుంబరావుగారు ఎప్పుడో చదివిమరిచి పోయిన ఇంగ్లీషుకథకి అనువాదమేమో వన్న అనుమానం కొందరిని బాధిస్తుంది.

కాని, “ఇది మనసంఘంలోనే జరగటా నికి అవకాశం ఉందని పాతకులూ చిమర్య కులూ నామాటమీద నమ్మవచ్చును” అని

కుటుంబరావుగారి ‘వ్యాఖ్యానం’. ఇంతధాటి గాచెస్తే సమాధానం చెప్పడం కొంచెంకష్టం.

సుకీలని చిన్నప్పుడు మొలకుపోయిన దానిలా చిత్రించవలసిన అవసరం ఏమీలేదు. కథకి ముఖ్యమైన విషయం సాగర్ తనని పెళ్లి చేసుకోబోతాడని సుకీలభ్రమపడడమూ, చివ రకి భద్రాన్ని పెళ్లి చేసుకోవడమూ. అనవస రమైన మొదటిపెళ్లి తెచ్చిపెట్టుకోవడంవల్ల కథ కొంచెం ఎక్కువకంగానూ తయార యిందికాని వేరేలాథం కనపడదు.

‘వరాశ్వేషణ’ గురించి ఇంతద్రావేక ‘అరణ్యం’ గురించి చెప్పవలసినది అంతలేదు. సంఘనిరూపణలో ‘అరణ్యం’ అన్నకథ ‘వరాశ్వేషణ’ని మించిపోయి తప్పవంతకగా ఉంది. మాకురుపెళ్లిప్రశంస వచ్చినప్పుడు “నాచేరిమీదగా నేనుచెయ్యను. మొగుడు కావలసినప్పుడు ఎవరితోనూ చెప్పకుండా అదే లేచిపోతుంది. పాపమా పుణ్యమూ వా నిక్కలేదు” అనే తండ్రిమాట, “నా అంద నూ వయస్సు వాకెందుకు? ఎవరు నాకు ముఖంవస్తే వాళ్ల కవి ధారపోస్తాను. నాలం దాన్నీ వయస్సునూ నలిపేసేవాడు కానాలి నాకు” అని కేకలుచేసే మామమ్మ, “నీపెళ్లి తీసుకో! నీకు భర్తకాదనివనాళ్ళీ, నీకు భర్త అయినఅయినతో కులగోత్రాలలోనూ సంపద లోనూ సమామణ్ణీ, వయసులో అంతకంటే నీకు తగినవాణ్ణీ, తెలివిలేట్టా— నేచెప్పకుం టే బాగుండుకాని—సామాన్యంగా సాటిలేని వాణ్ణీ, నే నిట్లాఉండగా నిన్ను మానాన్న చేసుకున్నాడు.” అని సవతితల్లి వచ్చినకొ త్తలో సవతితల్లితో మాట్లాడి సవతికొడు కులూ కుటుంబరావుగారి ‘అరణ్యం’లో కన పడతారకాని మన ‘జంబుద్వీపే, భరతఖం డే’లో ఎక్కడా ఉండరు.

కథలో పాత్రలు ఎంత అసహజంగా ఉన్నాకీ కథావిషయంకూడా అంత అసం దర్భంగానూ ఉంది.

సంఘనిరూపణలో మన తెలుగుకథకులు ఒకవిషయం జాగ్రత్తగా చూసుకోకపోతే ఇటువంటిబాధలన్నీ బయలుదేరుతాయి. ఈ

వాటి మన సంఘపరిస్థితులకి పాశ్చాత్యపద్ధతులకి చాలా వ్యత్యాసం ఉంది. ('పాశ్చాత్య పద్ధతులనడం' ప్రస్తుతం ఈ పద్ధతులు పాశ్చాత్యదేశాలలోనే ఉన్నాయన్న అర్థం.) అప్పటికి కొందరు పురుషులూ కొందరు స్త్రీలూ మనలోకూడా సంఘాన్ని అతిక్రమించి పాశ్చాత్యమార్గాలు అవలంబించడమో, లేక అవలంబించడానికి ప్రయత్నించడమో జరుగుతూనే ఉంది. ఈ అవలంబించడం రహస్యంగానైనా జరుగుతోంది, బహిరంగంగానైనా జరుగుతోంది. అంటే, సంఘంలో ఉన్న యావత్తు ప్రజనీ తీసుకుంటే, కొందరు ఆలోచించకుండానూ, కొందరు ఆలోచించి సంఘం ఎలా చెప్తే అలాచేస్తున్నారు; కొందరు పూర్తిగా భయపడి కొందరు సాహసం చాలకనూ ప్రస్తుతపరిస్థితులకి లోబడిపోతున్నారు; కొందరు సాహసం చాలవప్పటికి సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోవడానికి ఇష్టపడక, ప్రస్తుతపరిస్థితులు మార్చలేక రహస్యంగా వాళ్ళకి ఎలాకీరించాలని ఉందో ఆలా తీవిస్తున్నారు; కొందరు సంఘానికి వెరవకనో తమస్వభావాలని తిప్పకోలేకనో, సంఘాన్ని మార్చాలన్న అభిలాషతోనో, అటువంటి

అభిలాష లేకుండానో స్వేచ్ఛాతీవులవుతున్నారని. కానీ అందరూకూడా సంఘపరిస్థితులతో ఏదో ఒకవిధంగా సంబంధం ఉన్నవాళ్ళే. ఈ సంబంధం స్నేహభావంతో మారుతున్నదీ, అనుకూలమైనదీ అయినా కావచ్చును; రహస్యమైన వైరంతోనో, లేక బహిరంగమైన వైరంతోనో మారుతున్నదైనా కావచ్చును. కానీ "సంఘం ఎటువంటిదైతే నాకేమిటి? సంఘానికి నాకూ ఏమీ సంబంధంలేదు." అనగలిగినవాళ్ళెవరూ ఉండరు. ఏ కథకి తగినట్టు ఆ కథలో సంఘంయొక్క ప్రస్తుతి పరిస్థితులకి, కథలో ముఖ్యపాత్రలయొక్క నడవడికి సంబంధం జాగ్రత్తగా చూపిస్తే కానీ కథ వమ్మకెగినట్టు ఉండు. ఇందువల్లనే మనసంఘపరిస్థితులెటువంటివో సమంగా నూదించుకొనికథ లిప్పికూడా ఎన్నడూ కనిపింపరగని దేవుళ్ళనురించో దయాళువురించో వ్రాసిన కథలలో ఉంటాయి. పుస్తాకులులేని ఇస్లా, కేర్రుపారని చెట్టు, సమమైన సంఘ నిరూపణలేని కథలూ అన్నీ ఒకేతరగతికి చెందిన వీరుద్ధాలు. సామాన్యసంఘ నిరూపణని అతిక్రమించేవార్లనురించి కథ వ్రాస్తున్నప్పుడు కూడా సంఘనిరూపణ ఎటువంటివో, వాటిని

ఎందువల్ల అతిక్రమిస్తున్నారో, ఎలా అతిక్రమిస్తున్నారో, ఎలా అతిక్రమించగలుగుతున్నారో ముటిగా నూదించలేక పోయినట్టుయితే కథ చెప్పిన లాభంలేదు. కథ వ్రాస్తున్నప్పుడు కథలోవచ్చే ప్రతిమనిషియొక్క మనోబీజిత నీ స. ఘపరిస్థితులకి ఉన్న సంబంధం ఎటువంటివో కథకుడు ప్రతిక్షణం దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి. ప్రతిక్షణం సమంగా చూపించాలి.

'ఇంతలో ఉంది' అన్న కథా 'పశ్చాత్తప్తుడు' అన్న కథా ఇటువంటి లోపాలు అట్టే లేకుండా ఉన్నాయి. ఈమొదటి కథలో, చాలాకాలం ఉద్యోగంలేక భార్యచేత పోషింపబడుతూ చిటుక్కున ఉద్యోగం సంపాదించి భార్యతో వైరం తెచ్చిపెట్టుకున్న ఒకభర్తయొక్క స్వభావాన్ని కుటుంబరావు మంచి పరిశీలనాశక్తి చూపించి రమ్యంగా చిత్రించారు. ఈకథలోకూడా సంభాషణ కొన్నికొన్నిచోట్ల అసహజంగా ఉన్నప్పటికీ మొత్తంమీద కథ చాలాబాగుంది. ఈ కథలసంపుటి చదివినవాళ్ళందరూ కుటుంబరావుగారు ఇటువంటికథలు చాలా వ్రాయాలని కోరుతూ ఉంటారు.

దీ ప ల క్షి

విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు

మినుకు మినుకుమను సంధ్యా
సనాతన స్వచ్ఛకాంతి సాలంకృత నూ
తన ముగ్ధవధూప్రవిగా
ననిభృత దీపకళికా సుసాధ్వికి వినతుల్.

మాయిలువేల్పు వై జనని ! మంజులహాసరుచి ప్రణీతశో
భామతి దెల్లు రాజ్యముల నాముదపుంగొల పంటచేలలో
శ్రీయుత మూర్తి దోచి సరసీరుహకోరక రమ్యదీపికా
ధ్యేయశుభాకృతిక మధురదీపులు నింతుపు తెల్లులిండ్లలో.
తెలుగుల తోడబుట్టువయి తీర్చిన మంగళరమ్యరూప శో
భలుగొని పుట్టినింటికిని బచ్చనితోరణమాల చిల్కపై
కలకలలాడు నెమ్మొగముకాంతలలో నెఱ భాగ్యలక్ష్మి సాం
పులు వెలయించుచు రుచిరమూర్తిని వెల్లుదువమ్మ ! చెల్లెలా !
నిను మా కన్నుల కద్దుకొందుము చిరంటి ! వేదకాలాలు సా
దిన ముత్తైదుపు పైడి ప్రత్తి తెలివత్తిక పెన్నెలల్ పిండి ని
న్ననుకంపామతి జ్యోతిరాకృతిని నాత్మాంత శ్శిఖామూర్తి ది
దైను తెన్మంజువరాండ్ర మెత్తనెద నుద్దీపించు రేవెల్లుగాక.
సీదరహాస చంద్రికలు నించిన సంజల దెల్లులేతము
త్తైదుపు బ్రాహ్మి లేనొసట దార్చిన కస్తురి నిల్వబొట్టునా
గాదిలి వెల్లులేక కడకన్నుల వద్ది హాసించు నూహలో
నూదిన ప్రేమ మాతెలుగు నోమినదమ్మ విలాస భారతి !
తెలుగుల దేవమాతృకలదీప్తి నెసంగెడు పౌష్యలక్ష్మి ని
చ్చలు చెలిమికవహింప నిరుసంజల బొల్చిన నీదు లాస్య మం
జుల రుతి బుల్కరించు నెద సొక్కుచు దెల్లుల పంటలేమ కెం
పులు తులకించు ధాన్యములు పొంగుచు గాదెలకెత్తి నవ్వెజో !

నిను నాత్మజ్యోతినిగా
గని కనియెద నాడుపడుచు గారవమొప్పక
జననీ ! బ్రహ్మవిదాం వరు
లనుభూతి మహస్సువనుచు వర్చింతు నినుక.

నెలలలిడ్డకు కచ్చికల దీపికలదృష్టి
గడప గడపదొక్కు కన్నతల్లి

పనపుబట్టల పెండ్లిపడుచుపాపల దారి
కలిమి నూరేగెడు కల్పవల్లి
ఇల్లాలి పాడట నెనగు ముత్యపుకాంతి
ప్రతిఫలించెడు మేలిపాలవెల్లి
పండుముత్తైదువు నిండు ప్రేమ మనస్సు
మీలనంబున నించు మించువల్లి
వైశవాభ్యస్త విద్యాప్రకాశమాన
భారతశోభి నత్కృపాపరతచేత
మామనఃపాత్రికల ప్రేమమధువునింపి
ప్రాణమయ దీపకళిక గాపాడుగాక.

జనని! విలాసిదేశముల సాహసదీపిక లుద్ధతప్రభా
చననరులై జనంబుల బ్రసన్నమనోహర తావతీనదీ
ప్రిని విహసించుచుకొనెలుగువేడిమి జూపి తెలుంగునేల నూ
తనవికృతంపు నృత్యముల దల్లడపెట్టు మనోంకురంబులక.
ఈ విల్లాలితనమ్ము, సాత్వికనవ హీరమ్యవైరాగ్యయో
షావిన్యాసము చూపుచుందువు, నిరస్తశ్రీలు దుష్టద్యుతి
ప్రావీణ్యం కలివైభవోద్ధతలునా వైదేశికశోభితు లు
దృఢవల్ తెల్లుపెలంది లేయెడద గ్రువ్వంబొచ్చె గన్వేషిగాక.
చల్లనిదీధితుల్ పఱపి స్వాంతము మెత్తనగాగ సంప్రదా
యొల్లన దాత్మవైభవము నూహరసస్థితి నొందజేయు ని
న్నొల్లరు బో జనమ్ము కలుషోద్ధతి నావిరి ముక్కుకోర్లు కం
పిల్ల శిరస్సు గిరుమన విహ్వలులై సుఖమందు రంబికా!

జడనత్త దీపింప నర్వంసహాగర్భ
మగలి మిన్నెక్కిన యందకత్తె
లాదీపికలతోడ వాడేల, తెల్లుల
హృదయాభి ద్రచ్చిన నుదితమైన
యమృతాంశుకళపు, ప్రాగాంధ్రనదాచార
రూపమొందిన ధర్మరోచి వగుచు
నీవు తెల్లులయింట నెనగినన్నాళ్లును
జలకాశ్మత్యణనమృద్ధులు చెలంగ
తెలుగుదేశమ్ములును భాగ్యదీప్తములయి
యింటనింటను బాడియు పంట లేనగి
తెలుగు లాబాలగోపాల మెలమి ప్రాణ-
చిహ్నమధురాంక! ని న్నుపాసించుగాక!

చాటుమా, తెఱచాటుమా

అశ్వమేధమాంబు
భారతి తరుణి

జి. వి. సుబ్బరావు

పతనసాభాగ్యము

తాంబూల మిచ్చి, రదనిక చాటిపోయిన నుమ్మంజైపు దిగాలవడి చూస్తూ నిలబడ్డది వీలాసవతి. తిట్లని కంటుకున్న కుంకుమవరా గాన్ని చీరకు కుడుచుకుని యెందుకో కంట నీరు పెట్టింది. ఇంతవరకూ నిలబడి కొయ్యలా వున్న కనకవల్లి నోరుదప్పి

కన:-చీరకు కుడువకపోతే ఆవృష్టకే పెట్టుకోలేక పోయావో - బాగుండేది! నీకు ముండానా నేను? సాధుపలవ్వే నీవు! నేనేమో అనుకోవ్వానుగాని!

విలా:- (మాట్లాడడు.)

కన:-ఏం? మొద్దులా అలా నిలబడ్డావేం? గడియమాడా వేసిరా, సాగనంపటం పూర్తవుతుంది.

విలా:-నువ్వే చెయ్యవే; దినయ్య నేనే వేస్తున్నానేం?

కన:-నువ్వెందుకేస్తున్నావ్! నువ్వు రాణి వాయ! అన్ని తొక్కులాటలు వాకుగాని నీ కేసుంది? (అని పోయి తలుపును) ఆవచ్చిన మనిషెవరో చెప్తుతావా చెప్పవా? ఆవక మేమిరో, ఆవదారేమిటో వెంటనే చెప్పక పోతివా నిజంగా నిన్ను గొంతుపిసికి ఆకోనేరులో పారేస్తాను. గడుసులంబా! ఎవరనుకున్నావ్? కళ్లు పెత్తికివచ్చాయో, ఈమాజ్జాల్ల పాభాగ్యానికి? జాగ్రత్త! నొట్లు దగ్గర పెట్టుక బ్రతుకు!

విలా:-నీ కేం చెప్పవలసిన అవసరం లేదే వాకు: పూర్కే ఆతిగా నోరుచేసుకోవద్దు.

రూపా:-అమ్మా! దానిమనసులో ఏదో కష్టంగావుంది : ఎందుకే దాన్ని నీ విక్కడు బాధించటం? మనకుమాత్రం తర్వాత చెప్పదూ, తొందరపడతావుగాని!

కన:-నువ్వు యేకమైవావులే దొంగ భడివా? మీ యిద్దర్నీ వొయ్యి వొలవకపోతే వాపేర్న పెట్టి వీలకండి!

రూపా:-తిట్టవే తిట్ట! నీయిష్టమొద్ది నట్లు తిట్ట! అందులో మొదలెత్తే నీ విప్రు కాపుతావా! బ్రహ్మ దిగిరావల్సిందేగాని!

అక్కా! నువ్వు వెంటనే పైకిపో! నీ విక్కడుండి తింటారే, దీని శాపనాథాలన్నీ. (అని చెయ్యిపట్టుకొని లోపలికి నెట్టును. వీలాసవతి గడియవేసుకొని పైకిపోవును.)

రూపావతి నుమ్మంమీద కూర్చుని తిట్టవే ఇక తిట్ట, నీయిష్టమొచ్చినన్ని!

కన:-ఎంత మేకువయ్యావే నీవు? ఆ! వాళ్లెరుట పెరిగావ్! నీకూ పాద్యైకాల మొచ్చిందీ? నాకేం? కట్టకట్టాకు చావండి. వాడేం పోతుంది? ఇంత ఆడుపూ ఆజ్ఞా లేకుండా మితిమీరిపోయాడని అనుకోలేదే!

రూపా:-అయితే, అమ్మా! ప్రతి విషయమూ నీకు చెప్పితిరాల్లే? పెద్దవాళ్లు మన యింటికి రాకూడదా, వాళ్లతో మాట్లాడకూడదా? తెలియక అడుగుతాను!

కన:-నోరుమూర్చు పుట్టుకుంకా. మొన్న మొన్న కళ్లు తెరిచావో లేవో! ఏం రావకార్యాలే మీ కింతనేపు? దాని వొయ్యారం చూస్తే వాకు వొట్లు మండుకుపోయింది. ఆగండి, తిక్కముండ్లారా, ఈ కొంపకు చిచ్చంటుకున్నప్పుడుగాని మీకు తెలిసి రాదు!

రూపా:-అయితే యిప్పుడు యేమంటావే నీవు?

కన:-ఏమంటావా? మీ యిద్దర్నీ వురిపోసి ఆమాలానికి వేల్చడతీస్తానంటాను.

రూపా:-అలాంటికోలేవస్తే మేమే వురిపోసుకుంటాం. నీకెందుకే యీ కష్టం పెంచిన ముండాకు?

కన:-ఛీ! ఛీ! గడుసులంబా! నీమొహం చూస్తే పాపాలు చుట్టుకుంటాయ్. అనుభవిస్తాల్లే, పదండి! త్వరపట్ట మొందుకు?

రూపా:-అమ్మా! నిన్ను చూస్తే నాకేమీ అనటానికి నోరు కావటం లేదే - ఏడుపాగు వ్వది గాని. నీకాళ్లకు మొక్కుతాను, నీ నోరాని, తప్పిదముంటే మమ్మల్ని క్షమించవే.

కన:-ఏదవ్వే యేడు! ఈనట్టింట కూర్చుని నువ్వునూ, మేడమీద అదీనీ ప్రతిపెట్టుకోవండి. మీయుం నాకు తీరింది. నేనేమో మానాల్లింటికి వెళ్లిపోతున్నాను. (అంటూ కట్టపట్టుకొని గడియతీసి, గభాలన్న తలుపు తెరచి, చివాల్ని విప్పమించును.)

రూపా:-అమ్మా! తోడురమ్మంటావా! వస్తాను!

కన:- (చైటమండి) నీకుంకతోడు నాకేం అవసరము లేదు. జ్ఞానముంటే మీతోడు మీరు చూసుకోండి (అంటూ సాగిపోవును)

రూపా:-దీంతో యేదవచ్చినా కష్టమే! మంచికి యింతే, చెడ్డకీ యింతే.

అనుకుంటూ గడియవేసుకొని పట్టెమంచం మీద చాటింది. రెండవయామం జరిగింది. ఇంటి దగ్గర పహారాకువచ్చే రాజభటులు ఇంకా రాలేదు. వాళ్ల ఆయుధధ్వనికోసం చాలానేపు వేచింది. జరగాన్ని యెక్కుడై నిద్రపోయింది. పీడ కలవచ్చి, భయమే నీ పలకరిస్తూ "అమ్మా! అమ్మా" అంటూ లేచింది. తర్వాత "అక్కా! అక్కా!" అని కేకలు వేసింది. జవాబు రాలేదు. తలుపు తెరచి చూపేసరికి వరాండికంలో ఇద్దరుకృపాణులు నిద్రపోతున్నారు. మేల్కొలిపింది. "ఏం! గభాలన్న తీవావ్ రూపమ్మా!" అన్నారు రాజభటులు.

రూపా:-ఏం లేదు! అమ్మముండ పోట్లాడిపోయిందీ! అందుకని.

భటు:-శ్రీవారు వేంచేసి చాలా నేపైందనుకుంటాం.

రూపా:-వచ్చింది మీకు తెలియదూ?

భటు:-మాకు తెలియకుండా వారొస్తారు; వారికి తెలియకుండా మేము రావారి! వారికి ముందే మేల్కొని కోటదాకా వారికి త్రోవ కాపాడారి. అదీ మాకిచ్చిన ఆజ్ఞ!

రూపా:-రాజుగారేనా యిచ్చింది?

భటు:—ఏం వేళాకోళాలమ్మా! చదువు రాని ముండావాళ్లతో!

రూపా:—మరెవ్వరిచ్చారు?

భటు:—అమాత్యులు.

రూపా:—ఓహో! రామన్నగారా! తెలిసింది! నిద్రపోండి. మా అమ్మ వస్తే తల్లు తట్టండి.

అంటూ తలుపునుకొని మళ్లా తయారైంది. అక్కగారు వ్రాసిన కృంగారకావ్యాన్ని తీసి చదివడం మొదలెట్టింది. ఏ పద్యం మధ్యలో నిద్రవచ్చి, వక్షస్థలాన గ్రంథాన్ని విడిచి నుట్టుచెట్టింది. కడపటియామంలో కోడిపూసింది. నెల పుటుక్కున పొడిచింది. మందూరుతాలు దొంగవేటుగా పీస్తున్నాయి. నాయికానాయకుల పరిష్కారబంధము సడలలేకనడలలేక సవరించి.

మెల్లగా మెట్లు దిగివచ్చి విలాసవతి చెల్లెలి ప్రక్కవద్ద నిలబడి “ఎంతమళ్లుమైనావిన నీకు ప్రసాదించాడే పరమేశ్వరుడు, రూపా! పసి పాపని ప్రకారం తాండవిస్తున్నావ్” అని మదురు ముద్దు పెట్టుకుంది. రూపావతి తట్టాల్సిన మెడ పెనవైచుకుంది; కళ్లు తెరుస్తూ “నీకు పే అక్కా! ఎంత పొరపడ్డానే! అతడే అనుకొన్నాను.” అంది.

విలా:—ఎవడీ నీ ఆతడు!

రూపా:—నే చెప్పనే.

విలా:—చెప్పకపోతేవా మళ్లా ముద్దెట్టుకుంటాను; ఈ తడవ ఆ ఆధరాన్ని.

రూపా:—అయితే, అంతెంతవారే చెప్తా (విలాసవతి ఆధరాన్ని రీలగా చూచిచూచు.)

రూపా:—భాస్కరుడే! భాస్కరుడు!

విలా:—ప్రధానిగారి పుత్రతత్వమా? తెలిసింది! ఆస రీడంతా యెప్పుడు?

రూపా:—ఎప్పుడో చెప్పేదీ! నిన్ను కన్ను మరగి చేశానే క్షమి. మొన్న మన యింట జరిగిన సావిత్రి గారిదేవి నోములకు వాలలాడించటానికి పోలా?

విలా:—అవును! పోయాం.

రూపా:—కోనేరు-రంగనాథుడి కోనేరు-నీకు జ్ఞాపకం రాలేదు-గోడచాటున నాకు

పాతాక్షుగా ప్రత్యక్షమయ్యాడు. వెంటనే యేదో ఆవేశమొచ్చి, పట్టెడుకుంకం మోగాన కొట్టాను.

విలా:—కొట్టావు. కొడిలే?

రూపా:—ఓ చిరునవ్వు నామీద ప్రసరించాడు. అంతే. తరువాత ఎన్ని మరులో కలుర్లు చేశాడు. స్వయంగామాడా వచ్చాడు. కానీ యింతమాత్రానికి చొటిస్తానటే అక్కా!

విలా:—సరే! దాని బతుకు కలలంగంటున్నావుగా! తీరిపోయ్.

రూపా:—వేనేమో - రంగనాథుడి కోర్కెల్లోకి-పూజకల్లాడే.

విలా:—ఊ! ఈరాత్రేనా?

రూపా:—నవ్వకే, నవ్వకు. పూజచేశానో లేదో జ్ఞాపకం రావటంలేదుగాని బైటకు వచ్చివట్టు నిర్దుంది. అంతా నిర్మామవ్యంగా వుంది. లోపల బిరు బిహ మంది. చేతిలో పూలపల్లెం ఎందుకో చణికింది. ధ్వజస్తంభం చాటుకుంది ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఏంకేనదీ?

విలా:—తర్వాత?

రూపా:—“రూపా! ఈ హృదయం తీసి ఆ పల్లెరంలోపెట్టి నీకు సమర్పిస్తాను. ఒక్క ముద్దయి అన్నాడు. నే నొప్పుకన్నాను.

విలా:—ఏం ధైర్యమే నీది?

రూపా:—మెల్లగావచ్చి, పాదాలుదగ్గర మోకరించి, “అదురుదాటి కడలనివనూ” అని మానరాగంతో అన్నాడు. ఏం చెయ్యమంటావ్?

విలా:—ఎంతరప్పే రూపా! ఎంతరప్పే! మనకు గౌరవాన్నుదుడ్చి అలా యెప్పుడూ హీనంచెయ్యరాదు, కలలోనైనా సరే.

రూపా:—అక్కా! నిజంచెపుతాను. నోరలా పర్కిందిగాని, హృదయం చెనకాడించే. ఏం చెయ్యమంటావ్? నేనూ పల్లెరం క్రింద పెట్టి మోకరించి వారిపాదాలు పట్టుకొన్నాను.

విలా:—నువ్వు మంచిదానివేనే! మర్యాద దక్కించావు. సంతోషం!

రూపా:—మదురు ముద్దు పెట్టుకొని, శిరాన్ని చేతుల్తో చుంచినాడు.

విలా:—మరి ను వ్యంకేశావ్?

రూపా:—నేనూ వారిశిరాన్ని తామలపులతో పెనవేసుకున్నాను. ఇంతలో మెళకువొచ్చింది. చూస్తే నవ్వు.

విలా:—అయితే మంచిపనుయంలోనే నిన్ను నేను ముద్దెట్టుకున్నానే! తెల్లవారు బాము కలలు నిజమవుతై అంటాడు పెద్దలు.

రూపా:—ప్రక్కమీద ఆసుకొని భూశోభే అక్కా! కొంచెం మాట్లాడాలి (అని రక్కలు పట్టుకుని ప్రక్కమీదికి లాగును) నీక్కెందుకే ఎట్టగా వున్నాయ్? మొహమేమో తేగురుముద్దలా వుంది?

విలా:—నీతో ఆబద్ధమెందుకే! రాత్రంతా పూరికే దుఃఖించాను, అందుమా. తరతరంగాలుగా వచ్చింది. ఆపుకోలేకపోయాను.

రూపా:—అది నాకు కొంచెం రీలగా వినబడుతునే వుండింది. కారణమేమీ అని నేనడిగేది!

విలా:—శ్రీవారు యీ దినం యెంతవేది నా రాలేదే!

రూపా:—అంతమాత్రానికి యింత దుఃఖం తే! రాచకార్యాలందొచ్చు. ఇంకేమైనా వుండొచ్చు. రేపురాత్రి తప్పక వస్తారు.

విలా:—చెల్లీ! నీకున్నంతనమ్మకం నాకెందుకో లేదే! మనస్సేమో కళవిశగా వుంది! దుఃఖం పూరికే లోపల నులుస్తాంది.

రూపా:—అక్కా! ఆభాగ్యులాలెవకే? అంతసేపు మాట్లాడావు! పోనీ కేకమిడి?

విలా:—పీరడగటం మరిచానే! శ్రీరాణీ కళావతీదేవిగారు పంపించారు.

రూపా:—పత మేత్తుకరమ్మనా?

విలా:—శ్రీవారిణీ యెత్తుకరమ్మని!

రూపా:—ఓహో! తెలిసింది! దాంతో పరిచెప్పావేం?

విలా:—వివరంగా తరువాత చెప్తాను. అన్నట్లు - ఆమేక రూపా! మంచం పూరికనే వుంది!

రూపా:—నీవు పైకల్లివ కర్వాత వన్నిం
కా కొంచెం చిట్టి అతిపంతోనే అలానే
వెలిపోయింది.

విలా:—వక్కాడిక వుంటుంది ?

రూపా:— ఎక్కడికేందుకో? పిన్నమ్మ
నెంకటాగిరింటికి పోయింటుంది.

విల్వ:—అయిలే యిప్పుట్లో రాదే!

* * *

అదేర్యారి. మాజోయ్యమం. రాజభవ
మంతా నిక్కబుగా వుంది. సవమట మేఘాలు
పట్టి చలచలగా ఆకాశమంతా ఆవరిం
చాయి. వాయువు చల్లబడి, మందమందంగా
వీచింది. ఉజుముల్లేని మెఱుపులు రాజీ
వారి శయ్యాభవవమీద వుండివుండి ప్లీడి
చేద్దురక్కార వక్కులా తళతళమంటు
న్నాయ్. నితాదేం నాధుణ్ణి వీరచాటుచేసి
తవదాహువుల్లో నిక్కబట్టి శృంగారంలో
లేల్చికొన్నావుంది. చిటిపాటి చినుకులు ఆనంద
రాష్ట్రాల్లా ధూమిమీద జాటి, కమ్మనిపార
భాల్ను వెక్కిరిస్తున్నాయ్. ప్రకృతి
కాంత మేలిమిమను కప్పకొని నుట్టుపట్టి
నుట్టునిద పోతూంది యీదివం.

భవనముందు వనెలలో, శిలామండపం
మీద మైత్రేయకు సురాపాత్రమ వక్షస్థలం
మీద పెట్టుకొని, అనందపరవశ్యంతో
జ్వలించుచున్నాడు. పాత్రలో చుక్క లేక
పోయినా భ్రాంతిమూలం వదలించిపోడు
అలాగాః॥

వసుంతుడు రాజభవనముండా కుభవరమానం
అందరికీ అందజేశాడు. నిద్ర యేమాత్రం
పట్టిందికాదు. ఏమిటో చక ఆగాటాన్ని ఆపు
కోలేక మైత్రేయ్యణ్ణి నిద్రకటం మొదలెట్టాడు.
అన్ని తావులు చూసినా యేమాత్రం ఆమాత్రం
దొరికిందికాదు. వినుగుపుట్టి, చివరకు, రాజా
గారి పాకకాలకు బోయి, ఓకురాభాండాన్ని
చేతిక్రిందుకుని, మూతలిప్పి, తిరగటం మొద
లెట్టాడు. వనం ప్రవేశించేవరకు, దూరావ
రావిన అకులి చివ్వడైంది. అది నిశ్శబ్దమైనది
నూనెస్థితికి దూరావ తూగుతూ ఓకరిం కన
బడెది. "వసున్నా ! వసున్నా ! అక్కడే నిల

బతు! ఊ!! ఇది రాజగారి నిజరసం!
 ఏలా దొంగిలావు తొక్తుకొడకా? కంకం
 నులుముతాను!" అని వివరుడది.

వసంతుడు కునకాన్ని పిలిచినట్లు "ఘృ !
ఘృ" అని సంగోధించాడు.

మైత్రే:—నీవా బావా? నీవా? ఎవరి?
అనుభవాలు!

వనం:—వీవేలే. రదికిరదికి వేసరిచా
య్యోను.

మై:—ఏం కథ? ముం దాపాత్ర నియ్యి:
తర్వాత యెంతైనా మాట్లాడుతాను. (అని
పాత్ర వండుకొని, సగం త్రాచి, ప్రేమ్మి)
మధువంటే ఇది. అచ్చమైన రసరాజం. ఏమిటి
చెప్పాల్సింది?

వసం:—నేకాదు, మళ్ళీ చెప్పాల్సింది.

మె:—ఏం, ఈదివం నన్ను శిషిరిస్తున్నావు?

వస్తువు:—గ్రామమువిశేష !

మై:—మా చెల్లెలు రదనిక నెక్కడికైవా
మళ్ళా పంపించావా యేం ?

వసం:—దానికేం? మేడ చెనుంది. ముఖంగా
నిద్రపోతూవుంది.

మై:—ఈ ఒక్క దినానికే ఇలా బెట్టె తీరే,
నిన్నే మనసు బావా! వెళ్ళు! పోనీ, నానంగ
లేంచెపుతావ్, ఆధం కథం యోగని ముండా
చాణ్ణి?

పదం:—మనమా యీ ఆర్మెట్టు ప్రవా
నమే. నా కష్టాలు నీ కం తెలుసు? కానీ!
ఒకసంగ తడగొచ్చాను.

శ్రీ:—నమః !

వసం:— ప్రసంగమంతా విన్నతర్వాత
రాజు నీతో యేమన్నాడు?

మై:—అనటంలేదు, గినటంలేదు. కంఠం
చేతుల్లో వీడికి వీడికి, వాయిగువూపులు వూపి,
కిందికి నెట్టి చక్కచాయాగు.

వసం:—తేర్కాత ?

మై:—వెంటనే తిరిగివచ్చి తానే లేవదీసి,
వెంటబెట్టుకపోయాడు.

వసం:—ఏదో జరిగిందని ప్రోహించాను కాని, ఈలా అనుకోలేదు. చద, మండపం మీదికి; అక్కడ కాలక్షేపం చేతం. ఈదినం కట్టి బలవంతంమీద మూడుకున్నా మడుగు మాత్రం విడబోదు.

అంటూ మండపంమీదచేరి, వస్త్రాలు
పరచుకుని తల్లెం పొటం మోదలెట్టారు.

“అనుని పేషంబు నీయ్యరలింబంబు
 పిలచుచున్నటు వలపించు వర్తమున
 అలరు ద్రాక్షరసం; బాపారెతోడ
 ప్రేయసీ! తెచ్చి నాపెదవికరియ్యు
 ఇకరారు తిరిపోయిన వి పేషమ్ము
 మనది యోనో కాదో మరుని పేషమ్ము
 రెతోడుగమ్మె తెచ్చు ద్రాక్షరసమ్ము
 ఆస్వాదనానంద మునుభవించెచ్చు!!

నే వెన్నదీయగా నీకులం జరిగె
ఒడి విడ్డమండగా నూరెల్ల పెదగి
చలియనూల్కంబైన చీలిమనందు
అకట కాలంబెంతో పాతమొనర్చితిని

* * *

మాకోర్కెదయమైంది. కొల్లకృత్యాల నిర్వ
 ర్తించుకొని, విజయరాజు కొలువుకూటానికి
 బయల్దేరాడు. వేరపాడు నిద్దరు కయ్య
 భవనముందు సన్నాహంగా వున్నారు.
 రాజు మెట్లుదిగి మొగసాలలోకి వచ్చేసరికి
 “ఎవరువారూ? వారెవరూ?” అని ఓకోమల
 కలసస్వం విసబడ్డది. నిర్మామమ్యమైనచోట
 శబ్దాన్ని విన్నందుకు అచ్చెరువొందుకూ నిల
 బడ్డాడు. “వీ కెటుచూస్తే అటేచూపా!
 ఎత్తు! తల వైకెత్తు” అని మల్లా విసబడ్డది.
 భరమెత్తి చూచాడు: గోరువంకా, పంజ
 రము. నిర్భాంతపడి, చిరునవ్వు నవ్వి, చేతులు
 చలిచి ముద్దపెట్టాడు సెలవంక సరిరాని
 గోరువంకకు.

మేనా!—ఎవరు మీరు, మీ చెవకు ?

రాజా:—నేనా? విజయరామరాజును. ఈ
రాజాని కథిపతిని.

మైసా:—క్షమించు, రాజా, క్షమించు.
ఇదేమీ! పశుమధ్యమం నాకు.

రాజా:—నాకు కూడా అంతే!

మైవా:-మీకిరీటాగ్రం మీదున్న విశాల రాజ్యానికంటే అధిపతి స్నేహ. మనలో యెవరు గొప్పంటావ్?

రాజు:-నువ్వే!

మై:-అయితే, సగౌరవంగా సంబోధించండి నన్ను: ఇచ్చిపుచ్చుకో మన్నాడు మర్యాదను.

రాజు:-పక్షిరాజు అవనుంటావా?

మై:-కవిగాయకరాజులం గూడాను.

రాజు:-అయితే, కవిరాజు! తమ నామ ధేయం?

మై:-రాజరాజు. మాతల్లి ముద్దుపేరు "రాజరాజు".

రాజు:-మిత్రలెవరు?

మై:-మహారాణి శ్రీ కళావతీదేవిగారు. నన్ను మీ రెరుగరు గాని మిమ్ము నేనెరుగుదును.

రాజు:-(తలవంచి మాట్లాడుతూ కొంచెము మోకరించి) రాజరాజు! ఇన్నిదిశలు తమరు మాయింటున్నా, పుచితమర్యాదలు చేయవంతుకు తమించండి!

మై:-శ్రీమాగుణం పురుషాలతో పోసి పెంచింది, ధీమంతురాలు మాతల్లి. లేవండి! తప్పిదమనేదే లేదు మారాజనీతిగా.

రా:-మీ అనంతదయారహిణికి కృతజ్ఞుడను!

మై:-రాజు! మా జననికి దర్శనమిచ్చి వస్తున్నారా?

రా:-కవిరాజు! నేనే దర్శన మర్థించాను.

మై:-ఎంతమాట!

రా:-వాడేని నాకు ప్రసన్నమైంది.

మై:-రాజు! నిరంతరసుప్రసన్నమామర.

రా:-ఆనందపరవశంలో వున్నాను!

మై:-మరివ్వాళ్లూ?

రా:-పరవశానందంలో.

మై:-వర్తమానంలో?

రా:-వికృతినుండి ప్రకృతిలో పడ్డాను. దానికి చిన్నగా ఆస్థానకవిసార్వభౌమ టిరుదం మీ కిచ్చా నీకుణం.

మై:-సభల కెక్కే కులంకాదు మాది. మహాన్నతమానసవీరుల్లోనే మానంచారం. సాధుత్వానికి సాగిలపడతాం. మి రెలాగు?

రా:-అందుకే మా అంతరంగికాస్థానం మీకు నెలపు. మీకులాచారాలను మన్నించి కాపాడుతాను.

మై:-ఆభయహస్త మియ్యండి.

రా:-ఈ ముద్దుటుంగరం మీకు గంప పెండేరం. దయచేసి పాదం సావండి.

మై:-(పాదం సాచి) కార్యాగ్రహణం నకాభిషేకం!

రా:-అహోరాజు! పారపడ్డాను. తమింపండి. తలుపు తెరచి వేచ్చునిస్తాను. నా హస్తంమీద ఆధిపతించండి.

మై:-బాసచేస్తేనేగాని బయటకు రాను.

రా:-ఏమనీ మీశలపు?

మై:-తర్వాతెప్పునూ ఈపంజరాల మమ్ము పడవేయవని.

రా:-అహో! అలాగే. ఈ చంద్రహాసం ముట్టి బాసచేస్తున్నాను.

మై:-మీహృదయం ముట్టి చేయండి.

రా:-(వక్షస్థలంతాకి చిరునవ్వుతో గవాక్షం పైకెత్తి) ఈ పీఠ మధిస్థించండి.

మైవానిట్ట నుద్రువ యెగిరిపోయి, కళావతి శయ్యాపదనంలో ప్రవేశించి, రాణివారి భుజంమీద వ్రాలింది. రాజు చెన్నంటిపోయి చూచేసరికి జననికర్ణపుటంవద్ద మంతనాలుగుతూంది.

కళావతి:-నాథా! తిరిగి వచ్చారెందులకు?

రాజు:-కారణం మనకవిరాజు. రాజరాజు! మీదిరుదం మరచివచ్చారు.

మై:-మాకు మరుపులే లేవు. మీరే మీ హృదయాన్ని ముట్టలేకపోయామరు, ఏం చేసేది?

కళా:-(నవ్వును.)

రాజు హృదయేశ్వరి నాలింగనం చేసుకొన్నాడు. మైవా కాయసాచి టిరుదం స్వీకరించింది. ఆ దినం కొలుపుపూటానికి వెళ్లలేదు విజయరాజు.

* * *

సాయంకాలమైంది. అక్కా చెల్లెలు గదిలోచేరి తలదువ్వుకొంటున్నారు. అగరు నూనె రాచి, దుర్బి, పాయలుతీసి, జవనేసి, కొండీనుట్టదుట్టి, పూలచెండు తీర్చిపెట్టింది రూపావతికి అక్కగారు. తల తవచైపు త్రిప్పకొని, పావట పరిదిద్ది క్లేష్తో కణతలమవొత్తి తన బుగ్గమీద పెట్టికవిరుచుకొని "నాకన్నారి కాచివే" అన్నది. రూపావతి అక్కగారి వొళ్లో వ్రాలి నమము కాగలింపుకొని తటాలునలేచి "అక్కా! చాచక నిజం చెబుతానంటే ఓసంగతి అడుగుతాను."

విలా:-అడుగు. నీదగ్గర నాకేం చాచరికాలు?

రూపా:-ఎన్నిమాసాలే నీరు?

విలా:-అంతే?

రూపా:-ఎన్ని నెలలని నే నడిశేది!

విలా:-ఏమిటి నీవనేది? అలాగా! ఆ! నాకు తెలియజే.

రూపా:-సరే! యిటు తిరుగు, తలదువ్వుతాను. ఎంత అవ్యక్తురాలితే అక్కానీవు.

అని కేశబంధం సవరించి తలదువ్వి ముచ్చటముడి వేసింది.

విలా:-అందుకనేయిటీవల ఆహారంమీద ఆయిప్పం వుట్టింది.

రూపా:-అక్కా! యెంత తెలివమాలినదానివే! మునుపే కొంతనయం. రాజుగారు వచ్చింతరువాత మరీ మారిపోయావు.

విలా:-మనచేతిలో యేముండే? నా కేం తెలియటంలే దివ్వుడు; హృదయం తీసి వారి పాదాలవద్ద పెట్టి నివేదనచేశాను. అంతే.

రూపా:-అక్కా! యేమైనా చెప్పక మనకుల మింత బానిసలం కాపాడజే. చాలా చిక్కులున్నాయి.

విలా:—మనమా మనవజాతికి చెందిన వాళ్ల మేనే.

రూపా:—లేకుంటే యీ భూలోకంలో యెందుకుంటా? అదికాదు నేచెప్పేది. మన స్వేచ్ఛాత్రం యివ్వకుండా మనం అట్టే పెట్టుకోవాలి.

విలా:—అది దానిస్వాధీనంలోనే వుండేది కాదు. మన కాలావుంటుంది! నీ కింకా తెలియదు, పిల్లవు.

రూపా:—తెలుసుకో గిలుసుకో, అమ్మ చెప్పిన నాలుగుముక్కలు మెదడులో నాటి పొయ్యాయి.

విలా:—అది నా మెదడులో ఎక్కనే లేదు: ఏమంటావ్ ?

రూపా:—ఎందువల్ల ?

విలా:—ఈ చెవిలో చెప్పేది ఆ చెవిలో గుండా వదలేదాన్ని.

రూపా:—అది నే నెందుకు చెయ్యలేక పొయ్యాయి?

విలా:—దానిసంటివే. అ దయిపొయ్యాయివు నీవు దానికి.

రూపా:—ఎందువల్లే అక్కా ?

విలా:—పురాకృతంవల్ల: శకుంతల కణ్వుడికి దొరికింది నీవు మనమాయలమల్లికి దొరికావు!

రూపా:—ఎక్కడి కక్కడికే?

విలా:—అలా అనకు. ఎక్కడికక్కడికే అని నేనంటాను. అది ఋషివాటిక; ఇది వేశ్య వాటిక. అక్కడ దినిర్మలప్రకృతితో స్నేహం; ఇక్కడ విపరీతమానవ ప్రకృతితో నేస్తం అది పరమపావనం; ఇది పాపభూయిష్టం.

రూపా:—నీ చెంతైనా చెప్పు, ఏమగు దోమ సామెతగా వుంది నీపాలిక.

విలా:—నీమనోశైలాన్ని నిగిచ్చి చూడు. అసల్లో భేదా లేం లేవు; తర్వాత తల్లా పున్నాయిగాని. దుష్కంతుడు ఆశ్రమానికే రాకుంటే ఆ శకుంతల యేమైవుండేదో చెప్పు.

రూపా:—ఏమయ్యేదా? కాళిదాసుకంటం కత్తిరించుక పొయ్యేది. అప్పుడు వన్యమృగాలు ఋతుల్ని బాధించేవేకావని నేనంటాను. “మాతాత బ్రతికుంటే” అనేసామెతగా వుంది నీవ్రక్కు.

విలా:—చెల్లీ, తొందరపడక, నీకు తెలియదు. ప్రతివిషయాన్ని యిలా త్రిప్పిచూస్తేనే గాని, నిజాని కున్న మాకం గ్రహించలేం.

రూపా:—అయితే మనవ్వేనికథ మనవ్వేవిప్పు.

విలా:—శకుంతలే దుష్కంతుడేవద్దకు పొయ్యేది; కణ్వుడే రాజా నాజ్ఞాపించేవాడు వివాహమాడమని. రక్తం రక్తాన్నలా ఆకర్షించుకొంటుంది.

రూపా:—ఏవేదంలో చదివావే అక్కా!

విలా:—ఈ ప్రకృతే నేదమే. చిరుచెందుకు? భారతవంశకర్త ఉద్భవించవలసివచ్చింది గనుక, అన్ని పావనపరిస్థితులు ఘటించాడు చైవం దానికి. ఆవంకికు ల్నుద్ధరించమని మనకులం పుట్టించాడు. సమానశక్తుల్ని రెంటిని యిలా తనవిలాసంకొరకు దీక్షిల్పితాడు.

రూపా:—ఇలాగైతే చాలమారం పోతావుగాని, పర్యవసానమేమిటో లేర్పి చెప్పు.

విలా:—అమ్మ చెప్పిన ముక్కలన్ని సారం మనచిపో.

రూపా:—సరే! తర్వాత లేమిచేయమంటావ్ ?

వి:—నీహృదయా న్నమృతానికి చూపు.

రూ:—అదెలాగే అంగడి కక్కించడం?

విలా:—శరీరాన్ని తాకనివ్వకు: సొందర్యాన్ని పెనులిసింధంలా విప్పిచూపించు: లోపయన్న హృదయాన్ని చూడమను.

రూపా:—మాట్లేవీ హుద్దుడైతే ?

వి:—అంతటితో తృప్తిచెంది వైటి కళ్లమని భద్రంగా చెప్పు.

రూపా:—ఇలాగైతే యెంతకాలం జరుగుతుంది ?

విలా:—దానివాడు దాని కొచ్చేదాకా జరుగుతుంది.

రూపా:—తర్వాత ?

వి:—తర్వాత లేమింది? తలుపులు మూసేసి వైట తాళంవెయ్యి. ఈ యింట్లోమనిషి అంతగాన మైందని చెప్పు.

రూపా:—అప్పుడు మనమా ఓసంసారులమే అయిపోతాంగా! ధన మార్జించాలిగా! అదెలాగూ మరి ?

విలా:—ఆర్జించి యెవరి కివ్వాలే నువ్వు? నీపీడికకు కడుపున పట్టేవరకాడే వస్తాడు. తృప్తిపడు. నిన్నెవరు కొద్దారు ?

రూపా:—మనకుల మేమైపోతుండే అప్పుడు?

విలా:—కులంకులమంటావ్ ? ఎక్కడుండే మనకులం? వున్నదంటేవుంటుంది. హోష్టం లే పోతుంది. వున్నదని చెప్పుకోటం ఎంత సిగ్గుబాటే! ఇంకా నీకు తెలియలేదుగాని!

రూపా:—సరే! నీతత్వం ఆచరణలోకి పెడతాను, ఏం మెప్పు?

విలా:—నీకు మన్నే మెప్పు!

రూపా:—ఎంత మారిపొయ్యావే నువ్వు అక్కా! ఏమో అనుకున్నాను గాని.

విలా:—పోనీ! ఎవరిమెప్పో మనకెందుకే? నీకు నేనూ, వాకు నువ్వు మెప్పు. చాలమా? సంతోషం.

రూపా:—(అక్కపాచాలకు అభివందనం చేసి, పూలచెండు ముడిమీద సవరించింది.)

అక్కా! చిత్రపటంస్థానే యానిలువు బద్ద మెప్పును తగిలించావే! చెప్పతూ ?

విలా:—గతరాత్రే. ఆ చటు దాటింది. ఇది వై కక్కింది.

రూపా:—వంగ దేశాన్నుంచి తెప్పించావే. అదేనా యిది ?

విలా:—అదే! కాని దీని కోమంత్రం పెట్టాను.

రూపా:—ఏమని ?

విలా:—రాజాగారెప్పుడుకోరే అప్పుడు దీంట్లో ప్రత్యక్షమవుతాడు.

రూపా:—నాక్కూడా దర్శనమిస్తారా మరి ?

విలా:—నీ కామంత్రం రాలేదుగా!

రూపా:—నీ కలవచ్చింది? ..
 విలా:—నాకే వుప దేశించారు.
 * * *
 సగవలేలన సుధాకరుడు వికాశేవిగయ్యారీ
 తనానికి జైతుగరచుకొని, పుక్కున
 చిన్న పోయి, అలాగే వెనకంజ వేస్తున్నాడు.
 ప్రకృతి తన శేఖాన్ని ముకుళించుకొని శబ్ద
 బ్రహ్మాన్ని పల్లించుక కీచురాలై కొదిలెట్టింది.
 వేశ్యవాటిక యాదినది ఋషివాటికలా
 “శాంతమిదం” గా వుంది. విటవిటీ కిలకలా
 రవాలు, మంద్రస్థాయికి దిగి, శ్రుతి తప్పి
 అపస్మారాన పడ్డాయి. రంగనాయకి వీధి
 మరింత బావురుముంటుంది. రసికహృదయా
 లుమాడా చిరుచిరుముంటూ నిలబడ్డాయి. జీవి
 దాటిపోయిన గృహంలా వుంది రంగపానీ
 మేడ. వీధిలో గడ్డిపోచలుమాడా ధైర్యం
 వచ్చి గృహబహిరంగణాని కెక్కినాయి.
 దుమ్మా ధూళి అంతటా నిండిపోయింది.
 లోపల జీవం శ్రుంభించిపోయినట్లు నిశ్చలంగా
 వుంది. ఎలుగెల్లి ఏవ్వకముం దుండే పసివాని
 చెక్కులా అంత ‘గీత’ వంటూ వుంది.
 అలంకారాలన్నీ పెట్టుకొని, ఎర్రనిచీర
 గట్టుకుని, సన్నాహపడ్డది విలాసవతి. నితీ
 ఊచి నితీసింది శయ్యమీద వ్రాలిపోయింది.
 రూపావతి పైకి క్రిందికి పూర్ణ తారట్లా
 డిందితలుపుతియ్యటానికి. చివరకు మంచం
 మీద చేరి చాతకపక్షిలా సుద్దుపీకొపా
 య్యేదాకా కనిపెట్టుకుంది. నిశిరాత్రైవా
 రాజపల్లవుడు రాలేదు. మెల్లెక్కి గదితలు
 పులు మెల్లగా తెరిచింది. గుట్టుపెట్టి నిద్ర
 పోతుంది అక్కగారు. ప్రక్కచేరి, నాను
 హస్తం పట్టుకొని నిమగ్నం మొదలెట్టింది.
 తోట్రుపాటుతో కళవిళగా వైటనవరించు
 కుంటూ మేల్కొని, మంచం దిగబోయి,
 “నిద్రలే రూపా! నిద్రలే రూపా” అంది
 విలాసవతి.

రూపా:—అక్కా! రాజాగా రెండుకో
 యాదినంమాడా రాలేదే!
 విలా:—అప్పుడప్పుడూ ఇంకే ఆలస్యంగా
 రావటంమాడా వుంది. అన్నట్లు అన్నతైపో
 యనయి కాబోలు తెచ్చావా?

రూపా:—అవునే అక్కా! మరిచాను.
 తుమించారి (పోయిబల్లవికాద భరిణమదీసి పెడి
 ములువిరిది) కస్తూరిమాగా ఆయిపోయిందే.
 బుడ్లలో పన్నీరు చుక్కలా లేదు; ఎప్పు
 డై పోయిందే?
 విలా:—మొన్న దినం మాజలకాల కై పో
 యింది.
 రూపా:—ఎంత స్రుడ్డిదాన్నే! గంభం
 గిన్నెమాడా ఖాళీగానేవుంది.
 విలా:—శ్రీగంభ మొద్దుగాని చందనం
 తియ్యి. ఏవేళకై నా వచ్చితిర్తాడు.
 సానమీద చందనంతీర్తున్నది రూపావతి.
 ఘుర్మించువులు మిగాన క్రమ్మి, నాసిక
 మీదుగా బారుకున్నాయి. బారిగా చెల్లెల్ని
 చూచి కంట నీరువెట్టి,
 విలా:—ఎందుకేనీ కింతకష్టం? అ దక్కడి
 కాపు.
 రూపా:—నా కేం కష్టమే? దినమా
 చేనే పనికి!
 విలా:—గంభం తీయట మింత కాయాప్త
 మని తెలుసుంటే దానివచ్చే మానుండే
 దాన్ని. నీ కోమలతాహంపులతో నా మా
 అతపాన్ని తీరుస్తున్నావ్? ఛీ! ఛీ! ఎంత
 కర్కశాలే హృదయాలు!
 రూపా:—ఈదినం నన్ను గురించి యింత
 బాలిపడుకున్నా చెందుకు?
 విలా:—నీకష్టాలు కల్లారా చూస్తున్నాను
 గనుక.
 రూపా:—మీరిద్దరూ నాకు పార్వతీ వర
 మేళ్యరుట్లా వున్నారు. పూబార్మిగనుక
 మీకు నేవజేస్తున్నాను. దీనికి నీమన స్సెందుకు
 చివుక్కుమనాలి?
 విలా:—చిట్టితల్లీ! నాలో నీకంత గొప్పతన
 మేం కనపడ్డదే?
 రూపా:—నీ సౌందర్యమే ఓ గొప్పతనమని
 నేను వాదిస్తానే. (అది రాజాగారిచేతిలో పడి
 మరింత రాణించింది. ఈ నీచగృహంలో
 పావనాంకుర మొకటి మొలిచింది. దానికి

నీరాలుపోసి నేను పెంచాను. మీక్రేమ
 లతాకుడుంగానికి నా స్నేహలతను ప్రాకు
 పెట్టి పెనవైచుకున్నాను. నా అనందం
 నీ కేం తెలుసును?
 విలా:—ఎవరిపిచ్చి వారి కౌవందం. ప్రతి
 దినం నీ ఆచ్చటనుచ్చటిలా తీర్చుకుంటు
 న్నావా? అందుకే రాజాగారు స్వరలో నీవ
 కన్నెరిక మున్నారు!
 రూపా:—నిజం చెప్తా నక్కా! ఒక్క
 దినమైనా నావంక నాకు కన్నెత్తి చూడ
 లేదు. ఒంటరిగా చిక్కినా వశనూడనూ
 లేదు, పట్కరించనూ లేదు. నా రెండుకం
 టారే, నువ్వే అమండాచి!
 విలా:—ఒట్టు సుమా! వారే అందించారు
 యామాట నాకు. పైగా నీది తక్కువని బట్టి
 నన్ను పామ్యున్నారు.
 రూపా:—ఏమోనాకేం తెలియదే. సిగ్గా,
 భయమా, రెండు వేస్తున్నాయి నీవానివయ
 పెద్దిలే.
 విలా:—నరే! చేచివచ్చి నీ యిష్టమొచ్చిన
 ప్రేలు ముట్టుకో. ప్రశ్న చూడాలి.
 రూపా:—ఎవరి కీ ప్రశ్న?
 విలా:—నీక్కాదులే, నాకే.
 అని కుడిచేరి మగ్గివేళ్లనుఎవెమ పిడికిటిలో
 తుణుతుత్రుమించి, హూసమని మంత్రించి చేతి
 కందించింది. రాజగౌరవంవల్ల పుంగరమున్న
 ప్రేలుచటుక్కున పట్టుకుంది చెల్లెలు. మొఖం
 చిట్టించి చిన్న పోయి దుఃఖిస్తూ శయ్యమీద
 పడిపోయింది విలాసవతి. “ఏమిటే అక్కా!
 చెప్పవే అక్కా!” అని రూపావతి తట్టితట్టి
 బ్రతిమాలింతుంది. “శ్రీవారు ఇక రారని
 వచ్చిందే” అని హోరుహోరున ఏడ్చింది
 విలాసిని.
 * * *
 మరునాడు విశిష్ట సమయాన: కనకబల్లి
 వెంకటగిరినీ, మరో శేషరాజు పెద్దమ్మనూ
 వెంటబెట్టుకొని స్వగృహం వేంచేసింది. చేవి
 నిద్ర వట్టిస్తూ ఎంతవరకూ తలుపుతీసిందికాదు
 కొంటిపిల్ల రూపావతి. తరువాత కళ్లుసులుము

కుంటూ "నీవంటే అమ్మా నీవంటే" అంటూ తీసింది. మువ్వయ్యా లోన ప్రవేశించారు. తల్లి తలుపు భద్రంగానే "యీ వయస్సుకే యింత నిద్రయిలే ఇల్లారితే అయిపోతావే?" అంటూ పెత్తిమీద మొట్టుకూ పైకి పోయి పెద్దల్లను లేపి మంచంమీద కూర్చుంది. విలాసవతి కళ్ళవిళ్ళపడ్డది, వ్యక్తుల సన్నాపం చూసి.

కన:-అమ్మా! నా మాటంటే నీకు తికాకా లేరుగదా! అందుకని మీ పిన్నమ్మను తీసుకొచ్చాను. అదేజో నీతో మాట్లాడుతుంది. బాగుపడదని నీ విను.

విలా:-వినలేనివూ పైకే ఎరుచెప్పినా వింటాను. ఈ రాత్రిదమయాన పడిపోతూవచ్చా రెందుకు?

గిరి:-వచ్చాంటే! వచ్చాంటే! కాని నీవు నా మర్యాద దక్కించి 'సరి' అంటే సంతోషిస్తాను.

విలా:-విషయమేమిటో చెప్పు.

గిరి:-మనకులంకో పొందర్యానికి నిన్ను మించిన పడుచు లేదని నీకే తెలుసుగదా! అది నూచి రైజలువారి అదృష్టమేనని నేనంటాను.

విలా:-దేనికి యీవుపోట్లాడమంతాను?

గిరి:-నీవంటివాళ్లు నిలుపుకోరాదు గర్భాన్ని. అందుకని మీ అమ్మ ఈ భాగ్యకాలిని బ్రతిమాలుకొని లాక్కొచ్చింది. సాధారణంగా ఇల్లు వదిలేమనిషి కాదు.

విలా:-సరే మీరువచ్చినపని ఆర్థమయింది. ఆలోచించుకోటానికా, వ్యవధిలేదు. ప్రశ్న చూసుకొంటాను. వైట నిలబడివుండండి.

అంటూ మువ్వగిరిని త్వరచేసియటకుపంపి ఖంకున గడియచేసుకొని, శయ్యచేరి "గడిచా మీగండం!" అనుకుంటూ కుఖనిద్రపోయింది.

తర్వాత ప్రాణంవిసి తల్లిమండ తట్టితట్టి తన్నిచేసింది తలుపును. జవాబులేదు. కనిదీర తట్టితట్టి శనించింది. "నీవుంటే నీ పెత్తినే కొట్టుకో! నీ కర్మకు నేనేంచేస్తాను? వాచచ్చిన శవాన్నిమాడా చూడనివ్వను నీ మొగాన్ని!" అంటూ నిమ్మిమించింది కనకవల్లి.

తలుగునోట చీకటి, చీకటినోట వెలుగు ఈవిధంగా దినాలుమీద దినాలు జరిగి నెల మీదపడ్డది కనకవల్లి వెంకటగిరి యింటనే తేదీచేసింది. రూపావతివల్లి యెన్నిమారులు బ్రతిమాలినా రాలేదు. చి కు ను పు త్తే దాకా వేధించినా ము సరి దా ని మనసు ఏమాత్రం కదిలించిరారు. గిరి మాడా "పెళ్లనే! పిల్లముండలు! ఎల్లకాలం ఒకేరీతి గా గడుస్తుందా? ఏవేళకు యేమార్పు కలుగుతుందో ఎవరికీ తెలుసును? ఎప్పటికైనా శలావా కనకవల్లి అంటారుగాని విలాసవతి యిల్లు ఆనరుగదా! నీకు మాత్రం ఈ కోపం మంచిదా? ఆది నిన్ను కాళ్ళట్టుకున్నప్పుడు వామనస్సుమాడా కరిగింది" అని కుతిమెత్తవగా అంటించింది. అన్నిటికిని 'సనేమితా' అంది బక్కకోపం. పనికితై రూపావతి వంటలక్కమాడా అయింది. పొదిపనిదగ్గరమంచి పరువులు కుటి చేపనివరకు తాకో నిర్వహించవలసివచ్చింది. "ఎవ్వరి ఆగత్యం లేకుండా ఈబండి దొర్లిస్తా. నావోషిక నీ వెరగవు" అంది అక్కగారితో. చిట్టికల్లి! చిట్టికల్లి! అని దుఃఖంతో తల వూచేది ఈ భావన్ని ఆశ్రూకున్న ఆశీషం.

రాత్రంతా పోలిపోలి, వేగివేగి, వెచ్చగిరి, మార్కొదయ మైన యెప్పటికో చెప్పల పెత్తుకొని విశ్వాదర్శనం చేసేది, ఆ దుఃఖాక్రాంత. తెప్ప లుమికి, కల్లెపిడి, ముఖంబ్రుడు రూపావతేల బడ్డట్టు శయ్య నంటుకపోయిందేది ఆ ఆక్రంద. ఆశ్రుధారలు నెమరు కణతలమీద చారలు కట్టి, గంగా యమునా తరంగిణిల్లా అపట్టు దిండుమీద ఏకేభవిచేరి. పట్టెమంచం పందిరీ కున్న పద్మలతానిలావాన్ని అదృశ్యమయ్యే దాకా అట్టే చూస్తూవుండేది. ప్రాణకాలానికి, అపరిమితకాలాన్ని ముడిచేసి పాన్సు దింపేది రూపావతి. వెంటనే మనసమయ్యేది. కణతలను పట్టుకొని నీళ్లందించి గుండెరాచేది. కాల్యకృత్యాలు తీర్చింది నూతనవస్త్రం కట్టెట్టి, శయ్యచేర్చి తన పనిపాటల్ను చూచుకునేది.

ఎంత పిలిచినా భోజనానికి దిగవచ్చేదికాదు అక్కగారు. "నిన్నేనే పిలిచేది," అని గిరి

గా ఆహ్వానించి, నిలుపునెత్తువడి చెట్టిమాపులు చూసేది. "చింతమానవే. శ్రీ వారెప్పటికైనా వచ్చితిరుతారు." అంటే పెక్కి పెక్కియేడ్చి ఆపహ్సారమైపోయేది. నీళ్లుదిరికి, పోటీతో కుడిచి, స్పృహతీర్చింది, చెమ్మచరచి, వైర్యం వూడి, ధారకం చేయించి, పండతేసి, జోకొట్టేది.

అలవాటు పడ్డ రావయింటి రుచ్యాల్లా, వంటకాలూ అసహ్యం పుట్టినాయి. సాయంకాల సన్నాహాలన్నీ సాంతం యెప్పడో మాయమయ్యాయి. అభిమానవాద్యం, ముఖ పీఠ మాలపడి పండ్డికిరిస్తున్నది, అన్నిరీడలు, అన్నివిలాసాలు ఆదివంతోనే అంతరించిపోయాయి.

తనజవాహిరీసంతా శెల్లెలి చేతులోపెట్టి అశ్రుదీరువులతో దత్తంచేసింది. మెల్లో నూత్రం వకటి, గాజులజర, నీలముద్రక తప్ప మరేం కాక్షించిందికాదు ఆవిరాగిని. మొరదువోయిన బూరుగువృక్షంలా ఎప్పుడూ మంచాన వ్రాలుండేది ఆ జీవచ్ఛవం.

ధనికపుత్రులెందరో ధారావృష్టి నెలచూపివా వచ్చినవ్రోవనే మరలిపోవలసివచ్చింది. "అక్కవొల్లకపోతే శెల్లెలికేంకోగం?" అని కొందరు బుద్ధిమంతు లన్నారు. "పేరెన్నికగని ప్రజల నువ్వెప్పుడైన రంగసాని వృత్తాంతం అప్పటికే స్వప్నగతమైంది. "ఇంతకన్నకొమ్మలు దిరిగినవాళ్లే చూశాం! ఈ పాడిరత్యాలేమిటి ఇంతలేసిముండలకు?" అని కొంతమంది విటభిఖామణు లన్నారు. "రహస్యగ్రీయం దెవ్వడో దీని కున్నాడండీ." అని కొంతమంది రసకమార్తాండు లన్నారు. "విటులువిభులైతే వాతకాంతలకు వారసత్వా లొస్తాయా?" అని కొందరు రసచేత్త లన్నారు. "రాజుగారిమీద అభియోగానికట, యీ అసభ్యత్వం" అని కొంతమంది రసకోవిదు లన్నారు. "వాలుగుడినా లోషికపడితే యీ నంగనాచులు వడిపిధిక్కె తీరుతారు." అని మరికొందరు విటరాజు లన్నారు. ఎవరేమన్నా "పిళ్ళల్లామాడా వీరవనితలుంటా"రని యోవన విశ్వాసం భాగ్యుర విశ్రుష్టిమాత్రం బాధిస్తూవుండేది. ఎన్నిమా

రులు అభిసరించినా ఎడమయ్యని రూపావతి ఓముహూర్తాన తలుపుతీసి “మీ వేద నే పద లేను. రండ్డి లోపలికి” అని మంత్రపుక్తుణ్ణి చెయ్యిపట్టుకొని లాగింది. గడియవేసి తలు పానుకొని “తెలివినవాండ్రే మీరు మాడా మమ్మింత రథసచేస్తే తెలియనివాళ్ల సంగతి చెప్పాలా!”

భాస్కర:—రథసని తోస్తే వెల్లిపోతాను. తొలిగి తలుపుతీయ్యి మరి.

రూపా:—(గ్రుడ్డిచ్చి నిలబడి కన్నీరు నిం దింది.)

భాస్కర:—(గ్రుడ్డిచ్చి నిలబడి కన్నీరు నిం చాడు.)

రూపావతి వంటయింట్లో? పోయి, దొడ్డి గుమ్మంమీద కూర్చొని, మొగం మోకాళ్ల మీదెట్టుకొని, చేతులు తలమీద జోడించింది. భాస్కరుడు ప్రక్కనే చేరి,

“మీ అమ్మ యింకా రాలేదన్నమాట. వంటజూడా నీకు చేరవువా రూపా?”

రూపా:—అ దెందుకొస్తుంది! దానంత వది!

భాస్కర:—ఈ బావురుమనే యింట్లో భయంలేకుండా వున్నారటే మీరు?

రూపా:—భయమనేమాటే మరచిపోయాల్సి ము. భయమెందుమా, భయం?

భాస్కర:—మీ అక్కపంట్లోయెలావుంది?

రూపా:—ఎలావుంటే మీ కెందుకు? నే చెప్పను.

భాస్కర:—చెపితే తప్పా?

రూపా:—అర్చనారా తీర్చవారా? ఎం దుమా మీకు?

భాస్కర:—జాలివల్ల అనుగుతున్నాను!

రూపా:—ఎలావుందని చెప్పేది? దిన దినము పాలిపోతుంది. ఎప్పుడూ యెడతెరచి లేని శోకమే.

భాస్కర:—పాపం, యేం జేస్తుంది మరి?

రూపా:—ఏనాటికీ గట్టి చేతుకోదండీ మనస్సు! ఏం జేయమంటారు?

భాస్కర:—చెప్పటం తెలికే. చెయ్య టమే కష్టం!

రూపా:—“శ్రీవారే ఎప్పటికైనా వచ్చి తీర్తావో” అంటే వొళ్లు తెలియకుండా విరు తుక పడిపోతుందండీ!

భాస్కర:—రూపా! ఇదోకే వ్యాధి! రాజవైద్యులైనవల్లయినా తీసుకొచ్చి చేయి చూపించేది? స్నేహితు బొక దున్నాడు.

రూపా:—ఎవరండీ ఆయన?

భాస్కర:—అశానవైద్యులు రంగాచార్లు గారి పెద్దకుమార్లు.

రూపా:—ఆయన మృడా వైద్య మొచ్చు?

భాస్కర:—రాకుండా ఎలావుంటుంది?

రూపా:—గుడ్డిచ్చి పిల్ల పెక్కిరించినట్లు న్నది మీమచ్చట. మావాడ వైద్యుడు పిచ్చయ్యగారిని పిలిస్తే పనిగత్తుకొనివస్తాడు. కాని ఏంలాభం? వైద్యుమావద్ద, వైద్యుమా వద్ద అని గట్టిగా భీష్మించుకుంది.

భాస్కర:—ఈలాంటి ఫీరిలో మీ కేం సహాయం చెయ్యలేనందుకు ఛింతిస్తున్నాను. మీకష్టాలు చూసి నానుండే నీరైపోతుంది.

రూపా:—మీ ప్రేమ మిమ్మలాచేస్తోంది.

భాస్కర:—కావచ్చును! పోనీ, ఓపని చేసేదీ? వొప్పతావో, వొప్పవో? నీతోపా టునేసుకూడా, మీ అక్కకు తెలియకుండా యిక్కడేవుండిపోతాను. మగవోడు లేకుం డా నీవొక్కతెనూ నిర్వహించలేవే, చిన్న దానివి.

రూపా:—వూరుకోండీ! మాట్లాడక. మీ ఆలోచన నాకు తెలుసును!

భాస్కర:—మరి నన్నేమి చెయ్యమంటా విప్పుకు? నే చెప్పినట్లుగా నీవో, నీవు చెప్పి నట్లుగా నీవో వినితీరాలి. లేకుంటే మన కలాగ?

రూపా:—నాశరీరాన్ని యెవరి? అమ్మ దలచలేదు.

భాస్కర:—పోనీ, నీవృదయా న్నమ్మ తానా?

రూపా:—అదీ అమ్మకు. ఆర్పిస్తా నెప్ప టికైనా.

భాస్కర:—తైరాగివైపోతానా యేం?

రూపా:—నావొస్తును వ్రాసుంటే ఆలా గే అయిపోతాను.

భాస్కర:—పోనీ! నీవృదయాన్నే అర్పించు. అంటే చాలు నాకు.

రూపా:—ఒకవ ద్దుంది.

భాస్కర:—చెప్ప వేధించక.

రూపా:—పరమపదస్యంగా వుండుతా నని ఒప్పైయ్యండి, చెబుతాను.

భాస్కర:—“నీతోడు” వొట్టుకుమా! (అని చేతిలో చేయిచేసి గిట్టుతాడు)

రూపా:—నే లాగినందుమా, మీరు గిర్లి నందుమా సరిపోయింది. ఇక మరి నన్ను ముట్ట నివ్వను - కొంటేవారు.

భాస్కర:—కొలయాప నాతుంది, చెప్ప మరి!

రూపా:—రాజుగా రెండుకు మాను కున్నావో రహస్యంగా నిజంకనిపెట్టి ఎప్పుడు చెపుతావో అప్పుడు నావృదయ మిస్తాను.

భాస్కర:—మల్ల వీడు వెర్లి విశ్వవాధభట్టు నడిగితే నిమేషమాత్రంలో తేలిపోతుంది. వెంటనే పయనమవుతాను.

రూపా:—మంత్రుల కొడుకు లెక్కడా ప్రశ్నలకు పోరు! ఇదన్నీ అయిపోయ్యా యండీ! ప్రశ్నలు, పూజలు, పునస్కారాలు, మొక్కుబళ్లు, పోడెలు, బిభూతులు అన్నీ గాలించాను. విధిమాత్రం త్రోవతిప్పింది కాదు.

* * *

మరో రెండునెల్లు గడిచాయి. మేడ దిగ టమే కష్టమై పోయింది గర్భవతికి. మీగాళ్లు, మొహమా నిగారించినాయి. నడిస్తే ఆయా సం, ఎక్కువ మాట్లాడితే పడిపోవటం. రాత్రిళ్లు కలవరింపులు మెచ్చినందువల్ల రూపావతి అక్కగారి ప్రక్కనే పరుండేది. ఓదినం అసురసంధ్యవేళ రూపావతి క్రింద వంటచేస్తూంది. మేడపైన యెడో వస్తువు

పగిలిన శబ్దం విన్నపడి, వెంటనే పైకిపోయి
యాసింది. నిలంపుటద్దం వేలమీద పడి భిన్న
భిన్నంగా వుంది. అక్క శయ్యపొడవూర్చొని
బకటచోసం చేస్తూంది. నిర్భాంతపడి కొంత
పడి మాట్లాడలేక,

"ఏమిటే అక్కా! యిది?"

విలా:—అద్దం పగిలిపోయిందీ! చూస్తుం
టివిగా!

రూపా:—ఎందుకని నేనడిగేది.

విలా:—అదే నేనడిగేదీని.

రూపా:—ఎందుకూ అలా నవ్వుకున్నా
వు? నన్ను చూశా, అద్దాన్ని చూశా?

విలా:—నిన్ను చూసేకాదు, దాన్ని చూసే
కాదు; నన్ను చూచుకుని. రాక్షసిమంష!
నువ్వెప్పుడొచ్చావే! (అని వలవల యేడుస్తూ
తెరవచ్చి పడిపోయింది. వెంటనే నీళ్లు జరికి
తైలోపచారాలు చేసింది భీరకవ్య రూపా
వతి. విలాసవతి కళ్లు తెరిచింది.)

రూపా:—వొట్ట తెరిసిందా పిచ్చితల్లీ!

విలా:—రూపా! నీవెప్పుడొచ్చావే? ఏడు
స్తున్నా చెందుకు?

రూపావతి:—(విలాసవతిని లేపి వొట్టో
టాకో పెట్టుకొని) ఎందుకూ లేదు. అద్దం
పగిలిపోయింది. అందుకు.

విలా:—అ చెప్పకు పగిలించే?

రూపా:—నీకు తెలియదన్నమాట!

విలా:—అయ్యో! తెలియదే నాకు! దాని
దగ్గర కెళ్లి రాజగారిని కనపడమని అజ్ఞాసిం
చాను. దర్శనమిచ్చారు. కాని నిమిషంలో
మాయమైపోయారే! వారిపూనే నా ప్రతి
బింబం కనపడ్డది. తర్వాత నావొట్ట నాకు
తెలియదు.

రూపా:—అయితే నీకు వున్నాడంలోకి
దించిందే అక్కా! నువ్వొకప్పుడు తినకపోలే
నే నెండులోనైనా మాకే చచ్చిపోతాను.

విలా:—నేనెందు కిక్కడ? నీతోపాటు
నేనూ వస్తాను. పోనీ, వురితాడు మెట్లో వేసి
మరి పోవే.

రూపా:—నీకు కొట్టి చెప్పలేను కదా!
మరి నన్నేం చెయ్యమంటావు?

విలా:—చిట్టితల్లీ! మనోవ్యాధికి మందు
లేదే!

రూపా:—నువ్వు చాలా తెలుపూయ్యావే,
లాభంలేదు.

విలా:—ఇకనుండు చూడు! తెరలాస్తే
వొట్టుపెట్టు. నా మనస్సును దిక్కుబడతాను.

రూపా:—రాజగారు తిరిగి వస్తారనే
నమ్మక ముందిటే నీకు?

విలా:—అహ! ఎప్పటికై నావచ్చి తీరాలి.
మా హృదయా లట్లా వెనవేసుకొని ముక్కుపడి
పోయాయి.

రూపా:—పోనీ! ఓ చిన్న రేఖ వ్రాసి నా
చేతికియ్యి. నేదర్పించి వస్తాను.

విలా:—నేను వ్రాసే యివ్వకు, నీవు
చెల్ల నూ వద్దు. వారి గౌరవమూ మన గౌర
వమూ మంట గలుపుతావు. నిజమైన ప్రేమ
లింపబడేదికావే! ప్రేమలేఖ ప్రేమకు
ప్రేకభూమి.

రూపా:—పోనీ, నీకు చెప్పనేర్పించాన్ని
కాదు గాని, శ్రీవా చెందుకు మామకున్నాకో
చెప్పవే.

విలా:—నీకు తెలివన్నటే వుంది! మనస్సు
నుండు చెప్ప!

రూపా:—ఎంతెనాచెప్ప, విరక్తని నా
గట్టినమ్మకం.

విలా:—పిచ్చిదానా! ఒకమాట చెప్పుతా
విను. విరక్తికలికే హృదయాలు అసలు రక్తికే
పడవు. పడ్డతర్వాత పరమేశ్వోడి తరం
కాదు వేరుతీయటానికి.

రూపా:—పూరికే వేదాంతం మాట్లాడు
తావుకాని మరిప్పుడు వారి కిక్కడ యెందుకు
లేరే?

విలా:—అక్కడున్నారగనుక యిక్కడ
లేరు. ఒకేదినము రాణివారి విషయం మా
కిద్దరూ జ్ఞప్తికివచ్చింది. అదీ కారణం. ఆర్పి
ల్లక్కడ, ఆర్పిల్లిక్కడ. వారిది న్యాయపరి
పాలనం. రామరాజ్యం.

రూపా:—నీదేమా వున్నాడసామ్రాజ్యం.

* * *

మరోసారి గడిచేసరికి నవమాసాలూ నిండి
నై విలాసవతికి. కాళ్లు, మొహము మరింత
పుబ్బిరించి, మనిషి పూతం పాలిపోయింది.
మేర్మిబంగారం శుద్ధశ్వేత సత్వమైంది.
ఆయాసం మిక్కుటమై చలనానికి స్వస్తి
చెప్పింది. గాజాలు చిన్నతై వుంగర మంటుకపో
యింది. దినచర్యను యావత్తు తాళపత్రాల
మీద లిఖించడం మానివేసింది. వ్రాసించా
న్నంతా తిరిగీ చదివి అమిర్చి కట్టలకట్టి
పరుపుక్రింద భద్రంగా దాచుకుంది. అచ్చట
చ్చట వివిధజాతుల పుష్పాలు లోపల నుర్దులు
పెట్టింది. అయోమయం పరధ్యాసం రెండూ
అధికమయినాయి. ఎప్పుడూ నిలంపునట్లు
పెట్టుకుని ఏదో చూస్తూవుండేది. అన్నపూనా
దులమీద అయిష్టం యెక్కువై మానివేసింది.

ఆదిన మమనాశ్యం. అప్పుడే చీటివడ్డది.
వంట చేస్తూన్న రూపావతికి యేదో నులులు
వచ్చి యేడ్చింది. అప్పుడే "కృష్ణవేణీ! కృష్ణ
వేణీ!" అని చెంకటగిరి బయట తలుపు
కొట్టింది. చెంకున వెళ్లి గడియతీసి బావురు
మంది.

చెంక:—నీ వెళ్ళకు విన్నావే!

రూపా:—ఏమిటి?

చెంక:—చెడ్డమంష దాటిపోయింది!

రూపావతి! అ! అని నొల్లుమని యేడ్చిం
ది. ఇద్దరూ పైకిపోయి అక్కగారిగదినుండు
నిలబడ్డారు. వీరినిచూచి ఆకృశ్ఠురత "అమ్మ
పోయిందనిచెప్పొచ్చారు" అనిచెక్కు పెట్టింది.
రూపావతి అక్కగారిని కాగలించుకుని గోడు
గోడున యేడ్చింది. "ఇంత త్వరలో పోతుం
డని అనుకోలే"దని ఒకరూ, "దాని పంత
మది తెల్లించుకున్న"దని మోకరూ వంత
పలుకుతూ యేడ్చారు. గిరి గది నుమ్మించి
కున్నుని పోదార్చింది. కాని కడుపు నాప
లేకపోయింది. "పిచ్చివాళ్లలా వున్నారు!
దాని రోజొచ్చి అది పోయింది! ఎల్లకాల
మెలా బ్రదికుంటారే ఏల్లొచ్చిన మాండలు?
ఎందు కేసుస్తారు? మనసు గట్టి తేసుకోండి."
అని మెల్లమెల్లగా అందించింది. కాని యెంత
చెప్పినా తోక మాగింది కాదు. చివరకు

మంచందగ్గరకు పోయి, చిన్నదాని రెక్క పట్టుకుని ప్రక్కకులాగి, "నువ్వుమాడా యిలా చేసుకోలేదాని గతేంగాను చెప్పు. ఇంత పిరికిదాన వసుకోలేదు! అదిమాడ్డామా, ఇటు కాస్తీసి అటు పెట్టలేకుండా వుంది. మాతురు వైవా కొడుకువైవా నువ్వే! లే పోదాం! ముందు చాలాతపికు వుంది! అమ్మారంగా! పెద్దదానిని నీకు నే చెప్పే వేముంది? నీ విక్కడే వుండు రావే రూపా! ముసలిదాన్ని మమ్మచేసే పుణ్యం నీకు దక్కవలసి వుంటే దాని కలా దక్కుతుంది? అమ్మా! కవతాంగిని తోడు పంపుతాను." అంది గిరి, "నాకేమీ తోడువద్దు! దిక్కులేని వాళ్ల కా దీవపాంథవుడే తోడు!" అని ౨ కృష్ణగిరహాన్ని కళ్లతో గురిచేసి చూపించింది విలాసవతి. "నీది చాలా వుత్త మజన్మేరంగా! కులానికంతా శిరోధూమణా నిని. నీకు నే చెప్పేదిలేదుగాని మనస్సు రాయిచేసుకో" అని రూపావతిని క్రిందికి లాక్కు చెల్లించి గిరి.

భాస్కరుడొక శయ్యమీద కూర్చుని కన్నీటితో నులులుతున్నాడు. "నువ్వు ముం దు వడు. నేనివ్వడేవస్తాను" అని పెద్దమ్మను తైటికి పంపించి తలుపు దగ్గరవేసి

రూపా:—అదేమిటండీ, నా కేం బాగా లేదు! మీ రెండుమా దుఃఖించడం?

భాస్క:—(మాట్లాడకు)

రూపా:—ఎవరై నామా వేవచ్చిపోతాడు. (అని దగ్గరకుపోయి పమిటెతో కన్నీరు తుడిచింది)

భాస్క:—మీకష్టాలు చూపినాకు దుఃఖ మొచ్చింది. ఏంజేయమంటావు? బాగా పరి స్తున్నాడు భగవంతుడు మీయిద్దరినీ! ఈయింట్టునిలబడి అన్నిటిని ప్రతిఘటిస్తాను! నీ ప్రక్క నుండి లోకాన్ని ధిక్కరిస్తాను!

రూపా:—మీ నవనీత పూదయానికి నా అంజలి యిదే. (అని పాదాలపంటుకొని, కళ్ల కడ్డుకొని, కన్నీటితో అభిషేకం చేసింది.) పెద్దదాని కంత్వక్రియలు వెరవేర్చి యివ్వడే వస్తాను. అంతరహా మీ రిక్క నుండరూ?

అక్క వక్క లేవేముంది. ఎవ్వరూ దిక్కులేరు దానికి. అందులో నిండుమాసాలు: దానికర్మ యిలా పుష్పించి పండింది!

భాస్క:—రూపా! యథావిధిగా అన్నీ వెరవేర్చిరా! నే విక్కడే వుంటాను. నీవుగా నమ్మ భూమిని నిశ్చింతగా పో. ఈతరహాలకు నీవద్దవుండుకొని, సంగోచించక భర్త పెట్టుకో. (అని చేతిలో ఒకమాటపెట్టి వెళ్ళు చరిచి బయటికి పంపి తలు చేసుకున్నాడు.)

దుఃఖమాగిందికాదు. శయ్యమీదపడుకొని గద్దడికను బడ్డ శృంగారాన్ని త్రివ్వకోటానికి రసమిమాంసలో పడ్డాడు. చివర కన్ని రహాలకు నాయక శిరోమణి కరుణరసమని తేల్చుకున్నాడు. స్థానంమాడా నిభూపించటానికి తంటాలుపడ్డాడు. అంతా నిర్ధాకార నిరంజనమై, రూపావతికేకాల్లాంటి అంధకారంలో పడ్డాడు. అదే విద్రలోకి మెల్లగా జోకొట్టింది. ఓనింత స్వప్నమైంది.

మొదట నీకటినీకటిగానే వుండిపోయింది. అందులో విప్లవాలయం పాడైతేగ్గరించింది! ఎక్కడచూచినా పెద్ద పంగనాహాలు, అలంకారం. ప్రాకార ద్వారంమీదోనామం, చిన్న పోయి చిన్న పోయి, ఓపచ్చని పండు లాంటి వ్యక్తిమఖం మీదికెక్కింది. తర్వాత కుండలాల, కాక్కిర నేలుకు, సింహాలలాటాలు, గంజ ఖేరుండపులంచు శోవతి వీర్పడ్డాయి. మొదటెవరైందీ గుర్తుకనింది కాదు. రాను రాను రాజగురువులు!! మంచందగ్గరకు వచ్చి కళ్లుతీమి మెల్లవైపుకు తిరిగా. . . తా నడ్డవడి పోనిచ్చాడు కాదు. "శివస్తా"నని శరీరమంతా వారు కంపించటం, "జంమా కొంమా లే"దని తాను పంపించడం పనేపదే జరిగింది. "రంగ నాధుకురా! రంగనాయకి!" అని హగ్నాకు వులతో గర్జించాడు. తలవంచి తాను తిరిగే సరికి అంతర్ధానమైనాడు ఆజానురాహుడు. తర్వాత మల్లా నీకటి!! ఇంతలో హోరుమని గారీ, వర్ష కూ, మెరుపుబాతల విరియబోసు కొని, రిడిసినవస్త్రంతో, పసుపుమెహంగితో పరుగుపరుగున వచ్చింది కవకవల్లి. "నీహ పుట్టింది రిమ్మతెనులు" అని మెటికలు విరచి రివ్వున పైకి పోయింది. భయపేసి కణుకుతూ

మేల్కొన్నాడు. వెన్ను చరచుకొని మంచం దిగి నిలబడ్డాడు. దీపకళిక కునిపొట్లతో చెక్కిరిస్తూంది.

తైలమాడా హోరుమని గారీ, వర్షం! కవకవల్లి నిజంగా యింటవున్నదా అనిపించింది. దెసలు పరికించాడు. ఇంతలో రూపా వతి తలుపుకొట్టింది. తలుపుతీసి నిర్భాంతపడి పోయాడు: తల్లికన్న వేయిరెట్లు బీభత్స పాంగా కవపడ్డది మాతురు. తలుపేసి యిద్దరూ పైకిపోయాడు. గదిముందు తెల్లనిచీర గట్టుకున్న అకారం పడుంది. భాస్కరుడు చీకట్లో అనిపియాడు. రూపావతి పరుగు పరుగున పోయి అక్కను గట్టిగా చరచి మేల్కొలిపింది.

విలా:—తల్లీ! నవ్వేవా? అమ్మమధూడేని కర్పించి వచ్చావు?

రూపా:—(ఏడ్చుచు)

విలా:—నువ మిపు డెక్కడున్నా?

రూపా:—ఎక్క డెందుకీ? మనయింటనే!

విలా:—నిజంగానూ? అయితే ఆ చల్లని గుడ్డ పెట్టి కళ్లుకుడు.

రూపా:—(కుడిచి) ను విక్క డెందుకు వకున్నావు? ముందు చెప్పు.

విలా:—మీరు పోయినవెంటనే వొళ్లు తెరియని నిద్రపట్టింది. ఎంతసేపైందో తెలియదు. ఎవరో పంగనామాలరాయుడు పటు క్కున సుకురు ముద్దు పెట్టారున్నట్లు శబ్దం మాడా అయింది. కళ్లు తెరిచాను. ఎవరూ కన్పడలేదు. పూరికే గంధంవాసన మాత్రం కొట్టింది మల్లా కళ్లు ముయ్యబోయాడు నామగ్నకోసం. ఇంతలో ఓ యేడ్పు విచ బడ్డది. అమ్మవచ్చి- నిజంగా అమ్మేనే!— ఆ సుమ్మంవద్ద నిలబడి, "అమ్మా! రంగా! నీకష్టాలు నేను చూడలేను; రా నావెంట." అని యేడ్చింది. భయపడి సంశయించాను. చేతితో మల్లా కాసింది పీలిచేసరికి మచ్చు ముందు చల్లినట్లయిపోయింది.

రూపా:—ఇండుకే పిన్నమ్మ తోడుపంపు తానంది: వింటేగా నీవు! అక్కా! యేమై నా చెప్పు, నీవు చాలా ఓగాయిత్తురావే!

విలా:—లేచి మెల్లగా మంచంపైకి ఆకు గుల్లీ అడుగు వేసుకుంటూ నడిచాను. వెనకంజ వేస్తూ అమ్మ నడిచింది. గుమ్మం తగిలి క్రింద పడ్డాను కాబోలు. అందుకూ.

రూపా:—(వాళ్లు చరిచి) యిప్పుడైతే శృంగికి వచ్చావా?

విలా:—అహ! యెప్పుడో తెలిసిందే! ఆరది గుడ్డ లెండుకు? స్నానంచేసిరా, నాకొత్త చీర కట్టపెనకాను. అన్నట్లు నీవనక నీవ నెవరో నిలబడవ్వారు! ఎవరే వారు?

రూపా:—వారే నా తోడునీవ!

విలా:—అలాగా! ఏం గుడివమే, దుర్ది వానవచ్చింది. తండ్రి! రండి లోపలికి.

భాస్క:—తర్వాతెప్పుడైతే వస్తాను.

విలా:—మీ దర్శనభాగ్యం నాకెప్పుడూ లభించలేదు. లోపలికొచ్చి, అసీమలై మా సత్కారాండుకొని, నా ముచ్చట తీర్చి పొంది.

భాస్క:—(సంకయించును)

రూపా:—నే లాక్కొస్తాగాని నువ్వు ముందుపోయి పడుకో. ఆయాసం గావుందినీకు!

(విలాసవతి లోపలికిపోవును.)

రూపా:—రండి లోపలికి. (అని చెయ్యి పట్టుకుని లోపలికి లాక్కొపోయింది భాస్కరుణ్ణి.)

విలా:—నాయనా! ఆ సీత మలంకరించండి.

భాస్క:—(మార్పుని తలవంచి) అయితే మీ అమ్మనా, మీమా బుణం తీరిపోయింది!

విలా:—పెద్దది! ఎప్పుడైతే పాడ్యేదే! అందులో దానికి వ్యాధిగమండీ!

భాస్క:—అరవై యేండ్లులేవో ఆమెకు?

రూపా:—అంతే. లేకపోతే ఒక ట్రాప్, ఒక టీట్. గట్టితెక్కి.

భాస్క:—మీ వొంట్లో యెలావుంది?

విలా:—ఇటు ఇవలొకమా కాదు, అటు పరలొకమాకాదు; త్రిశంకు స్వర్గంలో

వున్నాను. రూపా! నీకు సరియైన పుత్రును పురుషైకవచనం లభించినందుకు సంతోషంగా వుండి నాకు. ఇకముం దీక్షుంగార సదనం మీది! నీకన్నె చెర వదిలించిగాని యీ కాయం విడువను!

భాస్క:—క్రివారి పదనీతము ఈ శత్రుగారం. మాబోంట్లకు కా దిక్కన.

విలా:—చెల్లీ! మంగ్రుల పుత్రు లెంత చెడ్డా మంగ్రుల పుత్రులేనే! తక్షిణవల్ల నిలబడ్డావు, స్నానంచేసిరా! మరిదిగారితో మాట్లాడుతూ వుంటాను!

“పుట్టెడుస్వస్థ వారీ”కని రూపావతి క్రిందికి నిక్కుమించింది.

విలా:—వాచిట్టితల్లి కోచిట్టితండ్రి దారి కామా! బాంబి!

ఆర్యా! మీ వయస్సెంత?

భాస్క:—పరుసెనిమిది.

విలా:—తీరిపాయ! సమవయస్కులు! కపోతవిభుసాలు: నా హృదయపంజరంలో దాచుకుంటాను.

భాస్క:—మరి రాజగార్నం చేస్తారు?

విలా:—నా ధూమధ్యానికి మెట్టిండు భున్నాను. ఆలోగ్యంగా వున్నారా? ఎంత కాల మైంది మీర దర్శించి? చెప్పరా?

భాస్క:—ఎంతకాలమెందుకూ? దిననూ దర్శిస్తునే వుంటాను మా తండ్రిగారితో.

విలా:—వారిమీద ఓగ్రంశం కృత్రివా కాను. ఈ క్లిష్టోపద్ధి వినిపించి, సత్కారం పొందేభాగ్యం నాకులేదు. దయచేసి దాన్ని వారి కందచేస్తారా?

భాస్క:—తప్పకుండా!

విలా:—(పరుపుక్రింది తాళపత్ర సంపుటిని తీసియిచ్చును.)

భాస్క:—అయినా యిర్వి.

విలా:—అయినా అయిదు ఆర్యాసాలు. పంచమాశ్వాసం నువ్వుతికపైగా వ్రాశాను. కేవలం మహారాజగారే పూర్తిచేస్తారు. అన్యభాషానిస్తే రూపావతిచేతి కిచ్చి పంపుతాను.

భాస్క:—వద్దులెండి! నేనే సక్రమంగా అందచేస్తాను.

(రూపావతి విరియతోసిన తల దులుపుకొంటూ ప్రవేశించి)

అక్కా! మరిదిగ ర్నం కేళావు?

విలా:—కొంతస్వస్థ వదిలించాను.

భాస్క:—(లేచి) వెళ్లిస్తాను.

రూపా:—ఆగ్రంభాలేమిటండీ?

విలా:—నేనిచ్చానేలే!

రూపా:—సరే! బాగానే కుదిరారు. రంకిపోదాం. (అని క్రిందికి తీసికెళ్లింది తన ప్రియణ్ణి.)

అయితే మళ్లీ దర్శనాలు?

భాస్క:—నీయిష్ట మొచ్చినప్పుడు.

రూపా:—ఇకముందు మీ యిష్టమే. నేను మీపదదాసిని.

భాస్క:—మహాపీడకలవచ్చిందేరూపా! నీవు రాకముందు.

రూపా:—మీ రేమంచంమీదా పడుకుంది?

(భాస్కరుడు కుక్కి నవారుమంచం చూపును.)

రూపా:—సరే! అందుకే అనుకోండి! అది మాఅమ్మపాతపురాణం! స్వస్థభయంవల్ల మే మెవరం కయనించం దానిమీద. (అని కాగరించుకుని బుగ్గకొడుకును.)

భాస్క:—పిల్లా! నీవరకు నువ్వే మరిచావు. నాతే క్షేపేడు. (అని తానుకూడా అదే కొంతతనం చూపును.)

రూపా:—నేను మీ కోకిపోయ్యి అన్నిటిని మరిచాను. క్షమించండి.

భాస్క:—రాజగారి హృదయం మీ అక్కమీద యెలా లగించిందో ఆలాగే విరిగిపోయింది. అది నేను మొదట్టే అనుమానించాను. ఈదినం సంకయనివృత్తి అయింది. పిచ్చినానా! మీ అక్క సరుపుత్రిక. (అని చెవులో వూదాడు.)

* * *

మరునాడు సాయంసమయాన పట్నంపైట వుద్యానవనానికి విహారార్థం పోయాడు విజయరాజు. మాతలీలతలావరించిన పొద రింట్లో స్ఫటిక శిలాతలాన చెమ్మవార్చి, మహారాజత్వంలోనుండి మానవత్వంలోకి బయటపడడానికి. పొదన చేస్తున్నాడు. విక సించిన ముఖపద్మం ముకుళించటం పసిపట్టి మైత్రేయుడు చల్లగా జారుకున్నాడు. సింహా కోరచిత్రితం మీదున్న వాసుపాస్త్రాన్ని శీతలస్పర్శ వణికించివేసింది. ఎడమకన్నదిరి నీరు క్రమిస్తుంది. పౌడయం చెమ్మగిరి, గుడ్లు తిరుగుతూవున్న భావాలు మరిగిపోయాయి. సవ్యకిలేకుండా సన్నిధానానికి వచ్చి తల వంచుకొని నిలబడ్డాడు భాస్కరమూరుడు. "ఆపిత మలంకరించు, వాయవగారు పంపించారా" అని ప్రక్కనున్న ఓ శిలావిత్తడిని సూచించాడు రాజు.

భాస్కర:-వారు పంపలేదు. నేనేవచ్చాను.

రాజు:-దేనికి?

భాస్కర:-ఏకాంతానికి.

రాజు:-బిడ్డా! నాతోడవా! నిషయం!

భాస్కర:-ఓ ఉద్గ్రంథ సమర్పణం.

రాజు:-నీవేనా రచయితవు?

భాస్కర:-నేకాదు- ఓదాసురాలు.

రాజు:-దూతవా నీవు? సరి!

భాస్కర:-అన్నిటికీ తెలిసిన అగ్రజాతి వాడి.

రాజు:-యాచకత్వానికి, దూతకృత్యానికి చాలా దూరమంది. ఆలోచించుకో నెమ్మదిగా.

భాస్కర:-పేదరికానికి దూత, యాచకత్వం. నాకు రెండూ దగ్గరగానే కనపడ్డాయి.

రాజు:-కాని, మమారా! నీవు మంత్రి పుత్రుడవు!

భాస్కర:-రాజా! నేనూ మానవుడనే. ప్రేమభిక్ష యాచించడోలే రెండవది లభ్యమైంది. ఏంచేసి? గ్రంథాన్ని స్వీకరించండి. మీ యేకాంతానికి భంగపాలు కలిగించి నందుకు తీసుకుంటుంది. (అని ఓవస్త్రం

మీద పట్టుదారాలతో బంధించిన గ్రంథసంపుటిని సమర్పిస్తాడు.)

రాజు:- (నిర్ఘాంతపోయి మార్చిని) నాయనా, నువ్వు పెద్దవాడే వయ్యవు కుమా!

భాస్కర:-యథా రాజా తథా ప్రజా.

రాజు:- (చివుక్కుమని అధరం కొరకున్నాడు.)

భాస్కర:-పాపానామృతయం రాజులది.

అంటూ గిరుక్కున తిరిగి అంతర్ధానమయ్యాడు. తక్షణమే రాజు బంధాల్ను చంద్రవంతో చేపించి ఆ పీఠవర్ణపు కంచుకొన్ని విప్లవకన్నీరు మున్నీరయ్యాడు. కల్లకద్దు కొని కవచంకింద వాయుకున్నాడు. ఆశ్రంగా గ్రంథపతనం ప్రారంభించాడు. చదివిన కొద్దీ చెక్కి చెక్కిపోయాడు. గ్రంథాన్ని ప్రక్కనుంచి, ఓ మాతలికుమారుని తడకంగా కన్నీటిప్రవాహంలో చూస్తున్నాడు. మైత్రేయుడు తిరిగివచ్చి నిశ్శబ్దంగా నిలబడ్డాడు. ఆశంఠ్రగాణ్ణి వీక్షిస్తూనే, తటాలున లేచి, కంఠంపట్టుకొని, పూపి పూపి క్రింద పడవేసి, చంద్రవంతో పీక పుత్తరించబోయాడు. "ఇది రెండోసారి! మాడో మారు ముఖ్యంగా మీ ముచ్చట నేనే తీరుస్తాను." అన్నాడు మైత్రేయుడు.

* * *

మరునాడు పడుతూ లేస్తూ లేని పోషికలు తెచ్చుకొని చెల్లెలికన్నెరిక మహాత్మ్యనం జల్లబుచ్చింది విలాసవతి.

కులంనాళ్ల నందరినీ పిలిచింది. మాత్రధారణ మొదలు మవ్వలబందా విధ్యక్షంగా దగ్గరుండి అన్ని అచ్చటనున్నట్లు తీర్పుకుంది. నవ్వుటాలుగా నడిచే కన్నెరిక పుతంకు తీవ్రమైన పంటిదిగుప్రల్లో జరిగింది. "కన్యాకుల్లమూ, వరకుల్లమూ లేని కన్నెరికమిది." అని అక్కగా రమ్మక్కల్లో ఆవేశపడ్డది. పాన్పువద్దగర పాటలన్నీ మరెవ్వరినోరెత్తకుండా తానే పాడింది. శయ్యమీదున్న వధూవరులు కామదేవుణ్ణారాధిస్తూ మార్చున్నారు.

"పట్టెడుకుంకం నాకు ప్రసాదించినప్పుడు లేని సిగ్గు పాన్పుమీద యిప్పుడెలా ఆవేశించిందో మీ చెల్లెలి"కన్నాడు భాస్కరుడు.

"రాత్రించరుడైన భాస్కరుణ్ణి నమ్మకాలక ముకుళించుకుంది మాపిల్ల స్వాదయ కమలం. ప్రాతకాలాని కల్లా తప్పకుండా ప్రసన్నమౌతుంది" అని చల్లగా జారుకొని తలుపుదేరిపోయింది విలాసవతి.

భంకున క్రిందికి దూకింది కురంగధూమని రూపావతి. "నెయ్యటానికా, తియ్యటానికా" అని మధుపర్కాన్ని పట్టుకొన్నాడు భాస్కరుడు. తలుపుదాకా పోయి తంటాలుపడ్డది. బ్రహ్మముడి మరింత లిగిసింది.

తైట అంతా కిలకిలారావాలతోను, కోలాపాలాల్తోను నిండిపోయింది. గిరి మానరు కనకం "కన్నెరిక మంటే యిం తగ్గమందని తెలిసుంటే నేను దాని కొప్పేదాన్నేకా" నంది.

వెన్నుతడుతూ, "ఇదేం చూశావే! కన్నెరెరవావినాడు కన్నెరికే వుండిపోలే మనకులం మర్నాటితోనే మాయవైపోయింది." అన్నది గిరి. "తండ్రి కి సంగతి తెలియదనా నీవుద్దేశ్యం" అంది మల్లా మామరు. "తెలుసుకో గిలుసుకో, రామన్నగా రెండుకో ముఖావంగా పూరుకొన్నాడు" అంది తల్లి.

* * *

సంపుటి వండుకొనటంమొదలు ఏకాంతమందిరం విడువలేదు రాజు. దినాని కోఆక్యాసం చొప్పున పకించా దా స్పృగ్గ్రంథాన్ని. చదివిన కొద్దీ కుమిలికుమిలిపోయాడు. సేత్రాలునికి దొర్రబడి విషాదం ముఖపద్మావతాంషంబించింది. దృశ్యాన్ని చిత్రించుకుని నాయకుడు నాయకిగా మారిపోయాడు. శోకం ప్రంభించి నీరసించాడు.

పుష్పార్పెందు కమర్పించో దేమాత్రం తెలిసిందికాదు. అన్నిటిని తీసి భద్రపరిచాడు కంచుకంలో. తుది పత్రంమీద చివరకు దొరికింది మందారం. ఎత్తిచూచేసరికి కొన్నిపంక్తులు కలుసుకలుగుగా కనపడ్డాయి. "ఆయాస మధికమయినది - దౌర్బల్య మెక్కుడై దీనిని

పరిసమాప్తిచేయు నోపికయు నంతరించినది. నా కుచ్చకర మీనిరిడి నిశ్చయమందరమున నుండినదిగాని నాపృథ్వీకములము మాత్రము తమ పాదసన్నిధానముననే యున్నది. దీనికి కల్లు బాధలే నాకు విధియులుగాని దాని యవస్థలు తమచిత్తమునకే యెరుక.

ధూవల్లభా! ఈ దాసురాలి తప్పిదముల క్షమించుడు. తమయాప మనవరతేమా నా దృష్టినునే నివసించి యిప్పటివరకునూ వూరట నిచ్చినది.

యాపావతి కన్నీటను నచ్చిన ప్రేమమూర్తి యో చిప్రవరుడు లభ్యపడినాడు. త్వరలో దాని కన్నె చెర తీర్చును. దేవరకృపా కటాక్షవీక్షణము లాకపోతములపై ప్రసరింప చేయ ప్రార్థించుదానను.....

గర్భవేదన- భరింపజాలను- చిట్టితండ్రి- దాసురాలు, దాసురాలు."

గులులుతూవున్న దుఃఖాన్ని భరింపజాలక హూరుహూరున కోకించి, చొట్ల తెలియక మూర్ఛపోయాడు. వైట నింతవరకు నీరాలు విడిచిన మత్స్యంలా కొట్టుకుంటూన్న మైత్రే యుకు నిశ్శబ్దత ననుమానించి, లోపలికి పోయాడు. మిత్రుడికి వైత్యోపచారాలు చేశాడు. కొంతసేదికి తెలివితప్పకొని రాజా "ఏమైందోయి! ఏమైంది?" అన్నాడు.

మైత్రే:—ప్రభూ! ఏమిటి ఏమైంది?

రాజా:—మాతాశిశువులు సుఖంగా వున్నారా?

మైత్రే:—ఎవరిమాట మీరడిగేది? రదనిక కింకా ఐదో మాసమే.

రాజా:—విలాసవతీ, దాని శిశువు; నే నడిగేది!

మైత్రే:—ద్వారకాగరణతప్ప నాకింకేం తెలియదు; మరెవరినైనా అడిగినాను!

రాజా:—పిచ్చివాడా! నా మూర్ఛలో ప్రసవించింది ఆ విలాసవతి. ఘోరవిపత్తులూ వుంది. నాకల్లారా చూశాను. చూపు లండే భాగ్యం వుందో లేదో నాకు. దీనికంతా కారణార్థం—ఎందుకులే?

అని కళ్లు మూసుకొని తటాన లేచి వెట్టిమాపుల్లో పయనమయ్యాడు. మొదట అడుగులు తపబడి, తర్వాత స్థిరపడి వేగాన్ని తెచ్చుకున్నాయి. తెరచా పెత్తిన నాకలా యేజో భోరణిన బడిపోతున్నాడే రాజా. రాజమందిరాలన్నీ అనుగమించి కోటసింహద్వారం దగ్గరి కొచ్చే సరికి ఆమాత్య కేభరులు రామన్నగారు ప్రత్యక్షమై "వత్సా! వేగిరపవకు. ఆస్తావైద్యులక్కడే వున్నారు మధ్యాహ్నం నుండి" అన్నాడు. "ఆర్యా! అన్నిటనూ కృతజ్ఞుణ్ణి మీకు. కాని ఆశ్శోతి అరిపోతోంది. చూ పందదని నాకు తెలుగు" అన్నాడు రాజా. "ఓజెలుగు వెలిగిగాని అరిపో దమర శ్శోతి: రండు పోదాం" అన్నాడు రామన్నగారు.

మంత్రి ముందు, రాజా వెనక్తూ. రాజా వెనక మైత్రేయేడు. అతడివెనుక వసంతుడు, వీరివెనుక రాజపరివారం— ఒక్కమృడిగా రాజమార్గాన బడ్డారు. ఆచాలగోపాలం వీరి వనుసరించారు. కాని శబ్దమంత్రం స్తంభించి అందరిముఖాలమీద తెలతెలపోయింది.

"తనవెంటకొ నీరి లచ్చివెంట నవకోధ వ్రాతముక" అని మైనాపిట్ట రాణీవాసం లో కాకలీసస్వంతో పాడింది.

స్వల్పకాలంలోనే రాజమార్గాల ప్రజలు వందలకొలది గుంపులుగూడారు. రంగసాని వీధి ఇసుకపైనే రాలటంచేదు. కాని ఏలి కను చూచినవెంటనే ప్రక్కలకు నొక్కుకొని మార్గమెచ్చారు. గృహ బహిరంగణం కూడా వారకాంతల్లో నిండిపోయింది. కాని మోము వంచి పోయాడు రాజా.

* * *

వైన గదిరుమ్మంమీద చీరకొంగు కళ్ల కంటించుకొని, నీళ్లకిర్రూ నిలబడ్డది వెంకట గిరి. ప్రక్కన పీఠంమీద రజతపేటిక నొక దానిని నొక్కుతూ కూర్చున్నాడు ఆస్తాన భిషక్సింహ రంగాచారిగారు.

గిరి:—అడుగో! చంద్రోదయం కూడా అయింది. (అని యేడ్చింది.)

రంగా:—శీవుడు త్వరలోనే వెల్లిపోతాడు. చివరకు అచ్చమైన నవరత్న చింతా మణికూడా వాడాను. జవా లెవ్వరేదు.

గిరి:—అయ్యా! యింతకూ కొల్లిపూసే వాగుండాది! మీ రేం చేస్తారు? కొట్లధనం పోసివా ఇంతవారు మాయొడ్ల కొస్తారా? వచ్చి యింతకన్న అమృతా లేమైనా పోస్తారా! ఏమో అనుకొంటాంగాని!

రంగా:—ఏ విధంగానైనా మాట దక్కుతుండేమోనని ప్రయత్నించాను. ఈశ్వరాజ్ఞ నేరుగావుంది: ఏం చేసేది?

గిరి:—బాబూ! సీమాట చెబుతా వినండి. ముసలిదాని చావు ముచ్చటగా పోయ్యేది కాదండీ! అది పోయినదినమే గుండెల్లో రాయిపడ్డది. దీన్ని చూద్దామా, మొదట్నుంచీ గట్టిపట్టు పట్టింది, ఏ మాత్రమూ బొమధం నేవించనని. నొసటిచాత యెలా తప్పకుంది, మృత్యుదేవత ముసిండుక వస్తూ వుంటే?

రంగా:—పిల్ల డెలావున్నాడోచూసిరా. ఎందుకో ఏడ్చుమానాడు చాలా నేపట్నుంచీ!

గిరి:—ఆయన కేమండీ! చక్కగా వున్నాడు. జలకా లాడాడు. ఇల్లంతారణగు గభస్విపెట్టాడు. ఇవ్వడా తల్లిరొమ్ముమీద చల్లగా పరున్నాడు. ఆయనకేం?

రంగా:—ప్రక్కన పండ వయ్యమని యెన్ని పోగ్లో చెప్పాను; చింతేగా మీరు! అసలే ఆయాసం ఎగరగట్టుకపోతూ వుండాలేవాన్ని.

గిరి:—అయ్యా! ఏంచెయ్యమంటారు? యాపావతి చేడుల్లో శిశువును వద్దన్నకొద్దీ లాక్కొని వెర్రిగా ముద్దులాడి తానే పండ చేసుకుంది. సత్తు చెక్కెడ్నుం జొచ్చిందో దానికి?

రంగా:—సరే మనమేం చేస్తాం? ఆతల్లి తెలావుందో లోపల మన తెలా గ్రావ్యమవుతుంది? పోనీ, ఆరక్షసావమన్నా ఆగిందో లేదో చూచిరా సీమాట.

గిరి:—అది కట్టుకోలేదంటే, పైగా ఇంకా చూతుంటావు. ఇంత పొందుకోగానికి ఇంతరక్త మెక్కినది యిచ్చిందనీ నా ఆలోచన.

రంగా:—ధూపాలుకి ఋణాలు విడ్డబో తీర్చింది: సలేమంతో ధూడేనికి కాటిమంకం చెల్లిస్తూంది. ఏకోవుత్తయిరావ! మంచిజన్మ!

గిరి:—మరి మందుగ లేదు! చెప్పండి.

రంగా:—తిరిగి జైమధంవాడటాని కొంత కాలం ఆగాలి.

గిరి:—చేతులో యెలావుండో చెప్పండి దాచక.

రంగా:—మధ్యాహ్నానికి మృతవాడి ప్రవేశించింది. పురిటితో అది మరీ కుప్పించింది. ఇదంతా జైమధప్రభావ ముతో.

గిరి:—అమృతంలాంటి విడ్డ బోతున్నదంటే (అని గోడుగోడున నీచించి.)

రంగా:—అందుకే అమృతాని కమృతం పొయ్యలేకపోయాడు. పెద్దకాని! అన్నిటికీ ధైర్యం వహించాలి!

గిరి:—కాంటి నక్షత్రమేమో చూచి చెప్పండి.

రంగా:—సంకేప మెందుకు? అందులో నల్లపుకాంతిలోదులూరి యీజవనం.

గిరి:—ఎవ్వరికి యేచిహ్నం లేకుండా అన్ని శాంసులూ ఆ ఆమ్మ తీరుస్తూంది తన ప్రాణధారతో. (అని మట్ల దుఃఖించింది)

వైద్యుడు కోసిని పరీక్షించడానికి లేచి నిలబడ్డాడు. ఇంతలో పెట్టనిద చప్పుడై, త్వరితంతో రాజా, సనకంజవేస్తూ రామన్న గారూ ప్రత్యక్ష మయ్యారు. గిరి భంసన లోపలికిపోయి “వారొచ్చారే. వచ్చారేవారు” అని మెలమెల్లగా లోగొంతుతో అంది.

మంచంపక్క దుఃఖించి దుఃఖించి మార్చులోవున్న రూపావతి కళ్లు తెరచి “సీ! సీ!” అని చెరిమాపులు చూచింది. “శ్రీ వారే శ్రీ వారే” అని స్వారకంత్సిత కల్లి చెందగ్గర వూరింది గిరి. చలన మేం కలిగింది కా దామఖవద్యంలో. పైగా ఘర్మమందు

పులు శరీరమంతా క్రమ్మి మరింత కిలలహపా దించింది. మంత్రికాని లేచవచ్చి వొక్కునిమిరి, కాళ్లూచేతులూ మరింత పరుపు తెచ్చున్నది.

రాజా సుమ్మంమీ వసుగట్టాడు. విలాస వతి కమకూరి విప్పింది. దుఃఖాన్ని అణచుకుంటూ కిక్కుకునుకుంటూ అందరూ గది బైటికి జారారు. చెల్లెల్ని చూచి కంబనీరు చెట్టి “నీవుమృత ముంకిపో” అంది ఆక్క గారు.

రూపావతి తలుపేసి ఆమకొని నిలబడ్డది. రాజా సంకేమ కళ్లొలలతో కన్నీరేకధారగా కయ్యిపక్క నిలబడ్డాడు. విలాసవతి శేత్రంబుబాల్ని వికించి, కయ్యుపదవాన్ని విద్యుత్కంకులతో నించివేసింది.

విలా:—ఎందు కలా దుఃఖిస్తారు?

రాజా:—నీ దురవస్థకు!

విలా:—నాకేం దురవస్థ? ఈమార్మబింబం లాంటి చిట్టితండ్రిని వీక్షించి, నీకట్లు పోతోయికోండి!

రాజా:—(దుఃఖమనమకొని) ఆకికోరాన్ని మాడా నామార్మలోనే తిలకించాను.

విలా:—ముఖం మీది, శరీరం నాది. (అని కిక్కిపును నుడ్డికుతుంది)

రాజా:—ఆమాసంగా వుంది నీకు. శ్రమ చేకోవద్దు.

విలా:—ఆమాసమా పోయింది, ఆరాటమా పోయింది చేవర దర్శనంవల్ల. ప్రకారంగా వున్నాను!

రాజా:—త్వరతో అవంతంగా కలసిపో మన్నావు. నీ అభీష్టాలు చెప్పు; నెరవేరుస్తాను.

విలా:—ఈ దాసురాలిని మరువవద్దు!

రాజా:—ఎన్నడు జరుగలేదు. ముందు జరుగదు.

విలా:—నా తప్పిదాల్ని క్షమించండి!

రాజా:—నీకు తెలిసినవాటిని, తెలియని వాటిని మనసార క్షమించిపాడు.

విలా:—నే బ్రతికుండగానే యీ నవనీర చోరునికి నామకరణం చేయండి.

రాజా:—నీ యిష్టమైన పేరు చెప్పు.

విలా:—మీ యిష్టమే నాకు మహాప్రసాదం.

రాజా:—చేవదాన!!

విలా:—ఎంత ముద్దుపేరు! ఎంత మహా త్వంగల పేరు! (అని విడ్డసు ముద్దాకి ఒళ్లు నిమిరింది) మీ మా ర్మిలో రీతమై మరీపోతాను నాథా! ఓసూరు మీ అలింగనభాగ్య మిచ్చి మీ విశాలశేత్రాలను నాకండ్లమీద నురిచేసి, నా అనువులను ఆర్పించివేయండి.

రాజా:—(తలవంచి నిలబడును)

విలా:—అయ్యో! సంకయించక చేరండి! వాకాల మాసన్న మవుతుంది!

రాజా:—నేను మహాపాతకునను: నీవు మహాపావని. ఇక నాస్వర్యచేత అపవీత్రురాలవు కావద్దు!

విలా:—ధూపములు మాట తప్పరాదు.

రాజా:—(చెనకంజవేయును.)

విలా:—పోనీ! మీ చేవదాసుని మీ రం దుకోండి. (అని విడ్డనిచ్చును)

రాజా:—నాకు జ్ఞానోదయమిచ్చిన శేష: పుంజాని! సాక్షాత్తూ నానరుపమానరాలవు! అభివాదార్హవు గాని ఆలింగవార్హవు గావు! క్షమించు!

విలాసవతి వెలవెలపోయి, చెనక్క వొరిగి నమస్కరిస్తూ వెంటనే ప్రాణం విడిచింది—

శయ్యాపదనం తెలతెలపోయింది. పసి నాడు కండ్లు తెరచి, కవుననేక్కి నాహువులు పాచాడు రాజావక్షిస్థలంమీదికి. “శ్రీహరీ! శ్రీహరీ!” అని రాజా దుఃఖాన్ని అనమకొని ప్లాబువై పొయ్యాడు. రూపావతిని పిలిచి “దూపనీ! యీ రూపనీ నందుకో!” అని విడ్డ నందించాడు. రూపావతి నెత్తి నోరు కొట్టుకుంటూ ఆక్కగారి శవంమీద పడి పట్టలాగా నిలిచి తన్నుకుంది.

రాజా పాదాలవైపు నిలబడి శయ్యాతలమీది నిర్ధారతపోయి చూచి, “ఆహా! విలాసిని! వీరశయ్యకు మించింది నీ మరణశయ్య” అని పాదదవ్వందాన్ని స్పృశించి కళ్లకట్టు

కొని, ఆపసుపుతో నిలకొన్ని పెట్టుకుని పైకిచూచాడు. "హే పరమేశ్వరా! కృపాకూ! అనాధరక్షకా! యీ రక్తశయ్యను వీక్షించు! యీ ప్రేమస్వరూపిణి! కలూషించు నీపాదశత!" అని ప్రార్థించి నిమిరికుడై మూర్ఛపొగొన్నాడు.

కాలపురుషుడు మరణశయ్యనుచూచి, అక్షమించే సూర్యునిబహు, ఉదయించే పూర్ణశశినిబహు అని శంకించి, ముక్కుమీద ప్రేలికుకొని, పోద్యం చూస్తూ నిలబడ్డాడు. మందార పూపెట్టమీద వాకిపోతూన్న కోశవదంబా ఉండి భోగాలపకుచు కోటివరం! ఇంతలో దీపకళికలన్నీ పాతాళుగా ఆరిపోగొయ్యి. కాలపురుషుడు దొంగి కర్ర పట్టుకొని పొసిపొయ్యాడు.

రూపావలికి భయమేసి, చిడ్డను రొమ్మున కంకించుకొని తలుపుతీసి బయటపడి గిరిచేరి కందించి, "అక్కమాడా అమ్మతో వపట్టిందో అని యేడ్చియేడ్చి వ్రాలిపోయింది. ఏరో ఆవేశమొచ్చి, మైత్రేయుడు వసంతుని చేత నున్న బాకును లాక్కొని, రొమ్మున రువ్వుకొని క్రిందపడ్డాడు. అందరూ ఆ! ఆ! అన్నారు. రాజు దిగ్గున లేచివచ్చి మిగ్గుణ్ణి చూచి బాకును బలవంతంగా పైకిలాగాడు. అంతా రక్తమయ మైపోయింది. కొనపూపే రితో "వత్సా! నా తప్పిదాలు తుమింను. నాశవం నే నెగించుకొన్నాను." అని ప్రాణం విడిచాడు మైత్రేయుడు. రాజు మిగ్గుణ్ణి వక్షస్థలాన చేర్చుకొని పరమేశ్వరుణ్ణి తిరిగిప్రార్థించి రామన్న గారితైపు చూచాడు. "ఓం గాంతిగ్యాంతిగ్యాంతి!" అన్నా దా పురోహితుడు.

* * *

అదేరాత్రి. చంద్రుడు వడివీధికిక్కడ వత్స తూ పరుగుచున్నాడు. పట్నంలో ప్రజలందరూ పుద్గావివవంపైపు నడిచి నడిచి క్రిక్కిరిసిపోయారు. ఎక్కడచూచినా దివ్యదీపే. శబ్దం లేని కోలాహలం, ఉత్సవమా కల్యాణమా అనిపించింది. పసుపూ, తుంకుమా, పుప్పలు, గుగంధాలు, శ్రీగుంధాలు—

ప్రియమైన తన మాలతీలతాకుమంగంమధ్య స్పృటికవేదికపైన విలాసవతికి, బయట తన మిగ్గునవహ అంత్యశయ్య లాజ్జాపించాడు విజయరాజు. గంధపుచెక్కలతోను, గులసి బృందావనాలతోను, స్వర్ణాలతోనూ నిండి ిద్ధం చేయించాడు. ప్రజలూ, నిజపరివా రాన్నీ చూచి, వివ్వరపడి కంట నీరుపెట్టి, పొదరింట్లోకి చిచ్చు చేతపట్టుకుపోయారు. ఆహ్లాద్యంతాన్ని వక్షస్థలమీద భద్రపర్చి, ఆ వాకిపోయిన పుప్పలను శరీరమంతా ఆదుర్చాడు విలాసవతికి.

మందారాన్ని ముఖమీద బొట్టుగా వసంతుపెట్టి, ముద్దికుకొని, నింసిన చంద్రుని బాన్ని చూస్తూ, చూడుసాగు పొద్దుతో నివేదన చేశాడు. "హరిహరి!" యని చిచ్చుంటింది బయటపడ్డాడు. అదే ఆవేశంతో మిర్రశయ్యకు పోయి, బాకును వక్షస్థలా నమిర్చి, శిరము ముద్దు పెట్టుకుని, చిచ్చుంటిం చాడు.

శరీరమంతా కంపించి కన్నీటితో నిలబడ్డాడు. అన్ని దేవుడు కోవగీతలతో చితుల వావరించివేశాడు.

గువ్వ గువ్వన మంటలెగసి, పుద్గావవవం ఓ వింతచెలుగు వెలిగింది! "ప్రభూ! ఆర్ద్ర హృదయా! నా యావన ఆవేశాలని మన్నిం

చండి. మీ ఋణానుబంధాలను మహోత్కృష్టంగా తీర్చుకున్నారు." అని మోకరించాడు భాస్కరుడు. "ఋణానుబంధాలు మా వంతు. ప్రతిబంధకాలు కాబోయ్యే మండ్రుల వంతు." అన్నాడు రాజు.

ఉద్ధావనవానికి విలాసవనం అని నామ కరణంచేసి పట్టణాభిముఖపయ్యాడు. రంగ నాథుని పుష్కరతీలో స్నానమాడి, చైవ దర్శనం కావించుకుని, బయట నానీనుడై స్తోత్రాలుపఠించి గాయత్రిజపించాడు. మరు నాడు ప్రాతఃకాలాన రామ ప్రధానిగారికి రాశ్య ముప్పగించి, ఆయిదుశ్లక్షనాద్యం రూపావలికి కాపించి సపరివారంగా రామేశ్వర యాత్ర పోయ్యాడు.

* * *

అయ్య! చివర కొకమాటచెప్తా, శ్రద్ధగా వివండి.

ఆ ఉత్తమరాజు పల్లవులవండి, ఆ పల్లవ రాజులవండి వారూ పోయారు! ఆ పతి వ్రతాశిరోమణులూ పోయారు! ఆ వేశ్య భామాకుమారిణులూ పోయారు!—ఇప్పుడు ఇవోకాలం!! మల్లెపూలు మాయమయ్యాయి; దానిమ్మపూలు వావరించాయి!

ఇటీవల ఓ శిథిలరాచధీవవంలో విజయ రాజు చిత్రపతంమాత్రం దొరికింది. పతం మాసినా వద్యరాజంమాత్రం చిరస్థాయిగా వుంది. ఏ కాలానికైనా ఈ పద్యమే వేశ్య కాంత విలుల వీపులమీద వ్రాసి, వారిల్లు వదిలేటప్పుడు వారిగృహిణులను చదువుకో మని హెచ్చరిక చేస్తూంది.

ప్రాచీనాంధ్రకవులు

నాగులూటి శేషనాథుడు

నిడుదవోలు వేంకటరావు

వైవకవి శేషనాథుడు శ్రీవైలఖండ మను నా
తాత్పర్యముల పద్యకావ్యమును రచించిన ప్రాధికవి.
ఈతఁ డీవఱకు నాంధ్రకవుల చరిత్రమున మూడవభాగ
మున కెక్కియున్నాఁడు. ఈతఁడు పదునాఱవ శతాబ్ది
మునకుఁ బూర్వపువాఁడయ్యును నధునాతనులలోఁ
జేర్పఁబడుటకుఁ గారణ మీతని గ్రంథముద్రణము. శ్రీ
వైలఖండము తొలుత క్రీ.శ. ౧౮౮౦ సంవత్సరమునఁ బ్రక
టింపఁబడినపుడు గ్రంథముఖపత్రమున నిట్లున్నది.

ఇది శ్రీమల్లికార్జున కృపాలఖ మేదురాష్ట్రభాషావిశిష్ట
వాసులూటి శేషనాథార్య ప్రణీతమైన శ్రీపర్వత మాహాత్మ్యంబను
శ్రీవైలఖండము పద్యకావ్యము తత్పరిపూర్ణమైన సోమయ్య
గారి గ్రంథానుమతివలనను జాగ్రత్తు రంగన్నగారి ద్రవ్య సహాయమునను
చెన్నపట్టణం తెనుగు జంగమకుల ప్రభు యజమానియగు
పాదర్తి అక్కయ్యదేవరచే వైవకభాంధ ముద్రాక్షర కాలయందు
ముద్రింపింది ప్రచురింపబడియె.

వైన నాగులూటి శేషనాథార్యుడని, యావెనుక
తత్పరిపూర్ణమైన యుండుటచే కవిచరిత్రకారులు ప్రపూ
త్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౮౮౦ సంవత్సర ప్రాంతము వాఁడు
గావున శేషనాథుఁ డిప్పటికి నూతండైపై కాలము
వాడని వ్రాసిరి. కాని శేషనాథుడు ప్రాచీనుఁడగుటకు
సాధనము గ్రంథమునందే కానవచ్చుచున్నది.

ఇందు ప్రథమాశ్వాసమున నవతారికయందు గల

రత్నరపాటుతో నిరులు దద్దయు మాన్వగజాలు కన్నును
వెన్నెన వేల్పునూకలకు విందులుచెట్టెడు కన్నుదమ్మియున్
మొత్తము నత్త లచ్చికిని ముమ్మను బుట్టిన ముద్దుపట్టి మే
వెత్తిలజాదు కన్నుగల వెట్టికు వేలుపుకొల్తు నిచ్చులున్.

అను పద్యమును పెదపాటి జగ్గన తన ప్రబంధ
రత్నాకరమున నుదాహరించియున్నాఁడు. జగ్గన యుదా
హరించిన కవులు పదునాఱవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము

వారే యగుటచే శేషనాథుడు పదునాఱవ శతాబ్దికి
బూర్వుడే యని చెప్పనొప్పును.

శేషనాథుడు కర్నూలుమండలమున నాగులూటి
వాస్తవ్యుఁడగుటచే, నేడు తీర్తిశేషుఁడు నాకుఁ గడుఁ
గూర్చు నెచ్చెలి శ్రీ మున్నంగి...శర్మగారి 'పడమటి
సీమ' కవులలో నొకఁడు. కవి వీరవైపుఁడగుటచే

శివజ్యోతిః శివగోమ్రుడ - శివలింగధ్యానపథుడే శివవ్రతుడనై
శివప్రాణాపరతంత్రుడ - శివయోగసూత్రానుభవపుడ శేషవ్యాయుడనై.

అని తన కులగోత్రములఁ దెలియఁబఱచినాఁడు.
తన పాండితీప్రకర్షను

ప్రణుత శ్రీ గిరివాణిభవకవి ప్రజ్ఞాకళాభిజ్ఞుడనై
గణభగ్గింశమతే ప్రయోగవిలువద్వాధార్థ సంవేత్తఁ ద
తృణిభాష్యానంతరక్తి కాదృఢ పదప్రాధీ సమాధాకిత
ప్రణీపత్యస్ఫుట శబ్దకాస్త్ర నివహప్రామాణ్య పారీణుడనై.

అనుపద్యమున నిగూఢము గావించినాఁడు. సంస్కృ
తాంధ్రభాషలఁ గూర్చి

భూషణలీల దేశవి-భాషలు రత్నరత్నదేశ భాసురములగున్
భూషించు వస్త్రముట్ల ను-భాషితమై సంస్కృతంబుబహుదేశములన్."

జనని సమస్తభాషలకు సంస్కృతభాష భరతలంబువన్
ఘనకలితార్థగౌరవతి కాసి తెలుఁ గభిరమ్య మంతకున్
కనుగన మారలీజమునకం తెను కోమలపత్రపుష్పకో
భవమృదుపల్ల వాభివవజాలరసాలసం సాంపు నింపజే.

అను హృద్యమగు పల్కులును, కవితా విషయ
మున

తెనుగైన శేమి, కవితా- జనితాలంకారచిత్రసంగతపదవ
ర్ణనవచనరచనచతురత-విన యోగ్యమైన కృతయి విండు మహాత్ముల్.

దోషసమేత మెంతయును దొడ్డది యైనను నిందితంబు ని
ర్దోషము గొంచెమైన జగదున్నతి నొందు కళంకహీన సం
వేషకళాంకఖండమును విశ్వవిభుండు కిరీటకోటిపై
భూషణలీల దాల్చె పరిపూర్ణకళాంకు భరింపఁగోరాజే?

అను తన యభిప్రాయమును శేషనాథుఁడు గ్రంథమునఁ దెలిపినాఁడు. కవి భాషావిషయమున తెలుఁగన నభిమానము. గలవాఁడయ్యు కవితావిషయమున సంస్కృతాభిమాని.

శేషనాథుఁడు తనకు శివభక్తి చిన్ననాటనే యలవడిన దనియు, శివభక్తియే తన కవితాభ్యుదయమునకు హేతువనియు నిట్లు చెప్పియున్నాఁడు :

నావారున్ గడు చిన్నప్రాయమునఁ 'సోనామ' వాక్కులున్ (?)
“శివా” వాక్కులు జెప్ప నాటఁగల నే నేవింతు నీమాన నా
భావించున నున్నె యెన్నుదును విశ్రాంతివచ్చవచ్చి ప
ద్యావజ్ఞాన సుధాసుభావరతుగా భావించు మల్లేశ్వరా!

చేతస్కుత్తికయందు భక్తికళలుం శేషుర, కాస్తోదక
వ్రాతం బగురనూత్రి మాత్తికయుతా వర్ణిలుదున్ సత్సృభు
భ్యాతోపేత సుద్రావయుత్తి పదనాలంకార హారాళిగా
రీతిక సత్కవి గూర్చనేర్చును బుగ్రేతేజగ్రాంబునన్.

శేషనాథుఁడు తన కావ్యమునకు శివభక్తియే మూలమని యిట్లు చెప్పినాఁడు:

శివచారిత్రము లీజ, మంకురము నీసేవావివేకంబు, స
త్కవితా శేణులు పల్లవంబులు, సమాఖ్య వ్రాతముల్ పుష్పముల్
భవదీయ ప్రవముల్ భూవకులు సద్భావంబులే కీరముల్
భువి మత్కావ్యమహిమసంబువకు శ్రీ భూభృక్పూరాధీశ్వరా!

శేషనాథుఁడు వీరశైవకవి యయ్యు కవిస్తుతి యందుఁ బాల్కురికి సోమనారాధ్యుని స్తుతింపలేదు. శైవకవులలోఁ బ్రాచీనులేమి, యధునాథనులేమి పాల్కురికి సోమనాథుని స్తుతింపనివారు లేరు. ఇది యెంతయుఁ జిత్రముగ నున్నది. శేషనాథుని పర్వత పురాణమున పాల్కురికి సోమనారాధ్యుని పండితారాధ్య చరిత్రమునఁ గల పర్వత ప్రకరణమునఁ గల ద్విపదభావములే పద్యరూపముఁ దాల్చినవి. ఒక్క యుదాహరణము మాత్రమే చూపుదును.

ఘనతరగర్భాన్త కామహోక్షములు
దినకు శ్రీపాదపద్మంబు లవంగ
కన్నులు దీపవృక్షంబులవంగ
చెన్నును శృంగముల్ శృంగములవగ
గుహలు నాసామ్రాటవారంబులవగ
సుహితీధూజములు శోమయ్యు లవగ

.....

వరచతుర్ద్యార నివాసలింగములు
పరపతి నొప్పారు చమ్ము లవంగ
దొరగు పుణ్యంబు లందుల దుగ్ధ మవగ
వరపరివతోక్తి వత్సంబులవగ

.....

పండితంబైన శ్రీవగకామధేను
పందె కా కెర్పి యిష్టార్థము ల్మరియున్.
—పర్వతప్రకరణము, పరంగలు ప్రతి, పుట ౩౧౨.

పురుషార్థంబులు పాదముల్ శిభము తక్కువృష్ణంబు తచ్చృంగముల్
గిరిశృంగంబులు శోమరాజి తరువుల్ క్రేపుల్ దిదృష్టపరుల్
వరపుణ్యంబులు దుగ్ధధారలు చతుర్ద్యారస్థలింగంబు లు
ద్ధరవజ్జీశము లీవగంబు మతులొందున్ కామధేనుక్రియన్.

ఇట్లే పర్వతప్రకరణమున శ్రీశైలము కల్పవృక్షముగను దుగ్ధపయోధిగను మహాభ్రముగను వర్ణింపంబడిన ద్విపదభావము లన్నియు నిందు పద్యములఁ గలవు.

సోమనాథ రచితమగు నక్షరాంక గద్య యిందు ద్వితీయాశ్వాసమున పర్వతునికి శివుఁడు ప్రత్యక్షమైన ఘట్టమున నున్నది. పాతాళగంగ వర్ణనయందలి

సాలోక్యసామీప్య సారూప్యము క్తు
లోలి నీచాలు మహోర్మి దోర్లతిక
అనిమిష జనలోచనావర్తనాభి
ఘనతరపులిన జఘనకమలాస్య
యదురథాంగస్తన యుగ ఘేనహార
వరసాంసగమన ప్రవాహంగ యగును.

అను పండితారాధ్య ద్విపదలే

అనిమిషలోచన యవర్తనసాధి

పృథురథాంగస్తని ఘేనహార

ఘంగారవైకత శ్రీ జఘనస్థలి వికచ పద్మావన-

ఇత్యాదిగా శేషనాథుని గ్రంథమున వెలసినవి.

శేషనాథుఁడు సోమనాథునికిఁ బూర్వుఁడు కాఁజాలఁడు. తాళపత్ర గ్రంథముల సోమనాథుని ప్రశంస గలదేమో పరిశీలించుచున్నాఁడను. ఇందు షష్ఠ్యంతముల యంతమునఁ గల

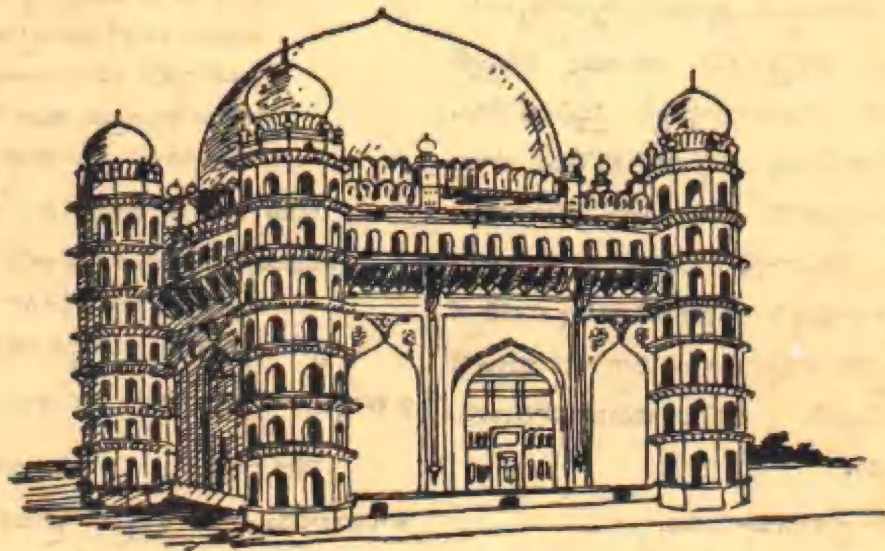
కుంకరవాగ్ధ్య విక్రమ - కుంకరువకు కుంభిరైత్యశోపాటోపా
కుంక ప్రతాపపారువకు- కంకేకాలువకు ప్రమథగణ పాలువకున్,

అను షడ్యము అడిదము సూరకవి కవిజనరంజ
నము తొలి నున్నది. అది యెట్లో!

శ్రీ వైలఖండము పునర్ముద్రణము గావింపఁదగిన
యుత్తమకావ్యము. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగములలో నొక
టియై ప్రసిద్ధప్రాచీన వైవర్ణ్యేత్రమగు శ్రీ వైలముఁ
గూర్చి. కావ్యముతోఁ గూడిన విషయ విమర్శనమున
కిందు వలనుగామి విడిచినాఁడను. వ్యాసమున వచనము
కన్న షడ్యము లెక్కుడుగ నున్నను శేషనాథుని యీ
క్రింది షడ్యములతో ముగించిన పాఠకులు మన్నింపక
పోరు. శిలాదళపోగుట్టమున

పరులను వాక్యరం గుడియబట్టి జయించి షడ్యయంబునన్
మరగి చరించునట్టి పవమానుని జోకకుఁ దెచ్చి వానిచేఁ
దిరముగ పాపయింతిని విధేయవశంబున మేలుకొల్పి యా
వరుసన వచ్చి నెన్న డిమివాకిలి గాంచియు నందు వాకిటన్
పవను గుంభించి మఱియు నప్పువనగమన
మహిమవశమున యోగాగ్ని మంపజేసి
దివియ ముట్టింప నారని దీపమైన
గరుగుమోవంగ లోని చీకటిని మాన్పె.

ఒకెకముగాగ నెన్న డిమియుగ్గులు మానిపి శంభుమా ర్త్తిన్
విడిదలకై దశద్యయననీపయోజము నిల్పి యందుపై
మృదుగని పొఖ్య మంది మదిమించిన పద్మ మనాడిచేత మై
వడి గరగించె చిద్గన వాకిలియందు ప్రవేశావచంఘ్రునిన్.

కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజనము

పం. ప్ర. ౧౩ రాజేశ్వరరావు

కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజన సమస్య యిటీవల మరల ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చినది. ప్రస్తుతము మన దేశము దీరెండు శాఖల యధికారముల వేర్వేరుగాక విలీనమైయున్నది. నూర్పుఇండియా వర్తక సంఘమువారి ప్రభుత్వమునాటినుండియు ఈ పద్ధతి అమలునందున్నది. ఇంగ్లండునందు రెండు శాఖలు స్వతంత్రముగ తమతమ యధికారములను చలాయించుచున్నప్పటికి బ్రిటిషువారు మనదేశము దీరెంటిని మిగత మొనర్చుటకు కారణము లేకపోలేదు. ఇట్లు చేయుటవలన ఖర్చు తగ్గుటకాక ప్రభుత్వమును ములుపుగను, త్వరితముగను పొగించుటకు అనుకూలముగ నుండును. ఏప్రభుత్వ మైనను సుస్థిరముగ నాటకీయమైనను జాతీయమైన చాకును లన్నియు త్వరితముగ కార్యరూపమును పొందుచున్నది. పర్య పాధారణముగ కార్యనిర్వాహక శాఖనా రీతులను శ్రద్ధాభక్తులతో నెరవేర్చెదరు. బ్రిటిషువారు భారత దేశమును ములుపుగను, నిరాశూటముగను ప్రభుత్వమును పొగించుటకై ప్రధాన రాజ్యాంగ సూత్రములను విడనాడి మొట్టమొదట ప్రస్తుతపద్ధతి వాచరణలోనికి తెచ్చిరని తెలియుచున్నది.

కాని యీ పద్ధతిని బలపరచువా రెవరును మనదేశముందు లేకపోయిరి. ఈ సమస్య విషయమై ౧౮౩౮ వ సంవత్సరము నుండియు తీవ్రాంతోషము జరుగుచున్నది. కాంగ్రెసు సంస్థనూ ఈ సంస్కరణమునకు ప్రప్రథమము నుండియు ప్రాముఖ్యము నిచ్చినది. కాంగ్రెసు యొక్క రెండవ పాంచత్వరిక సమావేశము దీరెండుశాఖల విభాగమును కోరుచు తీర్మానము కావించుటవలన దరిమిలము ప్రతి పాంచత్వరిక సమావేశముందును ఈ తీర్మానమును పునశ్చరణ గావించుట మామూలై పోయినది. ఈ సంస్కరణవిషయమై రాజకీయములందాసక్తిగల పౌరు లందరును ఏకాభిప్రాయమును కలిగియుండిరి. చిట్టచివరకు

౧౯౦౮ వ సంవత్సరమునందు దీర్ఘాంతము ఇండియా గవర్నమెంటువారి దృష్టి నాకర్షించినది. ఆసంచర్యమున అప్పటివోము మెంబరు సర్ హార్వే ఆడమ్సుగారు గవర్నమెంటుయొక్క వైఖరిని గూర్చి యిట్లు చెప్పిరి: "కాంతిభద్రతలకు సంబంధించిన సేరముల విచారణను పాధారణముగ న్యాయస్థానమునకు ఉచితమునకీని ప్రకాంతవాతావరణమును విష్వక్సాతముగ జరుగుట లేదు. అందుచేత పిలువబడిని కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖలను జాగ్రత్తగ విభజించుటకు గవర్నమెంటువారు తీర్మానించిరి."

(In 1908 Sir Harvey Adams, the then Home member to the Government of India declared that "Criminal trials affecting the general peace of the District, are not always conducted in the atmosphere of cool impartiality which should pervade a Court of Justice and hence Government decided to advance cautiously and tentatively towards the separation of the Judicial and Executive functions.")

౧౯౩౧-౩ వ సంవత్సర ప్రాంతముందు "మాంఝే-చెలమప్పర్" సంస్కరణల ఫలితముగ జిల్లాపరిపాలనము రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వమువారి పరము కావించుటవలన, అప్పుడు రాష్ట్రీయ శాసనసభ లన్నియు కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజనమును కోరుచు తీర్మానములను గావించినవి. తర్వాత ఈ సమస్య విషయమై పూర్తిగ విచారణకేసి సిఫార్సు చేయుటకై ప్రతిరాష్ట్రీయముందును సంఘముల సేర్వరచిరి. ఈ సంఘములందు ఆచారముగల విప్రులు చాలమంది పాల్గొనిరి. ఇప్పటివ వివిధసంఘముల యొక్క సిఫార్సులను విశదీకరించుట ఆవశ్యకము. ఈ రెండుశాఖ

లను విభజించుట కెట్టి యాశీషణగాని, అడ్డంకులుగాని లేవని యొక స్రవముగ వివిధరాష్ట్రీయ సంఘములు తమ నిశ్చితాభిప్రాయమును వెల్లెల్చినవి. ఈ సంస్కరణమును ఆచరణలోనికి తెచ్చుటకు ప్రణాళికను (Scheme) తయారుచేసి అందుల కను ఖర్చును కూడ అంచనావేసిరి. దెంగాలునందు దీసంస్కరణము వక మొట్టమొదట య. ౧,౫౩,౦౦౦ లను, దరిమిలము సాలీనా రు. ౪,౪౮,౬౫౦ లను ఖర్చు పెట్టవలసియుండునని అంచనావేయబడినది. మిగత రాష్ట్రీయములందుకూ ఈ సంస్కరణకొరకై అను ఖర్చు సుమారుగ ఇట్లే యుండును. ఇట్టి ముఖ్యసంస్కరణ నిమిత్తమై యీ కొద్దిపాటి వ్యయమునకై సంతోషించరాదు. అప్పు డంత కార్యకలాపము జరిగినప్పటికి గవర్నమెంటి విషయమువంతము పెడచెవిని చెట్టినది.

ఇటీవలి క్రొత్త సంస్కరణల ప్రకారము రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము (Provincial Autonomy) అమలులోనికి వచ్చుటచేత ఈ సమస్య తిరిగి రాష్ట్రీయ శాసనసభలందు చర్చించబడినది. మన రాజధాని ప్రధానామాత్యులగు రాజగోపాలాచారిగారి ప్రతిపాదనైఖరి చాలమంది వివాదాత్మకములను గలిగించినది. ప్రస్తుత స్థితియే శ్రేయస్కరమని ఆయన వాదించుట చిత్రముగ నున్నది. దెంగాలు మంత్రివర్గము ఏకగ్రసు సర్ ఖాదా నరేంద్రునివారు తప్ప మరే రాష్ట్రీయమునకును పరియభిప్రాయముతో విభజించుట లేదు. సంయుక్త రాష్ట్రీయముల న్యాయశాఖామండ్రులైన డాక్టరు కైలాసవాధ కట్టా మొదట ఇట్టి యభిప్రాయమునే కొంతవరకు వెల్లెల్చుచుండెనుప్పటికిని దరిమిలము ఉపసంహరించుకొనిరి. జొంబాయి, బీహారు రాష్ట్రీయముల దీరెండు శాఖలను త్వరలో విభజించుటకై తన ప్రయత్నములు జరుగుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇంతకు రాజగోపాలాచారియభిప్రాయముతో నుదరాసుమంత్రివర్గముందుకూడ తదితర

మంత్రి లేకేధించుచున్నట్లు కనుపడదు. ప్రస్తుతము జమానుగా ఉన్న పనులను నెరవేర్చిపెట్టుట సాధ్యమైనంతవరకు కార్యనిర్వహకవ్యాయకాఖిల విధిజనము చేయబడునని రెవిన్యూమంత్రియైన ప్రకాశం పంతులుగారు తమ బెల్లాకు ఉపన్యాసమునందు చెప్పియుండిరి. ఇందువల్ల రెవిన్యూమంత్రిగారు విభజనసీధాంతము సంగీకరించినట్లు తేటతెల్లమగుచున్నది. ఇందులకై కొంచెము వ్యవధిసూత్రము కోరిరి. అందుచేత ఈ సమస్యను బాగ్రత్తగపరిశీలించుట చాలసమర్థము.

నేరము నాగోపించు అధికారము, శిక్షించు అధికారమును ఒక్కవిచేతియందుంచుటచే చేయుటయే యిట్టి విభజనయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. క్రిందిస్థాయిలను వ్యాయపరిపాలనము (Administration of Criminal justice) వివిధతరగతుల మ్యాజిస్ట్రేట్లు (Magistrates of different classes possessing first class, second class and third class powers)చేతి నుంచున్నది. దివ్యాదీకల్పకు కార్యనిర్వహక వ్యాయకాఖాధికారములు కలిపి చలాయించును. జిల్లాకల్పకు శాంతిర్ధరతలకు బాధ్యుడగుటచే వ్యాయపరిపాలనమును కనిపెట్టి చూచుచుండును. క్రింది మ్యాజిస్ట్రేట్లు భరివ్యక్తంతయు జిల్లాకల్పకుచేతియందుండుటచే పరంపరును ఆయన యిష్టానుసారము ప్రవర్తించుట సహజము. ఇట్లు పై యధికారి కలుగలేన కొనుటకు అవకాశ ముండుటచే సరియగు వ్యాయము కలుగింప సంకేతాస్పదము. బహిరంగముగ పై యధికారి యిట్లు కలుగలేన కొనిన దృష్టాంతము లేనంతమాత్రమున వ్యాయపరిపాలనము స్వతంత్రముగను, నిష్పక్షపాతముగను జరుగుచున్నదని యొంచరాదు. మానవృత్తితో చూచిన జిల్లాఅధికారు లందరును ఈ మార్పును వార్షిం చెదరని తోచుచున్నది. ప్రస్తుతము జిల్లాకల్పకులకు క్రింది మ్యాజిస్ట్రేట్లకు రెవిన్యూపనితోడు వ్యాయకాఖపనికూడ చూడవలసియుండుటచే పని ఒత్తిడి మిక్కుటముగ నున్నది. ఇందుచేతనే రెవిన్యూకాఖయొక్క పని మందముగను, ఆల

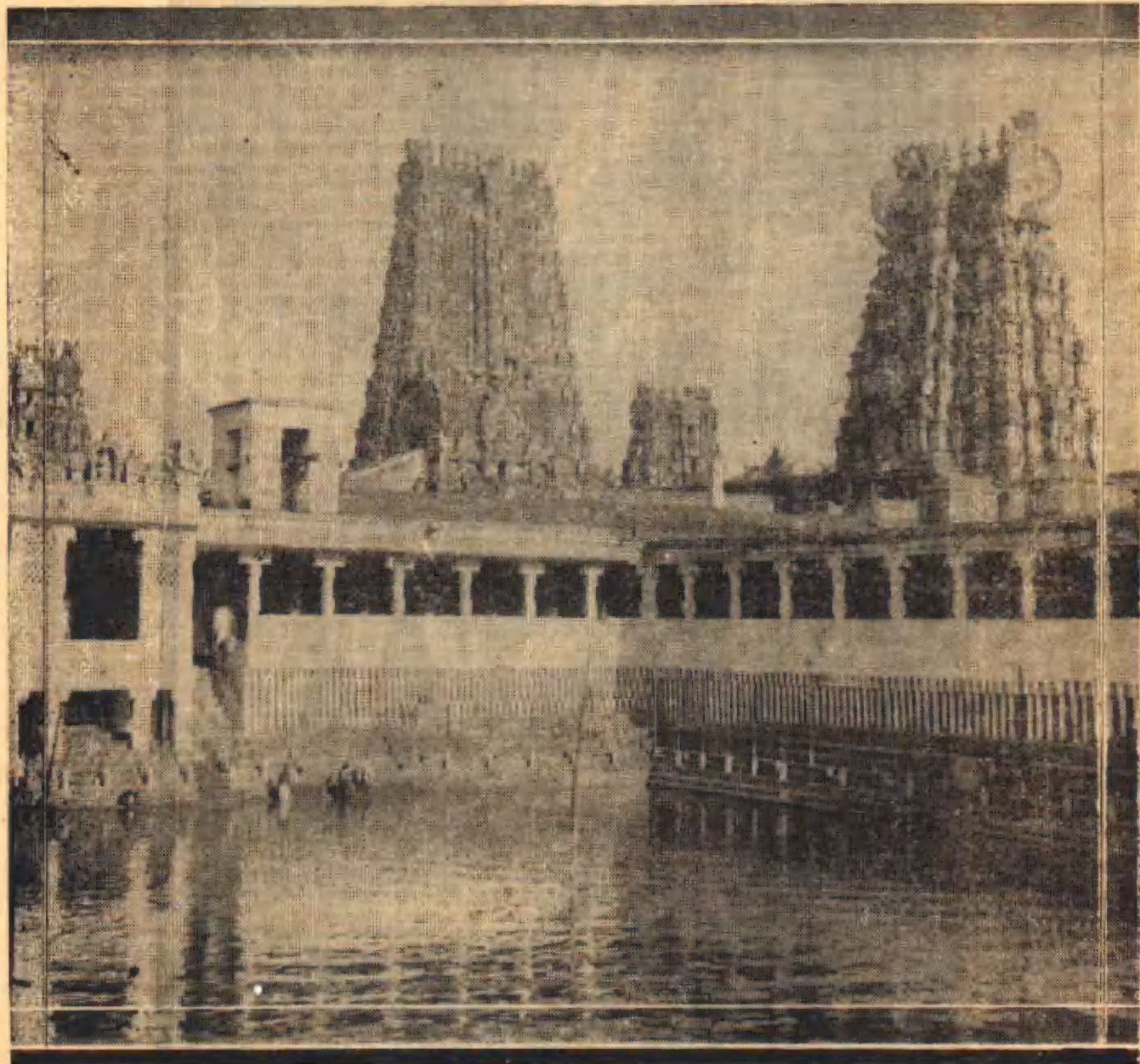
స్యముగను జరుగుచున్నది. తొలదికాలము లోనే వివిధరాష్ట్రీయ కాసనసభలు రైతులకు, భూమిశిస్తులకు సంబంధించిన చట్టములను మార్పుచేయుటకు (Changes in the Tenancy and Taxation laws) సమకట్టినవి. ఇందువల్ల రెవిన్యూపని చాలాచాచ్చుననుటయందు సంబేధములేదు. జిల్లాకల్పకు, క్రిందిమ్యాజిస్ట్రేట్లు ప్రజలతో కలసి మెలసియుండి వాదించి భర్తీరిక్వాసములను మార్చునుటకు పిలువేమన్నది. ముఖ్యమంత్రి రెవిధికారములు కీరిచేతియందే యుండుట వల్ల ప్రజలు కిరివైఖరిని కంకించుట సహజము. జిల్లాయధికారుల వ్యక్తిత్వమున, గౌరవ మర్యాదలను పెంపొందింపవలె నన్న ఈ అడ్డంకును ఎంత సత్వరముగ తొలగించిన అంత మంచిది. ఈ సంపర్కమున మరీ యొక విషయమునుకూడ జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. వివిధస్థాయిల వ్యక్తులకు సాధారణముగ శాంతస్వభావము, విచేషితతక్కువ. వైశోద్ధుజ్ఞులుగా పనిచేసి ఐ. ఐ. యస్. ఉద్యోగుల రెనరుకు విశేషప్రభావించి గాంచలేదు. ఐ. ఐ. యస్. ఉద్యోగులు వైశోద్ధు ప్రధానవ్యాపకముగను కానూపదని యింతవరకు ఉన్న అడ్డంకును మూతన రాజ్యాంగచట్టము తొలగించినది. ఈ విధిగవును వ్యాయవాదసంఘము లన్నియు ఏకగ్రీవముగ ఖండించినవి.

ప్రస్తుత రాజ్యాంగముక్రింద బాధ్యులగు మంత్రి లుండుటచే ఎట్టి అవ్యాయము జరుగజాలదనియు, ఒకవేళ అట్టిదేమైన జరిగిన అయద్యోగులు కలెక్టరు లగుదురనియు రాజగోపాలాచార్యులుగారి వాదము. ప్రస్తుతము రాష్ట్రీయమండ్రులకు జిల్లాఉద్యోగులపై గల అధికార విషయమై భేదాభిప్రాయములు కలవు. ఇట్టి యధికారము నికరమని చెప్పవలెను. చాలవరకు గౌరవవిహీనుగ వెంచవలసియున్నది. ఇట్టి పునాదులమీద ఆకా సౌధములను నిర్మించుట ప్రమాదము. తరువాత ఇట్టి నేరములను కనిపెట్టి గ్రహపరచుట సాధారణమైన పనికాదు. తీగెలొనిదొంకంతయు కదలుచుగాన వివిధ స్థాయి

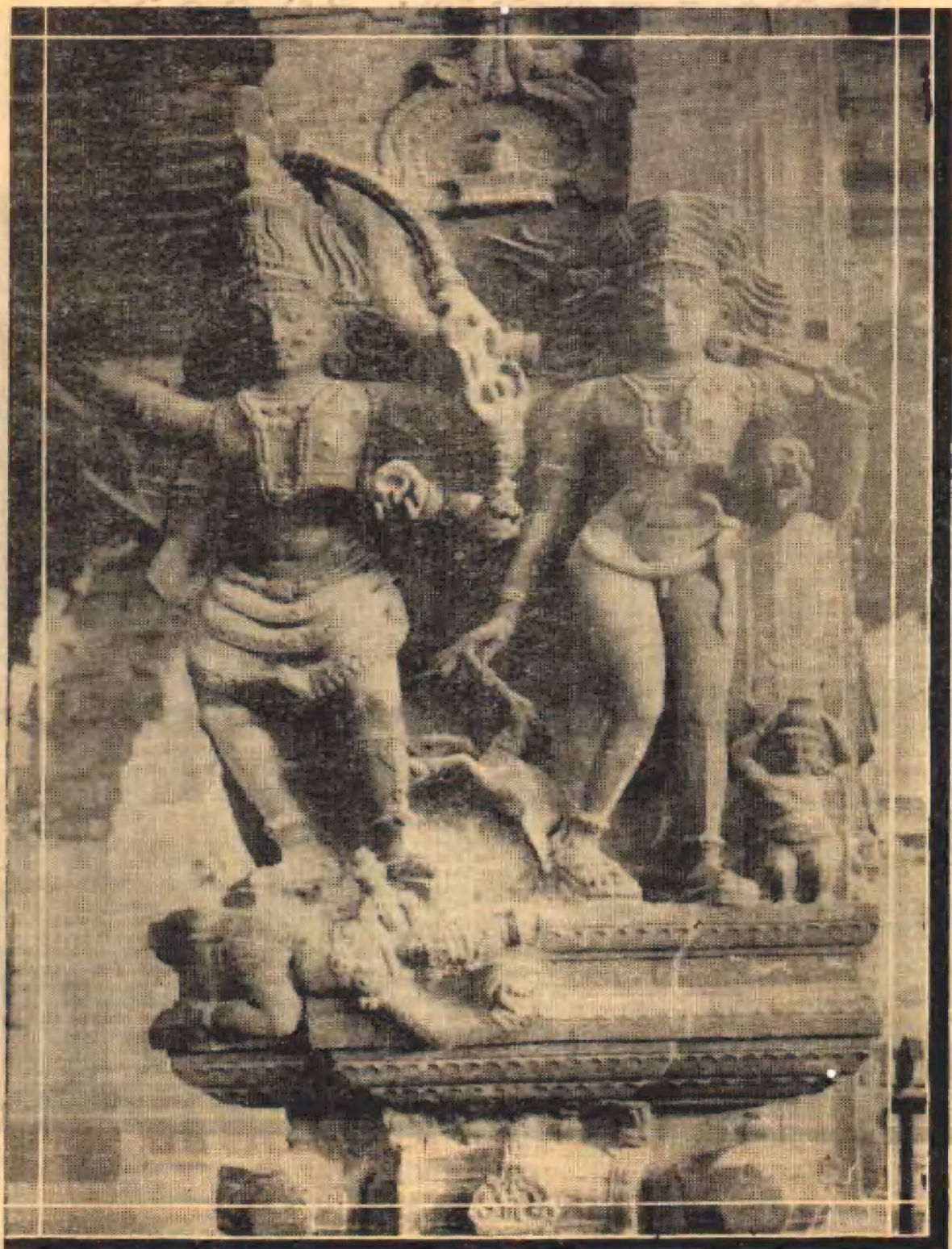
ఉద్యోగుల సంపర్కమున తోడ్పడుదురని తలంపుట చాలపాటు. ప్రధానామాత్యులు తమ అభిప్రాయమును ఇటీవల కాలికట్టు, కోయంబత్తూరు ఉపన్యాసములం దిట్లు విశదీకరించిరి: "ఒకప్పుడు పరిగెనన్న పద్ధతులు మారవచ్చును. అట్టిపద్ధతులు ఇంగ్లండునందు,తదితర దేశములందు మారినవి. రాజ్యాంగవిధానము మారినపుడు అధికారములు, బాధ్యతలు, పద్ధతులుకూడ వేరేమిగ భాగింపవలయును. సాధారణముగ రాజ్యాంగపద్ధతులన్నియు సహకారమును పెంపొందించుటకుగ నుండవలయును. దేశభ్యుదయ కార్యక్రమమందు వ్యాయపరిపాలన మొకభాగమై యున్నది. ఇది కార్యనిర్వహకాఖపైగల యధికారమునకు నుడిపెట్టబడియున్నది. విభజనవల్ల మనకు చాలవచ్చును కల్గును. అభివృద్ధి ఆనాటికానూ పన్నుగిలును. వ్యాయకాఖయొక్క స్వతంత్రమును బలపరచువారిలో నేను ముఖ్యుడను. కాని కార్యనిర్వహక వ్యాయకాఖలను రెంటిని విభజించి వేరుగ నుంచజాలము... పొనుడు, ప్రభుత్వము పరస్పరవిరోధులుకావ వ్యక్తి ప్రభుత్వమునకు ఆతీతుడయిన స్వతంత్రుడను వ్యాయమాత్రి యుండవలయుననెడి యభిప్రాయమునం దంతమాత్రము నిజము లేదు."

("The policies which were right at one time may change and they have changed in every country including England. The distribution of powers, responsibilities and policies also must be different when the systems of Government have changed. From a general point the policies of administration must be co-ordinated. Administration of Justice is a part of the welfare scheme of the whole nation and it is intimately bound with authority over the executive. We shall loose much by such separation and shall be slow in our march forward.

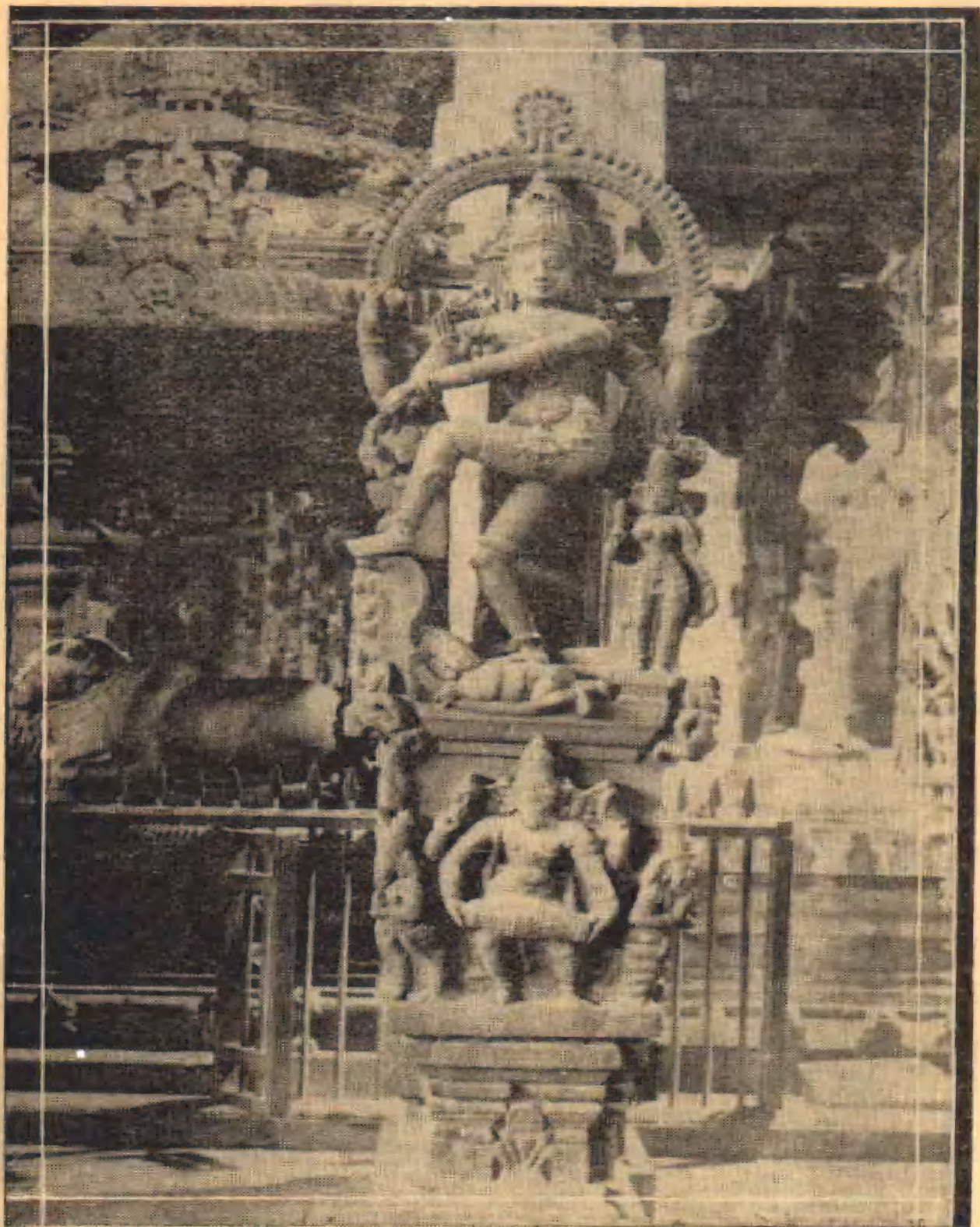
మధుర దేవాలయము: శిల్పనంపద

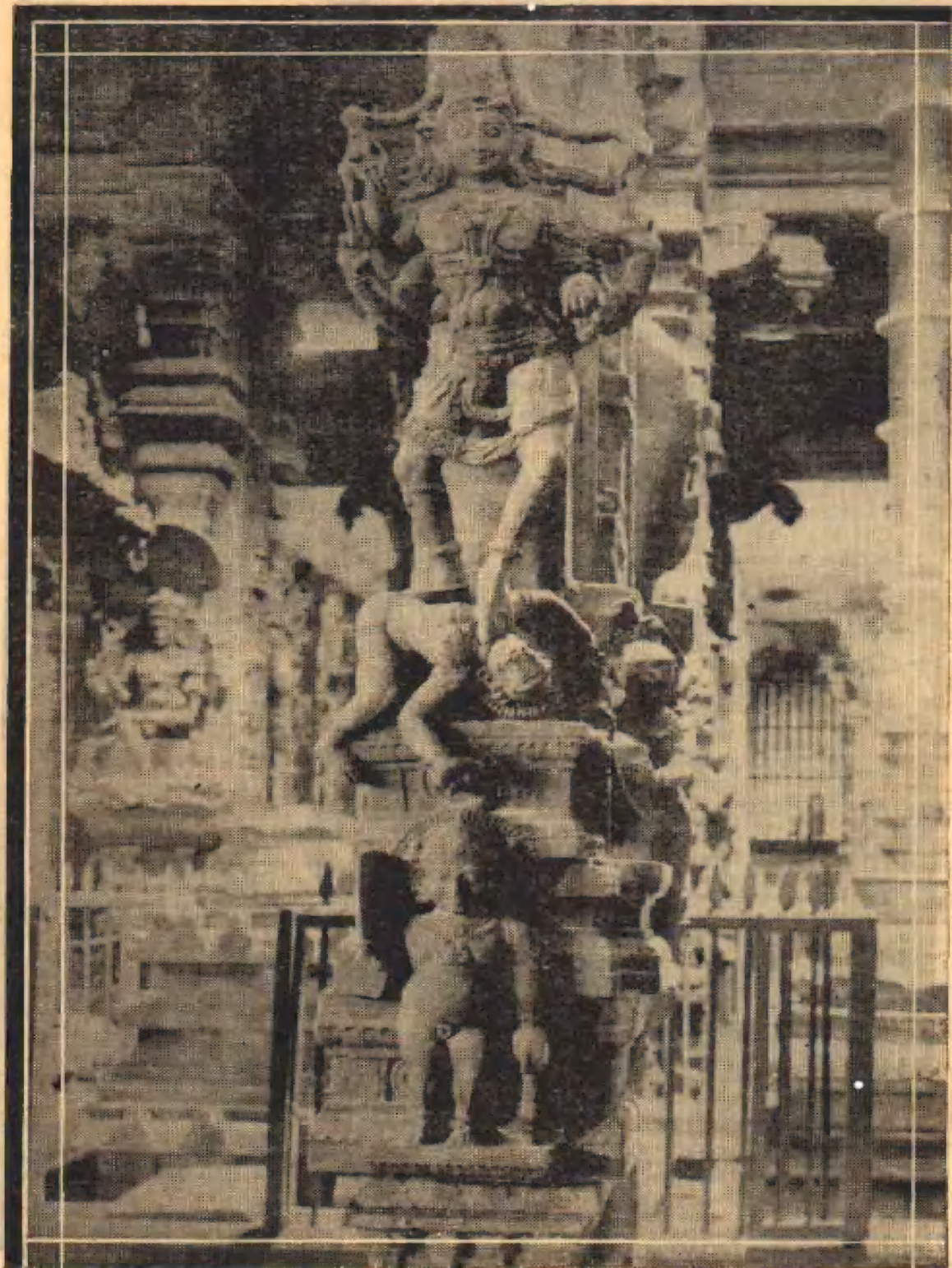

౧. మధురమినాక్షి దేవాలయము : పుష్కరణి

౨. వరమేశ్వరుని ఉగ్ర, శాంత స్వరూపము

I am the strongest supporter of the independence of the Judiciary. But you can not have water-tight compartments between administration of affairs and administration of justice.....The assumption that the individual was the enemy of the state and that state was the enemy of the individual and therefore the Judge should be independent of the state when he decided a problem in the court..... was not true." - Extracts from the speeches of Hon'ble Mr. C. Rajagopalachari at Calicut and Coimbatore)

మొట్టమొదటనే ఇంగ్లండు కేరళ ద్వీప ద్వీపాద అచ్చట ఈ సమస్య యెట్లున్నదో తెలుసు కొనవలసియున్నది. ఇంగ్లండువేందు ఉన్నత న్యాయాధికారి (Highest Judicial functionary) యైన లార్డు ఛాన్సలరు ప్రధాన కార్యనిర్వాహకసంఘము మంత్రివర్గము (Cabinet) మాడ సభ్యులు. ప్రభుత్వసభ (House of Lords) ఉన్నత న్యాయస్థానమేగాక (Highest Judicial Tribunal) కానవిధిగానభిమాన (Legislative body) అయియున్నది. విజయవతు లార్డు ఛాన్సలరు, నల్లురెదురుగు న్యాయాధికారముగలవ ప్రభువులు (Law Lords) కలసి ఉన్నత న్యాయస్థానముయొక్క పనిని నెరవేర్చినరు. మైమాత్రము ఈ వివిధశాఖలు మిళితమైనట్లు కనుపించినప్పటికీ కార్యనిర్వహణముం దేశాఖ కాశాఖ కేటాయింపుగనే యుండును. సుమాగు రెండువందల నలభది సంవత్సరములనుండి అనగా ౧౭౦౧ వ సంవత్సరముం దములులోకి వచ్చిన ఖరారచట్టమువాటినుండి (Act of Settlement of 1701) న్యాయశాఖ పన్న స్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచుండుటచేత ఈ వివిధశాఖల కలయికకు ఎంతమాత్రము అవకాశ ముండును. న్యాయపూర్వం లార్డు ఛాన్సలరుచేత నిజమింపబడినప్పటికీ వారీప్రవర్తన ప్రక్రియనుగ నున్నంతకాలము (During

good behavior) కదల్చుటకు వీలులేదు. పార్లమెంటువందరి రెండుభాగములు (House of Lords and House of Commons) కలసి రాజావతు మహాజను మంత్రి న్యాయపూర్వము పదగ్రహణము చేయవచ్చును. ఏదో పెద్ద అన్యాయము జరిగి గందరగోళమైనపుడు లేవు సాధారణముగ ఇట్లు పదగ్రహణ నొనర్చుట సాధ్యముకాదు. ఇందువల్ల అనటి న్యాయశాఖయొక్క ప్రత్యేకత్వము, స్వాతంత్ర్యము తేటతెల్లముననున్నది.

రాజగోపాలాచారిగారు చెప్పినట్లు విభజన వల్ల దేశాభ్యుదయమున కనువగు కార్యక్రమములుపరచుటయందు కొంత ఆలస్యమును. కాని న్యాయపాఠశాలయొక్క పరిత్రకము, స్వాతంత్ర్యమును రాజ్యాంగ పాకర్యముల నిమిత్తమే పోట్టుకొనవలెదురు. న్యాయశాఖ యెల్లప్పుడు కార్యనిర్వాహక శాఖయొక్క కార్యకలాపములను తేయి కన్నులతో చూచుచుండునది. దేశము కనబడినెంటుకే దిద్దుబాటు చేయవలసియున్నది. న్యాయశాఖ చేయగలుగు, స్వతంత్రముగను ఉన్నప్పుడే యట్లు చేయగల్గును. పొరుగు, ప్రభుత్వము పరస్పరవిరోధము కాదు కనుక వీరి కతీతుడైన స్వతంత్రమున న్యాయాధిపతి అవసరము లేదు ను వాదము యుక్తియుక్తముగ లేదు. ఈ వాదమును సుఖ్యాంశమును కప్పిపుచ్చుటకై ఉపయోగించినట్లు కనబడుచున్నది. కార్యనిర్వాహక శాఖ ప్రభుత్వమునం దొకయంగునుగా నున్నపుడు కార్యనిర్వాహకశాఖయే ప్రభుత్వమని చెప్పట సామాన్యము. న్యాయశాఖ, కానవిధిగానభిమాన మాడ ప్రభుత్వమునకు ప్రధానాంగము లైయున్నది. పొరుగుయొక్క పాక్కులకు సంరక్షించుటయే న్యాయశాఖయొక్క ప్రధానాశయము. కార్యనిర్వాహక శాఖ పొరుగువారి ప్రవర్తించుకుండునట్లు మాడ చూచుచుండునదియును. ఇట్లుజరుగుట కిరెండు శాఖలను విభజించుట అత్యవసరము.

ఇటీవల రెండు మాడు సంవత్సరములనుండి ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందు జరిగిన విషయములు చాలముంది కార్యక్రమము

మును కలిగించింది. అదటి రాజ్యాంగముత్రముల ప్రకారము న్యాయశాఖ యేర్పాటుగను, సర్వస్వతంత్రముగను ఉన్నది. ఎప్పుడైనా కార్యనిర్వాహకశాఖను, కానవిధిగానభిమాన కలయిక యుండునుకాని న్యాయశాఖమాత్రమే పుచ్చుకును వేరుగనే యుండును. ఫెడరల్ జడ్జీలను కేసీలుయొక్క అనుమతి ప్రకారము అధ్యక్షుడు నియమించును. ఇట్టినియమితాధికారము వామగ అధ్యక్షునిచేతయిం దున్న మాత్రమున వారిస్వాతంత్ర్యమున కెట్టిచోనియు కలుగదు. వారిరెడలనే ప్రభుత్వము ఉన్నంతకాలము ఉద్యోగమునంత దుండును. వారినిద బహిరంగముగ కేరాలోపణ చేసినది (Impeachment) ఉద్యోగమునుండి తప్పించుటకు వీలులేదు. ఇట్టి జరుగుట అరుదు కాన వారిప్రత్యేకతను, స్వతంత్రతను గూర్చి చేయు చెప్ప వలసరము లేదు.

ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల సుప్రీముకోర్టు అధ్యక్షుడైన రూజువెల్ట్ గాని యొక్క మారక కార్యక్రమ (New Deal) మనకు సంబంధించిన ముఖ్యచట్టము లకాస్త్రీయమని (Unconstitutional) ప్రోక్షిపుచ్చినది. దేశాభ్యుదయముకై కావించుబడిన కానవిధిగానభిమాన నిట్లు ప్రోక్షిపుచ్చుటవలన తీవ్రముల అసంతృప్తి కల్గినది. కాని రాజ్యాంగ సూత్రముల ననుసరించి యేమి చేయుటయను వీరిచ్చినది కాదు. రూజువెల్ట్ గారు తిరిగి అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొనబడినవిమర్శలు న్యాయశాఖయందు ముఖ్యముగ ఫెడరల్ జడ్జీల యుద్యోగము, విక్రాంతి సంబంధించిన కొన్ని నూర్చులను చేయ సమకట్టిరి. కాని ప్రవాధిప్రాయ మిందుల కెంతమాత్రము ఒప్పుకొనకపోవుటచేత అట్టి ప్రయత్నమును మానుకొనవలసివచ్చినది. అప్పటినుండి యింతవరకు అధ్యక్షునకు సుప్రీముకోర్టుకు భేదాభిప్రాయ మేర్పడలేదు. కార్యనిర్వహణముంతయు సరళముగను, పలువురుగ జరిగిపోవుచున్నది. ఇందువల్ల న్యాయశాఖ ప్రత్యేకత్వమును, స్వాతంత్ర్యమును కలిగియుండుట సకల విధముల శ్రేయస్కరముని తెలియుచున్నది.

ఇంతకన్న వివరము లవసరముగనో ఈ సమస్యపై మనదేశముం దిటీవల ఏర్పడిన ఫెడ

రల్ కోర్టుయొక్క అధిపత్యమును తెలిపి కొనవచ్చును. ప్రస్తుతము ఫెడరల్ కోర్టు తీరుబాటుగ నున్నది. ఈసమస్యను పరిష్కరించుటకు ఫెడరల్ కోర్టున కధికారము లేదని తలంపరాదు. క్రొత్తఇండియా చట్టము ప్రకారము ఫెడరల్ కోర్టునకు రాజ్యాంగపరమస్యలన్నిటనుంటి (Constitutional issues) వివాద సలహా యిచ్చు అధికారము (Advisory Jurisdiction) కలదు. ఇదికాక ప్రస్తుత మున్న ఫెడరల్ వ్యాయామాదులు ముఖ్యము, అదృష్ట కేటు జవరలు ఇందుల కెంతయు తగియున్నాను. ప్రధాన వ్యాయామాదులైన సర్ మానిష్ వ్యాయామగారు బ్రిటనునందు మంత్రి వర్గమునకు ప్రధానసలహాదారులు (First parliamentary Counsel to the Treasury) పనిచేయుచుండిరి. కెండ్లవజ్జీయగు సర్ మా మహమ్మదు కులేనాసుగా రివీవలవరకు అలహాబాదు హైకోర్టునందు ప్రధాన వ్యాయామగారుగ నుండిరి. మగాడవ బడ్జియగు ముకుంద రామారావు జయకరుగారు బొంబాయియందే కాక దేశమంతటను ప్రఖ్యాతిగన్న సుప్రసిద్ధుడయిన బారిష్టరు. అదృష్టకేటు జవరలుగానున్న సర్ బ్రజేంద్ర లాల్ మిశ్రగా రివివరలో కలకత్తా హైకోర్టునందు అదృష్టకేటు జవరలుగను కేంద్ర, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములందు వ్యాయామగారుగాను పనిచేసి అపారముగ అవశ్యతమును సంపాదించిరి. ఇటువంటి అనుకూల ఘన ఆవకాశమును తప్పక ఉపయోగించుకొనవలెను.

ఇటీవల కలకత్తాయందు జరిగిన అఖిల భారత కాంగ్రెసు కమిటీమీటింగునందు దీపమస్యపై ఒక్కతీర్మానమైనవను చేయబడనందుట కోపవీయము. ఇంతవరకు కాంగ్రెసు కార్య నిర్వాహక సంఘమువారు రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు తీరుపరిచోల వచ్చి నవపును

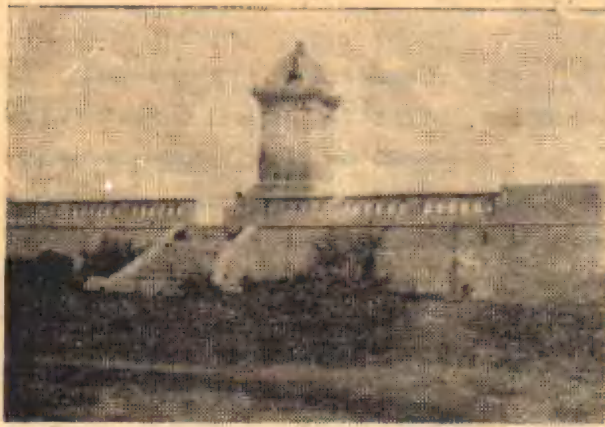
వచ్చిరి. ఇపుడు ఏమరాష్ట్రీయలు కాంగ్రెసు మండ్రుల యధీనమందున్నవి. ఈరాష్ట్రీయలందీపమస్యను తృప్తికరముగ పరిష్కరించిన మిగత వాల్లు కాంగ్రెసుఇతరరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు వీటిని తప్పక అనుసరించును. ముఖ్యసంస్కరణ నమలులోనికి

తీసుకువచ్చుట కిదిదే మంచితరుణము. వ్యాయామగారుయొక్క పరిశ్రమయందును, స్వాతంత్ర్యముందును నమ్మకముకలవా రందరు ఇందుకు తోడ్పడవలసియున్నది. ఇది పార్టీ ప్రశ్న కాక జాతీయసమస్య యనెడి సంగతి అందరును జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను.

గ్రామ్య చేషము

—చిత్రకారుడు : చళరథరామయ్య

బందరు నగర

జల ప్రళయము

ఆచంట లక్ష్మీచరసింహము

అన్నిటికంటే ముందు లలిమిత బందరుపురవాసుల పురకార్యములపై కట్టడము

గూడక సంవత్సరము నవంబరు ౧ లేదీ తెల్ల వారెను. నాడు హిందువులకు దీపావళిపండుగ యు, క్రైస్తవులకు ఖుషిదినమును (All Saints Day) నగుటచే బందరుపాత్రు లాచాలగోపాలమును, రానున్న కీడును లవమాత్రమైన నెరుగక, సంతోషించుచు నోలలాడుచుండిరి. నాడు పండుగయగుటవల్లనే గాక వారి యానందమునకు వేరుకారణ ముండెను. ఢీబించియుండిన యా పురాతన పట్టణవర్తక చ్యాపారములు నూతనముగా నిర్మించబడిన తెజవాడ బందరు కాలవద్వారా కొలదిగా సాగి తేరికొనుచుండెను. లాకు నిర్మించబడిన పక్షము దినములలోనే లక్షరూపాయల సరకులు ఎగుమతియై యుండెను.

మరియు నాసమయము ప్రత్యేకించి, పట్టణములోని యాంగ్లేయులకు మరింత యానంద మయమైయుండెను. అంతకు ముందువారమే బందరులోని ఇంజనీయరు ఆఫీసు మేనేజరుగ స్కాట్టుగారికిని, బందరుకోట చాస్త్రవ్యులగు ఓల్డమన్ గారి క్యేన్డకుమారికను వివాహము జరుగుటచే వారందరు సమూహమైన యావివాహసందములో నుండిరి. మచిలీవాసులగు క్రైస్తవకుటుంబములను, ముఖ్యముగా నవట ఇరువది సంవత్సరములుగా నెలకొని, విక్రాంతి నెరుగక నేవయినర్పించుండిన నోలిండ్లదొరగారికిని హావ నాసమయము ఆనందదాయకమై యుండెను. ఏలన, ఆయనచే దీక్ష గైకొనిన యిరువురు దేవీయులు, పెక్కు విఘ్నములు గడచి, క్రైస్తవ మతాచార్యులుగా నియమించబడి, తెలుగువేశమున క్రైస్తవ మతముయొక్క పునాదులు గట్టిపడెను.

గడచిన ఆక్టోబరుమాసమంతయు, వర్షపు చినుకులేక, ఆకాసము వినిర్మలముగా నుండుటచే, వర్షాభావమువలన పైరులు చెరువని రైతులు భయమందుచుండిరి. కాలము స్వము ద్రముమీద విహరించుటకు విసుల అనుకూలముగానుండుటచే, కలెక్టరుగారియొక్కయు, మెయిజిస్ట్రేట్ దొరగారియొక్కయు చిరుత బాలికలు సముద్రముమీద వాహ్యారి వారములోల కార్యక్రమ మేర్పరచుకొని, ఆరోజున బయలుదేరుటకు పుబలాటపడుచుండిరి. ఆనాడు తెల్లవారినప్పటినుండియు గడచిన దినముల వైఖరిమారి, నిర్మలమైన యా కాశమున చెదరినమట్టు కునుకలు కాన్పించి వర్షపుకుంపరులు ప్రారంభించెను. బాలికలు బయలుదేరుటకు త్వరపడుచుండిరి. రానున్న యపాయ మేరికిని పొడకట్టలేదు. కాని పొద్దు ఆఫీసునందు సహాయోద్యోగిగా నున్న మెయిజిస్ట్రేట్ దొరగారు వాయుప్రసారమును వెలుపుయంత్రము తగ్గనున్నదని గ్రహించి పిల్లల కులూపగూత్రము ఆప నిశ్చయించెను.

ఈ సంగతి పట్టణములోని యితరచాలికల తెల్లిదండ్రులకు చెప్పివచ్చుటకుగాను ఆయనయు, భార్యయు తమ బందరుకోట నివాసమునుండి బండి ఎక్కి బయలుదేరిరి. ఆ కాలమున బందరును, బందరుకోటను కలుపు 1½ మైలు బాటను వరదలనుండి కాపాడుటకు ఇరువైపుల ఎత్తయినగోడలుండెడివి. (ప్రస్తుత మిగోడలు పూర్తిగా నూలి, పునాదులుమాత్రమే కాన్పించుచున్నవి.) బండి యాబాటను నచ్చుచుండెను.

కాని ప్రయాణముసాగిండుట రానురాను మర్కటమయ్యెను. బండి సమూలముగా ఎగిరి పోవునంతటి ప్రచండవేగముతో వాయువు విసర వారంభించుటచే, సగముదూరమునుండి వారు వెనుకకు మరలిరి. అపాయములేకుండ బండిని నడిపుటకుగాను బండినుండిగాక, మరి యిరువురునుమృత్యులు బండిని అదిమిపట్టుకొనవలసివచ్చెను.

అప్పటినుండి క్రమముగా వర్షముపెచ్చి దినమంతయు హోరున మరియుచుండెను. పాముకాలము ౪ గంటలకు సరకులతో నిండియున్న పడకలన్నిటిని రక్షణకొరకు కష్టముతో లాకులానికి చేర్చి, లంగరువేసి, యినుపగొలుములతో బంధించిరి. ఆసమయమున నోలిండ్లదొరగారు తమ కళాకాలయందు యింటరుక్టునులో పాతము చెప్పించుండిరి. తుపానువేగమున, దానితో సంధికారమును హెచ్చుచుండుట ఆయన గనునించుచునే యుండెను. కాని ౫ గంటలు కొట్టనిది ఆయన తన పాతమును మానదలచలేదు. ౫ గంటలు వివబడగానే ఆయన పాతము చాలించి, బాల్కనను చూచి “గుడ్డలు ఎత్తి పట్టుకొని, పిల్లలంత త్వరగా యిండ్లు చేరు” డని పంపివేసెను. తుపాను ప్రచండముగా సాగకొచ్చెను. చారిపొడుగునను వృక్షములు ఢిగిలబడుచు, నేల కొరుగసాగెను. ఇండ్ల పైకెప్పులనుండి పెంకులు వేకముక్కులవలె ఎగిరిపడుచుండెను. ఈ సమయముననే అరి పురాతనమును, కలెక్టరునుగ్రందట దైవదొర మార్పుండెడి పనిత్రనివాసమును నగు “ఎరైజా” వృక్షము నేలగులెను.

సాయంకాలము ౬ గంటలయ్యెను. అప్పు టికే నుపాసా భవణయాపనము చాల్చుటచే, లైట్ వహనమునందు దీపము వెలిగించుటనం భవమయ్యెను. మరికొంతసేపటికి నా దీప ప్రభంభమే ఎగిరిపోవునని ఎల్లరును భయపడ సాగిరి. వోలిలు కథాకాలయందు తలుపులు మాయబడుటగాని, దీపములు వెలిగించుటకు గాని సాధ్యముకాలేదు. ప్రైక్వహిది పెంకు తెగిరిపోవుటచే వర్షము సంతతధారగా పడుచుండెను. ప్రధానాచార్యుడను నోలిలుగారు తలకొక నువ్వులును చుట్టికొని, చాలసేపు కుర్చీపై నిలచుండి చుట్టునుగల బాలనతో “ఇరువది సంవత్సరములనాడు మే మనుభవించిన నుపాసకంపె నిది చాలతెచ్చున” యని భైర్యము చెప్పవలసిందెను. ఒగరిజెంబడి నొకరుగా నేవకులెల్లరును వచ్చి తమ స్థానముల నిలువలేకున్నామని యాయన చుట్టును చేరుచుండిరి. ఇంకలో సురపువనినాడు పరుగెత్తుకొనివచ్చి సాల మావినదనియు, సురము కట్లు తెండికొని పరుగెత్తినదనియు చెప్పెను. తను యిట్లు మావినదని వంటునుపియు, నాతని కుటుంబమును వచ్చి, ప్లాన పుగడిలో ప్రవేశించిరి.

రాత్రి ౧౦ గంటలకు నుడిగాలి నిలిచి పోయి, నాటించేగముతో సముద్రజలము భూమిమీదికి పొంగి నాచంభించెను. ఆ ప్రళయజలమునకు నూతనముగా నిర్మించబడిన లాకుకలపులును, లాకులను గాపాడుచున్న కలుసురు లక్ష్మణులును తోలియాహుతియైరి. అవృష్టకుంకుషు ముకొకలక్ష్మణు లైకవళి నుకే చేక్కిన యొక త్రాటిచెట్టు వంటి చెట్టుకొని, ప్రవాహమువెంబడి పడునాయన మైదు కొట్టుకొనిపోయి, యచటనుండి యావలకువచ్చి దీవించెను. అటులనే మరొక యవృష్టకారియును వృద్ధుడు పీటగుకొర (ఏలూరు కై) ప్రవహింపవచ్చి, వృత్తిని చాలించి బందరులో ప్రకాంతకీవనము గడపుమున నాడు) ప్రవాహమునందు పట్టుకొని, తన ముందు లేలయన్న యొక బండిచక్రమునుబట్టుకొని, నానిసాయమున నొకయింటి ప్రైక్వమై వెక్కి ప్రాణములను గాపాడుకొనెను. ఈ కనుయమునే బందరుకొటకును, నును

ద్రమనకును మధ్య కాపురమున్న ౨౦౦ మంది పల్లెవారు, (ప్రై) పురుష సిమవులు, ఆ సంతోషిత మహాద్దవమునకు ఎరయిరి. వారి జనపదము సురైరకాకుంపె యాపుమాడిపోయెను. పిమ్మట నా మహాప్రవాహము, నిర్నిరోధవేగమున, సముద్రమునకు ౫ మైళ్లదూరమునగల బందరుకోటను ముట్టడించెను.

సముద్రముపై పుగల, పుంఠనమైన ప్రాంచికొటగోడలు నూతనముగా నిర్మించబడిన లాకుకొరకు పరల గొట్టువనినో బందరు కోట గ్రామమునకు కొంతదూరముండెడిదే. కాని యిప్పుడేమియు నక్షులేకపోవుటచే ప్రవాహము మహావేగముతో ముందుకు సాగెను. ఒకటొకటిగా కరూషన్ గిడ్డంగులు, ప్రూడర్, మెయిషన్ దొరల కంపెనీ కొట్లు, పేజరుబాక్సునుగారి పెద్దయిల్లు పెద్ద చెట్టున నేలగులెను. కొటలోని ప్రాంచివారి కాలమునుండియు సాగుచున్న పురాతన రోషువ్ కాతలిగ చర్చి యొక్క నలుచైపుల గోడలు పూర్తిగా పడిపోయెను. ప్రార్థనజరుపుచేసినవై భాగమున, ఇటులతో నిర్మించబడిన వలయాకారముగల గోడమాత్రము నిలచెను. అందలియర్చకు లిరువురు నాగోడపై నెక్కి ప్రాణముల నరచేతిలో నుంచుకొని, రాత్రియంతయు నేకాగ్రవముగా నున్న నలు దిశలను దీక్షించుచు గడిచిరి. కాని యిదేను యమున ఇంగ్లీషుచర్చి యాచార్యుడెన్ గిచ్చున్ గారి యనుభవము చేరుగా నుండెను. ఆయన పట్టణమునందు చుట్టును ఎత్తయిన ప్రాకారముగల యొకగుద్దుభమైన వచ్చిబంగాళాయందు నితనించుచుండెను. ప్రళయభయానకమైన యారాత్రియందు, మదిలో నాచిత్రవ్యులలో ఆయనయొక్కడు మాత్రమే కలతలేని నిద్దురలో తెల్లవారువరకు గడచెను.

ఈసమయమున మెయిషన్ దొరగారును ఆయనకుటుంబమును బందరుకొటలో నివసించుచుండిరి. అచటి వారికాపురమున్నయిల్లు మరమ్మతులో నుంచుటచే న్యాపారము చేయు భవనమునందే తాత్కాలికముగా నుండిరి. అది ప్రాయంతర్గతముగల యొకపవిత్రాల భవనము. ౧౪ వ శతాబ్దమున వచ్చికమాండరన్ చీఫ్ కొరకు నిర్మించబడినదని చెప్పుదురు.

భవనమంతయు నొక పెద్దనానయొక్క చేన చేలినకలపతో నిర్మించబడి యుండెను. భవనమునకు చుట్టును ౧౧ అడుగుల ఎత్తుగల ప్రాకారముండెను. భవనము అనుసభాగముం రయు ఎరుమతికొరకు చేర్చబడిన దూదిలే క్లతో నిండియుండెను. ఈకారముల వల్లనే బ్రాహ్మణయమున కీభవనము ఆహుతి కాలేదు. ప్రైక్వమాత్రము సాయంకాలమే ఎగిరిపోయెను. కుటుంబమంతయు భవనముదిగువభాగమున తలదాచుకొనియుండిరి.

రాత్రి నుమారు ౧౦ గంటలప్పుడు ఆకస్మికముగా నొక పెద్దవర్షనియు, మరి కొలది సేపటిలోనే ప్రవాహము త్రోవకొని వచ్చుచున్నట్లు తెరటముల గ్వనియు వివరచ్చెను. సముద్రము పొంగివచ్చి పడుచున్నదనియు, నీటిని దుదిమాడగా ఉప్పుగా నుండెననియు, నేవకు లెల్లరును భయభ్రాంత చేతమూలై పరువికివచ్చి మెయిషన్ గారి తెరింగించిరి. పశువులన్నియు, ప్రవాహము నీడుకొనుచు వచ్చి, భవనములోపల బ్రవేశించెను. తెరటములచే గొట్టుబడి పెద్దచూతోడు మిగిలిన పశువులతోగలిసి, వసారాలోనికి చేరుకొనెను. ఇనంతయుజూచి కుటుంబమునా రందరును, నేవకులును ఆశ్రయతో మేడమీది కెక్కిరి. ప్రవాహము క్రమక్రమముగా ఎత్తనయెంట్లయు, తెరటములమీద కుప్పలు తెప్పలుగా భ్రాస్యరపు మంటలను వారు కన్నార గాంచిరి. నేవకులతో గలిసి వారు మొత్తము పాతికమంది యుండిరి. ఆగంబరగోడములో మెయిషన్ గారి కుమార్తె ధరించిన దుస్తులు (పట్టుపోయెనో) కొట్టుకొనిపోయెను. మెయిషన్ గారు తన స్థానము వద్ద నామెకు తొడగిరి. ఆమె యావద్దుతోనే ౩ రోజులు గడిచెను. వారి భోజనకాలయు, కచ్చేరి సావడియు పై యంతర్గతములోనే యుండెను. వీరందరును చేరిన వంటగదిలోనికి బ్రవేశించి ప్రవాహజలము కారికి దనులుటచే, నవకు సుండి తొందరగా కచేరిసావడిలోనికి పోవుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని వాయు తీవ్రత వలన తలుపులు దిగుకొనిపోయి తెరన సాధ్యము గాకపోవుటచే అచటనే నిలబడిపోయిరి. కొందరు విద్లియల్లు

బల్లకింద తల దాచుకొనిరి. ఇంతలో గట్టిబలును పెట్టవచ్చుతో ఓరు పోచల విన గది నేలబడిపోయెను. దానితో బాటు ఓరు దానిన గదియొక్క అడుగుభాగము కొంతగూడ కూలిపోయెను. ఒక్కపదిగది తక్కు మిగిలిన పదిగదులన్నియు నేలమట్ట మైపోయెను. ఇంతలో పెట్టువరుసనుండి యొక పరివారకుని కుమారుడు తనకుటుంబ సభ్యులతో బయటపొయెను. తాను వరాం రావద్దకు కొట్టుకొనివచ్చితినినియు పగవగా, పెయివేట్ గా గతనినె వశించిరి.

అంతరాత్రమున తిరిగి రెండవసారి మరొక బల్లవ కొట్టుకొనివచ్చెను. పాతశేషులైన నాలకులు, ఈ రెండవ ప్రవాహము వచ్చుటకు ముందు సమాద్రముమధ్యమున కూడియు నున్న యిన్నిచి చూచిరిమిది తెలుపుటచే, వది యిన్ని పర్యవసంబంధముచే తలంచబడెను. మరి కంతుంబుల యనంతరము నిలయతాండవ నుడర్చిన ప్రళయజలము సమాద్రమువంకకు మరలుచున్న భయంకరస్వర వివచయెను. అంగిట క్రమముగా గారియు, ప్రవాహ మును తగ్గి, వెనుదిరిగి తెల్లవారి, వెలుగున వచ్చెను.

పెయివేట్ గారి యింటిప్రక్కనే వేసకు భోజనపదార్థములను సరఫరా చేయు పాత్రం టుగారి యిల్లుండెను. తెల్లవారి చూచునది! ఆ గృహము పాడుపడియుండెను. వెలుగున రాగానే ఆ గృహశిలములనుండి పాత్రం టును, ఆయన భార్య, కుమారులను తెలుపడి వచ్చి పెయివేట్ కుటుంబముతో గలసికొనిరి. వారి మరొక కుమారుడు నాటి ప్రళయ సుమకు బలిపైయొండెను. పెయివేట్ గారి భవనమునకు రెండవవైపున బంగాళాలో పెయివేట్ గారి పోదరుడు నివసించు నుండెను. ఆ బంగాళా పూర్తిగా కూలి, దొర్లొంగులన వాయవ పరియు, నలుగురు నిడ్డబలు మరణించిరి. తీవ్ర శవముం టచే కాబోలు పెయివేట్ గారి పోదరుడు మాత్ర మొక చెట్టుకొనకు జిక్కి బ్రతికెను. వారి బంగాళా శిలములను ప్రవ్వగా నం దుండి వారిలో కాపురమున్న రాజమండ్రి

వాస్తవ్యులకు చేజరు తెయిలరుగారి కుమారుడు తెయిలరుగారు, శశీదములోని ఎముకలన్నియు నిరుగగొట్టుబడి కొన యూపిరితో బయలుపడెను. పాప మాయవకు నిశ్చయించి బసిన వగుపు యాత్ కవ్యయు, అమె చేపల్లె వెళ్లపడియు వాయవకు రెండుమాసములు పరిచర్యచేసిరి గాని యాతడు తీవించలేదు. (మాత్ కవ్య పిమ్మట తెయిలరుగారిమన్నును పెండ్లాడెను.) ఓటువేట్ గారి కుటుంబమును, వైవ తెలుపబడిన ప్రాంత నిరువుడును మరొక పురాతన క్షేంద్ర కట్టవనువందు మరణింప లెగి. నాటిరాత్రి ప్రళయమునకు బందరు కొలయందు మిగిలిన పెయివేట్ గారి యొక్కయు, ఓటువేట్ గారి యొక్కయు భవనములు రెండు మాత్రమే.

అచటికి ప్రవేశముననే చేజరు వ్యాంతువు గారి తల్లి, తేమ్మవపరి యుండెను. అమె మిగుల పచ్చిల. ఎల్ల వృథును, అంత్యకాలమున తాను ఇతరుల కెంతమాత్రమును క్రమ కలిగించుకుండునట్లు భగవంతు పడుగొనించవలె నని ప్రార్థించెడిది. ఆమె కొనిక ధరిగా పగ వేరెను. మరునాటి యుదయము చూచునదికి, వారి యింటికప్పు ఎగిపోయియుండెను. ఆ వృథురాలు చేతిలో ఇంటితోకనుల గుడ్డిని పట్టుకొని, కుప్పిలోపొంగుండి, మరణించియుండెను. ముగ్గురు మమయను, వేవ కులును ఆమె పాదములకడ వచ్చిపడియుండిరి. అదృశ్యము మిగుల కదగముగామండెను. పాపము, కొంతభాగము పైకప్పు దిరిగి పొడబడుటచే, వారంద కివిధమున మరణించిరి. వారి శవములు గొరగిన పెట్టెలలో నుంచబడి, యొక దోబాడే ఖననము చేయబడెను.

కాతలిగి చిక్కిరి ప్రవేశముననే పూవెల్ గారు, ఆయన భార్య, యిరువురు కుమారులు, వితంతుకుమార్తె, అనాయకులైన యామె అయినగురు కుమారులను నివసించుచుండిరి. పూవెల్ గారు, తనకుమార్తె మరణించునెవల చెల్లివారను వామెచెట్టలను ఇరిగిలు పోషించ రనియు, కాపుర వారందరును ఒకసారి మరణించుట తనకొరకయినయు మిగిలుతో ననుభవనవాడు. ఆయన బాంధవులుమాడ నిర్ది

చెను. ప్రవాహవేగమున కొట్టుకొని వచ్చిన లాకుతలు పొకటి వారి 'యింటికప్పును ధీరించడాకి పూలతోచెను. పచ్చిండుగురు గల యా కుటుంబమున తమ వివాదాగ్నిను ప్రపంచమునకు వెలుపుటకు ఒక్కడును మిగులలేదు. మరొకంతకాలమునకు అశ్శలము వంటి పూవెల్ గారి పోదరుడు అకుటుంబము యొక్కయు, నాటి ప్రళయమునకు బలిపైన ముప్పదివేల బందరు పురువాగులయు పాస్తరకార్థ మొక చిన్నకట్టవేయెను, అంతికి శిలయు స్థాపించెను. (అపొస్తరక శిలయొక్క చిత్రపట వివాసంచిత్రముందు మొదట ప్రయ రించ బడినది.)

బాక్సనుగా నను నొక ఆండ్లయుధుడు, ఆయన కుటుంబమును బందరుకొలయం దొక బంగాళాలో కాపురముండిరి. ఆబంగాళాపైకప్పునకు లోన పెంకులను, వైవ నున్న సుపూతయు నుండెను. మరునాటి యుదయము పాత శేషులు నాశనమైన యా బంగాళావద్దకు వచ్చి "పాపము బాక్సనుగారు మరణించినాడుగదా" యనుకొనుచుండగానే, బాక్సనుగారును, ఆయన 74 గురు నేవకులును విరహాయనుగా, నా శిలములనుండి యావలకు వచ్చిరి. నా శిల్లు నిష్పించుకొవగలిగికో పగ మేళ్ళయవకే ఎరుక. ౪ లోజల యనంత రము మందుసుండుకొట్టువద్ద, తిరుగబడి యున్న యొక పెద్దపడవలోనుండి స్వని వివ బకుటచే అందరియొక కొయ్యకు కొయ్యగా నంతుండి ౨౧ మంది మనుష్యులు శవాకార ములతో బయటికి ప్రాకివచ్చిరి.

నాటిరాత్రి సంఘమరగాము పొలైత కిం, ౧౦౦౦ ల జనాభాలో చాల కొలదిమం దికి మాత్రమే దహనాదికములు జరిగెను. గవర్న మెంటు హాస్పిట లంతయు మరణించిన, మరణించుచున్న జనుల విశ్వరక శే బరములతో విడిపోయెను. శవముల నదెను, మరణించెనవి పదవిడతెట్టిన యొకచాలున, చాక్లర్లు ప్రయోజనము లేదని చెప్పినను వినక కొందరు భక్త్యాత్ములు ఉపచారములుచేయుటచే బ్రతికి, మద్రాసులోని యానాశనణాలయమునకు కేర్పబడెను. అత

దు మరణించెనని తలచిన విగతభక్త్యుడైన వానితల్లి, తన ఏకమాత్రపుత్రుడు గలించెనని, ఆకలన్నియు చెడి పిచ్చియైతిపోయెను. బంధరు తెజవాడ కాలవలోని నీరంతయు ప్రవాహముతో బాటు సముద్రములోనికి పోయి ఖారీయయ్యెను. సామానులతోనిండి, యనుపకరణములతో లాకులలో భద్రముచేయబడిన పడవయొక్కటియు కాన్పించలేదు. కాలవమార్గ మంతయు మరణించిన స్త్రీ పురుషుల శవములతో చవటాచేయబడినట్లు నిండియుండెను. గవర్న మెంటు ఆసుపత్రి యావంతయు చెక్కచెడరలేదు. తిరిగి ఎన్నడును వాడుక కుపయోగించకపోయినను బండరుకోటలోని యింగ్లీషుచిర్రుహుడ చెడలేదు. సంవత్సరముల యనంతర మచటి యిటుకలన్నియు, పట్టణమునందు నూతనముగా నిర్మించబడిన పెయింటు ఆంగ్రూసు చర్చికి వాడబడెను. (ప్రస్తుత మా పూర్వస్థలమున, చుట్టను చిన్నప్రాకారమును, ఘంటస్తంభమును మాత్రమే యున్నది.) బండరుకోటయందు యింతకుముందు పేర్కొనబడిన పురాతనములైన కట్టడములు తప్ప మిగతయిండ్లన్నియు కూలినవే. ఒక్కయింటి శిథిలములమండి ౩౦ శవములు బయటపడినవన, నచటి మరణము లెంతపాచ్చుగానుండెనో యూహించుకొనవచ్చును.

సముద్రము యథాస్థితికి వచ్చిన కొన్నిశోజాలవరకును మాడ బండరుకోట విగతప్రపంచముతో విడివడియే యుండెను. పట్టణమునకును, బండరుకోటకును గలమార్గము పూర్తిగా బాగుపడువప్పటికి ఆరు మాసములు పట్టెను. ఎల్లెడలను బ్రతినవారికంటె మరణించిన వారిసంఖ్య మిగులపాచ్చుగానుండుటచే దహనాదికములు జరుపుపని మిగుల కష్టమయ్యెను. ఆసంఖ్యాకములుగా నున్న శవములను త్వరలో తొలగించునో, నవి త్రొల్లి దుర్గంధములననంటుకోగములు ప్రబలననుభవము పాచ్చుటచే, కాన్పించిన స్త్రీపురుష శిశుశవములను, ఆవులు, ఎద్దులు, గాడిదలు, కుక్కలు, పిల్లలు మొదలగు అంతుకళేబరములను చాతకేషులు విచక్షణలేకుండ విహాయము కవాకుచేయు ప్రదేశమునగల ఆ పెద్దనూరులలోనికి

త్రోసివేరి. అంత్యసంస్కారములు జరుగకుండ సముద్రములోను, ఇతరత్రాను త్రోసివేయబడిన కళేబరములతో పోల్చిచూచునెడల వైబావులయందు త్రోయబడినవారి సంఖ్య యత్యల్పము.

బండరుకోటకు పట్టణములో మొదటిసారి వార్త దీర్ఘ కాయమును దైర్ఘ్యకాలియు నను ఓట్టునుకొని ద్వారా చెరియవచ్చెను. నూతనముగా గారముకోటల క్రిందటనే వివాహమైన తనమామకును, అల్లుడును ఏమైకో తెలికొనవలెనను ఆశ్రయతో వాయవ ప్రాణములకు దెంచి బండరుకోటను బండరుకోటకును నడుచుగల జలమయమై, శవములతో నిండియున్న బాటను ఈడుకొని వచ్చెను. పొషము! ఆయనబెరుకవచ్చిన నూతనదంపతుల గాఢ యతినిసాదకరమైనది. బహుశః ఈ యాదంతము ఆరాతి సంఘటనములన్నిటిలోను పరమదారుణమని చెప్పవచ్చును. ప్రణయబద్ధులైన యా నూతనదంపతులు సముద్రమునకు క మెల్లదూరమున దృఢముగా నిర్మించబడిన యొకచక్కని బంగాళాయందు కాపురముండిరి. ఆయింటిచుట్టును తాటితోపును, చెలువల ప్రాకారమునుండెను. సముద్రపుటలలు పాచ్చుగా భూమిలోనికి చూరుకుని వచ్చినసమయమున ఏకేశపుకో, ఎక్కడనుండివచ్చినవో తెలియని యొకపెద్దయోడ సముద్రమునుండి భూమిమీదికి కొట్టుకొనివచ్చెను. (పిమ్మట వాయోడ నిర్మించబడినకలపనుబట్టి చూడగా నదియు త్తరయమెరికాయందు తయారైనట్లు తెలియవచ్చెను) ఏఖండమునకోకెంది ప్రయాణికులుగాని, ననువువాడుగాని కావరాని, మృత్యుమాలినవోలి న యీ యోడ ప్రస్తుత రైలులైనను, నోటిలు హైమాగ్రుల, మెర్క్యరల్యు మూలునుగల ప్రదేశమునకు త్రోసికొనివచ్చి, తిన్నగా స్కాట్టు దంపతుల నివాసమున కకాలనరాకి, అర్ధనియసములో నందలి నివాసులందరిని మృత్యులోకమున కంపి మరీకొంత దూరము సాగి, యచటి తాటితోపులో నిలబడిపోయెను.

పట్టణములోని యిండ్లలో మొదటి తాకిడి మిషనరీల భవనములతో లోగిలెను. వెల్లువను

గాంచి, మొదట వారు వర్ష పునీరనిధిమించిరి. నోటిలుగారి స్నానపుగదిలో తలచాచుకొనిన యొకబాలుడు నీటిని దుదించాచి "అమ్మా! ఉప్పుగా నున్నది! సముద్రపు నీరే"నని యత చెను. తటాకున నోటిలుగారు తలుపు తెరచి చూడగా, భాష్వరపునుంటలతో నూసిన సముద్రపుకెటములు దొంగుకొని వచ్చుచుండెను. ఆయన తిరిగి తలుపులుమూసి లోనికి వచ్చుట దుర్ఘటమయ్యెను. ప్రవాహము క్రమముగా ఎత్తవలంకుట గాంచి దొరగారు తనతోనుండిన బాలురను రక్షించుటకొరకాత్రతడవోచ్చెను. వరాండాలోనున్న నిచ్చెనను లోనికి గొనివచ్చి, దానిని పైవగల దాబాకు ఆనించి ముందు తాను పైకెక్కి వారందరిని పైకి అందుకొని రక్షించ నిశ్చయించెను. కాని వరాండాలోనికి ప్రవాహము ప్రవేశించియుండుటచే, ఎవ్వరును నిచ్చెనకొరకు పోయివచ్చుటకు సాహసించలేక పోయిరి. ప్రాణములకు తెంచి నోటిలుగారే యాపనికి పూనుకొని ప్రవాహమును త్రోసుకొని ముందునకు పాసుచుండెను కాని నీరు క్రమముగా నుండెలలోను మించుటచే, నిక నిచ్చెనకొరకు బ్రయత్నించి లాభములేదని, యాయన యతికష్టముమీద తిరిగి వెనుకకు వచ్చెను.

ఆటూపిమ్మట నీడమయమునునురించి యందలి యొక బాలుడు "ఆ నియసమున మేము మృత్యువును ముఖాముఖి పెదుర్కొంటి"మని పలికియుండెను. ఉత్తముడన నోటిలుగారు, ఇంటికప్పు మీద నూలి నీటిపాలును ఘోర దుర్మరణము తనకును తన సహచరులకును తప్పిన బాగుండునని తలపోసెను. ఆయన తన తరపునను, తన మిత్రుల తరపునను కడపటి ప్రార్థనల సోపచెను. ఆచటనున్న ప్రతివారిలోను కరస్పర్శన మొనరించి వారి భావముల నన్నిటిని క్రైస్తవ వైపునకు మరలించవలెననియు, అంత్యనిమిషము సమీపించుచుండుటచే నిబ్బరముగా నుండవలెననియు వాయవ వారికి తోషించెను. కడపట వాయవ "ఇప్పటి కైనను సముద్రమును మరణించుట ప్రభువునకు అసాధ్యముకాదు. కాన విశ్వాసమును విడువకు"నెను. ఎల్లరును కొలదిసేపు నిశ్చ

బ్రహ్మగా మండిరి. ఇంతలో వాకపీఠముగా నొకరు సమద్రపుపోటు తన్వమన్న దని యరచిరి. వాస్తవముగా చూడ నట్లులే కనుచుండెను. నోలెలుగారు ఆనందముతో “బిడ్డలారా! కేపు మీకు పూర్తిగా పెరిచితు”నని యరచెను. కాని సప్తణమంతయు పొడువడుటచేత వాయవ యప్పవ ప్రకారము మరునాడేగాక మరిపెక్కుగోడలు పెరిచియలడెను. ఆరాత్రి భయానకవృక్షమును గాంచుటవలన నోలెలుగారి యాలోగ్యము చెడ వారంభించి మరికోల్పావశేషు. ఆ సంవత్సరాంతములోనే ఆయన మరణించెను.

నోలెలుగారి బంగాళాద్రక్కనే మార్కిశాలికాపాకకాల యుండెను. నవంబరు ౧ రేడిని అందు ౬౬ గురు బారికలండిరి. మరునాటి యుదయ మనసరికి ౩౩ గురు మాత్రమే మిగిలిరి. అందలి బారికలకు ఇంగ్లాండు మండియు, ఇతర దేశములనుండియు భర్తబుద్ధిగల పెక్కు దుష్ట్రీలు సహాయమొనర్చుచుండుటచే వివాద మరగా మొందిన బారికలకొరకు చాలమంది ప్రపంచవాసులు సంతాపమును వెల్లడించిరి. మరణించిన బారికలందరును పరుండిన గది ప్రవాహముచే నిమగ్నములో వాక్రమించుట మిగిలిపోయెను. వారిలోనుండి తిట్టించు కొన్న యొక పరమ అద్భుతకారియగు బారికతామ ఒక కొయ్యపై సహాయమున భవనము చివరభాగమున కెక్కి బ్రతికిరి పనిచెప్పెను. ఆమె మిగుల దీర్ఘకాలము జీవించెను.

మార్కిక్కులునకు ప్రక్కనే చాక్లరు హోటల్ గారి భవన ముండెను. పాకకాలబారిక యొకతె ప్రవాహవేగమున వారి వసారాలోనికి గొట్టుకొనివచ్చెను. అలలవేగమున నామె శరీరము గోడలకు తగిలినప్పుడెల్ల కరిగిన శబ్దమును, ఆమె యాక్రందనమును చాక్లరుగారికి వివవచ్చుచుండెను. హోటలుగారు బయటకువచ్చి, యామెను రక్షించవలెనని పెక్కుపాదులు ప్రయత్నించెను. కాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. క్రమముగా నాబారిక రోదనము సన్నగిల్లి, యాగిపోయెను.

తెల్లవారి తలుపులు తెరచిచూచునదికి నలగ గొట్టుబడిన యామె కళేబరము చావరముచెంత బకియించెను. మరి పెక్కురు బారికల శవములు కైలువద్దను, మార్కటవద్దను కావించెను.

ప్రవాహము చాలసేపు కైలును ముట్టించెను. డబ్బలకొలది శవములు కొట్టుకొనివచ్చి చుట్టును జేరెను. కాని కైలుగోడలు పెక్కుచెడతకపోవుటచే తైదీ లేవరికిని అపాయము కలుగలేదు. చుట్టుప్రక్కల గల పోలీసు, సిపాయిలైనవన్నియు మూలమట్టుగ కుడిచి పెట్టుకొనిపోయెను. మొదటిసమలో కాపురమున్నవారు ఆరగి మంగియు, కంపలైనవలోనివారు ౩౫౬ మందియు మరణించిరి. నాటినుండియు ప్రభుత్వమువారి పట్టణమున కపాయిల నుంచుట మానిపేరిరి.

వరదలు హెచ్చుగా పట్టణమును ముట్టడించిన సమయమున పోలీసుగాడ్డులు నియమిత కలవ్వరుకచ్చేసి, ఖజానాను కావలి గాయంచుండిరి. ప్రేమపాశములను ద్రుండుకొని, సర్వబంధువులయందును, ప్రియములైన యిల్లువాళ్ళె యందును మమకారము విడిచి, స్వగర్భనిర్వహణమునందు ఆచంచలంబై నిలువబడియున్న యాభీరబృందము పెదుగొన మృగ్యువు పైతము సాపాసించలేక పోయెను. చుట్టుప్రక్కల మరణించిన జనులయొక్కయు గొడ్డుగోడల యొక్కయు మృతకళేబరములు చారిచుట్టు ప్రక్కలకు కుప్ప తెప్పలుగా వచ్చిపడుచున్నను ఆం దొక్కడును భయవిహ్వలడై తనవిధ్యుక్తమును విడిచి పరువెత్తలేదు. ప్రవాహముంతోకేసను హెచ్చి ప్రైజరీలో బ్రవేశించి యుద్వేగములో కొన్నిపైలెలను పగులొట్టి తేలవైచుకొని పోతోయెను. కాని యుక్కుకునకలవంటి యాతెనుగుజోదులు ప్రాణములపై నాశపడి ప్రవాహముతో నోరొడి ప్రైజరీని గాపాడిరి. నుమజనియొక్క సర్వశక్తులకును నన్ని పరీక్షయందగిన యాసమయమున వపారవైర్యపాపాశములను, విశ్వలకార్యదీక్షను గవ్వరచిన యాయాంధ్రవీరులగాధ మచిలిపట్టు చారిత్రమున మువ్వత్తురములతో లిఖించబడినది.

ఆంగ్లము కాద్యుగమును గారనునింద మోపు నజ్ఞాను రీయుదంతమును గాంచి తెలుల వాల్చదనును. ఆసమయమున సరిగా నిట్టివి గాకున్నను తెలులవారి సాహసోదాగ్యములను ప్రదర్శించు పెక్కుకార్యములు జరిగినవి. త్వరలోనే యూరపుండు చరిత్రను తాగు మారొనర్చిన బందరువాసులచే ఇరువురు చిరుబిడ్డలు బాలర వీరగావను చరితరన గలను. (చిత్రవర్ణనచేయు తెలియలేదు.)

ఆ వీరభటబృందములోని యొకడుమాత్రమే ముగ్గునాడు మరణించెను. మరునాటి యుదయమున వరదలు తక్కి నూపురు బిడ్డలను, అత్తగారిని గోల్పోయిన కలవరుగారు ఈ దుకొని వచ్చి ప్రైజరీని చూచునదికి భటులందరును ఎవరిస్థానముల వారు నిలబడి ఏమియు జరుగవట్లుగానే తమవిధిని నిర్వర్తించుచుండుటను గాంచి నిర్విణ్ణుడయ్యెను. ఆనశ్వరమును, కాశ్యతమును నగు నీకార్య మొనర్చి కర్తగించిన యాదళమువారు పెక్కుసహాయకార్యములొనర్చి సమస్తలేరి. ప్రవాహవేగము ౧౭ మైళ్ల భూభాగము దూరముగల నుడివాడవరకు లోనికి చారుచుకొనిపోయి, చారిపాడునవకు గలసర్వమును నాశనమొనర్చెను. రాత్రి ౨ గంటల పైనుండి ప్రవాహము వెనుకకు దిరిగెను. కాని రిరిగిపోవునప్పుడు పైతము ప్రవాహము నాశనమే గావించెను. సమద్రతీరమున నిలవబడి వెనుకకుమరలు చిన్ని కెరటములు పైత మెంత యావేగముతో ఇసుకను, నత్తనులలను దొరలించికొని పోవునో గమనించినవారికి ౧౭ మైళ్ల భూభాగము వాక్రమించి, సకల భవన, వృక్ష, సస్య, తీర నాశనము గావించిన యామహా ప్రదృష్టకరయ జలరాశి ఎంత యవధ్ద మొనర్చియుండెనో కొంతవరకైన గ్రహించగలము. ఈ దిరుగుప్రవాహము నాశనమును పూర్తిగావించెను. తొలి ప్రవాహమునకు పట్టువదలి, యూనిసలాడు పెక్కుభవనము రీతెప్పతో కేలనుట్టుల లయ్యెను. ఈ ప్రవాహమే ౩ శతములను చెచ్చి అండ్లయ చర్చి యాచాట్యుని గృహమునకు చేకొట్టెను గాని యప్పటికిని ఆయన నుఖమును ప్రియంజు మేల్కొనలేదు. ఈ ప్రవాహములోనే మార్కిక్కులబారికల శవములు కైలునకు గొట్టు

కొనివచ్చి, యచటి నుండే జంకలలో చిక్కుకొనిపోయెను. ఈ ప్రవాహములోనే, పాపము, శ్రీమతి స్కాట్సువతి శవము కొట్టుకొనిపోయినది. ఆతి మనోజ్ఞుడైన యామె శోభను బాకవ్యశువు కొమ్మలకు పెనగొని ప్రేలాడుచుండెను. ఆమెను నివేదించునకు తీసికొని పోవలసినప్పుడు శోభములను కత్తిరించవలసి వచ్చెను. ఆమె భర్తశవము ఆవల 3 మైళ్ల దూరమున గార్పించెను. ఈతిరుగు ప్రవాహములోనే వందలకొలది శవములు పడుద్రవమనకు తరలిపోయెను. నూతనములను పెక్కు సమాగులు పసిరి, శవములు వెలికివచ్చెను.

పెక్కు కళేబరములు బురదమందు చిక్కి ౧, 2 సంవత్సరముల యనంతరము కార్పించినను, చిక్కతములుకాక సహజశీత బాగములందు టాక్సర్యము గలిగించెను. కాని యజ్ఞులు చిత్రమోగాని, ప్రవాహము తగిన తోడనే కార్పించినను, బిల్లు, వుశను, మాలువస్త్రములు అగ్నివర్ధనలై నట్లు నుట్టుకొనగానే వేలికలై పోయెను.

పట్టణమున నొకవృద్ధకాయురాలరు సిపాయినితండు వుండెను. తిరుగు ప్రవాహమున పాప మామెయ్యె, నామె కంటిపెట్టుకొన్న మాపురుబిడ్డలను చిక్కుకొని, సమద్రము వంకకు కొట్టుకొనిపోయిరి. బారిలో నెటులనో ఆమె శోభములు బాకుగీట్లకు తరులు కొనుటచే నామెయ్యె, అప్పటికిని ఆమెనంటి పెట్టుకొనిగున్న మాపురుబిడ్డలను నీట శేరియగదచు బతుటపడుటకు పెనలూడుచుండిరి. ఇంతలో మరొక ప్రవాహమువచ్చి యిరువురుబిడ్డల నామెనుండి వేర్పరచి, బారిని తరలించుకొనిపోయెను. ఆ యిరువురిలో నొక డెటులనో బ్రతికి, తల్లిని తేరుకొనెను. మానవబాలుని బావ నీచయ్యెవో తెలియలేదు. తెల్లవారిన పిమ్మట కొందరు బాలరులు కోటవద్దకువచ్చి, బాకుగీట్లవద్ద రిక్తతోగూడ శేరియగదచున్న యామెను చూచి, తల నెంటుకయ కత్తిరించి, తల్లికొడుకుల విరువురను రక్షించిరి.

పట్టణమున చచ్చికి దక్షిణభాగమున నొక పెద్దయింటిలో కెప్తను పేద్రెడుగారు నివసింపుచుండిరి. ఆయన గాటి భూమకసంఘటనమునుగూర్చి, తనకు రాత్రి ౧౧ గంటలప్పుడు సగ్రపునా జోకడు వచ్చి, సమద్రము పొంగినవచ్చుచున్నట్లు తెలిపెననియు, మఱి కొంచెముసేపటి కీవలకు వచ్చి చూడగా, చుట్టును, భాస్వరపువంటలతో నిండి, ఉడుకుచు, మట్లవడుచున్న ఏకార్థవము తిను యింటిని చుట్టుపించెననియు వర్ణించుచుండెడివాడు. ఆయనజ్ఞాపకముప్రకారము రాత్రి ౧౨ గంటలకుండి ప్రవాహము వెనుదిగ్గనారంభించెననియు, ౨ గంటలకుండి గుహను పూర్తిగా తగ్గిపోయెననియు తెలియుచున్నది.

తూర్పుతీరము పొవగట్టగానే ఆయన చిచ్చి వీక్షితలో మన్నదో చూడవలెనని యతికష్టముతో నిడుకొని యచట ప్రవేశించెను. తెలుగుకళేబరమిది చిచ్చిలన్నిటిలోను పురాతనమైన యాకల్పవసు సుహాసు ప్రదంబతకు నిలువలిగెను. కిటికీలుమాత్రము గాలితీవ్రతకు విరిగి చెదరి పడిపోయెను. ప్రవాహములోన ప్రవేశించుటచే లోపరిభాగ మంతయు బురదమయ మయ్యెను. ఆ పేటవాసులు చాలమంది నువీశాలమును, దృఢమవర వాళినవమునప్రవేశించి ప్రాణములను గాపాడుకొనిరి. చెంబీలపై వానీయలైయున్న యాజుల నకు మనే మాగ్జోరిత్యాంకు అనుకేరు గలకల్వగు గారు మానవ మండిరి. అచటనుండి పేద్రెడు తమ మఠాచార్యుని యుదంతము తెలిసికొనగోరి, యతికష్టముతో నాయన బంగాళాను ప్రవేశించెను. ఆయనమాశ్చర్య మేమనవచ్చును? కాసంతయొక యా యుదంతనే యొరుగక, స్విట్జర్ గారు కలతలేనివిభునిద్రలో నుండుట కాయన వింతవశి, కొంత కష్టము మీద నాయనను తేలి రాత్రి జరిగిన యుదంత మంతయు వినిపించెను.

నవ్వుమునీసి యరు నానుతాధికారి, తన మిత్రుడు కట్టుక కల్పించెనని కడుపుబ్బనవ్వసాగెను. కెప్తనుగారు విహవములను వర్ణించినకొలది ఆయన మరింత హెచ్చుగా నవ్వుచుండెను. పేద్రెడు చిరాకుపడి యాత

నిది బలవంతముగా ప్రక్కకు తిప్పి మాపగా ఒక యుదంతము ప్రకారము (ఇది పొర బామెయ్యందునని మనము విశ్వసించవచ్చును) నుందరములైన తన వృక్షములన్నియు తలక్రిందుగా ప్రేలాడుచుండుటయు, భగోరములగు 3 మనుజులములు తన ద్వారము కవచపడియుంటయుగాంచి, యుట్లాభభిక్షుడయ్యెనట.

ఈవిధముగా జలప్రళయము శాంతించెను. కాని తోడనే నరనూపరాక్షసులు చుట్టుకొనిరి. కలుగు కార్పించగానే, రాత్రి ౨ం గంట గొండుల స్కి ప్రాణములు దక్కించుకొన్నవారు బతుటపడి రాక్షసులవలె మరణించినవారి యాభరణములను సేక వారంధించిరి. బందనకొటన, చుట్టుప్రక్కలను మరణించినవారికి చహవాదికములు జరిపించుటకు కెప్తన్ బ్రాను, కెప్త నెంటు స్క్రేడేగారి నాయకత్వమునను, పట్టణములోని మృతులకు సంస్కారములు జరుపుటకు కెప్తను పేద్రెడు గారి నాయకత్వమునను దళము తేర్పరచబడెను. కాని యీ ప్రయత్నములను పొగిం

జి. పిల్లయ్య, ముఖ్యమంత్రి

ముట్ట దుర్బుటముగా మండెను. బ్రతికినవారు సారాయిపీపాల చుట్టును తేరి గందరగోళము చేయుచుపోరి. చచ్చినవారిపైబడి, వారి నగలను దోచుకొనుట కవ్వారికిని భయములేకుండెనుకాని సహనాధికములు జరుపుటకు నాత్రయ ప్రతిహతులు సాధలు వడించసాగిరి.

పొప మొకవిక్రమంలు స్కాట్లనుదిక్కి బరమునునుగ్రించి, దానిని భవనమునకు పంపుటకు కప్పియుంచెను. పేద్రైకుగారు ఆమెను సమీపించువారికి ఆమెచేతివ్రేలాకటి నరకబడి, యాత్రేలికి వారుకురోజుల క్రిందటనే యుంచబడిన వివాహపు టుంగరము పొరించబడెను. బందరుకోటలో మరణించిన యొకరి మురుగులను పొరించుటకు చేయివరకు యంచగా నొకనిని, రెమ్మలును పొరించుటకు చెది నరకుయంచగా నింకొకనిని పట్టుకొని

బంధించిరి. విచారించగా వారు అట్టిపెక్కు దుర్బయములు గావించినట్లు బయల్పడెను. ఈవిధముగా నగలను పొరించి నుంపులునుంపులుగా బంగారును అమ్ముకొనుటకు బాపట్లకు పరువిచ్చుచుండు, బసులవలన బంధకు విచారగాన బయటివారికి తెలియనచ్చెను.

పైయువంత మొక విషవరీచే బాంగ్ల నున వ్రాయబడి, శ్రీ. జె. డబ్ల్యు. మెయిజిక్ దొరగారివద్ద మన్నది. కలవృద్ధుడును, ప్రస్తుతము కోగపడినందును నగు నీకారగారును, వారికుమార్తెయు నాప్రార్థన మంగీకరించి, ఈ చరిత్రమును ఇచ్చినందుకు వారికి పరమకృతజ్ఞుడను.

పైన తెలుపబడిన జలప్రళయ స్మారకము బందరుకోటలో నున్నది. అనమయమున ప్రజలకు మిగుల సహకారియై తోడ్పడిన తల్లా

కలక్టరుగారగు జార్జి తారన్ హెల్ గారిపట్ల కృతజ్ఞతను వెల్లడించుటకు బందరు పుర వాసులు నిర్మించిన మరొకస్మారకము పట్టణ మధ్యభాగమున రాబర్టుసన్ చెకునందు గలదు. దీనిచుట్టును వొక కటకటాలచే రక్షితమైన యొకచిన్న కొలను నిర్మించి, దీనిని ఇంజనీవరుకును కృష్ణోదకములచే నింపెడివారు. కాని ప్రజలకు అవాకోగ్యము కలిగించుచున్నదని యిటీవలనే పురపాలకసంఘముచే శీకొలనును పూడ్చించినారు. త్వరలోనే యొక పుష్పవ్యావము నిర్మించెదరట. ఈ స్మారకముపై ౧౯౩౦ సం. రములో సర్వేగ్రహయోధుడగు లోట నర్సయ్యగారు బాతీయ సతాకను స్థాపించుటయు, వా సమయమున పోలీసు లాయనను మిగుల తీవ్రముగా కొట్టుటయు జరుగుటవల్ల నీస్మారకము అసహయోద్యమచరిత్రయందు చరిత్రాత్మకమైనది.

“వాణివిరపు వాద - మేజీవనమొ సేయు;
 ఈవరద చింతేకునా? - ఆవరద ముంచేకునా?
 వాణివిరపు వాద - మేజీవనమొ సేయు;
 ఈమదిర పంచేకునా? - ఆయుదధి పంచేకునా?”

అని పాట తేలించి వదుల్తూవుంటే ప్రక్కగది లోంచి “కనోజిని!” అనే హడలేసే గొంతు వినిపించింది. కనోజిని “నేను వేశ్యనుగాను సిసీమానటిని.” అని హాల్లో వున్న మనిషి లేచి వీధిగుమ్మం దరియబోయింది. “నేను వేశ్యనుగాను సిసీమానటిని” అని కనోజిని అన్నమాట కుత్తివృద్ధుడై యివలకు వస్తూ ముజఫర్ జంగు ఖడ్గందూసి “ఆగు! ఎక్కడికి వెడతావు? ఇదిగో మర్దయా” అని విదళించేడు.

ఆ విదళింపున కాఖడ్గం చటాల్ను కంఠంముడి తప్పి ఆస్త్రీయొక్క సిగముడిలోని పూలగుత్తి యొక్క రేకుల్ని తగిలి వాయి మడతడి పూరుకుంది. దానివాయి ఎంత మెత్తందోగదా! అదే కనోజిని కుత్తుక్కు తగిలి వుంటే నిజంగా నెత్తురువట్టయి సింహద్వారపు పరదా మీదికి చిమ్మి చావడిలోని ఎల్ల వస్తువులను ఎట్టుపటిచి యుండేది. దైవానుగ్రహంవల్ల అది ఆమెకుత్తుక్కు తగలేదు. ఆమె తొడిగిన, బొత్తాలెడసిన నునుజుగు ‘కుర్తా’ లోని అపూర్వ సౌందర్యలహరినే ప్రచలిత ప్రతిబింబమాత్రమై ఆమె కానాడు ప్రాణం దక్కించింది.

“కనోజిని! ఇలా చూడు!” అన్నాడు ముజఫర్ జంగు. “ఆధుర్కీ, జంకా, ట్రారాయి, ఘారి, అవన్నీ అక్కడపెట్టి మటీవెల్లు—ఖుషీగా వుండలేక! ఖుషీగా వుండలేక!”

కనోజినికి ఏడుపు వచ్చేసింది. ఆగాడు;చూచాడు. “ఎందు కలామేలిముసుగు ముఖమ్మీదికి తీసుకు వెక్కు వెక్కు ఏడుస్తావు? ఎందు కేడుస్తావు?” అని అడిగాడు వినముడై తనచేతుల్లోకి కనోజిన్ని తీసికొంటూ—అంత వఱకూ కసాయివానికంటే అతిక్రూరంగా కావడ్డ—ఆ ముజఫర్.

ఆలా వినముడై అతగాడు ఆవొల్లోకి తీసికోవడ మనేది మోహాలనగా, వొల్లంతా శృంగారరసమ యమై పోయింది ఆమెకు. ఏదృష్టా మొలకనవ్వకింద మాటేంది. మొలకనవ్వల్లా అరవిరిన వ్యయింది. అరవిరి

“వేశ్యనుగాను

కవికొండల

నవ్వల్లా అలివిన్నవృత్తమైన “హహహ” నవ్వైంది. ముజఫర్ జంగుమెడకు ఆసాగిసి తన లేలేత బాహువల్లరి గుదేసి, అడుగుతూంది నవ్వుతూనే. “నీక్రాప్ ముజఫర్! ఆలా చెదిరివుండేం ఈరోజున?” అని అడిగింది.

ముజఫర్ అన్నాడు “నముద్రపుగాలి యీసా యంత్రం విపరీతంగా వీచింది. అది కారణ మైయుం

సి సి మా న టి ని”

చేంకటరావు

టుంది” అని. “ఆ! సముద్రపుగాలి! అయితే అది నీకు విషరీతసౌందర్యం తీసుకొచ్చింది.” అని పిల్ల మెల్లగా తన మోవి వైకెత్తి ముజఫర్ మోవిని ముద్దెట్టుకుంది. ముద్దెట్టుకుంటూనే అడిగింది: “ముజఫర్! ముజఫర్! నీముద్దు ఈరోజున ఉప్పగా ఉండే! ఉప్పగా ఉండే?” అని. ముజఫర్ తన పెదవి తుడుచుకుంటూ “ఈ సాయం

కాలం సముద్రంలో నా కోశంఖం దొటికింది. దాన్ని ఆలాచూస్తూ అస్రయత్నంగా మొగ మానించాగాబోలు. దాని సముద్రపుచెమ్మ

ముజఫర్ తాను ఫిద్దామాని “అను! ఎక్కడికి వెళతావో ఇదిగో చూడండి” అని తిరిగింలేడు.

మిగిలివుండబోలు.” అన్నాడు. “ఆ! సముద్ర శంఖం! అయితే అది నాకు విషరీత కంఠధ్వని తీసికొనివచ్చింది! ఆహా! ఏమి కంఠం నీది! ముజఫర్! ఏమి కంఠం!” అని దిగ్గనలేచి ముజఫర్ను విడిచి, పెల్లి గదిలో వెతకసాగింది. ముజఫర్ హాల్లోంచే “దేనికోసం ఆ వెదకులాట? శంఖం కోసమా? లేదు! లేదు! ఆ శంఖాన్ని అక్కడే అప్పుడే ఆ సముద్రంలోకి గిరాటేశాను. నాతో తీసికొని రాలేదు.” అన్నాడు. ఆ మాటకు గిరుక్కున తిరిగింది కనోజిని. గిరుక్కున తిరిగి అంది: “ముజఫర్! ఆ శంఖాన్ని వొక్కమాటు ముద్దెట్టుకు తిరిగి సముద్రంలోకి గిరాటేశినట్టే, నన్ను కూడా వొక్కమాటు ముద్దెట్టుకు ఎందుకు తిరిగి వదిలి పెట్టేశావు కాదు! ముజఫర్! నన్నెందుకు తిరిగి వదిలి పెట్టేశావు కాదు? ముజఫర్!”—ముజఫర్ అంటాడు వెనక్కలా కుర్చీలో జేర్లాబడి: “ప్యారీ! నిన్ను లోకానికి కనబర్చుకుండా అతినిగూఢంగా తీసికొని వచ్చినవాణ్ణి—లోకానికి వదల్తానా? ప్యారీ! నీవు నా నూర్జహానివి! నీవు నా మమటాజివి! నీవు నా పిరాజివి! రా! రా! నా చేతుల్లోకి రా! నా కౌగిల్లోపడు! నన్ను పరవశుణ్ణి చెయ్యి” అన్నాడు.

ఆలా ముజఫర్ ఆహ్వానిస్తూవుంటే కనోజిని గదిలో తన సామాను సర్దుకుంటూ వుంది, మగనితో చెప్పకుండా ఎక్కడికో ప్రయాణమై పెల్లిపొయ్యే మెకెపిల్లలాగు. ముజఫర్ గది తలుపు ఇవల గొల్లెం వేసి నాడు. “తలుపు తియ్యవో?” అంది లోపట్నుంచి కనోజిని. “తియ్యను. తియ్యను సరిగదా తాళంవేసి పోతున్నా!” అన్నాడు ముజఫర్. అన్నాడేగాని ముజఫర్ తలుపు బద్లా తీసి పారేశాడు. కనోజిని ఆ గదిలోనుంచి పరుపూ, పెట్టే ఎత్తుకుని హాల్లోకి వచ్చి వీధిగుమ్మంకేసి నడుస్తూవుంది. “అగు! ఆఘర్కి, జంకా, టర్రయి, ఘూరి, అవన్నీ అక్కడపెట్టి మఱీ పెట్టు” అన్నాడు ముజఫర్. కనోజిని అగి చూచింది. అదివఱకులా అరడు కత్తిదూయలే దాతడవ. ఆ తెలిసింది అంది ఆవె: “ఏం! ఈ ఘర్కి, జంకా, టర్రయి, ఘూరీ పెట్టుకు పెల్లి

పోతే నేమి?" అని అడిగింది. ముజఫర్ "ఒక మహమ్మదీయ స్త్రీ—నా భార్య—లేచిపోతూవుంది అని అనుకొంటుంది లోకం!" అన్నాడు. "ఉం! లోకం అనుకొంటుందీ? ఏమనుకొంటుంది? ఒక మహమ్మదీయ స్త్రీ నీ భార్య లేచిపోతూవుంది అని అనుకొంటుందీ లోకం? నన్ను నీవు తీసికొనివచ్చినప్పుడు నుకోలేదు - నీతో వాక మహమ్మదీయస్త్రీ లేచివచ్చిందని? లోకం అనుకోలేదు?" అని అడిగింది కనోజిని.

ముజఫర్ ఇలాఅని సిద్ధాంతీకరించేడు. "నా భార్య ఆమె - నా ప్యారి ఆమె అని చెప్పాను. ఆలాగే లోకం నమ్మింది." అన్నాడు ముజఫర్.

కనోజిని కట్టుమూసుకొని జ్ఞాపకం చేసికొంటూ వుంది. తాను తొల్ల అతగాడితో చేసినవచ్చిన ప్రయాణ మార్గంఅంతా చీకటి కనుమగుండాలా గనిపించింది. రంగూన్ నుంచి మదరాసు వోడమీద ప్రయాణంచేసింది కాని సముద్రం చూడలే దామె. ఓడచాపలు దించి ఎత్తీ చప్పుడు విందికాని సముద్రపుగాలి మూచూడలే దామె. అదీ ఆమెసింహావలోకనం! ఆమెకు తెలిసినదంతే!

ఆమెను దప్పించి లోకానికి తెలిసింది యోజింతా—కనోజిని భోగంపిల్ల, పందొమ్మిదేళ్లు వయస్సు. ఊరులేని డొంకమల్లెలా గలముకొని, పేరులేని చిన్ని పువ్వులా తలపుకువచ్చే అనలైన అందం, చందం, ఆనందమూను దాంది. దానిచాయ పసినిమ్మపండు చాయ! సోసులో సువాసన! సువాసనలో సోసు! పాడిందా అంటే వీణతంతే దానిగొంతు క్కింకా వీనం లొక్కు.

ఆనాడు హాల్లో "నాజీవితపునాద మేజీవితమొ సేయ" నన్నడదం కూసరాగంతో ఎత్తినప్పటి కలరు తము ముజఫర్ జం గొక్కడికసహ్యమై పోయింది కాని, తదితరలోకాని కంతకూ అతిమనోహరమై మాఱుమో గింది. అటువంటి మంజులస్వనం దాంది. ఆమెయ్యెయ్యారం అమృతపుపొల్లే! గోళ్లను గోరించుట్టి నిలబడివుంటే

"ఈప్రభాతాన్ని అరుణద్వారం ఓచిన్నదానా! నీవేనా తెరిచినదానవు?" అని పలకరించబుద్ధేస్తుంది ప్రతిమాని సీకీ. ఆమె కన్ను లలా మిన్ను కెత్తి మన్నుకు దించుతూ వుంటే అనురాగస్రవంతి నాకాకానికి ఎగతోడి క్రిందకు దిగతోడుతోందే అని మనంకూడా అనుకరించేస్తాం ఆవాడు పెప్పటికప్పుడు,—"అహో! ఈస్త్రీ యేవీరుని పెన్నిధి, ఏధీరునిభావాంబుధి, ఏమగవాని కేడుగడ, ఏ పురుషున కెత్తుగడ" అని ప్రతివాడూ ఆమెదైన చెంగుచెలిమి అలవరుచుకోవడానికి ప్రయత్నించవలసిందే.

పిల్ల భోగంపిల్లకావడంచేత అందఱికి అందుబాటులో వుండేటట్లుకూడా అగపించేది. అగపించేది అని ఎందుకు వ్రాస్తూవున్నానంటే ఆమె పయట కొండల మీది మేఘంలా మనలను లాక్కునేదే కాని మనకు చిక్కేదికాదు కాబట్టి. ఈ విచిత్రప్రవృత్తి యితర భోగంపిల్లల కందఱికి వుంటుందా, వుండదా అనేది మన కిక్కడ అప్రస్తుతం. వాళ్లల్లో లేక యీమెకే వుంటే 'అధికస్య అధికం ఫలం.'

ముజఫర్ అంటూవున్నాడు సింహావలోకన సోయగంలో వున్న కనోజిని ఓరకంట చూస్తూ: "కనోజిని! నీ వీదాకా తెరచాటుపిల్లవై పరదా వెనుకాల వుంటూ వుండడంచేతనే నీ కా మార్దవం, మధురార్ద్ర స్వభావం, ఆ పచ్చనిమిసిమి, ఆయేపూ నిల్చివున్నాయి. లేకపోతే కగ్గిపోయి, కమిలిపోయి, అగ్గిబుగ్గి లాగైయుండువు" అన్నాడు. కనోజిని "ఎండలోపెట్టి చూడు మొక్కని, కుండకిందపెట్టి చూడు మొక్కని!" అని చుఱుక్కున అంటించింది తన వాడిపల్కు. ముజఫర్ "మొక్కకూ మనకూ తేడావుంది. మనం మనుష్యులం. మొక్క మనిషికాదు. మనం పరదా చాటున ఉండవలసిందే. నడుపు, గదిలోకి నడుపు." అన్నాడు. కనోజిని "నడవకపోతే నన్ను తంతావా? నన్ను చంపుతావా?" అంది. "మల్లా మాట్లాడితే అంతవనీ జరుగుతుంది" అని యింటితలుపు లన్నీ వేయించి వేసి "చూడు! కనోజిని! నాకు కావాలీఅంటే ట్రేసెమీద ట్రేసెను ఫెట్రోకాంక్రీటు స్తంభాలమీద నిలిపించి,

ని న్నెంతమైకైనా పోనిస్తాను. కాని గుమ్మండాటి అవతల కొక్క అడుగైనా పెట్టనివ్వను. దర్వాజాలన్నింటి దగ్గతా విచ్చు కత్తుల ఘోరావాళ్లను వుంచేస్తున్నాను. ఫిరంగు లిటూ ఆటూ వేటకుక్కల్లా వుంటాయి. బాగ్రత్త! నన్ను తెలిసికో!” అన్నాడు ముజఫర్.

మీద పెర్రేసుకట్టి?” అని అడిగింది. “పెర్రేసుమీద పెర్రేసుకట్టి, చుట్టూ పరదాలతో మూసి, నీ యివ్వుం వచ్చిన ప్లాకాశంకేసి చూడుమంటా!” అన్నాడు ముజఫర్. “ఊ” అంది కనోజిని. అని పూరుకుంది. ఆనివ్వ నము, ఆనివ్వనమువెంబడి ఆ నిశ్శబ్దం, మనుగడకు

ఊత అయిందీ తెలియలేదు: మనుగడకు కోత అయిందీ తెలియలేదు.

మూడురోజులలా కడచ న్నాయి. పెర్రేసు మీద పెర్రేసు లేవనెత్తి, అన్న ప్రకారం ముజఫర్, చుట్టూ పరదాలు కట్టించేడు. ఆ పరదాలనడుమ ఆ ఆకాశంకేసి “అంతా నీదే స్వేచ్ఛ” అన్నట్టు ఆమెను మసల నిచ్చేడు.

నాలుగోరోజున మట్టమ ధ్యాహ్నం ముజఫర్ చేత కనోజిని బాగా మదిర తా గించేసింది, అల్లిబాల్లికబుర్లు చెబుతూ — ముజఫరుకు బాగా కైపెక్కిపోయింది. ఆమె తన వస్తువులన్నీ ఊడ్చి పారవేసింది క్రిందిగదిలో. ఒక వచ్చలపిడితోపున్న చక్కని చిన్ని బాకు సిగము డిలో కనబడికనబడనట్టు గ్రుచ్చుకుంది. వలగ్నానైనా వస్త్రులేనిదై ఎండలో దిగం బరాకాశంక్రింద పైపెర్రేసు

కనోజిని మదిర తా గించేసింది ఆ పరదాలనడుమ ముజఫర్ కనబడనట్టు గ్రుచ్చుకుంది

కనోజిని కుక్కిన పేనుమల్లే అయిపోయింది. నేల రాచిన నల్లిలాగ, గోడనంటిపెట్టుకున్న బల్లిలాగ అయి పోయింది. వేనంగిలో ఎండిపోయిన నడదారి గడ్డిలా అణగారిపోయింది. అయినా గొంతు చావలే. “పెర్రేసు

మీద పరదాలనడుమ ఒకఅవయవపు నీడ మతోఅవయవానికి కళాపోషక్కు పెడుతూవుంటే, నగ్ననృత్యం చేస్తూ సూర్యభగవాను నారాధిస్తూవుంది.

ఆనృత్యానికి దిగువహాల్లోని యూయలగొలుసులు కదిలినట్లయినాయి. గొలుసుల చిరుగంటలు

మోగినట్లున్నాయి. ముజఫర్ కు తెలివినట్లు ఒకటి జల దరించిపోయింది. పైకి పరుగెత్తి “ఇక్కడన్నావా? కనోజిసి!” అన్నాడు. “అవును! పున్నాను! నే నిప్పు డెలావున్నాను! ఏమతస్తురాలినిగా అగపిస్తూవున్నాను” అని అడిగింది. ముజఫర్ ఆమె నలా తిలకిస్తూ “మతం గితుం జాతానై! నీవు నాపాలిటి మహా భోగపదార్థంగా తోస్తూవున్నావు.”

“ఛీ! ఛండాలా! అదే అనవద్దన్నాను. నేను వేశ్యనుగాను, సినీమానటిని అని ఇప్పటికైనా తెలుసుకో” అని తనజుత్తులోనుంచి బా కీవలకుతీసి ఆబీ రెండకాంతిలో ముజఫర్ ఎదుజ్జోమ్మున కనుక్కున గ్రుచ్చింది. కనో

జిని కళ్లల్లోకి బుస్సునకొట్టింది చిమ్మట కొట్టివట్టు వాని ఉడుకునెత్తురు. పచ్చలసిడిబంటీ కనోజినిబాకు ముజఫర్ యొక్క గుండెకండ చవిచూచింది.

ఆమెచూపు కట్టడిపోయింది వోక నిమేషం. ఆమెచెవులు గల్గడిపోయినాయి వోక్షణికం.

ఆ తాత్కాలికాభిస్మయలో, ఆ తాత్కాలిక బనిరతలో కనోజిని అన్న ఆపిల్ల మానసికంగా ఏం చేస్తూవుంది. స్వచ్ఛందమైన సముద్రపుగాలిలో నిలు పునా ఉట్టుతలూగుతూ ఆనందంగా చిందమూత్తూ వుంది! చిందమూత్తూ వుంది!

వలసిన వారముగాని, వారిని ఆజ్ఞ పట్టువా రము కావాలదు.

* * *

వృత్తస్మృత్య సంగీతములు లేని నాట్యకళ కుంకుమ కుంకుమ పలుకు లేని పెద్దమ్మ; మూల మందవలసినది. పరివర్తన వృత్తస్మృత్యములను విస్మరించివది. ఇట్టి త్యాగము ఉత్తమగతికి మార్గము కానేరదు. పరివర్తనవాదు ఏర్పర చిన విబంధనలను పరిశీలించి చూచిన, నా కొకటి తోచుచున్నది. ఆంధ్రనాటకరచనా ప్రారంభకాలమునకే ఆంగ్ల విద్యయు వ్యాప్తి చెందుచుండెను. ఆంగ్లేయుల వేషభాషలు, వారి సాంఘిక వైజ్ఞానిక సాంప్రదాయములు వ్యాపారమును పుట్టించి స్వర్ణముపట్టన, స్వభాషావేషముల యందును, స్వీయ సాంఘిక వైజ్ఞానిక సాంప్రదాయముల యందును నిరసనభావమును కలిగించుచుండెను. అందు చేత ఆంగ్ల భాషలోకలది అన్నియు విశేష గణములవియు, అవి లేకపోవుట లోపమనియు తలపు ఏర్పడినది. ఈ అలవాటు ఇంకను మనలను వీడలేదు. అందుచేతనే మనము పద్య ములకు, సంగీతమునకు నాటకములలో చోటు లేదనుచున్నాము. విజయగా ఇది కళాదృష్టికి లోపములాయని గమనించుటలేదు. నాటక ములు జాతీయకళాజీవనమును ప్రతిబింబించు దర్శకములని మరచుచున్నాము. నాటకరచన అంతర్రేఖతోమైన భావవాహిని యనియు, ఈ వాహినికి అన్యజాతిమత సాంఘికభాషా సాంప్రదాయములుగాని, నటకుల కొద్దులు గాని గట్టు వేయబాలవనియు మనము ఎరుగ వలయును. అట్టి నిర్దిష్ట మార్గము నేర్చుకొనక కృతమే.

* * *

కళావేత్త మొదట చేయవలసినదాడు, తరువాత ధ్యాని, సాంద్ర్యోపాసకుడు, భక్తుడు, అపాంకారములేక సర్వమును దేవునై, దేశమునై, కళనై అని దీక్షతో శ్రమ చేయు వాడును కావలెను.

పరివర్తనవాదు ఇట్టి కళావేత్తలను కవులను, నటులను ప్రోత్సహింపనున్నారా, సంతోషము. లేదా, మన ప్రయత్నములవలన లాభము కలుగజోదు. రోగము కుదురవలెన్న లక్షణ

ములకు చికిత్సయొనర్చిన లాభములేదు. రోగమునకు మూలకారణములను తొలగింపవలయును.

మనల నావేశించిన స్వాభావిక వాదము వలన కళ ప్రకృతికి ప్రతిబింబమనియు, సంగీత వృత్తనాట్యములు నాటకములనుండవనియు, వేషభాషలు ఉన్నవి ఉన్నట్లుండవలయుననియు, స్త్రీలే స్త్రీపాత్రలు భరింపవలెననియు-మొదలగు నభిప్రాయములు పుట్టి పెద్ద సమస్యలయినవి.

సత్యమరయచో, కళ అనుకరణముగాదు; సృష్టి. భావము ప్రధానము. దాని రూప కల్పన నిపుణుడగు నటుని యధీనము. ఇది జ్ఞప్తియందుంచుకొనిన యాధార్థ్యమునకును భంగముండదు. ఏలయనగా కవిగాని, నటుడుగాని పాధారణముగా తన భావమును బొందుటకు తా వెలసిన రూపములనే ఉపకరణములుగా గైకొనును. కాని కేవలము భావానుగుణముని వంగచిత్రకాల చెంతనున్న రేఖామత్ర రూపలోలతకు ప్రక్క తోరారు. భావానువాదము, ప్రకృత్యనుకరణము రెండును సమన్వయమును బొందవలెను. మన ఆంగ్లము ప్రతిభ అదే; అజంతా చిత్రరవులు, దామెల్ల రామరాయల ప్రయత్నము అదే. మనము ఈ సాంప్రదాయముల నవలంబించిన మనోపారమను నాట్యకళ మరల నావిర్భవించును.

నాటక పరివర్తనము 'వృత్తస్మృత్యనాట్యభి నయ సంగీతముల నన్నింటిని యాదరింపు' డని వేడితిని. 'కవులు నిరంకుశులు. వారిజోలిక వల'దంటిని. కవుల నిట్లువేడుకొందును: 'తమరు కానకులు. తమరు పశుభావముల నారాధించుచో దానికి తగిన రూపమే వచ్చును.

* * *

మీరు వ్రాయునది పావనములైన చాలును. దృశ్యములగుటకు మీ నాటకము లనుకూలము లగుచో ఆడుదుము. లేనిచో చదువుదుము. విశ్వ శ్రేయమును కల్పించు దృశ్యకావ్యములను వ్రాయవలసినది. తమకు రమణీయవస్తునిర్మాణమే విధి; భవముగాని, సంఘసంస్కారముగాని ప్రధానము గాదు. తమ యదారభావములకు

ఏ కళ్లు తగినట్లున్నచో వానినే గైకొనుదు. అవి పౌరాణికములే కానిండు. చరిత్రాత్మకములే కానిండు. సాంఘికములే కానిండు. తమభావయు తమభావముల కనుగుణముగను, స్పష్టార్థముగను, రసవంతముగను, జీవకళాయు తముగను, ఈ వియముగులకు లోబడి సాగ్య మయినంత సులభముగను మంచునిండు. ఒక వేళ తమభావ కొండెము కష్టమయిన మేమే కష్టపడి నేర్చుకొందుము' అని.

ప్రతిభాకారియగు నాటకర్రకు రచన విషయమై పరులు చెప్పవలయువా? కానల యనని పద్యముల సంఖ్యను హెచ్చించిగాని, తగ్గించిగాని రచాభాషను కల్పితక పద్యముల వ్రాయుచో కథాగమనమునకు అడ్డురానీయక, చూపర విడిగింపక రసవంతములైన ఘట్టము లందే వ్రాయును. వచనమున వ్రాయలేనిదానిని తనకు శక్తియున్నదని పద్యముగా వ్రాయడు. సందర్భమును, జీవిత్యమును కొపాడును. సంభాషణ శ్రమమును మనోపారముగ తెంచు నేర్పును జన్మముతోనే కలిగి యుండును. పాత్రస్వభావ విరూపణశక్తి సహజముగ నతనికి కలిగియుండవలయును. ఆంధ్ర నాటక కర్తలలో అధికసంఖ్యాకుల కీగుణ మున్నట్లుకనరాదు. లోకానుభవము, విచక్షణతా సమగ్రమును దృష్టి, మానవప్రకృతిజ్ఞానము లేనిచో పాత్రస్వప్తి ప్రీతికరముగా, ఆకర్షకముగా మండదు. ఆంగ్లేయ నాటకముల కున్న కుసుగమే యది. వారికిగల యింకొక కుసుగము కథాకల్పనము. ఇతివృత్తమును చక్కగ తీర్చి సందంబు దిగించి జీవకళ తాండవించునటుల చమత్కారముగ నాటకమును వ్రాయునేర్పు మన నాటకకర్తల కెంతేని కావలసియున్నది.

మానవసాధారణములను కొన్ని భావములు కాశ్యలేములు, విశ్వజీవనములు, నిత్యములు. దేశకాలపాత్రములననుసరించి ఇది గోచరించు రీతులు మారవచ్చును గాని ఆగుణములు మారవు. కవి యే యితివృత్తమును గైకొన్నను- అనగా మహాపురుష. జీవితమునే కానిండు, పామర జనచరిత్రమునే కానిండు, ఈవిశ్వ జనీన సత్యముల నెంతవరకు విస్మృతము

నేముతో అంతవరకే అతడు భవ్యతను చెందును; ఆనందమును గూర్చును. ఇట్టి సునికాల దృష్టి గల మహానాటకకర్తలు మనకు కావలసియున్నారు.

నటులు విద్వికులు, వృత్తిజీవములు, విద్వికులకు భవ్యము ప్రధానము గాదు. వీరు పామరాభిప్రాయములను లెక్కనేయక సంస్కారమే ప్రధానముగా గ్రహించి కళానైపుణిని వృత్తిపటులవద్ద కేర్పూని కళాపేర చేయుచున్నారు. ఇట్టివారే పరిషత్తు నిర్వాహకముండుండుట మంచిది. జనులరది ఉత్తమముగా నుండుట వీరి చేతిలోనున్నది. సామాన్యముగ వీరిలోనున్న దుర్గుణము అతి స్వాతంత్ర్యము; నియముననుకూల బాధకుండుట; దీక్షయును లేకుండుట. ఇట్టివారు చక్కని సమాజములను వాళిముచేయుదురు.

* * *

వృత్తిపటుల కొకయనుసూత్రము యున్నది; ప్రతిపాత్ర అన్నది. కళానైపుణి వీరిసామ్రాజ్యము. వీరు నిరంతరభ్యాసులు. వీరు చక్కగ ప్రదర్శించుచున్న ప్రదర్శనములను వీరు నియములకును లోబడుదురు. కాని వీరికి ప్రధాన కార్యము ప్రదర్శన ముండుచే జనునిర్యంధములకు, 'ఆపాటపాడు' మను నాజ్ఞలకు లోబడవలసినవారు. జనులలో ఉత్తముని కల్పించ బడుటకు నైపుణి కళ వీరిచేతిలో నున్నది. విద్వికులకు బోధకులుగను, జన సామాన్యమునకు ఉత్తము నాటకములకు మధ్యవర్తిలుగను ఉండవలసినవారు. భవనంబులకు వీరివలన వరు కళాసేవ ఇంకొకరి వలన గాదు.

* * *

నాటకము వ్రాయుట కనివని; ఆశించుట నూత్రధారునివని. అట్లే నాటకాభినయమును, సినిమాఅభినయమును చేరు. కళలో ఒకదాని లెక్కింక రెండవదానికి సరిపోదు. నాటకరంగమున పేరుగాంచినవారు సినిమాలందు రాణింపకుండుట చూచుచున్నాము. ఈ రెండు తెగల వృత్తిజీవములను ఒకరి

రాజ్యము నింకొక రాజ్యమునకుగూడదని నా విన్నవము.

పరిషత్తువారు మొదట నాట్యకళా బోధ వాలయమును నిర్మింప బూనుకొనవలెను. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు దీనికి ఆస్పద మేర్పరుపనున్నది విని సంతసించితిని. మనమును ఒకకళాశాల నేర్పరచి అందు వృత్తి నృత్య అభినయ నాట్య సంగీతములను ఉపాంగములుగా, వర్ణలేపనము అలంకారము (రంగమును, నటులను- వేషాదులచేతను), రంగస్థల నిర్మాణములను (వడంగులు, కమ్మదులు, ఇంజనీయర్లు-వారికి ఇంచుపని) నేర్పు బ్రయత్నించుదుముగాక. దీని కమబంధముగా నొక నాట్య గ్రంథాలయమును, పురాతనవస్తుకాలను వెలకొల్పవలెను. ప్రపంచ నాటకశీతులను పరికించుటకు, కాలోచిత వేషధారణమునకు ఆప్తుకు వీలగును.

ఈ యుద్దేశ్యములు సెరవేరుటకు పరిపాలకుల సహాయము కావలసియున్నది. ఇంగ్లాండులో ఒక్కొక్కకళకును సంస్థలు ఏర్పడి యుండుటగా మనకాంగ్రెసు మంత్రులు తెలుగు నాట్యకళాపరిషత్తు ఇత్యాదుల నేల నిర్మింప గూడదు? నాటకముల పెన్నానుషివ, నాట్యకళాశాల నిర్వహణము ఇత్యాదికార్యముల నేల యొప్పించునాడె?

* * *

అన్నిటికిని కేహియనుట అత్యగారవము వకు లేగిన పనికాదు. మనమహారాజులకు, గునికులకు బౌదాధ్యయన్న పరులనడుగవలసిన పనిలేదు. మనకవులు నిజముగా మహానాటకకర్తలై, దివ్యకళామయములను నాటకములను సృజించిన, మన జనులలో రసజ్ఞత చావకున్న, 'కాలోహ్యయం నిరవధి ద్విపులాచవృక్షీ' అని ఏకవియు నార్తనాదము కానింపబని లేదు. మనసంగీతము రాజాస్థానముల వీడి ఏలపాటలయందే దాగియుండు నక్కరలేదు.

* * *

ఆంధ్రుల కొక ప్రత్యేక నాట్యసంప్రదాయమున్నది. భరతనాట్య విశిష్టమైన

పాచిపూడి సంప్రదాయము మనది. సిద్ధమూ గేంద్రుని కృతచే మనకు ఇంతవరకున్నది. అది అంతరింపవలసినదేనా? బ్రాహ్మణులవారి కభాకరి మరల బాంపకుచున్నది. మన సంప్రదాయము వాళనము కావలసినదేనా? ఆఖరుకు భరతశాస్త్రమే తెలుగున లేదే. నాట్య గురువులే లేరే. తెలుగుసంగీతము పరులచేత పడిపోయినదే. హిందూస్థానీ నెల్లువ యుంది చేయుచున్నదే. పరిషత్తు ఏనితై యేమి చేయునున్నది?

* * *

మనకు జాతీయ మహానాటకకర్త ఇంత వరకు జనింపలేదు. వేంకటరాయశాస్త్రి రెండు జాతీయ మహానాటకములను నిర్మించి మీ సంప్రదాయముల కోల్పోవద్దని హెచ్చరించి పోయినాడు. అతని తర్వాత మాల్వే నృప్తికర్త రాక తప్పదు. అతని ఉదయమునకు మనము కాదియుండవలసినదే. ఆవసరబోదయముననే మన కళాపుష్పములు వికసించవలెను. అగు రతివలన లాభములేదు. ఈలోపల వేదన జాతీయచేతమహారంగమును కల్పించు సంభవము కలుగునా, అప్పట్టికర్తవంతలే నేవచ్చును. ఆంధ్రరాష్ట్ర విర్యాగాము అట్టి దళనేమో చూడవలెను.

మొదటినుండి ఆంధ్రులు ఆర్యద్రావిడ విజ్ఞానములను మేళవించుచున్నారు. హిందూ బౌద్ధ విజ్ఞానముల మేళవించినారు. తెలుగు లేమిగ సంస్కృతులను మేళవించినాడు. శైవ వైష్ణవముల మేళవించి హరిహాశిపాదవారంధించినారు. కేవల స్ఫూర్తులైవారు. కనుక మనకు అన్నిటిని సమవ్యయించుట యందు సహజమైన ప్రతిభ కలదు. కనుక అన్నిటిని సమవ్యయించి వృత్తి, నృత్య అభినయనాట్య సంగీతముల మేళవించి అంగ్ల సంస్కృతిశీతుల సమవ్యయించి మహోపారములను నాటకసంప్రదాయముల నాంధ్రులు నాట్యకళాదేవిని నాటక పుష్పముల బూతించుదుగాక అని యాశించుచున్నాము."

‘జీలకఱ్ఱ సింగినాదము’

‘కృష్ణకుమారి’

‘కందుకూటసామెత

లందముగాఁ జేర్చి చెప్పవది తెనుగువకుఁ
వించె, దువీయై, వీనుల

వించె మఱికానిపించు విలుధుల కల్లున.’

—మొల

సామెతలు భావకు ఆమెతలు. ఒకబా
రిలో ఉండే సాంప్రదాయాలు, ఆచారవ్యవ
హారాలు, సాంఘిక పరిస్థితులు, కులకట్టు
బాట్లు, భాషాపరిణామము, లేకచరిత్ర
తెలిసికోవాలంటే ఆచారవాదు లేమిచుగా
వాడే సామెతలు చాలా తోడ్పడుతాయి.
విజ్ఞానవేత్తలు తమ జీవితకాలంలో సమూహ
ర్జించిన అనుభవాన్నంతా కాది వడతొసి
గుచ్చెత్తి నిర్ణయించిన సారమే సామెతల రూపా
న్ని తయారైంది. వెయ్యిమాటలు ప్రయోగించి
తలకొట్టుకున్నా వ్యక్తికరింపలేని భావా
న్ని ఒక్క మాటైన సామెత, సుమాయాసంగా
వ్యక్తం చేస్తుంది. కావుననే మనపెద్దలు
సామెతను దుదిలో ఉప్పుతోనూ, మాటలో
మిరియంతోనూ పోల్చినారు. ఒక్కొక్క
పట్టున సామెత జీడిపిక్కులాగ పట్టుకుంటుంది.

తెనుగుగడ్డకు సామెతలు జీవగట్టులు.
తక్కిన భాషలకంటే తెలుగు పెద్దగడ్డ సం
పాదించుకొని పెద్దరికం మెలపించంటే,
ఈభాషలోని సామెతల పుట్టి, సామ్యం
మాడా ఒక కారణం. బాను తెలుగు అని
పిలిపించుకోవడానికి బాతీయోత్తులు కొంచెం
సానుం జేశాయి. తెనుగు కవిత్వానికి వలెనే
తెలుగు సామెతలకుమాడా కొన్ని నియ
మాటూ, కట్టుబాట్లూ ఉన్నవి. కవిత్వానికి
ఉన్నట్లుగా వీనికి యథాటా, ప్రాసటా
ఉన్నాయి కొన్నిచోట్ల అంత్యప్రాస,
యమకంహడా పాటించబడుతుంది. కాని
కవిత్వాన్ని బంధించినట్లుగా వీనిని వ్యాకరణ
శృంఖలాలచే బంధించమాడదు. అలాచేస్తే
ఇది సామకూరారాన్నీ, సారభాన్నీ కోల్పో
యి, రామకృష్ణుడు పాండవరంగ మాహాత్మ్యం
లో ప్రయోగించిన “చక్షూరాశీవయుగంబు
పాదె నిను గడ్గోకుమ్మి” అన్న బాతీయోక్తి

మోస్తరుగా అపహాస్యంపా రాలేని. అందు
కనే పెద్దలు మొనటిమండీ తాము సంభా
షించే వ్యావహారికభాషలోనే వీటిని పాడి
ఉంచినారు. అలాచేయబట్టే ఇది పద్యాల
కంటే ముద్దులుమాటగడుతూ, మొల్లచెప్పి
నట్లు వీనులకు విందుకొల్పతూ విశోధిం
కట్టిస్తూ ఉంటుంది.

ఈ సామెతలలో కొన్నిటిని ఎత్తి వాణే
ర్చినకొలది చానిప్రయోగాలను తెలుస్తూ
భారతంలో అపువచ్చును ప్రయతంప దలపట్టా
మ. సమావయలు వానిలోని తప్పొప్పులు
సవరించి వాకు తెలుపవలెనని ప్రార్థన.

ఈ సామెతలలో కొన్ని చారిత్రాత్మ
కంగా ప్రసిద్ధికెక్కినవి. వానిలో ‘శీలకఱ్ఱ
సింగినాదము’ అనేవోకటి. ఇది మాటలునే
ర్చిన ప్రతి తెలుగుబిడ్డవోటికీ పరిచితమై
ఉంటుంది. దీనిని నిర్లక్ష్యార్థంలో వాడు
కుంటాము. ఉదా:- ఎవరైనా ఏదైనా చిన్న
వస్తువును బాగ్రతపట్టమని చెప్పారనుకొని,
అప్పు మనం దాన్ని “అ! పొనిస్తూ! ‘శీలకఱ్ఱ
సింగినాదము’ దాన్ని బాగ్రతపట్టేయేమిటి?”
అంటాము. లేకబాతే ఎవరైనా ఏదైనా
రహస్యంగా చెప్పకొన్నపుడు మనం దాన్ని
సూర్చి ప్రశ్నితాప మనుకొంటే, “అ! ఏమి లే
దోయి ‘శీలకఱ్ఱ సింగినాదము’ అంటే ఏమి
లేదు” అనడం కద్దు. “సింగినాదము శీలకఱ్ఱ”
అని సామెతను తిప్పి పలకడంబాడా ఉన్న
ది. కాని ఆవ్యవహారం తప్పు. ఎలాగో తాగు
మాలైంది. అంటే కాని “శీలకఱ్ఱ సింగినా
నాదము” అనడమే ఒప్పు. ఈ సంగతి
ముందు వ్రాయబోయే దీని కనబట్టి పాత
కులకే తెలుస్తుంది. కృష్ణ గోదావరి జిల్లాల
లో దీన్ని తమిళంగా వాడుతారు. నుంటారు
మండలంలో దీనివాడుక తక్కువ. గంజాం
మండలంలోమాడా ఇది వివచితుమూనే ఉం
టుంది. తక్కిన మండలాలనిషయం వాకు
తెలియదు. ఎక్కడ వాడినా, దీనిఅర్థం,
ప్రయోగం తెలిసి వాడేవారుమాత్రం చాల ఆరు
దినే నా అభిప్రాయం.

ఇంక దీనికత. గువ శతాబ్దంలో రాయల
వారప్రముంచినారు. ఆంధ్రరాజ్యరమ దిక్కు
లేని దివాగ మైనది. రాయలఅనంతరం రాజ్యం
అరాజకమై చాలా అల్లకల్లోలాలు జరిగినట్లు
చరిత్రపాఠకులకు బాగా తెలిసినవిషయమే.
ఆసందర్భంలో కురుమ్మ ప్రభువులొకప్రక్క
నుండి తెలుగుభూమిని కబళించేస్తున్నాడు.
అప్పుడు బలిష్ఠుడైన కొందఱు కురు
మ్మలు వాడుడులేని తెలుగుగడ్డమీద
బడి అర్ధకాత్రకన, అన్నప్రాద్దనక లూతీ
చేసి వస్తువాహనాలు చేతకొందుకొనిపో
యేవారు. ప్రజలు ప్రాణాలు నువ్వుటలుట్టు
కొని ఏ ఘడియ కా ఘడియ ప్రాణ, మాన,
భవాలమీద ఆసలు వదలకొని భయంతో
విస్తవపు మూకలను, అసతో ఆదరించే ప్రభు
వునూ ఎదురుదాస్తూండేవారు. ఈ కుంటరి
మాక ఉబుబయట విడిసి తామువచ్చినట్లు
గుర్తుకోసం వాళ్లభర్తను అంటూ సింగినాదం
(కృంగనాదం) చేస్తూండేవారు—బూరట
కొమ్మ బూజేవా రన్నమాట. ఆ సింగినా
దం వివడమే ప్రజలకు ప్రాణాలు పైననే
పోయేవి. అప్పుడు జనులు మూటా, ముల్లే
కట్టుకొని పలాయనమాత్రం పశించేవారు.
కాని యీ లోపలనే మాకలు ప్రైబిడిపో
యేచిలెండి పాపం!

సరిగా ఆ సమయంలోనే ‘కాబూలు’
దేశంలోనుండి ఆఫ్ఘనుల మూకలు శీలకఱ్ఱ
బస్తాలు వేసికొని హిందూదేశానికి క్రొత్తగా
దినుమిలిచేస్తూండేవారు. వాళ్లుమాడా ఉరు
బయట విడిసి తమరాకకు సురుగా చేకొక
మాదిరిగా భృషికల సింగినాదం చేసేవారు.
ప్రజలు ఈ రెంధువిధాలైన సింగినాదాలు
వివడంలోనూ కళవళపడేవారు. ఒక్కొక్క
పుడు కాబూలువారి సింగినాదం విని అది
కుంటరినురకల సింగినాదం అనుకొని ఖంగా
దుతో ప్రయాణభరంబాదు సిద్ధంచేసుకొనే
వారు. అప్పు దెవరో బుద్ధిమంతుల దుండి
“ఓయి నావివలూగా అది తురకగుంపుల సిం
గినాదంకాదు. కాబూలువారి శీలకఱ్ఱసింగి
నాదమెయి. మనం భయపడవక్కలలేదు.”
అని తెలియజెప్పినమీదట ప్రజలు నుండే
నియురుకొని కళవళం అలాగి ‘దెందానవో
తెయింట్టుకొని నిర్లక్ష్యంగా నిద్రించేవారు.
ఆప్పటినుండి క్రమంగా నిర్లక్ష్యార్థంలో “శీల
కఱ్ఱ సింగినాదం” అని వాడడం అలవాటైపో
యిందంటారు పెద్దలు.

సూ ర్య డు

వడ్లమాని కాలిదాసు

సూర్యుడు సర్వజనులకు పూజనీయుడు: ఎందు చేతనన, జీవకోటికి కావలయు లేజస్సు నిచ్చి పోషించు చున్నాడు. హిందువులు, పార్సీలు మొదలగువారు సూర్యుని దేవునిగా నుపాసించుదురు. ఉపాసించుటకంటె వేరుసంగతులేమియు మనకు తెలియవు. కనుక సూర్యునిగూర్చి కొన్ని సూతనవిషయములను తెలిసికొందము.

సూర్యుడు ప్రకాశించు గోళరూపమున నున్నాడని అందరకు తెలిసిన విషయమే. సూర్యుడుకూడ భూమివలె కొంచెము వలయాకారమున నున్న కక్ష్య (Orbit) యందు తిరుగుచున్నాడు. ఈ కక్ష్యయొక్క వ్యాసార్థము (Radius) 92,80,000 మైళ్లు. దీనినిబట్టి సూర్యునివ్యాసమును కనుగొనవచ్చును. సూర్యుడు భూమివద్ద చేయుకోణము 32 మినిట్లు (Angular diameter). ఏవృత్తమునందైనను 340×60 మినిట్లుండును. అందుచే సూర్యుడు భూమి కేంద్రముగాను 92,80,000 మైళ్లు వ్యాసార్థముగా నుండినవృత్తమునందు $\frac{32}{360 \times 60}$ -వ భాగమును ఆక్రమించును.

సూర్యవ్యాసము 8,64,000 ల మైళ్లు. ఇది భూవ్యాసమునకు సుమారు 109 రెట్లున్నది. వీటిని మాణములలో తేడాను గ్రహించుటకు భూమిని ఆవ గింజతో (1/20 అం. వ్యాసము) పోల్చిన. సూర్యుని $5\frac{1}{2}$ అంగుళములు వ్యాసముగా గలిగి 50 అడుగుల దూరమున నున్న పుచ్చకాయతో పోల్చవలెను.

సూర్యుని బరువును మనము కనుగొనవచ్చును. భూమికి సూర్యుని ఆకర్షణశక్తి (Force of attraction) సరిగా ప్రతిఘటించు కేంద్రీకరణశక్తి (Centrifugal force) యున్నది.

సూర్యునిబరువు 2×10^{27} మెట్రిక్ అని తేలుచున్నది.

సూర్యుని బరువు భూమి బరువునకు సుమారు 3,32,000 రెట్లున్నది. సూర్యుని పరిమాణము భూమి కంటె 13,00,000 రెట్లున్నది. దీనినిబట్టి సూర్యుడు భూమికంటె తేలికయగు పదార్థముతో చేయబడినట్లు తోచుచున్నది. నిశ్చయముగా సూర్యునియందలి కొంత భాగము వాయురూపమున నున్నది.

సూర్యునికిగూడ భ్రమణ మున్నది. ఈ భ్రమణ మున్నట్లు సూర్యునియందున్న మచ్చలనుబట్టి చెప్ప గలుగుచున్నాము. ఒకసారి తిరుగుటకు 30 రోజులు తీసి కొనునట్లు కనుపించును. సూర్యభ్రమణమందు వింత యొకటి గలదు. సూర్యమధ్యరేఖ (Sun's equator) ప్రాంతము 24 రోజుల 16 గంటలలో పూర్తిగా ఒక సారి భ్రమించుచున్నది. ధ్రువప్రాంతము లొకసారి పూర్తిగా తిరుగుటకు 34 రోజులు తీసికొనుచున్నది. దీనినిబట్టి సూర్యునియందు కొంతభాగము ఘనరూపము గను, మరికొంత ద్రవముగా గాని వాయురూపముగాని యున్నదని గ్రహించవలసి యున్నది.

సూర్యుని అంతర్భాగ మేవిధమున నున్నది మనకు తెలియదు. కాని పైభాగము మాత్రము మంటతో జ్వాలానముద్రమువలె నున్నది. సూర్యుని ఉష్ణోగ్రత (Temperature) భూమిపై నున్న ఏకొలిమికిని లేదు. మన మెప్పుడును చూచియెరుగని తుపానులు సూర్యునిపై రేగుచుండును. కొన్ని తుపానులు సెకనునకు 15, లేక 20 మైళ్లు వేగమున పోవుచుండును. ఇవి ప్రకాశించుచున్న వాయుదార్ధము కావచ్చును.

సూర్యుని భోటోలిసిన సాధారణముగా మచ్చలు కనుపించును. ఈమచ్చలు మధ్య నల్లగాను, చుట్టును కొంచెము తక్కువనల్లగాను ఉండును. ఈమచ్చలు నల్లగా నున్నప్పటికి మనము దీనిని చూడలేము. ఇవి

తుపాను లయి యుండవచ్చును. పెద్దమచ్చయొక్క నల్లని మధ్యప్రదేశము మనభూమికన్న రెండుమూడు రెట్లు పెద్దదిగా నుండును. మచ్చ లేర్పడుటకు ఆప్రదేశ మందు గాలిబిత్తిడి (Pressure) తగ్గుటయే కారణము. సూర్యునినుండి ఎల్లప్పుడు ఎలక్ట్రానులు ప్రవహించు చుండును.

సూర్యునిపై చెలరేగు తుపానులకు కారణము లేకపోలేదు. తుపాను పట్టుటకు వాయువీడనమందును, ఉష్ణోగ్రతయందును హెచ్చు మార్పుండవలెను. సూర్యునియందు దీరెండును విశేషముగా నుండుటచే నిరంతరము తుపానులు కలుగుచునే యుండును.

సూర్యునియందలి జ్వాలలను (Prominences) ప్రత్యేక సాధనముల సహాయమున చూడగలము. సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణము (Total eclipse) నాడు జ్వాలలు స్పష్టముగా ఎఱ్ఱని నాలుకలవలె మనకు కను పించును. ఒక్కొక్కప్పు డివి సుమారు 5 లక్షలమైళ్ల పొడవు గలిగి, గంటకు 300 మైళ్ల వేగమున వ్యాపించు చుండును. ఈ మండేవాయువు ఉదజని (Hydrogen) అయియుండ వచ్చును. జ్వాలలు సూర్యుని వైపారయగు 'క్రోమోస్పియర్' నుండి పుట్టును. దీనిదశసరి 7 లేక 8 వేలమైళ్లున్నప్పటికి, భూమిపై నున్న వాయువు భూమితో ఏనిష్పుత్తిలో నున్నదో సుమారు అనిష్పుత్తి లోనే సూర్యునితో ఈ 'క్రోమోస్పియర్' ఉన్నది. గ్రహణసమయములందు మాత్రమే చూడవగు ప్రకాశముకూడ గలదు.

సూర్యుని అంతర్భాగము వెలువలకంటె మిక్కిలి వేడిగా నిడుననుం మన మూహించవచ్చును. ఏల

నన, వేడిమిపైనుండి ప్రసరించుటచే లోపలినుండి వేడిమి బయటకు రావలెను; కాని ఉష్ణ మెప్పుడును ఉష్ణప్రదేశమునుండి అంతకంటె తక్కువవేడిగల ప్రదేశమునకు ప్రవహించును. అందుచే సూర్యుని యంతర్భాగము బహిర్భాగముకంటె వేడిగా నుండును. సూర్యుని మధ్య నున్న ఉష్ణోగ్రత $2,00,00,000^{\circ}\text{C}$ అని అంచనా వేసి నారు.

సూర్యునినుండి విడుదలయగు శక్తి (Energy) అవరిమితము. ప్రతి చదరపు టంగుళము 50 గుట్టముల శక్తి (50 H. P.) ఇంజనును నిరంతరము నడపుటకు కావలసిన శక్తిని విడుదల చేయుచుండును. సూర్యుడు 5×10^{22} H. P. శక్తి నిచ్చును. మన భూమి ఈశక్తిలో 25×10^{13} H. P. ను తీసికొనుచున్నది. సహారా ఎడారిపై బడు సూర్యరశ్మి నుపయోగించగలిగిన మనకే యంత్రము అవసరములేదు. సూర్యుని సరాసరి వేడిమి 6000°C ఉన్నది. సూర్యుని కీశక్తి (Energy) అంతయు పరమాణువుల మూలమున ఏర్పడుచున్నది. 1 గ్రాము పదార్థమును నాశనముచేసిన 9×10^{22} ఎర్గుల (Erg) శక్తి విడుదల యగును. సూర్యునియందున్న ఉదజని పరమాణువులు సెకనునకు 2,50,00,00,000 టన్నులు శక్తిగా (Energy) మారినచో సూర్యునినుండి వెలువడు శక్తికి సమానమగును.

ఈ విధముగా జీవకోటికి అనేకవిధముల నుపకరించుచున్న సూర్యభగవానుని మన పూర్వులు దేవునిగా పూజించవలసినదని నియమించుటయందు ఆశ్చర్య మేమియు లేదు.

ఆ వే ద న

మీరుడు పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య చనిపోయాడన్న వార్త పిడుగులా దూకింది. విషాదమూ, ఆశ్చర్యమూ ఒక్కచూరుగా చుట్టునుట్టుకున్నవి.

మొన్న వేసరివెలవుల ప్రాంతాన ఆయన చెన్నపట్నం వచ్చి వెలరోజులు ఉండి పోయాడు. అప్పు డెంతో ఆరోగ్యంగా ఉన్నాడు. తర్వాత ఎన్నో ఉత్తరాలు వ్రాశాడు. అనారోగ్యంగా ఉన్నానని ఎన్నోమా వ్రాయలేదు. జబ్బున్న వారైనా చాలేదు. పాతాత్తుగా చనిపోయాడు! ఎంత ఘోరం!!

వెంకటరమణయ్య మంచి ప్రాయంలో వాడు. ఏభయి వాలుగై రేండ్లు తక్కువ గానే ఉంటుంది. అంతటితో తీరిపోయింది ఆయనకు పరమాయుధ్దాయం. నవ్యసాహిత్య నిర్మాతలపట్టికలో ఒకగట్టిపడ్డ రద్దయి పోయింది కాశ్యతంగా.

వెంకటరమణయ్య ఒడ్డుపోడునూ ఉన్న దంకిమిడి. ఆయనముఖంలో కాంతరసం ఉట్టిపడుతూ ఉంటుంది. కన్నుల్లో కాంతి వెలుగులు చిమ్ముతూ ఉంటుంది. వేషం ఎప్పుడూ మాయకుండా, చెక్కుచెదరకుండా జాగ్రత్తగా చూచుకునేవాడాయన. అన్ని విధాలా ఆయనది కన్నులేనివి విగ్రహం. తల చుకుంటే ఎదుట నిలువబడినట్లుంది!

ఆయన మనస్సు నవనీతంబంటిది. మృదువుగానూ, మిఠంగానూ మాటలాడేవాడు.

ఆత్మస్తుతీ, పరనిందా ఆయనకు గిట్టదు. అనవసరంగా చర్చలలోకి దిగి ఇతరుల మనస్సును వాప్పించే స్వభావం కా దాయనది. ఏవిధాన చూచినా ఆయన స్నేహపాత్రుడు; సహృదయుడు.

వెంకటరమణయ్యది నిశితమయిన బుద్ధి; గ్రహణశక్తి దానికి తోడు. ఇట్టే ఒక చిన్న విషయం తీసుకొని అట్టే అద్భుతంగా ఒక కథ అల్లనేవాడు. కథలు అల్లడమంటే అవలీల ఆయనకు. పరికిలనశక్తికంటే కల్పనా శక్తి అధికము. ఆయన తనవద్ద వ్రాసిపెట్టిన కథలు కొన్నివందలు ఉన్న వన్నాడు మొన్న వచ్చినప్పుడు. కొత్తధందస్సులో పద్యరచనలునూడా ఎన్నో చేశాడు. వాటిలో కల్పననూడా చమత్కారంగాఉంటుంది. రచన కొంత కృత్రిమంగా ఉండవలసి కొంత వెగటుగాతోచినా శక్తిలోమాత్రమూ కొరతపడేది కాదు; భావబంధురంగానూ ఉంటుంది.

భారతి మొదలయిన పత్రికల్లో చిరకాలా న్నుంచి ప్రకటింపబడుతూ వచ్చిన ఆయన రచనలు వందల పైబడి ఉంటవి. అదికాక, తన రచనలకొసమని, ఆయన స్వయంగా ఒక తెలివైన ప్రకటిక ప్రారంభించి చెండు సందికలు ప్రకటించాడు; ఆతర్వాత అని పోయింది దాపత్రిక. ఇది ఆరేడేండ్లకు పూర్వపు విషయం.

సాహిత్య విషయంలో—ముఖ్యంగా: కథలూ, ఛందోబద్ధ రచనలూ - వీటివిషయంలో— కొన్ని సూతనభావాలు ఆయన కుం డేవి. వాటికి రూపం యిచ్చి నిలబెట్టాలని ఆయన సంకల్పం. ఆ సంకల్పం ఫలోమృఖం కాజొచ్చింది. ఇంతలో పాపిష్టి మృత్యువు ఆయనను పొట్టుకుపెట్టుకొనిపోయింది! ఆయన సంకల్పం సంపూర్ణంగా సఫల మయితేనా నవ్యసాహిత్యానికి ఒక కొత్తకాఖ ఏర్పడి ఉండేది.

ఆయన పెద్దకుటుంబంలోవాడు. ఆయన కుటుంబమూ పెద్దది: అయిదారుగురు పిల్లలూ, ఇల్లాలూ, బంధుమిత్రులూ లనేకులు. తన కుటుంబసంపదను చెప్పుకొని ఎంతో మురిసి పోతూ ఉండేవాడు పాపం!

ఆయనతో ఏమాత్రం పరిచయం ఉన్న వారి కయినా ఆయన వ్యుత్తి కడుపు చెరువు కాక తప్పదు! ఆయనను ఎన్నటికీ మరిచిపో లేరు వారు. ఇంక ఆయన కుటుంబం దుఃఖానికి అంశంకూ ఉంటుందా? అది ఒక సముద్రం. దాంట్లోయావట్లేవం ఈదుతూ ఉండవలసిందే.

ఆయనవంటినారు చాల అరుదుగాగాని వుట్టరు. ఆయన లేకపోవడంవల్ల నవ్య సాహిత్యానికి తీరనినష్టం కలిగింది.

గ. సు.

నా కళాపూర్వోదయ పరిష్కృత పాఠములు కొన్ని

ఇంతవఱకున్న ముద్రితమైన కళా పూర్వోదయమునందు నుమా రేండ్లవంద లవపాఠములన్నవి. పదునాల్గు వ్రాత్రుల సాహిత్యమున నట్టిదోషములను మూలపాఠము పరిష్కరించి కళాపూర్వోదయ కథ నుబోధ్యమగునట్లు భావప్రకారము దీక్ష రచించితిని. ఆ మహా

శ్రీ శ్రీ పితాపురమహారాజావారి సె. మన ముద్రిత మనుచున్నది. పరిష్కృత. ములుకొన్ని ముందుగాఁ బాఠకలోకమునకుఁ దెలుపుట మందిదని మిత్రులు కొందఱు వాగు వ్రాయుటంబట్టి మచ్చునకుఁ గొన్ని యాపత్రి కాముఖమున భాషాభిలాషులకుఁ దెలుపు చున్నాను. ముందు పూర్వముద్రిత పుస్తక పాఠకమును, తరువాతఁ జరిష్కృతపాఠమును జూపఁబడును. పాఠకులు దానికిని దీనికిని గల యర్థ భేదములు గ్రహింతురుగాక.

౧ ఆ. ౩౦. "కటికిచీకటికి గప్పు కప్పు బూనినకొప్పు కొప్పుతోరంపుజమ్మవ తెడంగు"

"కటికిచీకటికప్పు గప్పుపూనికొ కొప్పు కొప్పుతోరంపు తెమ్మవ తెడంగు"

౨ ఆ. "చెలులం జాట్ల దండనాథుల విపశ్చి ద్వర్గులన్ సత్కపిం, ద్రుల మంత్రీశుల వారముఖుల ముకుంధుం డెంతయున్ బ్రీతితో, బిలుపించెన్ బొడగాంచి రవి భవశోభివ్యారలన్ వేరహ, స్తులు దమ్మం దట నత్తపేరలుగుతో, దోడ్తో నెటం గించుచున్."

"చెలులం జాట్ల దండనాథుల విపశ్చి ద్వర్గులన్ సత్కపిం, ద్రుల మంత్రీశుల వార ముఖుల ముకుంధుం డెంతయున్ బ్రీతి తో, బిలిపించెం బొడగాంచి రవిభవ శోభిన్ వారలున్ వేరహ, స్తులు దమ్మం దటనత్త పేరలుగుతో, దోడ్తో నెటం గించుచున్."

౩ ఆ. "అరిగితి ముపు జేమమ దుం, మురుదును విశ్వావసుండు మొదలుగ వీణా, ధరుల మొకకొందలము త, త్వరతయు భక్తియుఁ దలిర్పఁ దల్పేవరునె"

౪ ఆ. "కృతకమరాశపమేతా, గ్రత నమరెదు వడిమిగొనికపుంగంబముతో, మతకొంచన పోన, ప్రతతులతో నొప్పు నొకసరసి తు పుదరిన్."

గండర్భముం దరిముఖములైన యిట్టి ధైయులు మటిరెండును, పూర్వోత్తర వాక్య చు సందర్భము కలిపెడి చిన్న చిన్న వచన మారు మాటపదియుఁ బూర్వముద్రిత శ్లోదయ పుస్తకములలో లేనే లేవు.

౩ ఆ. ౩౧ "చంచలసేత్ర యిట్లు వససంగతి కొప్పుటఁ గాంచిమాని దా, గొంచక పట్టెఁ బైచెఱంగు"

"...తనసంగతి కొప్పుటగాంచి..."

,, ౨౧ "గల్లువ నందియల్ గదలంగ నది తన్నెఁ గాంత యొక్కజ మశోకంబయ్యును."

"...యొక్కజ మశోకంబ యును"

,, ౧౧ "కత్తి చేయెత్తి మొక్కి, వ్రేయఁ బూనదీని వ్రేసె నిద్దేవి, యానసుమ్ము."

"...వ్రేయఁ బూన దీన వ్రేసె నిద్దేవి"

,, ౧౩ "ఓయింతి ని న్నెదికిలి నెల్లచోట్ల, నెందుఁగానక చోద్యమందుచు నత్తు డక్కడనుంటి విత్తు డెక్కడికి వచ్చితివి."

"...చోద్యమందితత్తు డెక్కడనుంటివి".

,, ౨౩ "తన్నట్లుపరికి చొబ్బంగ, మిన్నక చన నంత నోరుమెదవక యిది."

"చన నంత నోరుమెంగయె యిది..."

౪ ఆ. ౧౦౬ "అప్పటికద్విలేపన పటాధరణా చుల వైభవోన్నతుల్, రెప్పలు విచ్చి మా డక నరింపమిట్టి షరాకుచేతఁ బా, నెప్ప టియట్లయుండె నతఁ డింటికడన్ దడ వుండియుండి నా, యెప్పమి యేమిసంఘ టిలె నొక్క యటందు విషాదమొందఁ గె."

"...యుండినతఁ, డింటికడున్ దడవుండి."

,, ౧౨ "కడుఁజవవిచ్చినక గర్వింపనీక యుండిన ఖేదమొందవు."

"కడుఁజవవిచ్చినక గర్వింప నీకయిండిన ఖేద మొందవు."

,, ౧౩ "చేన్చుకొనురాజ్యంబున్. ఆనుటి స్తంభుఁ డాయకఁటాచి"

"అన మణిస్తంభుఁ డాయకఁటాచి..."

,, ౧౩౬. "పూతంబయ్యె మదీయపుణ్యము గహె."

"...మదీయకర్ణయుగ మౌపుణ్యంపుటిల్లా!"

,, ౧౪౪. "ఓలలితాంగి మాడు కడునొప్పెడు నీరము నిండఁగాఁగదా."

"...నీరము నోరు నిండఁగా..."

ఆ. ౧౩. "ఉల్లంబు నల్లుట నట్లునెట్టుకొల్పి"

"ఉల్లంబువం గల్ల నెట్లు నెట్లు కొల్పి..."

,, ౨౧. "అతమవిజయగౌరవానీక సంప్రాప్తి కారణంబు."

"...గౌరవానిక సంప్రాప్తి కారణంబు."

,, ౩౨. "అప్పజేమిచెప్ప వారఁదాపుఁబోడి యెట్టివారిని గణియింపఁదంత."

"అప్పు జేమిచెప్ప వారఁ డోపుఁబోడి! యెట్టివారును గణియింపవంత."

౩ ఆ. ౧౨౦ "లోలత్వంబున నుండ నచ్చటికి వారోలర్పద్రలేసి"

"వాఁలఁ దర్పద్రలేసి చొప్పాకొండువు."

౪ ఆ. ౧౩౩. "మొగంబుల నన్వేషవక మొగంబుల నల్పాదకె."

అర్థము కాకుండ నిట్టికోమము లొక్క క్కపద్యమున రెండేసిమాండేసిమాడఁ గల్గు పు. వెక్కిచోట్ల సేపాశ్రయ మాటలదెనో తెలియదు. అట్టికోమములు సుమారు ౬౦౦ సరివక్రృతముద్రణమునఁ దొలగినవమట కిది ముందుగా మచ్చుచూపితిని.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

విమర్శనము

కలిక

[గ్రంథకర్త : శ్రీ బాడ్డు బాపిరాజు, యవకార్యాలయం, తెనాలి. వెల నాలుగు అణాలు.]

వాఙ్మయమున కథారచనకు విశేషస్థానముకలదు. చరిత్రశిల్పము, వర్ణనానైపుణ్యము, కథావాక్యాలను ఈ రచనకు వన్నె తెచ్చుకొనఁజులు. విశోదమునే దృష్టినిడికొని కథలు వ్రాయువారే అనేకులున్నారు. కథావాఙ్మయమునేకాదు, సర్వసాహిత్యమును పరిదృష్టితోనే విలోకింతురు.

ఉత్తమాశయములను మదిగాని సాహితీ సృష్టికి గడంగువారు ప్రపంచమున గలదిమందియే యుందురు. విధిరచన తెన్నుడు నస్తమయును నెఱుగవలె.

ప్రస్తుతగ్రంథమునది మొదటికథను చదివినంతన గ్రంథకర్త రచికవి యుత్కృష్టదృష్టాంతముపై కన్ను నిలిపియుండునని యూహింతుము.

ఈ కథ “అతీతం.” ఇందలి కథావాయకుడు సుందరశివం. నిష్ఠుర సంప్రదాయమును, సాంఘిక నిరంకుశత్వమును, భావదాస్యమును ప్రతిఘటించిన ఓరు డీతిడు. చిచ్చుకుతకును, ఆతనికన్నెకును చిరాశ్రయ మొసగిన సుగుణాని సుందరశివం. ఆమె యాంతరంగిక సౌందర్యమును, బాహ్య లావణ్యమును విలోకించి యున్నదేనాడు. ఆమెను పరిణయమాడ నిశ్చయించినాడు. కాని వరసమృతవృద్ధయమును రామున కప్పగించినది. రాముడును చిచ్చుగాడే. రామునకును సుందరం ఆశ్రయం యిచ్చినాడు. ప్రేమికుల హృదయముల నొకే గ్రంథియందు విలోకించినాడు. స్వీయకాంక్షను మనఃకుసుండి తఱిమికొట్టినాడు. దీపకరునిగాంచి నిస్సాక్షి కాగలిగినాడు. వారిరువుర నాలుమగల తేసినాడు.

నాడు. వారిరువుర నాలుమగల తేసినాడు. వారికొఱకు తాను భగ్గుహృదయుడైనాడు. కాని చెల్లెలివంటిదైన వరసమృతవేడికోలును మన్నించి, ఆమెయిష్టమునకై ఆమె హృదయమున కావందము గొలుపుటకై తానుగూడ తోడోడనే వివాహితు డగుటకు సమ్మతించినాడు.

కథ భావసందిప్తమైనది. కవితామధుర్యతొలుకాదు పలుకులును, ఉపమలునుగలవు. ఈ కథయందు గమనింపవలసిన ముఖ్యాంశ మెందుకలదు. ప్రణయమయహృదు హృదయమున తక్కినవృత్తులు ముందరుని రచనమున నూతనకళ వెలిగినది. వట్టిపద్యానిగాని, ఎండు బెండుబోలు తీవితమును గవళువాడుగాని రసభీరితమైన రచనము గానింపలేదని, ప్రత్యక్ష తీవితమందలి సుధాకలశమును గ్రోలవాడే సుధాబంధుర భావనాని స్వీయ రచనమున చిల్కరింప జాలునని ఈ యంశమువలన నూహింపవలెను.

(1) కొంగడకూర్పులు :—ఇది మిగుల చమత్కారమైన కథ. నారాయణరావు పట్టభద్రుడు. కాని అమాయకుడు. ఏమిదియాకలి ఉద్యోగములో నున్నాడు. తీరమందలి యర్థభాగము మిత్రులకై వెచ్చించువాడు. వాని భార్య కారద గడుసుపడుదు. దైనికమైన అక్కరలందీర్చి పైకప్పును సంచిత మొనరించి వైకిపోయి యుండెను పైకముతో వైడివగలు చేయించుకొన్నది. భర్త కావందము గొలిపినది.

(3) విధి :—కథ కరుణరస సంభరితము... మేనల్ల మేనమామ విడ్డలు. ఒకరినొకరు ప్రేమించుకొనిరి. కాని, బాలికరండ్లి భనుకునకు విడ్డనిచ్చి పెండ్లిచేసినాడు. ఈ భనుకుడు పరలోకమునకు దారిదీసినాడు. బావయు ముడదలును పరస్పరానురాగబద్ధులై యున్నారు. ఆలుమగలల్ల యొకే తావలమున వసించిరి. రమణమ్మ మగవిడ్డను కనినది. మేనల్ల విడ్డను గొనిపోయి పెట్టుకొని పాలవేసినది. తల్లి ఏడ్చుచు విడ్డమెడ కొక యంగరమును గట్టినది. శిశువు నొక లంబాడీయఁడుది చూచి పదునేడేండ్లు పెంచినది.

అనంతరము బావకును ముడదరిని పెండిలియైనది. కోటి (పెంతుకుతల్లి) విడ్డకు కట్టపడి వివాహియై గఱవినది. రైవవశమున రమణమ్మయింటిలో పనికితెచ్చైనది. రమణమ్మకు ఏలకో ఆమె తనయునిపై ఎంతో మక్కువయ్యుండెడిది. వ్యాధిగ్రస్తయై కోటి తనకథను ఎలమందకు వినిపించి వరసుపడిందినది. ఎలమంద రమణమ్మకడ కరిగి ఉంగరమునుజూపి విలపించినాడు. నిజతనాభవుని గుర్తించినది. ఆలుమగలు తనయుని అక్కన తేర్చికొనిరి. మాతృప్రేమ ఈ కథయందు చక్కగ చిత్రింపబడినది. సంఘస్థితిపై కన్నుంచియే గ్రంథకర్త ఈ కథను సృష్టించెను.

(4) కీటికీ రక్కలు :—చూడ్యమువలన గూడని వన్యకము లెట్లు మనసులం దుడయించునో, ఎట్టి యనర్థములు సంఘమున తలనూపునో ఇందు తెలుపబడెను. మూర్ఖులు నియమబద్ధకీరి.

(5) ఏకోదరులు :—ఇది ఇరువురు కర్తక సోదరుల కథ. ఉభయులును వరస్పరానురాగ బద్ధులు. తమ్మునిభార్య విలాసినీ; దుష్టరాలు. సోదరులను విడదీసినది. ఇరువురను ధోరకవృక్షములపాలు చేసినది. పరిని దౌష్ట్యమునకు పురికొలిపినది. అన్న కొంపను, కాయమును తమ్ముడు నిష్కలపాలు గావించినాడు. సోదరుని దౌర్జన్యము నెఱిగియు అగ్రజుడు తన యనురాగమును మాపు గానియలేదు. అంత్యముహూర్తమునగూడ దన యాదార్యమును వ్యక్తకరించినాడు. ఇందలి నైకకర్మ చక్కగా నున్నది.

(౬) పరీక్ష:— విరించి కళోపాసనము. ధునిని ప్రేమించినాడు. ఇరువురకును పెండ్లి యైనది. ధునితన పతివ్రతాధర్మమునకు భంగము తెచ్చుకొనినది. ముసల్యును నేవకు యైన అబ్బులతో లేదిపోయినది. తుద కాతని నిష్కరచేష్టలకు పాల్పడినది. వ్యభిచారవృత్తిలో ప్రవేశించినది. అభ్యాస్యురాలైనది. శిథిల కాయ యైనది. కడకు పతిని తేరినది. పతి ఆమెను తుమించినాడు. “కలకబారిన చెండు నదులుతిరిగి యథాపూర్వకంగానిర్మూలై కలసి ప్రవహించాయి” అని గ్రంథకర్తగారనిరి. పరీక్షలో అపజయము వాటిల్లినది. ద్వితీయ ద్రుదు తన మహానాటకములలో నొకతావున నిట్లు వచించినాడు: “నైతికయుగ మాలిపోయిన ఆడుదానిని దుష్టుడు గొడ్డలితో తల బలగొట్టును; సామాన్యుడు పరిత్యజించును; మహాత్ముడు తుమించును.”

(౭) నిష్క్రూతి:— ఇందు పంచములు పడే బాధలు వర్ణింపబడినవి. రాముడు కరణం రాఘవయు కార్యమునకు గుఱియైనాడు. కాని ప్రాణావశిష్టుడై పడియున్న విశోధిని కాపాడినాడు. తన యాదార్యమునకు బదులుగ దురంత మైన అత్యాచారమునకు బాల్పడినాడు ప్రాణములు గోలుపోయినాడు. తుదకు కరణం అంతరంగిక పరివర్తన మందినాడు. రాముని కొడుకును విలిచి వానిచేతిలో కాగితము నిడి “ఇదే నాపాపాల కన్నిటికీ నిష్క్రూతి” అన్నాడు.

(౮) చిల్లి చెంబు:— చిల్లి చెంబు తీరని సమస్యలను తెచ్చిపెట్టినది. కాని దాని నిజ రూపము ప్రత్యక్షము కాగానే సమస్య లన్నియును సమసిపోయినవి.

(౯) పుణ్యాన్ములు:— కథాస్థానము రాజమహేంద్రవరము. పరార్థజీవి యొకండు నిస్సహాయుడై, నిరుపేద యైనాడు. చిచ్చు మెత్తు బిడ్డ చేయు నేవవలన బ్రదుకు గడుపుచుండునాడు. తుద కొక దయామయుని దయ నందినాడు.

గ్రంథకర్తగారికి కథనాకాళము కలదు. వీరు భావనాశక్తి గలవారు. ప్రకృతిదృశ్య

ములను చక్కగ చిత్రింపగలరు. వీరి శిల్పనైపుణ్యము కొనియాడదగినది. వీరి రచన మలంకారశోభితమై యుండును. మహాకథకుల యాశయములను హృదయంగమును గావించుకొని క్రమనిష్ఠకతన కవిత్వమునందువలె కథారచనమున గూడ కీర్తి వార్జింపగలరు.

బొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

క్రియత చేమకూర సత్యనారాయణ

గారి చిత్రలేఖన సంపుటి

“నైతికవీ! చామహర్ ఆర్జునకాదెమి. గూ, ఆశ్వినియన్ బిగ్, బాట్టిటవున్, మదరాసు. సంపుటం వెల పదిరూపాయలు|

మన ఆంధ్రులలో చేమికి గాంచి, చిత్రలేఖనము పెంపొందించుచున్న ప్రముఖులలో క్రియత చేమకూర సత్యనారాయణ గారిొకరు. వీరు కీ. శే. దామెల్ల రామారావుగారితోల్లింటి శిష్యబృందములోనివారు. మనీషి బొంబాయి చిత్రకళాశాలలో మంచి శిక్షణమువహిసి డిప్లోమాను పొందియున్నారు.

ఇప్పుడు కేవలము బొమ్మలను చిత్రించుటయే గాక ఆబొమ్మలను చక్కని సంపుటముగ అనువసరీల నచ్చొల్పింపించి, తెమగువారి హస్తములం దుంచు మహత్తర కార్యము క్రి సత్యనారాయణగారు గావించినారు. అందులకు చిత్రకారుని, ఆ సంపుటమును ప్రకటించిన ప్రకాశకులను వేనోళ్ల గొనియాడదగు.

సర్వసాధారణముగ చిత్రకారులు తాము రచించిన చిత్రము లెంత మంచిదయ్యెను, భవసాహాయ్యము లేమిని, సాహసము లేమిని ఒకమాల పారవైచుట పరిపాటి. అట్లుకొక క్రియత సత్యనారాయణగారు ఆర బొమ్మలను, అతి సున్నితములగు భావములను బ్రదర్శించువానిని ఒక్క సంపుటములోని కెక్కించి మనకు జూపుచున్నారు. ఆ సంపుటము నిజముగ ప్రతి ఆంధ్రునియింట నుండి చిత్రలేఖనమునం దభిరుచి గొల్పుట ఆవశ్యకము.

బొమ్మలలో పెక్కులు ఈవరికు ప్రస్తావనములకు బంపబడి బహుమానము లందియున్నవి. సంపుటము నచ్చొల్పించు పద్ధతి బహుమందరముగ నున్నది.

లోని చిత్రములలో “రాధ” చిత్రము తిలగ్గోళితము. శ్రీకృష్ణుని వెతకునప్పటి శృంగారాభివయమును చాటుచున్నది. క్లిష్టాధుని చిత్రము అజంతాకైలిని స్వరగతు దెచ్చునలై యున్నది. అయినవపటము “పల్లెటూరి చెరువు” అన్నది మన ఆంధ్రదేశములోని చేరువదృశ్యము. బొమ్మలోని స్త్రీలయొక్క చీరకట్టు, జువెలీరు మామనాత్రలో వీ రాంధ్ర వారీసులులని అనుకొనవట్లు చేయును. ఇరికాక కొన్ని బొమ్మలు పండ్రెండు పదమూడింటివఱకును చిత్రచిత్రభావములను బ్రదర్శించు నొక యత్నము శ్రేణికి శెందగలవని నా నమ్మకము. విచారము, అభ్యుత్సాహము, ఆశంఖరము మున్నగు విలాసములతో అవి విలసిల్లుచున్నవి. చివర నొక రెండుచిత్రములు సర్వసామాన్య మానవులనుండి చేకొనబడినవి కూడ గలవు. అందు ‘బొబ్బిలి పాటగా’ జొకడు.

ఈ పద్ధతిని సంపుటములగ నచ్చొల్పించి ప్రతి ఆంధ్రచిత్రకారుని ముఖ్యరచనములను వైకి దీసికొనివచ్చుట ఆంధ్రలోక కర్తవ్యము. అందుచే వారివారి బొమ్మలు ప్రతియింటను నిలిచి మన కపరిమితానందమును కేవలార్పుటయేగాక “ఇది తెనుగువానికుంచె” అను గర్వమున మనలో రేకెత్తించును.

ఆంధ్రులందఱు ఈ సంపుటములను వెలకు దీసికొని వీరదుద్యమమును బ్రోత్సహించురు గాక!

కవికొండల వెంకటరావు

నమ్మాళ్వార్లు ప్రమరణాలు

పై ప్రమరణాలు యంతరకు రెండు మాత్రమే వెలువడ్డాయి. ఒకటి నాటక కాళుకు సంబంధించిన, మోహనప్రదమైన, తారాళకాంకుల ప్రణయగాధను గూర్చిన “శకాంక”. రెండవది శేషు అంతఃకలహాలచే అల్లకల్లోలంగా వున్న “స్పెయిన్ దుష్ఫీలి.

ఈ ప్రచురణలు యిందుమించుగా 'మెన్సిన్' పబ్లికేషనులవలె ఆకర్షణీయంగా రచయితచేయటానికి పూనుకొనినందుకు నమస్కారాలు. అభినందింప దగినవారు. ముద్రణం గూడ రైల్వే గ్రంథాలమాదిరిగాక చూడ ముచ్చటగ నున్నది. పేజీల లెక్కనుబట్టి ధర నిర్ణయించడమనే పద్ధతి కాకుండా యెన్ని పేజీల గ్రంథమైవాసరే ఆరు అణాలకే ఇయ్యబడే యేర్పాటని పై రెండు గ్రంథాలవల్ల ఊహించవలసియుంటుంది. రాజకీయ, ఆర్థిక, వాణిజ్య సంబంధమైన గ్రంథాలు, కాస్త్ర గ్రంథాలు, కథలు, కావ్యాలు, నాటకాలు, అంతర్జాతీయ విషయాలకు సంబంధించిన విమర్శలు, పురాణాలు క్రమంగా ప్రకటించవలె నని వీరి ఆశయము. ప్రకాశకుల ప్రయత్నము ఫలప్రద మనుగాక!

౧ శ కాంక

[క్రాసు ౧/౮ పైజా; సుమారు ౯౦ పేజీలు; పీచుకాగితం. రచయిత: గుడిపాటి వెంకటచలం.]

ఈరచయిత ఆంగ్లదేశానికి మువరిదిక్కుడు. ఆంగ్ల వాఙ్మయచరిత్రలో వీరి రచనలకి ప్రత్యేకస్థాన మియ్యవలసిన అవసర మెంతైనా వుంది. ఆధునిక ఆంగ్లకథకుల్ని గూర్చి చెప్పవలసినదే వెంకటచలంగాక ప్రథమ తాంబూలానికి అర్హు లాతారు. వీరి రచనలు నవ్యసాహిత్యానికి అలంకారప్రాయాలు. వీరి రచనలన్నీ అదొక ఫక్కివి. వీరితాలాకు యేరచన పరిశీలించినా ఓ విశిష్టత గోచరిస్తుంది. ఎన్ని సంవత్సరాలక్రిందట రచింపబడినదైనా సరే, యిప్పటి వేడివేడి సరుక్తనా సరే ప్రతివానిలోను వారిలేఖని ఒకేతీరున పరుగెడుతుంది. మనసా నమ్మిన సిద్ధాంతాన్ని ఒక అంగుళంపూడా వెనక్కుగాని, ముందుకుగాని పోసేక ధైర్యంగా పాఠకులముందు వీరు పెడతారు.

వెంకటచలంగారు స్వేచ్ఛాప్రియులు. వీరి స్వేచ్ఛావిహారానికి ఒక పరిమితి, ఒక తెన్ను వుంది. వీరి ఆచరణ రాజకీయ రంగంకాదు, మోహనంధంలో. స్త్రీపురుషుల్ని పైతికంగా

బంధించటాని కేర్వణ్ణ వివాహాది కర్మకాండ వీరిసిద్ధాంతంలో వున్నట్లులు చేసే కొన్ని అవివేకపుచేష్టలు. పశుపక్ష్యాదులు, వృక్షలతాదులు మొదలైనవాటికి నరహత్య మాదిరిగా లంకెలు లేని స్వేచ్ఛానుభవాన్ని భగవంతు డెవ్విసంగా ప్రసాదించాడో అదే స్వేచ్ఛానుభవానందం నరులకు గూడ యెందు కుండపూడదని వెంకటచలంగారి వాదన. వివాహాదితంత్రులు అట్టి స్వేచ్ఛకు భంగకారులు. మానవుల్లో అట్టికట్టు బాటు పటాపంచలు కావలెనని వీరి మతం. ఈ మతాన్నే ప్రతిరచనలోను వీరు పాఠకులకు స్రుతపరుస్తూ వుంటారు.

వెంకటచలంగా, రీమారు తారాశకాంకుల ప్రణయగాథను వస్తువుగ గ్రహించి "శకాంక" అనే నామధేయంతో నాటకరూపంలో రచించిన విధానాన్ని పరిశీలిస్తే చలంగారిని స్వేచ్ఛావిహారులవలంకంటే బ్రహ్మజ్ఞానిఅనో సృష్టిరహస్యాన్ని అవగాహన చేసికొన్న బృహస్పతులనో, వేదాంతోపన్యాసకులనో, మహాయోగులనో అనవలసివుంటుంది. ఈరచనలో వీరు కనుపరచిన శక్తి, దృష్టి అతీతమైనవి. ఇంతే కాక తమ మతమందు తమకుగల గాఢ విశ్వాసాన్ని మోచిస్తుంది.

మనయొక్క శాస్త్రాల్ని, పురాణాల్ని తరచిచూస్తే యీ ప్రపంచం వొక వింతసృష్టి అని గోచరిస్తుంది. అందు వొక భావాన్నొక భావం ఒరుసుకుపోయే విషయాన్ని పరిశీలిస్తే యిదంతా ఒకమాయగతోచి సాధకుణ్ణి వైరాగ్యపథంలోకి యీడుస్తుంది.

పరస్త్రోగమనం పాపభూయిష్టమని ప్రపంచానికేర్పడిన అనేక 'Donts' లో ఒక 'డోంటు'. ఈ నియమం అన్ని మతాల్లోను, అన్ని శాస్త్రాల్లోను వుంది. కాని కొన్ని కొన్ని సందర్భాల్లో పరస్త్రోగమనం పాపభూయిష్టంకాదని ప్రమాణాలు మనధర్మశాస్త్రంలో కనపడుతున్నాయి.

ఇద్దరన్నదమ్ములుంటారు. ఇద్దరూ వివాహం చేసుకుని సుఖంగా కాపురంచేస్తుంటారు. కాని ఒకరికి సంతానం కలుగదు. కుటుంబం నిలువచెట్టుకునేందుకు అన్నగారు తమ్ముని భార్యను చేరొచ్చు. కుచ్చనాంధ

కోసంకాక కేవలం సంతానాపేక్షతోనే యీపనిని సాగిస్తే అది అవినీతికార్యం కాదట. అప్పుడు పాపం అంటుకోదట. తిరిగి అన్నభార్యతో తమ్ముడు క్రిడించలేదెట్లు గూడదు, అన్నభార్య మాతృసమాన కావటం చేత.

స్త్రీకిగాని, పురుషుడికిగాని కామేచ్ఛ జనిస్తే అదితీరనిసందర్భంలో ప్రాణత్యాగాలు జరుగుతూ వుండటం తరుచు విషయమోంది. ప్రాణత్యాగం మహాపాపకార్యం. ఒకస్త్రీ తానుగ ఒక పురుషుణ్ణి చేరి కామేచ్ఛతీర్చవలసినదిగ ప్రార్థిస్తే ఆస్త్రీతో సంగమం తగుననీ, అట్టి స్త్రీకోరికను పురుషుడు చెల్లించక తెగవాడితే వానికి పాపమంటుకుంటుందనీ మరొకశాస్త్రం చెబుతున్నది.

ఒకస్త్రీకి, ఒకపురుషుడికి వివాహం జరిగి లక్షణంగా కాపురం జరిగిపోతూవుంది. పొరబాటునో, గ్రహపాటునో పరపురుషుడు ఆమెవంక చూడటం తలదగ్గడితే వాణ్ణి చీల్చాలన్నంత కోపం వస్తుంది ఆతడికి. ఆమెమీద తనకు సర్వహక్కులన్నవని ఆతని వూహ. కొద్దికాలం తరువాత ఆమె రోగిగిడ్డి అయి మంచమెక్కి దుర్గంధంతో రోతపుడుతూ వుంటుంది. యముడు తీసుకుపోతాడు. ఆమె చనిపోయిన అనంతరం స్వంతమని ఆఘోరించిన భర్తయే ఆమెను చేతులార ఛండాలుడికి ఒప్పించి దహనం చేయమంటున్నాడు. దీనిని గురించి శివవాక్యర్ ప్రమాణం.

వడివుకండుకొండ పెన్నె నుట్రారువన్
నత్తినాల్
విడువనో అవనై యిన్నం పెట్టచేణుం ఎన్నసే
నడువన్ వంది అత్తైత్తపోడు నారున్ యింద
పెల్లువల్
ఘడై మట్టుం కొండుపోయ్ తోట్టికై డు
ప్పరే.

ఈ పరిశీలనలో సృష్టి యెలా ప్రారంభమైందోపూడ తెలిసికోవటం ఆవసరమే. అదిలో బ్రహ్మ ఒక పురుషుణ్ణి సృజించి వాని నుండి ఒక స్త్రీరూపాన్ని తయారుచేసినట్లు మన పురాణాలు చెబుతున్నాయి. వారిద్దరి సంయోగంవల్ల ప్రపంచాభివృద్ధి అవుతూ

వచ్చింది. మానవకోటి అంతా బ్రహ్మ యొక్క సృష్టి గ పరిగణించబడుతూ ఆతడే స్త్రీపురుషులకు తండ్రి, పరమపితగ నిర్వచించ బడుతున్నాడు. వీరందరూ ఆతని సంతతిగ పరిగణించబడే సందర్భంలో పురు షుడు భర్త, స్త్రీ భార్య అనే సంబంధానికి తా వెక్కడో గోచరించకుండావుంది. బ్రహ్మ సృష్టిలో యీ ప్రపంచంలోని స్త్రీపురుషు లందరూ సోదర సోదరీలు, యేకోదదులమాది రిగ మెల్లగువలసిం దని అయి యుండవచ్చు. భార్య భర్త, హతురు అల్లుడుఅనే బాంధ వ్యవు కంపు సృష్టి ఆదిలో లేదని స్పష్టపడు తోంది. మరి యివన్నీ యిటీవల యేర్పడినట్లు గూడ స్పష్టపడుతోంది. భరతఖండంలో విశా హదురు, బంధుబంధాలు మనువు రాజ్యకాలం లో కాసహసంకంగా ప్రవేశపెట్టబడినట్లు లో యుంది. ఈ ముగ్గురు, యిట్టికాసనాలకు కారణాలు సంఖ్యానేకంగా వుండొచ్చు. ఇక్కడ వాటిని తరచటం సమయం కాదు. దీని నను సరించి బ్రహ్మ ప్రతిబింబి స్వేచ్ఛ మద్దేసించి నాడే కాని బంధుబంధాలలో ముగ్గువలసిన దిగ కానించలేదని స్పష్టపడుతోంది.

స్త్రీపురుషుల్లో గల వ్యత్యత సతగూడ యిక్కడ పరిశీలించటం ఆప్రస్తుతం కాదు. అనేకవిధాల్లో స్త్రీ పురుషావేకంపై ఆధి క్యము కలిగివుంది.

“స్త్రీణాం ద్విగుణ మాహారం
బుద్ధి శ్చాపి చరగుణం,
సాహసం వద్దుణం వైవ
కామ మప్యనుణం భవేత్.”

అన్నారు. పురుషునికంటె స్త్రీ రెండు రెట్టాహారం తీసికొంటుంది. స్త్రీ బుద్ధి పురుషుని బుద్ధికంటె నాలుగింతలు హెచ్చు. సాహసం ఆరింతలు. మైథునేచ్ఛ యెనిమి దింతలు. కామతీవ్రత కలిగివుండే తీవి యొక్క చర్యలు నిగూఢంగా వుంటవి. అందును స్త్రీహృదయం దుర్భేద్యమైంది. స్త్రీ జనవృద్ధయాన్ని గ్రహించటం బ్రహ్మకు గూడ కష్టమని లోకోక్తి. వై కారణాల కను నుణంగా వాత్సర్యయశుడు కామమూత్రాలలో సంభోగాలు అట్టవిధా లని నిరూపించా

డు. స్త్రీకంటె కడుగుగ పురుషు డనుపడితేనే బూతు ఆపాదించవచ్చు గులభంగా. ఎనిమిది రెట్టాకామోదేకం గల స్త్రీ అట్టి పరపురుషు డెదుటబడితే యేదృష్టితో మాస్తుందో భర్త తరమా గ్రహించటానికి ?

వై విషయానేకాన్ని బట్టి తీవ్రమైన యోచనచేస్తే ప్రపంచమంతా వొకమాయగా లో యుంది. దేవుడువు, విశేషించి ఉపనిషత్సార్వభౌమాన్ని గ్రహించిన దిట్ట, సర్వజ్ఞ మూర్తి అయిన బృహస్పతి తన శిష్యుడైన చంద్రుడుతో తన భార్య జరిపిన చర్యరిష యంలో ఋషులంతా యేకమై పంచాయితీ జరపతలపడితే లాంగిపోతాడా, సమ్మతిస్తాడు కాని—

వెంకటచలం గారి “శకంక”లో అనూ రాధ అనే పాత్ర వొకటి మూతనంగా కల్పించ బడింది. మిగత ప్రధానపాత్రలు బృహస్పతి, తార, చంద్రుడు. అనూరాధ బృహస్పతిసోద రిగ గ్రహించబడింది. గంభీర మూతనంగా అనూరాధను కల్పించటంలో గల ఉద్దేశ్యం సమద్దేశ్యమనే భావించాలి. మనుమృత్యువులు వేరువేరుతీరులుగ నుంటా యని, ప్రేమ మోహములకు గల వ్యత్యతను యెట్టిదో మాపుటకే అనూరాధ గ్రహించబడినట్లు లో యుంది.

చంద్రుడంటే అనూరాధకు అగణ్యమైన ప్రేమ. ఒకక్షణమనూడ ఆతనిని విడిచి ఆమె వుండలేదు. ఆతడు సదా ఆమె వెనువెంటనే మసలుతూ వుండాలి. తనకళ్లలో మెలగుతూ వుండాలి. హృదయపీఠిలో అనుక్షణము ఆర్చన జరుగుతూ వుంటుంది ఆతడే తనకు సర్వస్వంగా. ఆప్రేమ మార్పుప్రేమ వంటిది కాదు. ఏకోదరులగో వసుపడెడిది గూడ కాదు. చుట్టరికపు పరిచయమతో చూసిన దంతకంటె కాదు. కామసంబంధ మైనదియు కూడ కాదు. ఏదో అవ్యక్తప్రేమ. అనేక ఘట్టాల్లో చంద్రుడు అనూరాధను ఉద్రిక్త పరచవలెనని యెన్నో యెత్తులు, యెన్నోలాల నలు, యెన్నో కామకళలు, మహాన్ని సహారం చీల్చగల మహాదృక్కులు ప్రయో

గించి చూచినా ఆమెలో యేమాత్రంకూడ చలనం కలుగలేదు సరేగదా కోపగించనై నా లేదు. ఆతన్ని ఆమె యేమీ అనలేదు. ఆతడు ఆశ్రమంవిడిచి వెల్లిదనమొట్ట “యీ ఆశ్రమం శవలూగు వేళ్లాడుతోందీ” అంటుంది.

కామిని పొదని కామిలించుకుని ఆతనివలించ వస్తే చూరాన్నుంచాను. రప్పో చూడు, నీ కొక్కటే పుష్కమమకో జీవనానికంతా ! దాన్ని కోసి, వాసనమాపి నలీపి నీయుభాన్నే సాధింపాలే నీ కల్లో వుంటుంది? శశి నన్నట్లా చేస్తాడని భయం” అంటుంది.

చంద్రుడు అతిలావణ్యమూర్తి. దిన్నప్పటి నుంచి తారవోడిలో పెరిగాడు. చివరకు ఆమె ఆతనిని పొందగలిగింది.

బృహస్పతి ఋషి. అద్భుతమైన పాండిత్య మహిమను పొందినవాడు. దేవాసురసంగ్రామ సందర్భంలో జీవతలతదరు వీని మహిమకు నిర్ధారితపడి రాక్షసులమీద పైయెత్తుగా దేవ కోటికి సురువుగ యెప్పుకొని వానికి ఆచార్య వీతిం వప్పగించేశారు. బ్రహ్మయుభులే వెలు వడ్డ సమస్తవేదాలను అవగాహన చేసికొనిన సర్వజ్ఞమూర్తి. దండవల్ల అవినితీసి అరికట్ట లేమనీ, శిక్షలవల్ల లోకోద్ధరణ జరగదనీ విశ్వ సింఛేనాడు. ఈ విశ్వంలో ప్రతిబింబ చని పోయేటప్పుడు ఒక పుచ్చినవక్క నైనా వెంట తీడుకుపోవటం లేనిసందర్భంలో బ్రతికి యు న్నంతకాలం “నా” అనే అహంకారం, స్వార్థపరత యెందుకుండాలో తెలిసికొనిన వేదాంతి. దేనియందు మమకారమనేది లేదు. అందరకంటె తనకేమా హెచ్చుజ్ఞానము కల దని విర్రవీగుటం యెరగని పరమసాత్విక లేజాడు. జ్ఞానము ఆత్మసారిశుద్ధ్యంకోసం యేర్పడిందనీ, యితరులలోని కల్మషాన్ని వెత కుట కేర్పడలేదనీ గ్రహించిన వికారిభావము గలవాడు. సర్వలోక నాశనాన్నై నా నిర్లక్ష్య మైన చిరువపుతో వీక్షించగల సంపూర్ణ వైరాగ్య సంపన్నుడు. ఎవరి కర్మానుభవం వారమధివిస్తారంటాను. భార్య అయిన తార చర్య సక్రమమైనదని బృహస్పతి సమర్థిస్తాడు. ఏనాలుగవయేటో, అయిదవ యేటో బృహస్పతి చంద్రుణ్ణి శిష్యుడుగ స్వీకరించి

తారదగ్గర వదిలివారు. ఈ చంద్రుణ్ణి తార యెట్టిదృశ్యిలో సాకుకూపద్విందో? పరమా క్షుణ్ణ శేషున తెలుసునేమా! బృహస్పతికి శర్యము యెరుకే. ఒకటి రెండుతడవలు "శకాంకుడివృద్ధి రాగవైపు మరల్చడానికి ప్రయత్నించు" మని తారకు సలహా యిచ్చినప్పుటికి ఆమెకది కంటకంగా వుంటూ అనూరాధ ఒకటి తన ప్రయత్నాని కడ్డుదాపరిందించని కటకటపడేది. శకాంకుడు రాగను నిర్లక్ష్యంగా చూస్తున్నాడని బృహస్పతికి తెలుసు. తారాచంద్రుల ప్రేమ అంతకంతకు కరడు కడుతోంది. తనలోగల ఆశక్తతను గ్రహించి ఆమెయెడ తృప్తికరంగా సంచరించటానికి అవకాశ మమరకపోవచ్చు. తారప్రయత్నాని కడ్డు తగలటం మాఫహేతువు. ఆశ్రమంలో తనయెదుట తారాచంద్రుల సమాగమాన్ని చూడలేదు. చూడటం సంభరిస్తే అహంకారం ఆవరించి నే అకార్యాన్ని చేయిస్తుందో. కోపం వచ్చింది గూడ (తనలో). "సంసార బంధం ఎంత తీవ్ర మయిందీ? పరిశ్రమయం వొచ్చేసరికి జన్మమంతా తపస్సాన నువ్వక్కర్తవ్వడమైనాయి. శర్యప్రపంచాలనూ, మంత్రాలనూ, యోగాలనూ సాధించగలం గాని యీ మనోహంకారాన్ని, నా స్వంతమనే భావాన్ని జయింపటం యీశ్వరుడితరం గాదు. కాని నేను సాధించితీరుతాను" అంటూనీకంత సాధన అవసరమని చెప్పి తారాచంద్రులకు స్వేచ్ఛను కలిగించాడు.

తిరిగివచ్చేసరికి విశ్వామిత్రుడు, గౌతముడు, ఇంద్రుడు మొదలైనవారంతా తన ఆశ్రమపు ఆరణ్యమీద వైతాయించి పంచాయితీ చేస్తున్నారు యీ అన్యాయాన్ని గురించి. బృహస్పతియందు వా రెంత, నోరెత్తటానికివల్లా! తన యింట్లో జరిగిన యీ అకార్యాన్ని ప్రపంచం యేదిధంగా వ్యాఖ్యానం చేసినా నేర్చిన తన పవిత్రవాక్కులతో వారిసోళ్లను అణచగల సాహసిగమక "ఇంకా మమకారం వొడలలేదాబుషీ." "ధర్మము, జ్ఞానము నీ లేవితాన్ని దిద్దుకునేందుకు ఉపయోగపడాలి; లోకాన్ని దిద్దేందుకు కాదు" "ప్రాణికోటికి ఆత్మభివృద్ధి చెయ్యాలనే

సంకల్పం వాస్తవంగా వుందా! వుంటే ప్రేమించు, సమస్తతీవుల్ని ప్రేమించు. నీకన్న, వీతపముకన్న, నీధార్యకన్న, నీ యీశ్వరుడికన్న అధికంగా దుర్గతిలో పెనగులాడే యీ లోకాన్నంతా ప్రేమించు. కల్మష మంతటితోను యీ ప్రపంచాన్ని నీ హృదయాని కడ్డుకో. పాపంలో మునిగిపోద్దీ, అంధకారంలో జారిపక్కొడ్దీ, నీచేతుల్ని యింకా కిందికిబాది, హృదయాని కింకా దగ్గరిగా వొడుక్కో; ఖండించకు, శిక్షించకు" అన్నాడు.

ఈరచన నింతచక్కగా రచించటానికి చెంకటచలంగారు వేదాంతసాధన చేసియుండాల్సి. ప్రపంచ లంపటత వల్ల రోషిపాయి సన్యాసాశ్రమస్వీకారం చేసి గిరిగహ్వరాల్లో నరుని కంట బడకుండా సంపూర్ణ వైరాగ్యంతో వుండేవారికి సాధ్య మవుతుండేమోగాని తదితరులకు—ప్రపంచం చూసేమాసి, వేదాంత చూరాన్ని తరచి తరచి అంతా అయోమయం, అంతా మాయ అని బృహస్పతి యేలా విద్వయానికి వచ్చాడో చెంకటచలంగారు మాడ యీరచనాసాధనలో ఆపరంకోర్కె లోని శత్యాన్ని అవగాహన చేకొన్నాడంటే అతిశయోక్తి కాదు. చలంగారు అనేక కథలు వ్రాశారు; కేయాలు రచించారు; గ్రంథాలు చేశారు. అవన్నీ ఒకయొత్తు, 'శకాంక' వొకటి వొకయొత్తు.

రచన ఆమోఘ మైనది. గ్రహింపబడిన పాత్ర లన్నీ బహు చక్కగ పోషింపబడినవి. అనవసరఘట్టా లేమిలేవు. ప్రతిఅక్షరం, ప్రతి పదం, ప్రతిభావం బహుబలువుగా, ఒకటటు కుతో పడినవి.

"శకాంక" కేవలం తారా శకాంకుల ప్రణయగాథ కాదు. వైరాగ్యమంటే యేమిటి, ఎట్టిది అహంకార అహంభావాలు; సత్య మెట్టిది; యథార్థమైన మానవసేవ యేది మొదలగు విషయాల్ని నిర్వచనం చేసే వేదాంత గ్రంథమని తెలుస్తుంది.

వాటకంగా—చక్కనికై లి. రసవిహువులకు అమూల్యమైన భిక్ష చెంకటచలంగారి 'శకాంక'. అభినయానికి రెగినంత అవకాశము

కలదు. వేరు పొందిన నటు లెవరైన ప్రదర్శించ తలపడినప్పుడీ దీనిప్రాయుఖ్యము వెల్లడి అవుతుంది. ఎవ్వరైనా త్వరలో ప్రయత్నింప వలసిన దని మనవి.

వ. కుటుంబరావు

స్వయిను దుస్సీ

[క్రాను ౧/౮ వైజా, ౧౬౦, శేతీలు. పీచుకాగితం. గ్రంథకర్త: ప్రతాప రామసుబ్బయ్య]

ఓడలు బండ్లు అపుతాయని, బండ్లు ఓడలు అపుతాయనే లోకోక్తిలో యథార్థం లేకపోలేదు. ఎల్లప్పుడూ కాలం ఒకేరీతిని గడుస్తుండనుకోటంత వెర్రి మనోకటుంపడు. పదహారో శతాబ్దంలో స్పెయిన్ దేశం చరిత్ర పరిచిస్తే యూరపుఖండ రాజ్యాలలో అగ్రస్థానాన్ని ఆక్రమించియుండింది. అప్పట్లో అద్భుతచక్రాత్తు ఒక బ్రహ్మాండమైన సామ్రాజ్యాన్ని అభివృద్ధిలో నిర్మించుకోగలిగిన అవకాశాలు అమరినాయి. సమూహ్యకుంది గూడ. కాని పునాదుల్ని గట్టిచేసుకోలేదు. గర్వం బలిపీపాయింది. తదుపరి యితర యూరపుఖండ రాజ్యాలలో జరుగుతూవున్న అభివృద్ధికారాలైన మార్పులను అవగాహన చేసి కొనుట కపకాశం లేనంతటి మబ్బు వారికండ్లను కమ్మివేసింది.

పై కారణాలచేత స్పెయిన్ లో అభివృద్ధి అనేది యేమీ జరుగలేదు. అసలది వ్యావసాయకదేశం. యంత్రపరిశ్రమలు కూన్యం. వ్యవసాయానికి గూడ రైతును తిననీయకుండా జమీందారి విధానం అమలులో వుండటం తటస్థించింది. ఈ పరిస్థితుల్లో దారిద్ర్యం హెచ్చి ప్రజలలో ఆకాంతికి కారణమైంది.

ఇట్లావుండగా స్పెయిన్ లో మనోధౌరతకు అధిక్యము వాస్తవిక. వీరు ప్రజలలో దయ, సత్కం, శౌచములను అలవడ కేయాలననే నియమాన్ని పూర్తిగా మరచిపోయి దొంగవేషంగా అభివృద్ధినికోర్కారైన రాజకీయకక్షల్లో ప్రవేశించి బహు విచ్ఛలమిడిగాను, హారంగాను

దేశ సాభాగ్యానికి, శాంతికి విఘాతం కలిగిస్తున్నాడు.

వై అక్రమాలవల్ల యేర్పడే ఆశాంతివల్ల స్వేయిమలో యెప్పుడూ అంతర్వ్యధాలు, అంతఃకలహాలు, స్వేయిన్ దేశచరిత్రలో యిట్టి కల్లోలాలకు దెక్కలేవు. ఎన్ని అంతర్వ్యధాలు సంభవించినా ప్రారమైన జమీందారీ విధానాన్ని తొలగించలేక పోయినారు. దీనికి తోడు యూరపు ఖండపు యితర రాజ్యాలలో రాజనీతి మృగ్యమై యేదో ఒకటి తెగకుండా మాడ వచ్చింది.

నేడు స్వేయిమలో యేర్పడ్డ ప్రధాన సమస్య అభివృద్ధియా, లేక త్రికృతస్వరూపము దాల్చిన ప్రతిపూతమా? శాంతియు విజ్ఞానమా లేక అనాగరకతా మృశ్యవా?

స్వేయిన్ పరిస్థితులు యిండుమిండుగ భరతవర్షపు పరిస్థితులతో పోలియున్నవి. ఆ దేశపు ప్రజలకు కత్తి-వట్ట గల హక్కు వుంది. మన కది లేదు. ఇంతే భేదం. అందుకనే మనది శాంతిప్రధానమైన ధర్మసమరం. స్వల్పవ్యత్యాసంతో స్వేయిను, భారతవర్షము ఒకే గాడిలో వున్న కారణంచేత మనకు స్వేయిను ప్రజలయందు సానుభూతి వుండవలసి ఆవుసర మెంతైనా వుంది. మన చరిత్ర, మన ఆధిక్యము, మన విజ్ఞానము మనం పూర్తిగ మరచిపోయినాము. ఇతర దేశ చరిత్రలు పఠించినపుడైన మన స్థితి కొంత స్ఫురణకు రాకపోదు. గమక యీ గ్రంథకర్త తగిన సమయంలోనే యీరచన చేయవలసినా డనుటలో ఆక్షేపణ లేదు.

ఈ గ్రంథకర్త సహాయ నిరాకరణోద్యమం మంచితోడుగ నున్న తొలకల్లో చదువుకు స్పృహ చెప్పినాడు. వాటినుండి కర్షక కార్మిక సమస్యలలో శ్రద్ధవీసికొంటూ రెండుసార్లు తెయిలుకుపోయినాడు. ఇట్టి వీరు స్వేయిన్ గాఢమ తృణముగ అవగాహన చేసికొనినారనే అనవలె. కాని గ్రంథరచన యిదే ప్రథమప్రయత్న మవటంచేత విషయాన్ని పాఠకుల ముందు అరటిపండు వలించినట్లు పెట్టలేకపోయినారు. స్వేయిన్ ప్రసక్తిలో ఇండియా, జర్మనీ, యిటలీ, బ్రిటన్, ఫ్రాంసుల ప్రస

క్తులుగూడ తెచ్చి కలగాపులగం చేయటం పాపకునికి కొంత ఖంగారు కలిగిస్తోంది. ముందుముందు వీరు రగించబోయే గ్రంథములవలన యింకను హెచ్చుప్రయోజన ముండగలదని నమ్మక.

వ. కుటుంబరావు.

బాలవ్యాకరణము

(టీకాసహితము)

[ప్రకాశకేత: విద్యాన్ దూసి రామయూర్తికాస్త్రి, డెవ్నాగరి/రా సైజా. ౫౪౪ పుటలు. వెల మాఁడు రూపాయలు. ప్రకాశకులు : వావిళ్ల రామస్వామికాస్త్రిలు అండ్ సన్సు, చెన్నపురి.]

తెలుగుభాషకుఁగల వ్యాకరణము లన్నింటిలోను (సర్వజనోపయుక్తములలో) చిన్నయ నూరి రచించిన బాలవ్యాకరణమే మొదటిది. అంతకుఁ బూర్వము కలువడివవానిలోఁ గొన్ని సంస్కృతభాషాగ్రంథములు; కొన్ని పద్యాత్మకములు. నూరిగారి వ్యాకరణము వచనరచన. ఇందు వ్యాకరణసిద్ధాంతములకు వీరుద్దము లగు విషయములు కొన్ని యున్నవని కొందరి తలంపు. ఏది ఎట్లున్నను ప్రాశమిక పరీక్ష మొదలు పట్టుపరీక్షనఱకును ఆంధ్ర విద్యార్థులకు బాలవ్యాకరణమే పఠనీయముగ నున్నది. మఱి యే ఇతరాంధ్రగ్రంథమునకును దీనికున్నంత చెల్లుబిడి, ప్రచారము లేవు.

చిన్నయనూరి తనకు సాగ్య మగువంతములకు తనకుఁ బూర్వమున నుండిన ఆంధ్ర వ్యాకరణములను బాగుగా పరికిలించి, తన సంస్కృతవ్యాకరణ పరిజ్ఞానము నుపయోగించి కట్టించి దీనిని వ్రాసెను. విషయముల నన్నింటిని సంగ్రహించు నక్షేపమున నతఁడు నూత్నపద్ధతిని దీనిని వ్రాయవలసి వచ్చెను; కాన మెక్కునూత్రములు, వివరణములు నిందు నిగూఢాశయములు కలిగి అందఱును దెలిసికొన సనువుగాక యున్నవి.

బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథమనఁ దగు ప్రాథవ్యాకరణము, లేక త్రిలింగలక్షణ శేషమున తర్కరసలన శ్రీ సీతారామాచార్యులుగారు కొన్ని యెడల నూరినూత్రములను సవరించుచు, నూరిగారి ఆశయము వివరించియుండెరి; అన్ని నూత్రములకును వివరణము లేనందునను, ఆచార్యులుగా రనుకొనినట్లు నూరి యభిప్రాయపడెనో, లేదో నిశ్చయింప నవకాశము లేనందున నూరిమతము నెఱుఁగుటకుఁ బ్రాథవ్యాకరణ మంతగా ఉపయోగింపదు.

కీ. శే. కల్లూరి వేంకటరామకాస్త్రిలు గారు సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములను బాగుగ పరికిలించి 'బాలవ్యాకరణస్తోత్ర ప్రకాశిక' అను వ్యాఖ్యను రచించి చాలవఱకును నూరిమతములను లక్షణాభిమానుల కెఱుకపఱచిరి. కాని అదియు కొన్ని యెడల నూరి మతమును వ్యక్తపఱువక, దీర్ఘస్థాంథముల కొనసరించినది; ఐనను అనుపయోక్తములను ననుబంధములతోఁ గూర్చుండి ఎక్కువ వెలఁగాని లభింపని ఆ నుష్టార్థప్రకాశికయే బాలవ్యాకరణతత్త్వము తెలిసికొనుటకు నేటి దనుక ఆధారముయి ఉన్నది.

పయి యంశములను బాగుగ గమనించి శ్రీ దూసి రామయూర్తికాస్త్రిలుగారు నూరి మతమును ఆంధ్రలోకమునకుఁ దెలుపుటకు విశేషములతోఁ గూడ 'బాలవ్యాకరణసారస్య సర్వస్వ' టిటికాయను వ్యాఖ్యానమును రచించినారు.

పయి యంశములను బాగుగ గమనించి శ్రీ దూసి రామయూర్తికాస్త్రిలుగారు సంస్కృతాంధ్రవ్యాకరణ లక్షణమును, సంప్రదాయమును బాగుగ నెఱిగినవారు; ప్రతిభావంతులు; శ్రీ వట్టల చిన సీతారామస్వామికాస్త్రిలవారి శుశిక్షణమున సాగజేరినవారు; విద్యార్థులతోఁగూడ ఆరితేరినది మొదలు విజయనగర మహారాజు సంస్కృతకళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకపదవి నధిష్ఠించి ౧౫ ఏండ్ల పాటు పాఠాప్రవచన మొనరించుచు విశేష మగు ననుభవమును సంపాదించినారు; కొంత కాలము శ్రీ కాస్త్రిలవారికింద సహాయాధ్యాపకులుగా నండి వారి సలహాల ద్వీకొనుచు తమ లక్షణపాండిత్యమును దిట్టపఱచుకొని వ్యాకరణగ్రంథరచనమున కధికారమును గడించుకొనినారు; కావుననే అనిదంపూర్వ మగు వ్యాఖ్యను రచింపగలిగినారు.

శ్రీ దూసి రామయూర్తికాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రవ్యాకరణ లక్షణమును, సంప్రదాయమును బాగుగ నెఱిగినవారు; ప్రతిభావంతులు; శ్రీ వట్టల చిన సీతారామస్వామికాస్త్రిలవారి శుశిక్షణమున సాగజేరినవారు; విద్యార్థులతోఁగూడ ఆరితేరినది మొదలు విజయనగర మహారాజు సంస్కృతకళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకపదవి నధిష్ఠించి ౧౫ ఏండ్ల పాటు పాఠాప్రవచన మొనరించుచు విశేష మగు ననుభవమును సంపాదించినారు; కొంత కాలము శ్రీ కాస్త్రిలవారికింద సహాయాధ్యాపకులుగా నండి వారి సలహాల ద్వీకొనుచు తమ లక్షణపాండిత్యమును దిట్టపఱచుకొని వ్యాకరణగ్రంథరచనమున కధికారమును గడించుకొనినారు; కావుననే అనిదంపూర్వ మగు వ్యాఖ్యను రచింపగలిగినారు.